

doc. ThDr. Ján Husár, PhD. (ed.)

PRAVOSLÁVNY BIBLICKÝ ZBORNÍK
III/2017

Diecezjalny ošrodek Kultury Prawoslawnej ELPIS
Gorlice 2017

Editor: doc. ThDr. Ján Husár, PhD.

Redakčná rada: prof. ThDr. Alexander Cap., CSc. – predseda
prof. ThDr. Ján Šafin, PhD.
Ks. biskup ThDr. Paisjusz (Piotr Martyniuk), PhD.
Ks. ThDr. Roman Dubec, PhD.
doc. ThDr. Štefan Pružinský, PhD.
doc. ThDr. Miroslav Župina, PhD.
doc. ThDr. Štefan Šak, PhD.
doc. ThDr. Ján Husár, PhD.
ThDr. Vladimír Kocvár, PhD.
ThDr. Mário Blahota

Recenzenti: prof. ThDr. Milan Gerka, CSc.
Ks. biskup ThDr. Paisjusz (Piotr Martyniuk), PhD.
Ks. ThDr. Roman Dubec, PhD.

ISBN 978-83-63055-55-4

OBSAH

ALEXANDER CAP	
<i>Potopa. (Biblicko-exegetický komentár na 1Mjž 7, 17-24)</i>	5
ALEXANDER CAP	
<i>Koniec potopy. (Biblicko-exegetický komentár na 1Mjž 8, 1-14)</i>	11
ŠTEFAN PRUŽINSKÝ	
<i>Biblické učenie o vlastnostiach falošnej múdrosti</i>	24
MIROSLAV ŽUPINA	
<i>Fyzický stav prvých ľudí v raji</i>	31
JÁN HUSÁR	
<i>Sociálna problematika v knihách malých prorokov</i> <i>(Kniha proroka Nauma)</i>	40
JÁN HUSÁR	
<i>Sociálna problematika v knihách malých prorokov</i> <i>(Kniha proroka Sofoniáša)</i>	44
MÁRIO BLAHOTA	
<i>Exodus (9. časť)</i>	47
MÁRIO BLAHOTA	
<i>Exodus (10. časť)</i>	58
MIROSLAV ŠČERBEJ	
<i>Prorok Malachiáš a jeho proročná kniha</i>	63
MÁRIA MACHALOVÁ	
<i>Bariéry v edukácii sociálnych klientov</i>	71
MÁRIA MACHALOVÁ	
<i>Človek je živá duša</i>	77
ANDREJ NIKULIN	
<i>Religiozita dieťaťa v predškolskom veku</i>	84
VERONIKA KOMÁROVÁ	
<i>Niektoré psychologické a duchovné aspekty závidi</i>	99

NATÁLIA BUŠOVÁ

*Výučba predmetov venujúcich sa kresťanskému aspektu sociálnej práce
na vybraných vysokých školách na Slovensku*106

LÍVIA JANKOVÁ

*Význam manželstva s dôrazom na jeho úpravu v právnom poriadku
Slovenskej republiky*113

Príloha o pravoslávnej ikonografii

JÁN HUSÁR

Pravoslávna ikona131

JÁN HUSÁR

Ikona Najsvätejšej Trojice137

JÁN HUSÁR

Vzkriesenie Christa144

JÁN HUSÁR

Narodenie Presvätej Bohorodičky Márie149

JÁN HUSÁR

Uvedenie Presvätej Bohorodičky Márie do chrámu153

JÁN HUSÁR

Zvestovanie Presvätej Bohorodičke156

JÁN HUSÁR

Narodenie Spasiteľa Isusa Christa160

JÁN HUSÁR

Stretnutie Hospodinovo166

POTOPA
(Biblicko-exegetický komentár na 1Mjž 7, 17-24)

prof. ThDr. Alexander Cap, CSc.

- 7,17 καὶ ἐγένετο ὁ κατακλυσμὸς τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα
νύκτας ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐπληθύνθη τὸ ὕδωρ καὶ ἐπῆρεν τὴν κιβωτὸν καὶ
ὑψώθη ἀπὸ τῆς γῆς
18 καὶ ἐπεκράτει τὸ ὕδωρ καὶ ἐπληθύνετο σφόδρα ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐπέφερετο
ἡ κιβωτὸς ἐπάνω τοῦ ὕδατος
19 τὸ δὲ ὕδωρ ἐπεκράτει σφόδρα σφοδρῶς ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐπεκάλυψεν πάντα
τὰ ὄρη τὰ ὑψηλὰ ἃ ἦν ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ
20 δέκα πέντε πῆχεις ἐπάνω ὑψώθη τὸ ὕδωρ καὶ ἐπεκάλυψεν πάντα τὰ ὄρη τὰ
ὑψηλὰ
21 καὶ ἀπέθανεν πᾶσα σὰρξ κινουμένη ἐπὶ τῆς γῆς τῶν πετεινῶν καὶ τῶν
κτηνῶν καὶ τῶν θηρίων καὶ πᾶν ἔρπετον κινούμενον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πᾶς
ἄνθρωπος
22 καὶ πάντα ὅσα ἔχει πνοὴν ζωῆς καὶ πᾶς ὃς ἦν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἀπέθανεν
23 καὶ ἐξήλειψεν πᾶν τὸ ἀνάστημα ὃ ἦν ἐπὶ προσώπου πάσης τῆς γῆς ἀπὸ
ἀνθρώπου ἕως κτήνους καὶ ἔρπετῶν καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ
ἐξηλείφθησαν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ κατελείφθη μόνος Νῶε καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐν
τῇ κιβωτῷ
24 καὶ ὑψώθη τὸ ὕδωρ ἐπὶ τῆς γῆς ἡμέρας ἑκατὸν penth,konta

17. Na zemi bola záplava po štyridsať dní a štyridsať nocí. Voda stúpala, nadvihla archu a zdvihla (ju) zo zeme. 18. Voda vládla a veľmi stúpala na zemi a archa sa niesla na vode. 19. Voda mocne vládla na zemi a prikryla všetky vysoké hory, ktoré boli pod nebom. 20. Voda sa zdvihla dvadsaťpäť laktov nad (ne) a prikryla všetky vysoké hory. 21. A zahynul každý tvor pohybujúci sa na zemi z vtákov a z dobytky a zo šeliem a každý plaz pohybujúci sa po zemi a každý človek. 22. Všetko, čo má dych života, a každý kto bol na súši, zahynul. 23. Vytrel všetko, čo vzrástlo, čo bolo na povrchu celej zeme – človeka aj dobytok, plazy a nebeské vtáky. A boli vytretené zo zeme. Bol ponechaný iba Noe a tí, čo boli s ním v arche. 24. Voda sa zdvíhala na zemi po stopäťdesiat dní.

17 Ἡ ἐκείτῃ ποτὶόντῃ τετάρδεκατῇ ἡμέρῃ ἡ τετάρδεκατῇ νοσφείῃ ἐν τῇ γῆμιν, ἡ ὀμινόκηκῃα βοὰ ἡ ἐζὰ κοβχέγῃ, ἡ βοζβίσηκῃα ὦ γῆμιν: 18 ἡ βοζμογάση βοὰ, ἡ ὀμινόκαίσηκῃα εἴλῳ ἐν τῇ γῆμιν, ἡ νοσιάσηκῃα κοβχέγῃ βερχῶ βοὰ. 19

Водѣ же возмогаше сѣла̑ сѣла̑ на земли: и покрыѣ всѣ горы вышѣи̑, ѡже бѣхѣ подѣ небесѣмъ: 20 Пятнадцать локтей горѣ возвысися вода, и покрыѣ всѣ горы вышѣи̑. 21 И оумре всѣаа плоть движѣщася по земли: птѣицѣ и скотѣмъ и звѣрѣмъ, и всѣмъ глѣмъ движѣщѣмъ на земли, и всѣмъ челоѣкѣмъ, 22 и всѣ ѣли̑и ѣмѣтѣ дыханіе жизни, и всѣ ѣже бѣ на ѣши оумре. 23 И потребися всѣкое востаніе, ѣже бѣше на лицѣи всѣхъ земли, ѡ челоѣка даже до скота и гадѣмъ и птѣицѣмъ небеснымъ, и потребишася ѡ земли: и ѡста нѡе ѣдинъ, и ѣже съ нимъ въ ковчегѣ. 24 И возвысися вода надѣ землєю днѣи что пѣтѣдѣсѣтѣ.

17. И продолжалось на земле наводнение сорок дней (и сорок ночей), и умножилась вода, и подняла ковчег, и он возвышился над землею. 18. Вода же усиливалась и весьма умножалась на земле; и ковчег плавал по поверхности вод. 19. И усилилась вода на земле чрезвычайно, так что покрылись все высокие горы, какие есть под всем небом. 20. На пятнадцать локтей поднялись над ними вода, и покрылись (все высокие) горы. 21. И лишилась жизни всякая плоть, движущая по земле, птицы, и скоты, и звери, и все гады, ползающие по земле, и все люди; 22. Все, что имело дыхание духа жизни в ноздрах своих на суше, умерло. 23. Истребилось всякое существо, которое было на поверхности (всей) земли; от человека до скота, и гадов, и птиц небесных, все истребилось с земли – остался только Ной, и что было с ним в ковчеге. 24. Вода уже усиливалась на земле сто пятьдесят дней.

717 וַיְהִי הַמָּבּוּל אַרְבַּעַיִם יוֹם עַל־הָאָרֶץ וַיָּרֻבוּ הַמַּיִם וַיִּשְׂאוּ אֶת־הַתְּהוֹמָה וַתָּרֶם מֵעַל הָאָרֶץ
718 וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיָּרֻבוּ מְאֹד עַל־הָאָרֶץ וַתִּלָּךְ הַתְּהוֹמָה עַל־פְּנֵי הַמַּיִם
719 וְהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל־הָאָרֶץ וַיִּכְסּוּ כָּל־הַהָרִים הַגְּבוּהִים אֲשֶׁר־תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם
720 חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְּמַעְלָה גָּבְרוּ הַמַּיִם וַיִּכְסּוּ הַהָרִים
721 וַיִּגְוַע כָּל־בָּשָׂר הָרֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ בַּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבְכָל־הַשָּׂרֵץ הַשֹּׁרֵץ
עַל־הָאָרֶץ וְכָל־הָאָדָם
722 כָּל־אֲשֶׁר נִשְׁמַת־רוּחַ חַיִּים בָּאֵפוֹ מִכָּל אֲשֶׁר בַּחַרְבָּה מוֹתוּ
723 וַיּוֹמַח אֶת־כָּל־הַיָּקוּם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף
הַשָּׁמַיִם וַיָּמָחוּ מִן־הָאָרֶץ וַיִּשְׁאַר אֶדְנִי וְאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתְּכָה
724 וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל־הָאָרֶץ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם יוֹם

17. Potopa bola na zemi štyridsať dní. Voda stúpala, nadvihla koráb a zdvihla (ho) zo zeme. 18. Vody mohutneli a veľmi stúpali na zemi, takže koráb sa plavil po vodách. 19. Vody na zemou až tak zmohutneli, že boli pokryté všetky vysoké hory, ktoré sú pod celými nebesami. 20. Voda (všetko) prevýšila o pätnásť lakťov a boli pokryté hory. 21. A zahynul každý tvor, čo sa hýbe po zemi: vtáctvo, dobytok, divá zver, všetko, čo sa hemží na zemi, i celé ľudstvo. 22. Všetko, čo dýchalo, čo malo v nozdrách dych života, (teda) zo všetkého, čo bolo na súši, zomrelo. 23. Vytriel všetko, čo povstalo, čo bolo na povrchu zeme – ľudí, ale aj zvieratá, plazy i nebeské vtáctvo. Boli vytretí zo zeme a zostal iba Noe a tí, čo boli s ním v korábe. 24. Voda prevyšovala zem stopäťdesiat dní.

17. Potopa na zemi trvala štyridsetdní, a jak vody pribývalo, vyzvedla tu schránu a schrána se zvedla nad zemi. 18. A vody se rozmohly, a když jich přibýlo ještě víc, dala se schrána do pohybu po povrchu vod. 19. A vody se rozmáhaly stále víc, až byly zakryty všechny vysoké hory pod širými nebesy. 20. O patnáct loktů nad ně se vody rozmohly a hory byly zakryty. 21. Zahynulo vše tělesné, co z ptactva a z dobytka a ze zvíře a ze všeho hmyzu hemžícího se po zemi leze po zemi, a všichni lidé. 22. Ze všech na souš všichni s dechem ducha života ve svém chřípí zemřeli. 23. Všechno tvorstvo na povrchu země od lidí po dobytek po plazy a nebeské letce bylo setřeno, byli setřeni ze země a zůstali pouze Noach a kdo s ním byli ve schráně. 24. A vody serozmáhaly na zemi po dalších sto padesátní.¹

¹ Poznámka autora. V príspevku bude ako prvý verš Svätého Písma uvedený grécky originál zo Septuaginty podľa verzie A. Rahlfsa, Stuttgart 1979; ako druhý text bude privedený do slovenčiny zo Septuaginty podľa Genezis, Trnava 2008; ako tretí text bude preklad privedený cirkevnoslovanský preklad Библия – Книги Священного Писания Ветхого Завета на Церковнославянском языке. Москва 1993; ako štvrtý bude uvedený preklad do ruštiny vydanie Moskovskej patriarchie, Moskva 1956. Ako piaty bude hebrejský text Svätého Písma Starého Zákona - KITTEL, R.: *Biblia Hebraica*. Stuttgart 1937. Ako šiesty je preklad do slovenčiny hebrejského- mazoretského textu – Biblia Hebraica Stuttgartensia podľa Genezis. Trnava 2008; ako posledný bude preklad do češtiny z hebrejčiny - podľa SIDON, E.: *Pět knih Mojžíšových*. Praha 2012.

7, 17. Vody nadnášajú archu. Nepriateľské besnenie vôd vlastne dopomáha k záchrane. O vodách sa hovorí, že zmohutneli. V hebrejčine je použité sloveso zo slovného koreňa ako je výraz pre bojovníka (g-b-r). Vodstvo je opísané ako takmer zosobnená moc bojujúca proti zemi. Zem, zbavená Božej ochrany prehráva. Proti tomuto obrazu skazy sa o to viac vyníma bezpečné plávanie archy po hladine¹.

Patristický komentár: Štyridsať dní potopy je neobyčajným i tajomným obrazom pôstu a voda tejto potopy je obrazom krstu. Počas tohto krstu bola zloba hriešnikov jasne zničená a poctivosť Noema vyzdvihnutá. Krst je teda potopou pre hriešnika a zasvätením pre veriaceho. Prostredníctvom vody je uchránená poctivosť a zničená zloba. (Maximus z Turína, Ser.50, 2: CCL 23, 198).

7, 18-19. Vody mohutneli – Obrazne by sa tento výraz mohol preložiť ako „vody dobýjali“, „vody víťazili“. Výraz má sprostredkovať dojem vojenského víťazného ťaženia (2Mjž 17, 11), vplyv ohromnej moci, nezadržateľne si podmaňujúcej všetko, čo príde do cesty. Štvornásobné zopakovanie slova v nasledujúcich veršoch (19. 20. 24) umocňuje vážnosť javu.

Rabínsky komentár: Opakovanie slova **veľmi veľmi** vo verši 19, ktoré je použité aj vo v. 18, zdôrazňuje mohutné vlnobitie, ktoré už nemohlo byť väčšie. (IbnEzra) Učenci dodávajú, že voda bola vriaca (Sanhedrin) a jej sila vytrhávala stromy aj s koreňmi a zmietla domy (Ramban)².

7, 20. O pätnásť lakťov prevyšovala vo vrchy. Asi 6, 8 metra. Koráb bol vysoký 13, 5 metrov (pozri 6, 15) takže voda bola dosť hlboká, aby nenabehol na plytčinu.³ Výpoveď hovorí o nemožnosti zachrániť sa pred potopou na vrchoch. Na celej zemi sa nenašlo miesto pre záchranu.

Patristický komentár: Potopa pokryla celú zem vodou a zastavila sa až pred bránami raja. Teda len vrchol raja zostal nepokrytý vodou. (Efrém, Hymn. Par. 1, 4: CSCO 174 (scrip. Syr. 78), 2).

Vodstvo premáha aj hory, ktoré vzdorujú najdlhšie. Jasne vidíme, že na svete je všetko pominuteľné a nakoniec aj hory sa podriaďujú

¹ *Výklady ke Starému zákonu I. Zákon.* Praha 1991, s. 56.

² *Genesis.* Trnava 2008, s. 258.

³ *Študijná Biblia.* Banská Bystrica 2015, s. 21.

Božiemu súdu. Odplata za hriech je smrť (Rim 6, 23) a preto zahynulo každé telo. Výraz g-v = zahynúť, zdochnúť sa užíva v spojitosti s Božím súdom (4Mjž 17, 27). Až po zakrytí hôr vodami skazy je poukázané na zhynutie tela. Akoby do tej doby ešte bola nádej. Vodstvo i keď besnie nevykonáva svoju vôľu. Je iba nástrojom Božieho súdu. Vykonáva Božie rozhodnutie a očisťuje zem. Všetky bytosti porušené hriechom človeka sú zotreté z povrchu zemskeho. Ale zachránil sa Noach a všetko čo vošlo do archy.

Rabínsky komentár: Verš 21. Spomína len pozemské živočíchy, čím naznačuje, že Boh ušetril ryby, ktoré nemali účasť na hriechoch ľudí. (Zevachim 113b podľa Chumaš)

7, 22. dych života. Boží dar pri stvorení (2, 7) bol odobratý pre hriech. Metropolita Filaret¹ zadáva otázku. Ak by išlo o lokálnu potopu načo potom bolo potrebné vyrobiť archu, keď zvieratá v ďalekých krajinách zostali žiť? Stačilo, aby Noe so svojou rodinou odišiel preč!“

7, 24. Po štyridsiatich dňoch prívál vôd zastavil, ale vody stoja vo svojej mohutnosti a sile ako vífaz nad premoženou zemou. Neklesne, neustúpi pokiaľ Boh opäť nezasiahne. Preto vládne potopa 150 dní.²

Stopäťdesiat dní zotrávania vôd na zemi zodpovedá rovnako stopäťdesiatim dňom ustupovania vôd. Časový údaj má svoje pevné miesto v chronológii rozprávania o potope.

Zoznam bibliografických odkazov:

Biblický slovník. Red. A. Novotný. Praha 1956.

BIBLIA. Vydala Slovenská evanjelická cirkev a. v. v ČSSR, 1990. ISBN 0-564-03222-0.

Библия – Книги Священного Писания Ветхаго Завета на церковнославянском языке. Москва 1993.

Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I – VIII веков. Ветхий Завет

ДРОЗДОВ, Ф.: *Толкование на Книгу Бытия.* Москва 1867.

¹ ДРОЗДОВ, Ф.: *Толкование на Книгу Бытия.* Москва 1867, s. 182.

² *Starý Zákon – překlad s výkladem. I. - Genesis.* Praha 1968, s. 64.

- Genesis*. Trnava 2008. ISBN 978-80-7141-626-5.
- GENEZIS – Starý zákon, překlad s výkladem*. Praha 1968.
- JANČOVIČ, J.: *Nech je světlo! Úvod a exegéza vybraných statí Pentateuchu*. Bratislava 2002.
- KITTEL, R.: *Biblia Hebraica*. Stuttgart 1937.
- LACH, S.: *Księga Rodzaju*. T. 1.-11. Poznań 1962.
- LEMANSKI, J.: *Księga Rodzaju, Nowykommentarz Biblijny. Stary Testament*. T.1. Czestochowa 2013. ISBN 978-83-7797-102-4
- ЛОПУХИН, А.: *Толковая Библия*. Т. 1-3. Перербург 1904 – 1907.
- Nový biblický slovník*. Red. J. Douglas a kol. Praha 1996. ISBN 80-85495-65-1.
- Pentateuch. Päť kníh Mojžišových s komentármi Jeruzalemskej Biblie*. Trnava 2004. ISBN 80-7141-447-6.
- PETER, M.: *Wyklad Pisma Swietego*. Poznań 1959.
- RAHLFS, A.: *SEPTUAGINTA –LXX*. Stuttgart 1935. ISBN 3438051214.
- SIDON, E.: *Pět knih Mojžišových*. Praha 2012. ISBN 978-80-85924-67-1.
- Sväté písmo Starého a Nového zákona*. Trnava 1996. ISBN 80-7162-152-8.
- СЫСОЙЕВ, Д.: *Летопис начала*. Москва 2003.
- Študijná Biblia*. Banská Bystrica 2015. ISBN 978-80-8156-052-1.
- ЩЕДРОВИЦКИЙ, Д.: *Введение в Ветхий Завет*. Москва 2003. ISBN 5-901599-15-2.
- Výklady ke Starému zákonu I. Zákon*. Praha 1991. ISBN 80-7017-408-0.

KONIEC POTOPY
(Biblicko-exegetický komentár na 1Mjž 8, 1-14)

prof. ThDr. Alexander Cap, CSc.

- 8, 1 καὶ ἐμνήσθη ὁ θεὸς τοῦ Νωε καὶ πάντων τῶν θηρίων καὶ πάντων τῶν κτηνῶν καὶ πάντων τῶν πετεινῶν καὶ πάντων τῶν ἑρπετῶν ὅσα ἦν μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ κιβωτῷ καὶ ἐπήγαγεν ὁ θεὸς πνεῦμα ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ἔκόπασεν τὸ ὕδωρ
- 2 καὶ ἐπεκαλύφθησαν αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ καὶ συνεσχέθη ὁ ὕετος ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ
- 3 καὶ ἐνεδίδου τὸ ὕδωρ πορευόμενοι ἀπὸ τῆς γῆς ἐνεδίδου καὶ ἡλαττονοῦτο τὸ ὕδωρ μετὰ πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ἡμέρας
- 4 καὶ ἐκάθισεν ἡ κιβωτὸς ἐν μηνὶ τῷ ἑβδόμῳ ἑβδόμῃ καὶ εἰκάδι τοῦ μηνός ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ Αραρατ
- 5 τὸ δὲ ὕδωρ πορευόμενον ἡλαττονοῦτο ἕως τοῦ δεκάτου μηνός ἐν δὲ τῷ ἑνδεκάτῳ μηνὶ τῇ πρώτῃ τοῦ μηνός ὤφθησαν αἱ κεφαλὰι τῶν ὀρέων
- 6 καὶ ἐγένετο μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἠνέωξεν Νωε τὴν θυρίδα τῆς κιβωτοῦ ἣν ἐποίησεν
- 7 καὶ ἀπέστειλεν τὸν κόρακα τοῦ ἰδεῖν εἰ κεκόπακεν τὸ ὕδωρ καὶ ἐξελθὼν οὐχ ὑπέστρεψεν ἕως τοῦ ξηρανθῆναι τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς γῆς
- 8 καὶ ἀπέστειλεν τὴν περιστερὰν ὀπίσω αὐτοῦ ἰδεῖν εἰ κεκόπακεν τὸ ὕδωρ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς
- 9 καὶ οὐχ εὐρούσα ἡ περιστερὰ ἀνάπαυσιν τοῖς ποσὶν αὐτῆς ὑπέστρεψεν πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν κιβωτόν ὅτι ὕδωρ ἦν ἐπὶ παντὶ προσώπῳ πάσης τῆς γῆς καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἔλαβεν αὐτὴν καὶ εἰσήγαγεν αὐτὴν πρὸς ἑαυτὸν εἰς τὴν κιβωτόν
- 10 καὶ ἐπισχὼν ἔτι ἡμέρας ἑπτὰ ἐτέρας πάλιν ἐξαπέστειλεν τὴν περιστερὰν ἐκ τῆς κιβωτοῦ
- 11 καὶ ἀνέστρεψεν πρὸς αὐτὸν ἡ περιστερὰ τὸ πρὸς ἐσπέραν καὶ εἶχεν φύλλον ἐλαίας κάρφος ἐν τῷ στόματι αὐτῆς καὶ ἔγνω Νωε ὅτι κεκόπακεν τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς γῆς
- 12 καὶ ἐπισχὼν ἔτι ἡμέρας ἑπτὰ ἐτέρας πάλιν ἐξαπέστειλεν τὴν περιστερὰν καὶ οὐ προσέθετο τοῦ ἐπιστρέψαι πρὸς αὐτὸν ἔτι
- 13 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἑνὶ καὶ ἑξακοσιοστῷ ἔτει ἐν τῇ ζωῇ τοῦ Νωε τοῦ πρώτου μηνός μιᾷ τοῦ μηνός ἐξέλιπεν τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἀπὲ κάλυψεν Νωε τὴν στέγην τῆς κιβωτοῦ ἣν ἐποίησεν καὶ εἶδεν ὅτι ἐξέλιπεν τὸ ὕδωρ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς
- 14 ἐν δὲ τῷ μηνὶ τῷ δευτέρῳ ἑβδόμῃ καὶ εἰκάδι τοῦ μηνός ἐξηράνθη ἡ γῆ

1. Boh si spomenul na Noema a všetky šelmy, všetok dobytok, všetky vtáky a všetky plazy, ktoré boli s ním v arche, a Boh zoslal na zem vietor a voda poľavila. 2. Pramene priepasti a hradze neba sa zavreli

a dážď z neba prestal. 3. Voda postupne ustupovala zo zeme, ustupovala a klesala voda po stopäťdesiatich dňoch. 4. V siedmom mesiaci, dvadsiateho siedmeho dňa mesiaca archa usadla na pohorí Ararat. 5. Voda postupne klesala až do desiateho mesiaca. V jedenástom mesiaci, prvého dňa mesiaca, sa objavili vrcholce hôr. 6. Po štyridsiatich dňoch Noe otvoril okno archy, čo urobil, 7. a vyslal krkavca, aby sa pozrel, či voda poľavila, a vojdúc sa nevrátil, kým nevyschla voda zo zeme. 8. Po ňom vyslal holubicu, aby sa pozrela, či voda poľavila z povrchu zeme, 9. a keď holubica nenašla odpočinok pre svoje nohy, vrátila sa k nemu do archy, lebo voda bola na celom povrchu celej zeme. Natiahol svoju ruku, chytil ju a voviedol ju k sebe do archy. 10. Keď počkal ešte ďalších sedem dní, znova vyslal holubicu z archy 11. a navečer sa holubica k nemu vrátila a mala vo svojom zobáku list olivy, konárik. Noe usúdil, že voda už poľavila zo zeme. 12. Keď počkal ešte ďalších sedem dní, znova vyslal holubicu a už sa viac k nemu nevrátila. 13. V šesťstoprvom roku Noemovho života, v prvom mesiaci, dňa jeden mesiaca zmizla zo zeme a Noe odkryl strechu archy, ktorú urobil, a uvidel, že zmizla voda z povrchu zeme. 14. V druhom mesiaci, dvadsiateho siedmeho dňa mesiaca sa zem vysušila.

1 И помяну ѿбѣдѣхъ нѡа, и всѣхъ звѣрѣи, и всѣхъ икотѣи, и всѣхъ птици, и всѣхъ глѣды пресмыкающыяся, и лика бѣху съ нѣмъ въ ковчегѣ: и наведе бѣхъ дождѣ на зѣмлю, и прерѣа водѣ. 2 И заключиша нечѣстныи бѣдныи и хлѣбни небесныи: и оудержаа дождѣ ѡ небесѣ. 3 И всплѣть поиде водѣ нѣдѣла ѡ земли: и оумалашеа водѣ по стѣ пѣтидесятыхъ днѣхъ. 4 И бѣде ковчегъ въ мѣзѣ седмѣи, въ двѣдѣать седмѣи дѣнь мѣа, на горѣхъ араратскихъ. 5 Водѣ же оуходаши оумалашеа даже до десятиаго мѣа: и въ десятии мѣзѣ, въ первѣи дѣнь мѣа глѣншаа вершѣ горѣ. 6 И бысть по четѣрѣдѣсѣтихъ днѣхъ въерзе нѡе оконце ковчѣа, иже сотвори, 7 и поглѣ краа (*вѣдѣти, ѡце оустѣпила водѣ ѡ лицѣ земли): и нѣшеа не возвратиша, дондеже нѣзѣче водѣ ѡ земли. 8 И поглѣ голѣбѣцѣ по нѣмъ вѣдѣти, ѡце оустѣпила водѣ ѡ лицѣ земли: 9 и не ѡверѣтши голѣбѣца покѡа ногѣа своиа, возвратиша къ немѣ въ ковчегъ, ѡакѡ водѣ бѣше по всемѣ лицѣмъ всѣа

ЗЕМЛѢ: ѿ прѣстѣрѣхъ рѣкъ своихъ, прѣидѣхъ ѿ ѿ ѿнесѣхъ къ себѣ въ ковчѣгѣ. 10 ѿ премѣдливѣхъ ѿще седмь днѣй, пакѣ послѣ голубицѣхъ ѿзъ ковчѣга. 11 ѿ возвратишѣхъ къ немѣхъ голубицѣхъ къ вечерѣхъ, ѿ имѣашѣхъ ѿчѣцѣхъ масличенѣхъ съ листвѣмъхъ во ѿрѣтѣхъхъ своихъ: ѿ позна нѣмѣ, ѿкакѣхъ ѿрѣтѣхъхъ вода ѿ лица ЗЕМЛѢ. 12 ѿ премѣдливѣхъ ѿще седмь днѣй дрѣвѣхъхъ, пакѣ послѣ голубицѣхъ, ѿ не приложѣхъ возвратитишѣхъ къ немѣхъ потѣмъхъ. 13 ѿ бѣхъ въ перѣвое ѿ шестѣсѣотное лѣто жѣтѣхъ нѣмѣхъ, въ перѣвый дѣнь перѣваго мѣсяца, ѿзѣмѣхъ вода ѿ лица ЗЕМЛѢ: ѿ ѿкры нѣмѣ покрѣхъ ковчѣга, ѿгѣже ѿтворѣхъ, ѿ вѣдѣхъ, ѿкакѣхъ ѿзѣмѣхъ вода ѿ лица ЗЕМЛѢ. 14 Въ мѣсяцѣхъ же вторѣхъхъ, въ двѣдѣсѣть седмѣхъхъ дѣнь мѣсяца ѿзѣмѣхъ ЗЕМЛѢ.

1. И вспомнил Бог о Ное, и о всех зверях, и всех скотах, (и о всех птицах, и о всех гадах пресмыкающихся,) бывших с ним в ковчеге; и навел Бог ветер на землю, и воды остановились. 2. И закрылись источники бездны и окна небесные, и перестал дождь с неба. 3. Вода же постепенно возвращалась с земли, и стала убывать вода по окончании ста пятидесяти дней. 4. И остановился ковчег в седьмом месяце, и семнадцатый день месяца, на горах Араратских. 5. Вода постоянно убывала до десятого месяца; в первый день десятого месяца показались верхи гор. 6. По прошествии сорока дней, Ной открыл сделанное им окно ковчега. 7. И выпустил ворона, (чтоб видеть, убывала ли вода с земли,) который, вылетев, отлетал а прилетал, пока осушилась земля от воды. 8. Потом выпустил от себя голубя, чтобы видеть, сошла ли вода с лица земли. 9. Но голубь не нашел места покоя для ног своих и возвратился к нему в ковчег; ибо вода была еще на поверхности всей земли; и он простер руку свою, и взял его, и принял к себе в ковчег. 10. И помедлил еще семь дней других; и опять выпустил голубя из ковчега. 11. Голубь возвратился к нему в вечернее время; и вот, свежий масличный лист во рту у него: и Ной узнал что вода сошла с земли. 12. Он помедлил еще семь дней других, и (опять) выпустил голубя; и он уже не возвратился к нему. 13. Шестьсот первого года (жизни Ноевой) и первому (дню)первого месяца иссякла вода на земле; и открыл Ной кровлю ковчега, и посмотрел, и вот, обсохла

поверхность земли. 14. И во втором месяце, к двенадцать седьмому дню месяца, земля высохла.

- 81 וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת כָּל־הַחַיָּה וְאֶת־כָּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה וַיַּעֲבֹר
אֱלֹהִים רוּחַ עַל־הָאָרֶץ וַיָּשֹׁב הַמָּיִם
82 וַיִּסְכְּרוּ מַעֲיֵנֹת תְּהוֹם וְאַרְבַּת הַשָּׁמַיִם וַיִּכְלָא הַנֶּשֶׁם מִן־הַשָּׁמַיִם
83 וַיָּשֻׁבוּ הַמָּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הַלֹּךְ וָשׁוּב וַיִּחְסְרוּ הַמָּיִם מִקְצֵה חֲמִשִּׁים וּמֵאֵת יוֹם
84 וַתֵּנֶן הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בִּשְׁבַע־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל הַרֵי אָרָרַט
85 וְהַמָּיִם הָיוּ הַלֹּךְ וְחֹסֵר עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בְּעֲשִׂירִי בָּאֶחָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רָאשֵׁי הַהָרִים
86 וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת־חַלּוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה
87 וַיִּשְׁלַח אֶת־הָעֶרֶב וַיֵּצֵא וַיָּצֵא וָשׁוּב עַד־יִבֹּשֶׁת הַמָּיִם מֵעַל הָאָרֶץ
88 וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה מֵאֵתוֹ לִרְאוֹת הַקָּלֹו הַמָּיִם מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה
89 וְלֹא־מָצְאָה הַיּוֹנָה מְנוּחַ לִכְף־רַגְלָהּ וַתָּשֶׁב אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה כִּי־מַיִם עַל־פְּנֵי
כָל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יְדוֹ וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֵתָהּ אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה
810 וַיַּחֲל עוֹד שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרָיִם וַיִּסָּף שַׁלַּח אֶת־הַיּוֹנָה מִן־הַתֵּבָה
811 וַתָּבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לֵּעַת עֶרֶב וְהִנֵּה עַל־הַיּוֹת טָרֵף בְּפִיהָ וַיֵּדַע נֹחַ כִּי־קָלֹו
הַמָּיִם מֵעַל הָאָרֶץ
812 וַיַּחֲל עוֹד שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרָיִם וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה וְלֹא־יָסָפָה שׁוּב־אֵלָיו עוֹד
813 וַיְהִי בָּאֶחָת וּשְׁש־מֵאוֹת שָׁנָה בְּרֵאשׁוֹן בָּאֶחָד לַחֹדֶשׁ חָרְבוּ הַמָּיִם מֵעַל הָאָרֶץ וַיִּסָּר
נֹחַ אֶת־מִכְסֵּה הַתֵּבָה וַיֵּרָא וְהִנֵּה חָרְבוּ פְּנֵי הָאָדָמָה
814 וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בִּשְׁבַע־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ יָבֹשָׁה הָאָרֶץ ס

1. Boh si spomenul na Noema a na všetku divú zver, na všetok dobytok, ktorý bol s ním v korábe, a Boh dal fúkať vetru na zemi a vody ustúpili. 2. Pramene hlbiny a nebeské priepusty sa zavreli a dážď z nebies prestal. 3. Vody postupne zo zeme ustupovali. Na konci stopäťdesiatich dní vody poklesli. 4. V siedmom mesiaci, sedemnásteho dňa mesiaca koráb spočinul na pohorí Ararat. 5. Vody postupne klesali až do desiateho mesiaca. V prvý (deň) desiateho mesiaca sa objavili vrcholce hôr. 6. Po štyridsiatich dňoch Noe otvoril okno korábu, čo urobil, 7. vypustil krkavca a ten lietel tam a späť, kým vody na zemi nevyschli. 8. (Potom) vypustil od seba holubicu, aby videl, či vody z povrchu zeme opadli. 9. Keď holubica nenašla odpočinok pre stupaj svojej nohy, vrátila sa k nemu do korábu, lebo vody boli na celom povrchu zeme. Natiahol svoju ruku, chytil ju a voviedol ju k sebe do korábu. 10. Počkal ešte ďalších sedem dní a opäť vypustil z korábu holubicu. 11. Holubica sa k nemu vrátila v čase večera a mala v zobáku čerstvo odtrhnutú olivovú

ratolestí. Noe pochopil, že vody zo zeme opadli. 12. Počkal ešte ďalších sedem dní, znova a vypustil holubicu, ale už sa viac k nemu nevrátila. 13. V šesťstom roku Noemovho života, v prvý deň mesiaca vody na zemi vyschli. Noe odložil kryt korábu a videl, že povrch zeme vyschol. 14. V druhom mesiaci, dvadsiateho siedmeho dňa mesiaca bola (už) zem suchá.

1. Tehdy Bůh vzpomenu Noacha a všchnu tu zvěř a všchen ten dobytek s ním ve schráně a Bůh žehnal po zemi vítr a vody začaly ustupovat. 2. Prameny propasti a průduchy nebes se uzavřely a déšť z nebes ustal. 3. A vody se postupně vracely ze země a konce sto padesáti dnů začaly ubývat. 4. A sedmého měsíce, sedmnáctého dne toho měsíce spočinula schrána na pohoří Ararat. 5. Vody postupně odcházely a ztrácely se až do desátého měsíce, a prvního dne desátého měsíce se ukázaly vrcholky hor. 6. Po čtyřidseti dnech otevřel Noach okno schrány, které udělal. 7. Vypustil havrana, ten však jen vylétal, poněvadž vody ještě nevyschly, vylétal a hned se vracel. 8. Aby viděl, zda se povrchu země odlehčilo od vod, vypustil holubici. 9. Jelikož však byla na povrchu celé země voda, nenacházela holubice, kde by spočinula nožkou, a vrátila sa k němu do schrány, on vztáhl ruku, chytil ji a vzal ji k sobě do schrány. 10. Počkal ještě dalších sedm dní a vypustil holubici ze schrány znovu. 11. A když se stmívalo, holubice k němu přilétla a vida, měla v zobáčku utržený olivový list, takže Noach poznal, že se zemi odlehčilo od vod. 12. Počkal dalších sedm dní, a když vypustil holubici tentokrát, již se k němu znovu nevrátila. 13. A šestistého prvního roku, prvního dne prvního měsíce vyschly vody na povrchu země, a když Noach odstránil střechu schrány, spatřil, že povrch půdy oschl. 14. A druhého měsíce, sedmadvacátého dne toho měsíce byla země suchá¹.

¹ Poznámka autora. V príspevku bude ako prvý verš Svätého Písma uvedený grécky originál zo Septuaginty podľa verzie A. Rahlfsa, Stuttgart 1979; ako druhý text bude privedený do slovenčiny zo Septuaginty podľa Genезis, Trnava 2008; ako tretí text bude preklad privedený cirkevnoslovanský preklad Библия – Книги Священного Писания Ветхого Завета на Церковнославянском языке. Москва 1993; ako štvrtý bude uvedený preklad do ruštiny vydanie Moskovskej patriarchie, Moskva 1956. Ako piaty bude hebrejský text Svätého Písma Starého Zákona - KITTEL, R.: *Biblia Hebraica*. Stuttgart 1937. Ako šiesty je preklad do slovenčiny hebrejského-mazoretského textu – Biblia Hebraica

8, 1. Doteraz bola správa o potope rozprávaním o treste; od tohto bodu je to príbeh o vykúpení. *Boh si spomenul na Noacha*. Aj keď sa Boh explicitne nespomína v hebrejskom texte od 7, 16 resp. sme o ňom nepočuli 150 dní (pozri 7, 24) nezabudol na Noacha a jeho rodinu. „Spomenúť si“ v Biblii často neznamená len vybaviť si človeka v mysli, vyjadruje to záujem, konanie s láskavou starostlivosťou. Keď si Boh spomenie na svoje deti, robí to, „na naše dobro“ (Neh 5, 19; 13, 31). Vietor. Hebrejské slovo preložené „Duch“ v 1, 2 sa tu prekladá ako „vietor“ a uvádza sériu paralel medzi udalosťami kap. 8-9 a tými v kap. 1. v ich literárnom poradí: Porovnaj 8,2 s 1,7; 8, 5 s 1, 9; 8, 7 s 1, 20; 8, 17 s 1, 25; 9, 1 s 1, 28; 9, 1 s 1, 28; 9, 3 s 1, 30. Kap 1 opisuje pôvodný počiatok, zatiaľ čo kapitoly 9-9 opisujú nový začiatok po potope.¹

Keď Boh trestal a súdil svet mal predsa na mysli i bezpečie a život hrŕsky svojich vyvolených. V babylonskej báji o potope sa bohovia desia nespútaných živlov a chúlia sa ako psi a nariekajú vo svojej bezmocnosti a bezradnosti. V biblickom podaní však Boh zostáva zvrchovaným Pánom nad nástrojmi svojho súdu. Jeho zmyslom nie je nezmyselné ničenie, ale obnova a premena všetkého. Tento zmysel Božieho súdu je obsiahnutý práve vo výraze *spomenul si* (porovnaj 4Mjž 10, 9). Boh uskutocňuje dielo obnovy sveta. Chce byť s človekom. Toto spoločenstvo nemôže byť ničím zrušené. Neopúšťa človeka ani v súdoch, ktoré uskutocňuje. Nezabúda však ani na zvieratá a dobytok. Môže tu byť záblesk eschatologického veku, keď vlk bude bývať s baránkom (Iz 11, 6) a človek bude podľa Stvoriteľovho požehnania panovať nad všetkými oblasťami života (1Mjž 1, 26).

Vietor, ktorému Boh dal, aby zafúkal nad zemou, je nástrojom jeho moci, pričom krotí besniace sa vody, zastavuje ich a ukludňuje (pozri Mt 8, 23-27; 14, 29-33). V babylonskom mýte južný vietor sám od seba zastavuje potopu. Tu však výslovne Boh spôsobuje, aby vietor prišiel - hebrejsky b-r ponad zem.

Stuttgartensia podľa Genezis. Trnava 2008; ako posledný bude preklad do češtiny z hebrejčiny - podľa SIDON, E.: *Pět knih Mojžíšových*. Praha 2012.

¹Študijná Biblia. Banská Bystrica 2015, s. 21.

Patristický komentár: Sv. Ján Zlatoústý¹ hovorí: Slová, ktoré zaznievajú, treba chápať v bohabojnom a nie hrubom zmysle slova našej chorej prirodzenosti. Pozri akú Boh preukázal česť človeku! Keď ľudia hynuli v potope, Boh spolu s nimi zahubil aj zvieratá. Teraz, keď chce preukázať svoju lásku k spravodlivému človeku, svoju dobrotu rozprestiera aj na zvieratá, vtáky a hady. Spomenul si na Noeho a na všetkých v arche a Boh prikázal vode zastaviť sa. Tým preukázal svoju ľudomilnosť spravodlivcovi, poskytol a dovolil mu, aby si vychutnával svetlo a dýchal vzduch.

Sv. Efrém Sýrsky² hovorí o dĺžke trvania potopy: „Noe sa nachádzal v arche 365 dní. Pretože od 27 druhého mesiaca Ior do 27 mesiaca ďalšieho roka podľa lunárneho počítania mesiacov prešlo 365 dní. Aj v Noeho pokolení mal rok 365 dní. Možno tvrdiť, že Chaldejci alebo Egypťania vynašli a ustanovili takýto kalendár?“

Metropolita Filaret³ poukazuje na hebrejský text, v ktorom bol vietor opísaný ako duch. Nebol to však Duch Boží ako si to mysleli sv. Ambróz (L. de Noe etarca, s. 16) alebo blaž. Teodorit (in Cat), ale išlo o silný vietor (2Mjž 14, 21). To bola postupnosť, alebo prirodzená príčina ukončenia potopy.

8, 2. Rovnako ako budú zatvorené ústa klamárom (Ž 63, 12) taktiež boli zatvorené pramene hrozivých priepastí a nebeských priepustov. Ide v podstate o nový stvoriteľský zásah proti tej mocnosti, ktorá neustále ohrozuje svet. I keď má a do určitého času bude mať vymedzenú moc na zemi, keď príde rozkaz musí ustúpiť vtedy, keď rozhodne Boh.

8, 3. Skrotené a porazené vody sa vracajú na svoje pôvodné miesta. V babylonských mýtoch neosobné sily, prírodné živly rozpútajú katastrofu a keď sa vysilia zostáva po nich iba zhubné dielo, bahno a ticho na zemi. Biblické ukončenie potopy je ako záver súdu zvrchovaného Pannovníka a začiatok obnovy zeme. *Vody stúpajú a opadávajú.* Boží súd má

¹ ЗЛАТОУСТ, И.: Гомилии на книгу Бытия, 26, 10 TLG 2026.112, 53.223.45-234.1 IN: *Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I – VIII веков. Ветхий Завет I. Книга Бытия 1-11.* Герменевтика 2004, s. 174.

² СИРИН, Е.: Гомилии на книгу Бытия, 6, 1-12 CSCO 152:60-61; Творения 6:268 IN: *Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I – VIII веков.* s. 175.

³ ДРОЗДОВ, Ф.: Толкование на Книгу Бытия. Москва 1867, s. 185.

svoj poriadok a zmysel. Ničivé vody potopy ničia hriech a stávajú sa vodami očisty¹.

8, 4. Pohorie. Toto slovo je v množnom čísle a vzťahuje sa na horské pásmo. *Ararat*. Tento názov sa viaže na Asýrske Urartu, ktoré sa stalo veľkým horským kráľovstvom (pozri Jer 51, 27; Iz 37, 38) a patrila do neho značná časť územia severnej Mezopotámie a východ dnešného Turecka. (V prvej svetovej vojne r. 1918 Turecko obsadilo horu Ararat a dodnes sa táto posvätná hora nachádza na území Turecka – pozn. a.) Lopuchin² poukazuje na podobné názvy ako Urarda, alebo Urtu, ktoré označujú Arménsko v starobylých klinopisných pamiatkach asýrskych kráľov. Na jednej z arménskych hôr, pravdepodobne tej najvyššej, ktorá sa nazýva Kara-Daga v preklade „Veľká Arménia“ sa zastavila archa. Metropolita Filaret poukazuje na Berossosa³, ktorého spomína Jozef Flávius vo svojich Starožitnostiach (L, X, s. 2), keď spomína Arménske pohorie. Hora Masij leží na východ od Jerevanu a Peržania ju nazývajú Horou Neomovou⁴. V arménčine existuje názov mesta Nachičevane, čo po arménsky označuje „Noeho prístav“. Arménska tradícia hovorí, že Nachičevane bolo prvým mestom, ktoré vytvoril Noe a jeho rodina po výchoде z archy.

¹ Starý Zákon – preklad s výkladom. I. - Genesis, Praha 1968, s. 65-66.

² ЛОПУХИН, А.: *Толковая Библия. Т. 1. Перепбур* 1904 – 1907, s. 54.

³ Prvé pokusy objaviť archu podnikol pohanský chaldejský žrec Berossos v 3. stor. pred Chr. pričom zanechal správu, že mnoho jeho súčasníkov i predkov vystupovalo na Ararat a bralo si z lode čiastočky dreva, považujúc ich za posvätné. Jozef Flavius – židovský historik z prvého storočia po Chr. taktiež svedčí o tom, že mnohí ľudia si prinášali čiastočky dreva z Noeho archy. Existencia archy sa veľakrát spomína v stredovekých dokumentoch a taktiež existuje svedectvo aj svetoznámeho cestovateľa Marca Pola. Novšie vedecké expedície na hore Ararat začali r. 1829. Prvým pokus uskutočnil profesor Dorpťskej univerzity Frederik Perrot. Až na tretí pokus sa jeho expedícií podarilo dosiahnuť cieľ pričom na arche zanechal svoj znak. R. 1840 istý konštantinopolský žurnalista zverejnil správu o nájdení Noeho archy. Turecká expedícia, ktorá skúmala zasnežené končiare na hore Ararat objavila ako z ľadu trčí obrovská drevená konštrukcia tmavočiernej farby. Archa bola podľa nich v dobrom stave až na jednu palubu, ktorá bola poškodená. Podarilo sa im byť v troch kajutách pričom výška jednej bola 4, 5m. Ostatné kajuty naplnené ľadom. Dĺžku archy napočítali v tureckých mierach a to 300 kjude. (Pozri ШИГИРЕВ, Р.: *Археология*. Москва 2007, s. 117). V r. 1893 arcidiakon nestoriánskej cirkvi doktor Nurry publikoval správu, že iba „horná časť archy je dostupná a centrálna je ukrytá pod ľadovcom“.

⁴ ДРОЗДОВ, Ф., cit. dielo, s. 187.

Satelitné snímky na hore Ararat v nadmorskej výške 5198 metrov poukazujú na Noeho archu¹. Poniectorí odborníci²spochybňujú, že by mohlo ísť o archu a hovoria, že ide o pozostatky starobylého kresťanského kláštora vybudovaného na počesť svätého patriarchu Noema. W. Keller³ poukazuje na svedectvá letcov⁴ z prvej svetovej vojny, ktoré

¹ Pozri snímok urobený NASA IN: CAP, A.: *Výklad na 4. – 11. Kapitulu knihy Genezis*. Prešov 2009, s. 173. www.pulib.sk, digitálne dokumenty, Pravoslávna teologická fakulta. Prvý snímok zobrazuje arménsky mužský kláštor Chorvirab v tesnej blízkosti tureckých hraníc pod spomínanou horou Veľká Arménia. Druhý snímok zobrazuje pravdepodobne rozloženú Noemovu archu.

² ZIÓLKOWSKI, Z.: *Nejtěžší stránky Bible*. Kostelní Vydří 2001, s. 174.

³ KELLER, W.: *A biblia má predsa pravdu*. Bratislava 1969.

⁴ V auguste r. 1916 ruský letec – dôstojník Vladimir Rostoveckij robil prieskum pozdĺž tureckých hraníc. Pri prelete nad Araratom uvidel zamrznuté jazero na východnej strane zasneženej hory. V blízkosti jazera uvidel obrovskú kosť veľkého korábu. Hoci veľká časť bola zamrznutá pod ľadom, v jazere časť z neho bola viditeľná a bolo vidno diery z vonku. Taktiež bolo vidieť dvere archy. Keď ohlásil správu na veliteľstve, nadriadení chceli počuť viac podrobných informácií. Počas druhej svetovej vojny veliteľ špeciálneho oddelenia Jasper Maskelin podal správu o tom, že istý letec letiaci v blízkosti Araratu si chcel overiť informácie, ktoré vedel z preletu V. Roskovického z prvej svetovej vojny. Sovietsky letec si všimol istý objekt, ktorý trčal zo zmrznutého ľadového jazera.

6. 7. 1955 alpinista Fernar Navarra spolu so svojim synom Rafaelom objavili objekt, ktorý považovali za Noeho archu. Na túto expedíciu sa pripravoval alpinista 17 rokov. Turecko, ZSSR a Irán podpísali spoločnú dohodu, ktorá zakazoval výstup na horu Ararat. Navarra uskutočnil tri pokusy, aby preliezol zakázanou zónou po rúškom tmy. Úspešný bol až posledný pokus. V mraze okolo – 30 stupňov Celzia sa im podarilo odlomiť brvno o veľkosti asi jedného metra a hrúbky 8 cm. Ráno však boli obaja odhalení a ostreľovaní pohraničníkmi. Po vypočutí boli obaja prepustení pričom si mohli ponechať nafotené filmy ako aj vzorku dreva. Expertíza urobená v laboratóriách Káhiry, Madridu a Paríža s použitím rádiouhlíkovej metódy bolo dokázané, že drevo bolo staré okolo 5000 rokov. Kniha vyššie spomenutého alpinistu vyšla vo francúzštine pod názvom: *J'ai trouvé L'Arche de Noé*. Paris 1956.

Ďalší pokus uskutočnil misionár – historik doktor Aron Smith r. 1951 z Grinsboro spoločne so špecialistom na celosvetovú potopu francúzskym vedcom Jeanom de Rike. Avšak výprava skončila neúspešne. V r. 1982 uskutočnila americká expedícia v počte 11 osôb výstup na horu Ararat. Bolo im na to vyčlenených 60 000 dolárov a medzi členmi expedície bol aj americký astronaut James Irwin. Tento astronaut v r. 1971 bol členom kozmickej expedície Apollo 12, ktorá vystúpila na mesiaci. Po prilete z kozmu vo svojom interview Irwin povedal, že predchádzajúce expedície svedčili o tom, že na vrchole Araratu sa nachádza istý neidentifikovateľný objekt. Americký astronaut dodal, že verí, že ide o Noeho archu. (Pozri ВАСИЛИАДИС, Н.: *Библия и археология*. Свято-Троицка Сергиева Лавра 2003, s. 26-29).

videli tento objekt na pohorí Ararat. Ešte pred začatím revolúcie v Rusku r. 1917 (VOSR) podnikla ruská biblická archeologická expedícia¹ na podnet sv. cára Nikolaja II. Romanova, ktorý všetko sponzoroval výstup na horu Ararat. Expedícia bola zdarná avšak po začatí revolúcie a príchode k moci bezbožným boľševikom v ZSSR sa všetky dokumenty z tejto expedície stratili.

8, 5. Stalo sa to v prvý deň desiateho mesiaca tamuzza t.j približne v polovici mesiaca jún². Najneskôr boli zatopené hory a teraz pri ústupe potopy je ich najskôr vidieť. Hory oslobodené od všetkého modlárstva sú pripravené pre čistú službu Bohu.

Patristický komentár: Ctihodný Beda³hovorí: Keď prestala potop, Noe chce preveriť, v akom stave je povrch zeme, preto sa rozhodol vypustiť krkavca. Ten však lietal tam a späť a nechce sa vrátiť na archu. Tento krkavec označuje tých, ktorý hoci sa umyli vodami krstu nechcú sa vzdať svojho špinavého, čierneho odevu starého človeka a napraviť – zmeniť svoj život. Len čo sa totiž obnovili cez pomazanie Svätého Duha, okamžite odpadli od vnútornej jednoty všeobecného veku“.

Sv. Ján Zlatoústý⁴ hovorí: Treba poukázať na príčinu, prečo sa krkavec nevrátil do archy. Je pravdepodobné, že tento nečistý vták, keď opadla voda a uvidel trupy ľudí a zvierat, našiel si dostatok potravy. V prípade, že by nenašiel žiadnu potravu, určite by sa vrátil do archy.

Blaž. Augustín⁵ hovorí: Nie je jasné, kedy nastane posledný čas a ty vravíš: Zmením sa. Kedy sa napraviš a kedy sa zmeníš? Odpovedáš – zajtra. Ale ty vždy hovoríš zajtra, zajtra. Zmenil si sa na krkavca. Aj ti vravím, že keď krákaš za vranou – čaká ňa záhuba. Veď krkavec – ktorého hlas napodobňuješ, vyletel z archy a nevrátil sa. A ty brat, sa vráť do Cirkvi, ktorá symbolizuje archu.

¹ Expedícia odmerala a odfotografovala archu a odobraté vzorky dreva boli poslané na expertízu do Peterburgu.

² ЛОПУХИН, А., cit. dielo, s. 54.

³ ДОСТОПОЧТЕННЫЙ, Б.: Скинии 2, 7СІ. 1345, 2.1063 8ІN: Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I – VIII веков. Ветхий Завет, s. 173.

⁴ ЗЛАТОУСТ, И.: Гомилии на книгу Бытия, 26, 12 TLG 2026.112, 53.234.53-60 ІN: Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I – VIII веков. s. 177.

⁵ АВГУСТИН, Б.: Проповеди 224.4. – на деň PaschyPL 38:1095 ІN: Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I – VIII веков. Ветхий Завет I, s. 175.

Ďalej blaž. Augustín¹ hovorí: Nie je ťažké pochopiť, prečo je večný mier označovaný olivovou vetvičkou, ktorú priniesla holubica pri návrate do archy. Veď vieme, že povrch, ktorý je pomazaný olejom, sa nekazí pri dotyku s inou tekutinou a aj samotný strom olivy je vždy zelený.

8, 8. Noe čakal na koniec potopy. Čakal na správu, kedy sa ukáže povrch úrodnej zeme, role. Konečne vypúšťa holubicu, aby sa uistil či už zmizli hrozivé vody. Vedel, že voda odteka a hladina sa znižuje, ale chcel mať istotu. Je už koniec súdu? Zatiaľ mohla archa odpočívať. Pre holubicu však nebolo miesta na odpočinutie. Návrat holubice je znamenie, že ešte nemôže opustiť archu, aj keď sa už ukazujú známky nového veku. Praotec Noe spoznáva Božiu vôľu. Ešte nenastal pre všetkých čas bezpečia a pokoja. Nafahuje ruku a prináša vtáčieho posla do archy. To nie je iba nežnosť, ale prejav pokornej oddanosti do vôle Božej. Noe sa nepovažuje za strateného uprostred vôd, ale pamätá na zaslúbenie.

8, 10-11. *Holubica... sa vrátila a v zobáku priniesla čerstvý olivový lístok.* Olivy nerastú vo vysokých nadmorských výškach a čerstvý lístok bol znamením pre Noacha, že voda už opadla zo zeme. Moderný symbol mieru, ktorý predstavuje holubica nesúca olivovú halúzku, má svoj pôvod v tomto príbehu.²

Noe sa nevzdáva nádeje. Zotráva. Sloveso, ktoré je použité na očakávanie sa používa v hebrejčine výlučne iba pre čakanie na Hospodina a na jeho slovo a označuje dúfať (Ž 43, 5). V Noeho očakávaní je nádej a istota.

Patristický komentár: Ctihodný Béda³ hovorí: Po vypustení krkavca vypustil Noe holubicu a tá mu priniesla večer v zobáku olivovú halúzku čerstvých listov. Myslím, bratia, že sme sa všetci dovtipili už predtým než poviem, že táto olivová ratolesť zelených listov je milosť Svätého Ducha, preplnená slovami života, plnosť ktorej spočíva v Christovi ako sa píše v Žalmoch (Ž 45, 8). O Jeho dare, ktorý je darovaný spoluúčastníkmi Christa hovorí Ján: Vedzte všetci, že ste pomazaní

¹ АВГУСТИН, Б.: Об учении христианском 2, 16 Cl.0263, 2.16.42 IN: *Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I – VIII веков. Ветхий Завет I*, s. 177.

² *Študijná Biblia*, s. 22.

³ ДОСТОПОЧТЕННЫЙ, Б.: Гомилии на Евангелия 1.12 Cl. 1367,1.12.256IN: *Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I – VIII веков. Ветхий Завет*, s. 176.

Svätým. A keď porovnáme predobraz je totožný s pravdou. Holubica priniesla do archy olivovú ratolesť omýtú vodami potopy. Svätý Duch v podobe holubice zišiel na Pána umytého jordánskymi vodami krstu.

Nielen ľudia boli v arche s Noem, ale aj zvieratá a samotné brvná, z ktorých bola urobená archa, sú obrazom Christových členov a jeho Cirkvi, ktorí prijali umytie vodou a druhého narodenie (cez krst). Pomazaním sv. oleja máme v sebe pečať milosti Svätého Ducha a ochraňuje nás samotný Isus Christos, Pán a Boh náš, ktorý je v jednote so Svätým Duchom a žije a kraľuje s Bohom Otcom všemohúcim na veky vekov.

8, 13. *V šesťstoprvom roku v prvom mesiaci na prvý deň mesiaca.* Tvár dátumu signalizuje nový začiatok ľudstva po potope.

8, 12-14. Noe otvára dvere archy. Zachované životy sú dôkazom Božieho víťazstva a znamením nového veku, poznačeného zahnaním vôd, vyschnutím zeme a pôdy. Hospodin navštívil zem, Hospodin je večným kráľom.

V druhom mesiaci na dvadsiaty siedmy deň. Viac ako rok po tom, ako začala potopa (pozri 7, 11).

Zoznam bibliografických odkazov:

BIBLIA. Vydala Slovenská evanjelická cirkev a. v. v ČSSR, 1990. ISBN 0-564-03222-0.

Библия – Книги Священного Писания Ветхого Завета на церковнославянском языке. Москва 1993.

Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I – VIII веков. Ветхий Завет

CAP, A.: *Výklad na 4. – 11. Kapitulu knihy Genezis.* Prešov 2009, s. 173.
www.pulib.sk, digitálne dokumenty, Pravoslávna bohoslovecká fakulta.

ДРОЗДОВ, Ф.: *Толкование на Книгу Бытия.* Москва 1867.

Genezis. Trnava 2008. ISBN 978-80-7141-626-5.

GENEZIS – Starý zákon, překlad s výkladem. Praha 1968.

KELLER, W.: *A biblia má predsa pravdu.* Bratislava 1969.

KITTEL, R.: *Biblia Hebraica.* Stuttgart 1937.

- LACH, S.: *Ksiega Rodzaju*. T. 1.-11. Poznań 1962.
- LEMANSKI, J.: *Ksiega Rozdzaju. Nowykomentarz Biblijny. Stary Testament*. T.1.Czestochowa 2013. ISBN 978-83-7797-102-4
- ЛОПУХИН, А.: *Толковая Библия*. Т. 1-3. Петербург 1904 – 1907.
- NAVARRA, F.: *J'ai trouvé L'Arche de Noé*. Paris 1956.
- Pentateuch. Päť kníh Mojžišových s komentármi Jeruzalemskej Biblie*. Trnava 2004. ISBN 80-7141-447-6.
- PETER, M.: *Wyklad Pisma Swietego*. Poznań 1959.
- RAHLFS, A.: *SEPTUAGINTA –LXX*. Stuttgart 1935. ISBN 3438051214.
- SIDON, E.: *Pět knih Mojžišových*. Praha 2012. ISBN 978-80-85924-67-1.
- СНИГИРЕВ, Р.: *Археология*. Москва 2007. ISBN 978-5-7789-0200-X.
- Sväté písmo Starého a Nového zákona*. Trnava 1996. ISBN 80-7162-152-8.
- СЫСОЙЕВ, Д.: *Летопис начала*. Москва 2003.
- Študijná Biblia*. Banská Bystrica 2015. ISBN 978-80-8156-052-1.
- ВАСИЛИАДИС, Н.: *Библия и археология*. Свято-Троицка Сергиева Лавра 2003.
- Výklady ke Starému zákonu I. Zákon*. Praha 1991. ISBN 80-7017-408-0.
- ZIÓLKOWSKI, Z.: *Nejtěžší stránky Bible*. Kostelní Vydří 2001. ISBN 80-7192-450-4.

BIBLICKÉ UČENIE O VLASTNOSTIACH FALOŠNEJ MÚDROSTI¹

doc. ThDr. Štefan Pružinský, PhD.

V liste svätého apoštola Jakuba sa nachádza myšlienka, ktorá vysvetľuje vlastnosti falošnej múdrosti a pomáha odlíšiť ju od pravej múdrosti. Apoštol Jakub hovorí o falošnej múdrosti nasledujúce slová: „Toto nie je múdrosť, ktorá zostupuje zhora, ale pozemská, duševná, démonická“² (gr. οὐκ ἔστιν αὕτη ἡ σοφία ἄνωθεν κατερχομένη, ἀλλ' ἐπίγειος, ψυχική, δαιμονιώδης; csł. *nikdyť sít přemýšlet s výše mýzhođácm, no zémna, dševná, bčísoká*). Z vyššie uvedených slov vyplýva, že falošná múdrosť, ktorá sa prejavuje okrem iného závisťou a sklonom k hádkam³, má v porovnaní so skutočnou a evanjeliovou múdrosťou nielen odlišné vlastnosti, ale aj pôvod.

O falošnej múdrosti v prvom rade neplatí, že „**zostupuje zhora**“ (gr. ἄνωθεν κατερχομένη; csł. *s výše mýzhođácm*), čiže z nebies. Keďže falošná múdrosť nepochádza z nebies, zo sféry, v ktorej prebýva Boh, jej prameňom nie je Boh, ani nič božské, evanjeliové a sväté. Múdrosť, ktorá nezostupuje od Boha, nezjavuje Boha, nepozná Boha a nie je darom Svätého Ducha.

Múdrosť závistlivého a svárlivého človeka je „**pozemská**“ (gr. ἐπίγειος; csł. *zémna*), pretože vychádza z pozemských, materiálnych, telesných, dočasných a nízkych pohnútok a úvah. Je to falošná múdrosť, ktorá „sleduje nebožské ciele nebožskými prostriedkami“⁴. Vlastnosťou takejto múdrosti nie je len pochádzanie z nízkych pohnútok, ale aj privádzanie k nízkym, pozemským a čisto telesným úvahám a pohnútkam tých, ktorí ju počúvajú a prijímajú. Pozemskú múdrosť by sme mohli nazvať tiež prírodnou, pretože sa vyskytuje aj u zvierat. Pozemskou múdrosťou je „inštinktívne poznanie“⁵, ktoré človek získava iba pomo-

¹ Tento článok je jedným z výsledkov riešenia vedecko-výskumného projektu „Výklad všeobecného listu svätého apoštola Jakuba (Exegéza 3. kapitoly)“ (VGA PC č. 2/2016).

² Jk 3, 15.

³ Pozri Jk 3, 14.

⁴ ЯРОШЕВСКИЙ, Г., Иером.: *Соборное Послание св. Апостола Иакова*. Киев 1901, s. 225.

⁵ ΣΑΚΚΟΥ, Σ. Ν.: *Ερμηνεία εις την Επιστολήν του Ιακώβου*. Θεσσαλονίκη 1975, s. 94.

cou inštinktov a telesných zmyslov. Apoštol Pavol preto pozemskú múdrosť nazýva telesnou múdrosťou¹. Ak takéto poznanie ľudia aplikujú v náboženskej sfére, apoštol Júda hovorí, že „sa rúhajú tomu, čo nepoznajú. Hynú vo všetkom, čo pudovo poznajú ako nemé zvieratá“². Xenofon Kýrsky hovorí, že pozemská múdrosť existuje aj u zvierat, ktoré sú síce nevzdelané, no učia sa napríklad bojovať či rozmnožovať prirodzene od iných zvierat alebo z prírody³. U zvierat môžeme pozorovať tiež odovzdávanie si skúsenosti v oblasti získavania potravy alebo ochrany pred nebezpečenstvom. Je to to, čo majú ľudia a zvieratá spoločné. Pozemská múdrosť „vychádza z pominuteľného sveta ľudskej skúsenosti“⁴.

Múdrosť človeka naplneného hriešnymi vášňami je ďalej iba „**duševná**“ (gr. ψυχική; sl. дѣше́нная), čiže síce vychádzajúca z jeho nehmotnej podstaty – duše, no predsa ešte nie duchovná. Duševná múdrosť je okrem telesných a pozemských pohnútok a úvah založená aj na duševných pohnútkach a úvahách duše, na jej silách, schopnostiach a dynamizme. Ide však stále o poznanie duše vzdialenej od Boha a všetkého božského, pretože „duševný človek nemusí byť nevyhnutne aj duchovným človekom“⁵. Duševnosť je to, čo odlišuje človeka od zvierat, čo prevyšuje zvieratá⁶ a čo človeka identifikuje ako zvláštne a osobité stvorenie, ako rozumnú bytosť. Duševná múdrosť vychádza „z duševných funkcií, čiže z rozumu, vôle a citov“⁷. Napriek tomuto všetkému duševná múdrosť nevychádza z vyššej časti ľudskej duše – ducha, alebo ináč povedané, zo Svätým Duchom oduševnenej duše, ale iba z nižšej časti duše, ktorá je ešte k tomu odtrhnutá od Boha - prameňa skutočnej a duchovnej múdrosti a duchovného života. Duševná múdrosť „po-

¹ Pozri 2Kor 1, 12.

² Jud 10.

³ Pozri ΞΕΝΟΦΩΝ ΚΥΡΟΥ; Παίδ. 2, 3, 9. In: ΣΑΚΚΟΥ, Σ. Ν., cit. dielo, s. 94.

⁴ ΑΓΟΥΡΙΔΗ, Σ. Χ.: Υπόμνημα εις τήν ἐπιστολήν τοῦ Ἀγίου Ἰακώβου. Αθῆναι 1956, s. 62; Porovnaj Jn 8, 23; Flp 3, 19; 1Kor 15, 47.

⁵ ΑΕΡΑΚΗ, Δ. Γ., Αρχίμ.: 'Η Ἐπιστολή τοῦ Ἰακώβου. Ἀθήνα 1986, s. 90.

⁶ Pozri CAP, A.: Biblický pohľad na zvieratá : (biblickoexegetický komentár - 1MJŽ1, 20-25, 19-20). In: *Natural sciences : biology - ecology*. Volume XLIII. - Prešov : Prešov university, Faculty of humanities and natural sciences, 2016, s. 249-253.

⁷ ΣΑΚΚΟΥ, Σ. Ν., cit. dielo, s. 94.

vznáša človeka k najvyšším intelektuálnym úrovňam, k všetkej ľudskej vede, no bez cnosti. Je neobmedzeným rozvinutím inštinktívneho poznania, ktorého niet u zvierat (rozvinutia) a ktoré je osobitosťou človeka“¹. No keďže duševná múdrosť sama o sebe zostáva bezduchou, apoštol Júda hovorí, že jej nositelia sú „tí, čo vyvolávajú roztržky, duševní ľudia, čo nemajú Ducha“². Aj apoštol Pavol vysvetľuje veľký rozdiel medzi duševným a duchovným človekom nasledujúcimi slovami: „My sme však neprijali ducha sveta, ale Ducha, ktorý je z Boha, aby sme poznali, čo nám Boh daroval. O tom aj hovoríme, nie však naučenými slovami ľudskej múdrosti, ale tými slovami, ktoré učí Duch; a tak duchovné veci vysvetľujeme duchovne. Duševný človek neprijíma veci Božieho Ducha; sú mu totiž bláznovstvom a nemôže ich poznať, pretože sa posudzujú duchovne“³. Na inom mieste apoštol Pavol dodáva, že „jestvuje telo duševné a jestvuje aj telo duchovné“⁴, aby tak jasne rozlíšil duchovné poznanie od duševného, duchovnú múdrosť od duševnej múdrosti, čiže od ľudskej múdrosti duševného človeka.

Výraz „duševná“ v tomto verši je v niektorých starších aj novších slovenských prekladoch zo zvláštnych dôvodov prekladaný ako „telesná“⁵. Je potrebné povedať, že pôvodný grécky výraz „ψυχική“ nemôže mať a nemá v žiadnom prípade takýto význam. Okrem toho, v žiadnom starom biblickom rukopise sa v tomto verši neuvádza také slovo, ktoré by sa dalo preložiť ako „telesná“⁶. Jediný iný, a aj to iba prenesený význam tohto slova, by mohol byť „životná“⁷, no pre takýto preklad na danom mieste neexistuje žiadny dôvod. Nebudeme podrobne skúmať, čo mohlo viesť prekladateľov k vyššie uvedenej zmene obsahu Svätého Písma v slovenskom preklade. Zdôrazníme iba skutočnosť, že duša, ktorá je dobrovoľne odtrhnutá od Boha a naplnená hriešnymi vášňami,

¹ ΣΑΚΚΟΥ, Σ. Ν., cit. dielo, s. 94-95.

² Jud 19.

³ 1Kor 2, 12-14.

⁴ 1Kor 15, 44.

⁵ Pozri napr. BIBLIA. Slovenský ekumenický preklad s deuterokánonickými knihami. 1. vydanie. Banská Bystrica 2008, s. 238.

⁶ Pozri NOVUM TESTAMENTUM GREACUM, editio Critica maior, IV. Catholic letters. Part 1. Text. Installment 1. James. Stuttgart 1997, s. 62.

⁷ Pozri ДВОРЕЦКИЙ, И. Х.: Древнегреческо-русский словарь. Том II. Москва 1958, s. 1801.

plodí iba duševnú múdrosť, pričom duševné hodnoty sami o sebe nemusia byť vždy a za každých okolností pozitívne. K tomu, aby sa zachovalo poznanie týchto faktov pre ľudí hľadajúcich a prijímajúcich skutočnú pravdu, je nevyhnutné zachovať obsah Svätého Písma vo všetkých jeho textoch nezmenený. Nie je treba báť sa pravdy Svätého Písma ani vtedy, keď je pre niektorých ľudí možno prekvapujúca alebo nepochopiteľná.

Poslednou vlastnosťou múdrosti ľudí ovládaných hriešnymi vášňami je, že je „**démonická**“ (gr. δαιμονιώδης; csľ. ďáblóvka). Démonickou je preto, lebo pochádza z vnuknutia démonov, čiže diabla a jeho služobníkov medzi anjelmi alebo ľuďmi, ktorí sú vo Svätom Písme tiež nazývaní duchmi¹, a ktorých duch sa tiež môže stať démonickým. Pretože múdrosť vášnivých a hriešnych ľudí pochádza z vnuknutia diabla, ktorý je „klamár a otec lži“², ich „múdrosť“ je lživá a falošná, je to v podstate lož. Múdrosť, ktorá nepochádza od Boha, je nazvaná démonickou preto, lebo démon v človeku aj mimo neho sa usiluje ovládať všetko, čo nie je inšpirované a naplnené Bohom, Jeho energiou, svetlom, múdrosťou a blahodaťou, „všetko, čo sa nachádza mimo Božieho Ducha“³.

Vlastnosti nebožskej a neduchovnej múdrosti, o ktorých hovorí apoštol Jakub, čiže pozemskosť, duševnosť a démonickosť, nie sú v tomto verši zoradené náhodne, ale podľa určitej postupnosti, presnejšie „vzostupne“⁴, no nie podľa kvality, ale podľa intenzity a dôsledkov. Pozemskosť sa týka najnižšej, čiže telesnej stránky človeka, duševnosť jeho vyššej, čiže netelesnej a duševnej stránky a démonickosť sa týka najvyššej sily jeho duše – ducha. Ak si to človek želá, má možnosť okrem telesnej a duševnej múdrosti, získať aj duchovnú múdrosť. No k tomuto je potrebné pôsobenie zvonku, od Boha a Jeho Svätého Ducha. Ak človek neprijme Božieho Ducha, jeho múdrosť sa ocitá pod vplyvom démonov a „jeho duševná múdrosť sa mení na démonickú“⁵. Duševná

¹ Pozri 1Jn 4, 1.

² Jn 8, 44.

³ ΑΓΟΥΡΙΑΗ, Σ. Χ., cit. dielo, s. 63.

⁴ ΣΑΚΚΟΥ, Σ. Ν., cit. dielo, s. 93.

⁵ ΑΕΡΑΚΗ, Δ. Γ., Αοχμ., cit. dielo, s. 90.

múdrost' robí človeka vyšším od zvierat a duchovná ho povyšuje až medzi duchovné bytosti, no toto duchovné pôsobenie na človeka je pozitívne iba vtedy, ak ide o múdrost' „zhora“. Ak múdrost' prichádza „zhora“, čiže od Boha, je to skutočná múdrost', ktorá človeka zdokonaľuje a vyvyšuje nad všetko ostatné stvorenie ako múdreho a dobrého pána a správcu. No ak je „zdola“, čiže „démonická“, v skutočnosti to ani nie je múdrost', ale lož, ktorá človeka degraduje a ponizuje pod všetko ostatné stvorenie ako nerozumného a zlého otroka vášní a hriechu. Démonická múdrost' nemôže pochádzať od Boha, pretože „je vylúčené, aby z nebies zostupovala „múdrost'", ktorá robí človeka zvieraťom“¹. Je to prázdno, no pretože sa toto prázdno týka duchovnej oblasti, má pre človeka tie najväčšie, najintenzívnejšie a najzhubnejšie dôsledky.

Ten človek, ktorý si osvojil duchovnú múdrost', získava „poznanie Božieho zjavenia, ktoré je nedostupné pre duševného človeka. Ten, kto si osvojil démonickú (lož)..., vstupuje do zlého poznania, ktoré je cudzie božskému zjaveniu“². Človek naplnený Božou múdrosťou „preniká... do poznania Božej vôle, do múdrosti božských tajomstiev, zatiaľ čo démonický človek získava prekvapivú silu ničiť samého seba a svet. Jeho poznanie je satanské“³. Intenzívne šírenie takéhoto satanského poznania najrôznejšími spôsobmi vrátane médií je jednou z príčin toho, prečo v súčasnosti „väčšina ľudí nepozná ani základné veci z oblasti poznania pravého Boha, no zato vie veľmi veľa o hriechu“⁴. Ide o „taký druh poznania, ktorý vedie k domýšľavosti a takému rozpoloženiu, kedy človek fanaticky trvá na svojich názoroch... Takýto druh múdrosti sa najčastejšie prejavuje v sporoch, ktoré sa vyskytujú vo svete, v (prostredí) Cirkvi, v štáte, na súdoch, v parlamentoch, vo všeobecnosti v politickom živote, ale aj v teologických sporoch, keď vládnu pocity pobúrenia (rozhorčenia) a unáhlené vyhlásenia. V týchto sporoch sa môže preukazovať šikovnosť, dialektická zručnosť, obdivuhodná argumentácia, presnosť tvrdení a bystrosť uvažovania, no všetko toto je sprevádzané tak obmedzeným duchom a tak úporným a malicherným fanatizmom, že sa stáva

¹ ΑΕΡΑΚΗ, Δ. Γ., Αρχιμ., cit. dielo, s. 89.

² ΣΑΚΚΟΥ, Σ. Ν., cit. dielo, s. 95.

³ ΑΕΡΑΚΗ, Δ. Γ., Αρχιμ., cit. dielo, s. 90.

⁴ Tamže, s. 90.

úplne zjavným pôvod múdrosti, ktorá nezostupuje zhora... (Takáto múdrosť) pochádza z porušiteľného a pominuteľného sveta ľudského života bez duchovného osvietenia. Vychádza z pozemských princípov, pôsobí z pozemských pohnútok a je zameraná na pozemské ciele. Je obmedzená iba na jednoduchý fyzický život. Lieči telo a uspokojuje nižšie náklonnosti a túžby, no nie vyššie želania našej mravnej prirodzenosti... Oduševňuje človeka pýchou, ktorá je charakteristickou vlastnosťou démonov a vedie k sporom a chladnosti podporovanej démonmi“¹.

Na základe vyššie uvedeného preskúmania vlastností takého poznania, ktoré nepochádza od Boha, môžeme urobiť záver, že tí ľudia, ktorí trpia závisťou a náklonnosťou k sporom, zjavne nepoznajú múdrosť, ktorá prichádza a zostupuje od Boha. Keby ich múdrosť bola od Boha, čiže zo sféry svetla, vysokej dokonalosti a dobra, prejavovalo by sa to dobrými skutkami a krotkosťou². Pretože však u nich niet plodov pravej múdrosti, ich poznanie je zjavne falošnou múdrosťou inšpirovanou zvieračimi inštinktmí, bezduchou duševnosťou a satanskou lžou, ktorá je v rozpore s kresťanskou pravdou Evanjelia. Jediným východiskom v tejto situácii je pokánie, čiže zavrhnutie démonickej múdrosti a získavanie múdrosti od Boha, ktorý jediný môže oživiť a osvietiť nášho ducha. Tak ako v duchu patrystického učenia nesmrteľnosť duše nevychádza z jej prirodzenosti, ale z Boha, Jeho blahodate³ a Vzkriesenia⁴, tak aj duchovná múdrosť duše nie je plodom jej prirodzenosti, ale Božím darom, darom božskej blahodate. Duchovným sa človek stáva až vtedy, keď prijme Božieho Ducha, vďaka ktorému sa jeho poznanie stáva pravdivou a duchovnou múdrosťou.

¹ ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ, Π. Ν.: *Υπόμνημα εις τὰς Ἐπιστολάς τῆς Καρινῆς Διαθήκης*. τ. 3. 4. vydanie. Ἀθήναι 1996, s. 265-266.

² Pozri Jk 1, 17.

³ Pozri ΒΛΑΧΟΥ, Ι. Σ., αρχιμ.: *Ορθόδοξη Ψυχοθεραπεία (πατερική θεραπευτική αγωγή)*. Λεβαδεία 1995, s. 93-95.

⁴ Pozri HUSÁR, J.: *Nativity and Resurrection of Christ : (feast and iconography)*. In: *Pravoslávny biblický zborník II/2016* [elektronický zdroj]. - Gorlice : Diecezjalny ośrodek Kultury Prawosławnej ELPIS w Gorlicach, 2016 - online, s. 30-39.

Zoznam bibliografických odkazov:

- ΑΕΡΑΚΗ, Δ. Γ., Αρχιμ.: *Ἡ Ἐπιστολή τοῦ Ἰακώβου*. 1. vydanie. Ἀθήνα 1986.
- ΑΓΟΥΡΙΔΗ, Σ. Χ.: *Υπόμνημα εἰς τήν ἐπιστολήν τοῦ Ἀγίου Ἰακώβου*. 1. vydanie. Αθῆναι 1956.
- БИБЛИЯ. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета на церковнославянском языке. 2. vydanie. Москва 1993. ISBN 5-85524-009-6.
- BIBLIA. *Slovenský ekumenický preklad s deuterokánonickými knihami*. 3. vydanie. Banská Bystrica 2015. ISBN 978-80-85486-98-8.
- САР, А.: *Biblický pohľad na zvieratá : (biblickoexegetický komentár – 1Mjž 1, 20-25, 19-20)*. In: *Natural sciences : biology - ecology*. Volume XLIII. - Prešov : Prešov university, Faculty of humanities and natural sciences, 2016. - ISBN 978-80-8165-149-6, s. 249-253.
- ДВОРЕЦКИЙ, И. Х.: *Древнегреческо-русский словарь*. Том II. Москва 1958.
- HUSÁR, J.: *Nativity and Resurrection of Christ : (feast and iconography)*. In: *Pravoslávny biblický zborník II/2016 [elektronický zdroj]*. - Gorlice : Diecezjalny ośrodek Kultury Prawosławnej ELPIS w Gorlicach, 2016. - ISBN 978-83-63055-27-1. - online, s. 30-39
- ЯРОШЕВСКИЙ, Г., Иером.: *Соборное Послание св. Апостола Иакова*. Киевъ 1901.
- NOVUM TESTAMENTUM GREACUM, *editio Critica maior*, IV. *Catholic letters. Part 1. Text. Installment 1. James*. Red. B. Aland a kol. 2. vydanie. Stuttgart 1997. ISBN 3-438-05600-3.
- ΣΑΚΚΟΥ, Σ. Ν.: *Ερμηνεία εἰς τήν Ἐπιστολήν τοῦ Ἰακώβου*. Θεσσαλονίκη 1975.
- ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ, Π. Ν.: *Ἐπόμνημα εἰς τάς Ἐπιστολάς τῆς Καινῆς Διαθήκης*. τ. 3. 4. vydanie. Ἀθῆναι 1996.
- ΒΛΑΧΟΥ, Ι. Σ., αρχιμ.: *Ορθόδοξη Ψυχοθεραπεία (πατερική θεραπευτική αγωγή)*. 5. vydanie. Λεβαδεία 1995. ISBN 960-7070-12-7.

FYZICKÝ STAV PRVÝCH ĽUDÍ V RAJI

doc. ThDr. Miroslav Župina, PhD.

Zo všeobecného poznania Svätého Písma a patristickej tradície je zrejmé, že celkový duchovno-materiálny stav prvých ľudí v raji nebol definitívny a dovŕšený. Navyše, nič v počiatočnom stave pred pádom nebolo konečné. Je to zreteľne badať zo stránok knihy *Genezis*, že všetko bolo *veľmi dobré*,¹ ale nie výborné alebo vynikajúce, už vôbec nie dokonalé. Takéto chápanie podporuje aj prítomnosť a potreba úlohy, ktorou Boh poveril človeka, aby pracoval a staral sa o raj,² ktorý bol nedokonalý a túto starostlivosť zo strany človeka nevyhnutne potreboval.³

Samozrejme, to neznamená, že Boh nemohol stvoriť človeka v stave absolútnej dokonalosti. Určite mohol. V tejto súvislosti si V. Ježek kladie otázku, prečo Boh už od samotného počiatku nestvoril človeka *dokonalého*? Odpovedá tým spôsobom, že „akýkoľvek tvor, ktorý má slobodnú vôľu, je nedokonalý, pretože samotná existencia slobodnej vôle predpokladá možnosti a teda nedokonalosť. Na druhej strane slobodná vôľa činí z človeka skutočného partnera a nielen otroka Božích zámerov.“⁴ Definitívna alebo absolútna forma dokonalosti, ktorá by pochádzala len od Boha, by pre človeka nemala žiadnu duchovnú hodnotu. Preto Boh stav dokonalosti u človeka neustanovil *mechanickým* ani *násilným* spôsobom, ale podmienil ho spoluprácou, synergiou dvoch slobodných bytostí – Boha a človeka, ktorý si mal slobodne zvoliť a vybrať stav dokonalosti. Tento stav sa dal dosiahnuť iba vlastným pričinením a úsilím človeka, pričom by spolupracoval s Bohom a jeho láskou, ktorá by mu bola neustále nápomocná. Nedokonalosť ľudskej prirodzenosti v počiatočnom stave pred pádom bola teda dielom zámeru Stvoriteľa,⁵ ktorý očakával od človeka jeho slobodný a zodpovedný súhlas.

¹ 1Mjž 1, 10; 1, 12; 1, 18 a iné.

² Pozri 1Mjž 2, 15.

³ Pozri CAP, A.: *Stvorenie sveta a človeka, život a pád prarodičov, odhalenie priestupku a trest*. Prešov 2016, s. 130-131.

⁴ JEŽEK, V.: *Od individualizmu k obecnosti. Úvod do byzantskej teologickej antropologie*. Prešov 2005, s. 29.

⁵ Pozri ΕΥΘΥΜΙΟΣ, Α.: *Ἀνθρώπος: ἄρσεν καὶ θήλυ*. Ἀθήνα 1990, s. 78.

Okrem biblického pohľadu, ktorý je základnou platformou pre skúmanie každej teologickej otázky, pravoslávna teológia disponuje aj ďalším hlbokým prameňom poznania i skúsenosti: patristickou (svätootcovskou) tradíciou Cirkvi. Mnohí cirkevní Otcovia sa vo svojich dielach vyjadrujú aj o forme tejto nedokonalosti, ktorá sa týka prirodzenosti človeka v raji. Zhodujú sa v tom, že táto nedokonalosť sa nevzťahovala na telesnú stránku jeho života. Prví ľudia ako psychosomatické bytosti boli dokonalé osoby. „Telo človeka, keď ho Boh stvoril, svietilo ako socha, ktorá práve vyšla z taviacej pece,“¹ hovorí svätý Ján Zlatoústý. Teda nedokonalosť prvých ľudí bola etického a duchovného charakteru.

Prvým základným znakom tohto stavu bola možnosť, aby sa človek slobodne rozhodoval buď pre dobro, alebo pre zlo. V raji, hovorí svätý Vasilij Veľký, ľudská prirodzenosť bola nasmerovaná a obrátená k Bohu a dobru. Avšak táto orientácia sa postupne mala stať uvedomelou a cieľavedomou, to znamená, že človek si mal slobodne zvoliť a vybrať tento *jednosmerný* spôsob života, ktorý sledoval jediný cieľ, zintenzívnenie spoločenstva medzi človekom a Bohom a ich zjednotenie podľa blahodäte. Tak by človek dosiahol stav nezvratnej a definitívnej dokonalosti – zbožštenie.²

Druhým znakom prirodzenosti človeka pred jeho pádom bola *duchovná detinskosť*, to znamená stav duchovnej nezrelosti.³ Táto *duchovná detinskosť* prvých ľudí spočívala v skutočnosti, že všetko im bolo dané a darované z Božej lásky presne ako otec z lásky obdarúva svoje deti. Prví ľudia – v duchovnom význame ešte *deti* – sa s detskou naivnosťou a nesmiernou dôvernosťou tešili zo všetkých Božích darov. Postupne však mali duchovne rásť a dospievať a tieto dary mali prijímať s vďačnosťou. K dosiahnutiu tohto cieľa Boh vybral tieto dva spôsoby, *opaterenia*. Prvý spôsob spočíval v tom, že stvoril dve ľudské osoby – muža a ženu, aby interpersonálnym dialógom napredovali a vyvíjali sa na úroveň zrelosti a takto mohli dosiahnuť dokonalosť. Pod druhým spôsobom sa chápe to, že Boh sám osobne začal vychovávať a pedagogicky viesť prvých ľudí v raji tým, že im dával rôzne výchovné prikázania,

¹ ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ: *Εἰς τοὺς Ἀνδριάντας ομιλία*. PG 49, 121.

² Pozri ΤΣΑΝΑΠΑΣ, Π.: *Η ανθρωπολογία του Μ. Βασιλείου*. Θεσσαλονίκη 1970, s. 53.

³ Pozri WARE, K.: *Cestou orthodoxie*. Praha 1996, s. 57.

ako napríklad to, ktoré sa týkalo zákazu okúsenia plodu zo *stromu poznania dobra a zla*.¹ Táto výchova, *Božia pedagogika*, mala za cieľ duchovné zdokonaľovanie sa ľudí, teda ich prechod zo stavu naivného detinského a pasívneho prijímania Božích darov do stavu slobodného aktívneho snaženia sa o ich udržanie, ochranu a rozvíjanie. Z toho jednoznačne vyplýva, že cieľom takejto výchovy prvých ľudí bolo ich duchovné napredovanie, dospievanie a zdokonaľovanie sa.²

Polemickou otázkou, ktorá priamo súvisí so životom prvých ľudí v raji a podrobíme ju hlbšej analýze, je problematika ich smrteľnosti, to znamená ich telá boli do pádu smrteľné alebo nesmrteľné? Z pohľadu názorov cirkevných otcov neexistuje na túto nesporne zaujímavú biblickú a antropologickú otázku jednoznačný pohľad.

Podľa názoru jednej skupiny autorov bolo telo človeka do uskuťočnenia prvého hriechu nesmrteľné. Arcibiskup Filaret (Gumilevskij) hovorí, že po telesnej stránke prvý človek nepoznal, čo je choroba a bol nesmrteľný.³ Odvolávajúc sa na Starý Zákon tvrdí, že nakoľko smrť nepochádza od Boha,⁴ človek bol stvorený ako nesmrteľný a je obrazom večnej existencie svojho Stvoriteľa.⁵ Svätý Ignatij Brjančaninov pri charakterizovaní fyzického stavu prarodičov hovorí, že prví ľudia boli nesmrteľní podľa duše i tela, vyšli z rúk Stvoriteľa v stave zrelosti a spoločne s nevädnuťou mladostou, krásou a silou, nepodrobujúci sa žiadnym nedostatkom alebo zmenám vo veku či zdraví. Dodáva, že Adamovo telo bolo ľahké, jemné, pokojné, bez vášní, nesmrteľné, večne mladé a pre jeho dušu nepredstavovalo ťažké okovy ani väzenie, naopak, prekrásny, nádherný a očarujúci odev.⁶ A. I. Osipov dopĺňa, že prví ľudia mali *duchovné telo*, ktoré disponovalo pre nás neobyčajnými

¹ Pozri 1Mjž 2, 17.

² Pozri PRUŽINSKÝ, Š.: *Byzantská teológia II. Doktrína*. Prešov 2004, s. 48-49.

³ Pozri ФИЛАРЕТ (ГУМИЛЕВСКИЙ), архиеп.: *Православное догматическое богословие*. Том I. Черниговъ 1865, s. 328-329.

⁴ Pozri Prem 1, 13.

⁵ Pozri Prem 2, 23.

⁶ Pozri БРЯНЧАНИНОВ, И.: Слово о человеке. In: *О человеке*. Москва 2004, s. 139-141.

vlastnosťami podobnými tým, ktoré sú spájané s telom zmŕtvychvsta-
lého Spasiteľa Isusa Christa.¹

Iní autori zastávajú názor, že telo človeka bolo do pádu smrteľné. Zástancovia takéhoto názoru sa opierajú o iný starozákonný text, ktorý hovorí: „Ty (t. j. Boh) dal si Adamovi telo smrteľné, ktoré bolo tiež stvorením Tvojich rúk, a tým, že si vdýchol do neho duch života, stal sa živým pred Tebou.“² A. Lorgus hovorí, že podľa prirodzenosti bolo telo človeka smrteľné, avšak, ak by prijalo Božiu blahodať, zostalo by mimo procesov starnutia a smrti.³ Metropolita Makarij Bulgakov je v tomto názore ešte konkrétnejší, keď dodáva, že nesmrteľnosť človeka podľa tela bola závislá nie od vlastnosti samotného tela učineneho zo zeme, t. j. z hlíny, ale od Božej blahodate, ktorú mohol človek získať tým, že okúsi plod z rajskeho stromu života.⁴ Ak by prarodičia podľa Makarija tento plod ochutnali, priviedlo by ich to k večnému životu.⁵ L. Voronov sa domnieva, že nesmrteľnosť Adama a Evy spočívala v nesmrteľnosti podľa blahodate a aj podľa neho viditeľným spôsobom bola spojená s plodmi stromu života.⁶ Podľa biskupa Nemesia Emesského bol človek stvorený smrteľným, avšak ak by sa postupne zdokonaľoval, mohol dosiahnuť nesmrteľnosť, z čoho vyplýva, že bol stvorený nesmrteľným *in potentia*.⁷

Na predmetnú otázku existuje aj tretí názor, ktorý by sa dal formulovať nasledovne: stav ľudského tela pred pádom nebol úplne determinovaný vo vzťahu k smrteľnosti alebo nesmrteľnosti. Podľa tohto názoru, prvý človek nebol stvorený ani (celkom) smrteľným, ani (úplne) nesmrteľným, bol postavený akoby na tenkej hrane smrteľnosti s nesmrteľnosťou s tým, že ak by padol do telesných vášní, podriadil by sa aj telesným zmenám, a ak by uprednostnil starostlivosť o svoju dušu a duchovný rast, bola by mu darovaná nesmrteľnosť. Navyše, ak by bol člo-

¹ Pozri ОСИПОВ, А. И.: *Посмертная жизнь души. Беседы современного богослова*. Москва 2005, s. 25-26.

² 3Езд 3, 5.

³ Pozri ЛОРГУС, А.: *Православная антропология*. Москва 2003, s. 69.

⁴ Pozri 1Мж 3, 22..

⁵ Pozri МАКАРИЙ (БУЛГАКОВ), митр.: *Православно-догматическое богословие*. Том I. Москва 1999, s. 471-472.

⁶ Pozri ВОРОНОВ, Л.: *Догматическое богословие*. Клин 2002, s. 31.

⁷ Pozri НЕМЕСИЙ ЭМЕССКИЙ: *О природе человека*. 1996, s. 24.

vek stvorený ako smrteľný, Boh by ho po páde nepotreštal smrťou, pretože nie je možné potrestať smrťou toho, kto už je smrteľný. Naopak, ak by bol stvorený ako nesmrteľný, nemal by potrebu prijímať potravu, pretože nesmrteľné nie je závislé od telesného pokrmu.

Okrem toho stvoreného človeka ako nesmrteľného by Boh *zrazu* ne- učinil smrteľným, pretože to neurobil ani vo vzťahu k padlým anjelom, ktorí zostali v stave pôvodnej nesmrteľnosti a za hriech boli potrestaní iným spôsobom ako smrťou.¹ Aj v ranokresťanskej teológii nebol Adam chápaný ani ako nevyhnutne smrteľným, ani nevyhnutne nesmrteľným. Mohol sa neprestajne nasycovať blahodaťou a to až do tej miery, že by dokázal eliminovať tak proces starnutia, ako aj samotnú smrť. Od človeka záviselo, aby smrť vo svojej podstate nebola pripustená k možnosti *svojej realizácie*. S týmto názorom súhlasí aj V. Lossky, keď hovorí: „Možnosti smrteľnosti existovali, avšak iba pre to, aby človek im nedovolil stať sa možnými.“² Zaujímavý je aj názor E. Tichomirova, ktorý skúmanú otázku dopĺňa nasledujúcim názorom. Podľa neho, prvý človek, napriek tomu, že jeho integrálnou súčasťou bolo aj telo, disponoval možnosťou nezomrieť a žiť večne. Mohol však aj zomrieť. Cesta k smrti bola iba jedna – oddelenie sa od Boha. Takýmto spôsobom by si však človek privodil odlúčenie od svojho Stvoriteľa a zároveň prameňa života, čím by sa ocitol v izolácii a neprirodzenom stave. Dôsledkom tohto oddelenia sa od Boha by bola aj jeho bezmocnosť a porušenosť toho, čo v ňom bolo porušiteľné – a tou je celá jeho telesná stránka života.³

Pre úplnosť je potrebné dodať, že skúmanej otázke sa venoval aj Kartágenský snem (r. 490), ktorého 123. pravidlo hovorí: „Je stanovené všetkými biskupmi kartágenskej cirkvi, ktorí sa dostavili na svätý snem a ktorých mená a podpisy sú uvedené v aktách, že Adam nebol Bohom stvorený smrteľným. Ak niekto prehlási, že Adam, prvý človek, bol stvorený smrteľným, takže či by zhrešil alebo nezahrešil telesne by zom-

¹ Pozri НЕМЕСИЙ ЭМЕССКИЙ, cit. dielo, s. 24.

² ЛОССКИЙ, В. Н.: *Очерк мистического богословия Восточной Церкви. Догматическое богословие*. Москва 1991, s. 248.

³ Pozri ТИХОМИРОВ, Е.: *Загробная жизнь или последняя участь человека*. Санкт-Петербург 1995, s. 9.

rel, t. j. opustil by telo – nie v dôsledku potrestania za hriech, ale z nevyhnutnosti prirodzenosti, nech bude anatóma.“¹

Väčšinu názorov o fyzickom stave prarodičov v raji do ich pádu charakterizujú slová blaženého Augustína, ktoré by sa dali zhrnúť nasledovne: Keď sa nesmrteľnosť chápe v zmysle pozitívnej nemožnosti smrti, to znamená, že nesmrteľný je iba ten, kto nikdy a za žiadnych okolností nemôže zomrieť, v takomto prípade Adam nebol nesmrteľný, keďže mohol zomrieť, nakoľko mohol zhrešiť. Ak sa však nesmrteľnosť chápe v zmysle podmienenosti, t. j. nesmrteľným sa nazve aj ten, kto môže nezomrieť, v danom prípade bol Adam nesmrteľný, pretože mohol nezomrieť, nakoľko mohol nezhrešiť. Keďže stav prvých ľudí nebol ešte stavom definitívneho utvrdenia v dobre, nesmrteľnosť ich tela nebola nevyhnutná, teda nemôže byť chápaná ako nesmrteľnosť *podľa prirodzenosti*, ale bola iba potenciálna, a v tom prípade ide o nesmrteľnosť *podľa blahodäte*.²

Skutočne, z pohľadu knihy *Genezis* vyplýva, že pre prarodičov nebola vlastná nesmrteľnosť *podľa prirodzenosti* v zmysle nemožnosti zomrieť (nemožnosti smrti).³ Na druhej strane uvedené verše je možné chápať aj v tom zmysle, že pre prvých ľudí nebola príznačná ani smrteľnosť *podľa prirodzenosti* v zmysle nemožnosti nezomrieť (nevyhnutnosti smrti). Z povedaného vyplýva, že prarodičia nedisponovali schopnosťou žiť večne, ale disponovali možnosťou žiť večne. Boli stvorení s možnosťou tak nesmrteľnosti, ako aj s možnosťou smrteľnosti. Konkrétne povedané, v rámci podmienok ich života v raji mohli tým, žeby boli pozorní, Bohu poslušní a dodržiavali Jeho príkaz, chrániť svoj život naďalej a odmenou za to by im bol Boží dar nesmrteľnosti – získali by nesmrteľnosť *podľa prirodzenosti*. V takomto prípade by nesmrteľnosť človeka, podľa použitej terminológie blaženého Augustína, prešla z dru-

¹ Pravidla místních sněmů. Pravidla svatého místního sněmu karthagenského (r. 490). In: *Kanonická pravidla* (online). [cit. 2017-11-23]. Dostupné na internete: <http://www.orthodoxia.cz/kan_03.htm#NADP23>

² Позри ГУСЕВ, Д.: Антропологические воззрения блаженного Августина в связи с учением пелагианства. In: *Святоотеческая христология и антропология*. Пермь 2002, s. 24-25.

³ Pozri 1Mjž 2, 17; 3, 22; 5, 5.

hého typu – možná neprítomnosť smrti za splnenia známych podmienok – do prvého typu – nemožnosti smrti.¹

Obklopujúci fyzický svet nebol pre Adama v ničom nebezpečný, nemohol mu nijako uškodiť, pretože bol stvorený tak, aby žiaden z Bohom stvorených živlov nemal pre neho negatívny dopad alebo následok. Teda prvý človek sa nemohol topiť vo vode, ani horieť v ohni, ani zem ho nedokázala pohltiť vo svojich priepastiach, rovnako tak mu nemohol žiadnym spôsobom uškodiť ani vzduch, dokonca ani zvieratá mu nemohli ublížiť. Všetko bolo stvorené tak, aby slúžilo a bolo podriadené svojmu vládcovi – korune stvorenstva.² Podobným spôsobom hovorí aj svätý Ignatij Brjančaninov, pričom dopĺňa, že všetky stvorené živly alebo elementy života, t. j. zem, vzduch, oheň a voda, sa nachádzali v dokonalej harmónii a pokoji.³ To, čo sme uviedli o Adamovi a jeho nedotknuteľnosti zo strany prírody, sa rovnako tak vzťahuje aj k jeho žene, pretože ona je *kosťou z jeho kostí a telom z jeho tela*.⁴ Ako hovorí metropolita Makarij Bulgakov, „človek vzišiel z rúk svojho Stvoriteľa dokonalý aj po telesnej stránke. Ako stvorenie účinené nekonečnou Božou múdrosťou, svojím obdivuhodným usporiadaním, ktoré dodnes nestratilo vôbec nič na svojej kvalite, bez akýchkoľvek pochybností nesvedčí o žiadnych nedostatkoch, tak vnútorných, ako aj vonkajších. *Oblečené silou*⁵ disponovalo stále čerstvými a nevyčerpatelnými silami, nebolo v ňom ani najmenšieho narušenia a bolo dokonale oslobodené od všetkých chorôb i foriem utrpenia.“⁶

Na záver zhrnieme, že telá prarodičov do pádu sa nachádzali v stave tak potenciálnej nesmrteľnosti, ako aj potenciálnej smrteľnosti. Budúci fyzický stav prvých ľudí bol determinovaný nie ich stvorenou prirodzenosťou, ale duchovným stavom. Povedané inými slovami, ich výber ďalšieho duchovného smerovania vymedzoval aj budúci stav

¹ Pozri ГУСЕВ, Д., cit. dielo, s. 24.

² Pozri ALFEJEV, I.: *Mystérium víry. Uvedení do pravoslavné teologie*. Červený Kostelec 2016, s. 73.

³ Pozri БРЯНЧАНИНОВ, И.: *Жизнь и смерть: Слово о человеке. Слово о смерти*. Москва 2005, s. 52.

⁴ Pozri 1Mjž 2, 21-23.

⁵ Sir 17, 3.

⁶ МАКАРИЙ (БУЛГАКОВ), митр., cit. dielo, s. 465.

celého duchovno-materiálneho života človeka vrátane fyzickej, teda telesnej stránky.

Zoznam bibliografických odkazov:

- ALFEJEV, I.: *Mystérium víry. Uvedení do pravoslavné teologie*. 1. vydanie. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2016. ISBN 978-80-7465-209-7.
- БРЯНЧАНИНОВ, И.: Слово о человеке. In: *О человеке*. Москва: Православное братство св. ап. Иоанна Богослова, 2004.
- БРЯНЧАНИНОВ, И.: *Жизнь и смерть: Слово о человеке. Слово о смерти*. Москва: Издат. Совет РПЦ, 2005.
- SAP, A.: *Stvorenie sveta a človeka, život a pád prarodičov, odhalenie priestupku a trest*. 1. vydanie. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016. ISBN 978-80-555-1584-7.
- ДОБРОСЕЛЪСКИЙ, П. В.: *О полемических аспектах происхождения, грехопадения и цели земной жизни человека*. 1-е издание. Москва: Благовест, 2009. ISBN 978-5-9968-0043-8.
- ΕΥΘΥΜΙΟΣ, Α.: *Ανθρωπος: ἄρσεν και θήλυ*. 1. έκδοση. Αθήνα: Γρηγόρη, 1990.
- ФИЛАРЕТ (ГУМИЛЕВСКИЙ), архиеп.: *Православное догматическое богословие*. Том I. 2-е издание. Черниговъ: Типография Ильинского монастыря, 1865.
- ГУСЕВ, Д.: Антропологические воззрения блаженного Августина в связи с учением пелагианства. In: *Святоотеческая христология и антропология*. Пермь: Панагия, 2002.
- JEŽEK, V.: *Od individualismu k obecnství. Úvod do byzantské teologické antropologie*. 1. vydanie. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005. ISBN 80-8068-306-9.
- ЛОРГУС, А.: *Православная антропология. (Курс лекций.)* Москва: Российский Православный университет св. ап. Иоанна Богослова, 2003.
- ЛОССКИЙ, В. Н.: *Очерк мистического богословия Восточной Церкви. Догматическое богословие*. Москва: Центр «СЭИ», приложение к журналу «Трибуна», 1991.
- МАКАРИЙ (БУЛГАКОВ), митр.: *Православно-догматическое богословие*. Том I. 1-е издание. Москва: Молодая гвардия, 1999.

- НЕМЕСИЙ ЭМЕССКИЙ: *О природе человека*. Учеб.-информ. экумен. центр ап. Павла, 1996.
- ОСИПОВ, А. И.: *Посмертная жизнь души. Беседы современного богослова*. Москва: Даниловский благовестник, 2005.
- Pravidla miestných snémů. Pravidla svätého miestního snému karthagenského (r. 490). In: *Kanonická pravidla* (online). [cit. 2017-11-23]. Dostupné na internete: <http://www.orthodoxia.cz/kan_03.htm#NADP23>
- PRUŽINSKÝ, Š.: *Byzantská teológia II. Doktrína*. 1. vydanie. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2004. ISBN 80-8068-286-0.
- ΡΩΜΑΝΙΔΗΣ, Ι.: *Το προπατορικόν αμάρτημα*. 2. έκδοση. Αθήνα: Δόμος, 1992. ISBN 960-7217-15-2.
- ТИХОМИРОВ, Е.: *Загробная жизнь или последняя участь человека*. 1-е издание. Санкт-Петербург: Нева-Ладога-Онега, 1995. ISBN 5-7792-0041-6.
- ΤΣΑΝΑΡΑΣ, Π.: *Η ανθρωπολογία του Μ. Βασιλείου*. Θεσσαλονίκη: Ιδρ. Πατερικών Μελετών, 1970.
- ВОРОНОВ, Л.: *Догматическое богословие*. 2-е издание. Клин: Христианская жизнь, 2002.
- WARE, K.: *Cestou orthodoxie*. 1. vydanie. Praha: Sít, ekumenické nakladatelství, 1996. ISBN 80-901571-6-5.

SOCIÁLNA PROBLEMATIKA V KNIHÁCH MALÝCH PROROKOV (Kniha proroka Nauma)

doc. ThDr. Ján Husár, PhD.

V knihách malých prorokov je zachytených mnoho spoločenských a sociálnych problémov. Mnohé z nich, ak nie všetky, môžeme nájsť aj v súčasnej dobe. Každý prorok, ktorý sa v širšej miere zaoberal sociálnou problematikou postupoval tak, že najprv vymedzil sociálny problém, poukázal na príčiny tohto neprirodzeného javu, podmienienečne ohlásil dôsledky, ale najmä, ponúkol východiská, ktoré by zabezpečili vyriešenie spoločensko-sociálnych problémov a nastolenie harmónie medzi Bohom a človekom i ľuďmi navzájom. V tom tkvie jedinečnosť biblických spisov.

Vo svojich spisoch proroci poukazujú najmä na neznesiteľný sociálny útlak, ktorý bol jedným z častých nástrojov vládnucej vrstvy, počnúc kráľom, cez sudcov, pravých i nepravých kňazov až k falošným prorokom. K jeho dosiahnutiu používali najmä metódu „sila nad zákon“. Z prostriedkov to boli najmä prekrúcanie práva či jeho úplné ignorovanie.

Príčinou sociálnych problémov vo vnútri vyvoleného národa bol, podľa spisov malých prorokov, hriech, najmä však duchovné smilstvo, t.j. odvrátenie sa od pravej bohoúcty a uctievanie pohanských božstiev. V tomto duchu zaznieva aj slovo proroka Nauma, ktoré vyslovil o Ninive, bývalom hlavnom meste Severoizraelského kráľovstva. Proroci často vytýkali všetkým spoločenským vrstvám odklon od Hospodinovho kultu, jeho postupné zmiešavanie s okultnými prvkami kanaánskych, neskôr asýrskych a babylonských náboženstiev (synkretizmus) a sekularizáciu vo všetkých činnostiach každodenného života. Viera a každodenný život sa rozchádzali. Vkrádal sa formalizmus a duchovná ľahostajnosť. Z týchto pomýlených hodnôt vznikali všetky spoločensko-sociálne problémy, na ktoré proroci ostro poukazovali. Obchodníci okrádali falošnosťou mier a závaží, nedôvera sa vyplácala viac než dôvera, klamstvo a pretváрка boli bežnými javmi, pijanstvo a chudoba previtali. Vdove a sirote nik neprejavil ochotu pomôcť, kňazi mysleli na vlastné vrečko, sudcovia požadovali úplatky a falošní

proroci veštili dobré veci iba za honorár. A kde je Hospodin? Táto otázka rezonuje takmer u všetkých prorokov. Za dobré zlo, za vernosť neveru, za lásku nenávisť – takto sa správal vyvolený národ v očiach prorokov. Niet sa čo čudovať, keď proroci ohlasujú ohromné Božie dopustenia.

Avšak i z tejto situácie ponúkajú proroci východisko. Boh je neustále verný svojim prisľúbeniam, nevera je na strane Jeho ľudu. Preto treba v prvom rade zanechať všetky pohanské zvyky a upäť sa na pravú bohoslužbu. Hľadať iba Hospodina a Jeho spravodlivosť. Opustiť neveru a veriť v naplnenie zmluvy s Bohom. To je východisko, ktoré ponúkli vyvolenému národu proroci. Z Božieho zákona nikdy nevyústi bezprávie, nespravodlivosť či záhuba. Vyviera z neho láska, spravodlivosť a milosrdenstvo. Tieto tri atribúty sú podstatou pravého uctievania Boha. Sú jedinou skutočnou obetou, ktorú môže človek Bohu priniesť a ktorá bude vždy Bohom prijatá.

Prorok Naum („Hospodin utešuje“) bol prorokom v Judskom kráľovstve. Účinkovať začal v dobe panovania judského kráľa Menašeho a svoju činnosť završil v dobe vládnutia kráľa Joziáša (663-612). Naumov spis sa zaoberá asýrskym mestom Ninive (oznámenie dopustenia a pádu mesta), no nájdú sa tu niektoré zaujímavé tézy týkajúce sa Božej spravodlivosti a pohľadu na ňu. Podľa Naumovej prorockej výpovede Boh napomenie každé nespravodlivé konanie a iba Jemu patrí definitívne víťazstvo. Len On je spravodlivý Sudca sveta a každá bezbožnosť, modlárstvo, ukrutnosť a akákoľvek nespravodlivosť na človeku budú patrične odmenené (1, 2–3. 8; 2, 13; 3, 1–5).

Hospodin je podľa Naumovho spisu žiarlivý a pomstivý, plný hnevu a zúrivosti (Naum 1, 2). Ako porozumieť správne tomuto vyjadreniu, ak v Novom Zákone apoštol Ján svedčí, že Boh je láska? V prvom rade si je potrebné uvedomiť dobu a okolnosti, za ktorých boli vyslovené slová proroka Nauma a taktiež osobitosti biblického jazyka, ktorý bol najmä v starozákonnom období plný naturomorfizmov, antropomorfizmov a antropopatizmov. Práve antropopatizmy sú jazykové vyjadrovacie prostriedky, ktoré pripisujú Bohu ľudské vlastnosti – hnev, žiarlivosť, ľútosť a podobne. Hrubým srdciam Izraelitov však jedine takéto prirovnania dokázali pomôcť. Preto nielen proroci používajú tieto výrazové prostriedky.

Na druhej strane prorok Naum hovorí, že Boh je dlho trpezlivý a veľmi mocný (Naum 1, 3). V čom sa ale prejavuje Jeho dlhá trpezlivosť? V tom, že ako ľudia hrešíme každý deň, a tak sme každodenne hodní Božieho dopustenia. No dlho trpezlivý Hospodin nám však vždy ponecháva čas na pokánie. Hospodin je spravodlivý, lebo každému dáva to, čo si zaslúži, je však aj ľudomilný, keďže na nás okamžite neverhá zaslúžené dopustenie, no trpí naše previnenia a dáva nám čas na naše obrátenie sa na cestu cností. Boh je dlho trpezlivý preto, aby nás obrátil k sebe.

Prorok karhá obyvateľov Ninive. Poukazuje na závažné aj náboženské aj sociálne neduhy. Z tých náboženských prorok vidí najmä protivenie sa Božej vôli, rúhanie sa Bohu, čo prorok charakterizuje ako márný zápas proti Všemohúcemu (1, 11). Obyvatelia Ninive boli modlári. Každý mal v dome mnoho bôžikov, na ktorých sa spoliehal a to je podľa proroka dôvod veľkého Božieho dopustenia (1, 14; 2, 13). Zo sociálnych problémov prorok upozorňuje na korupciu, pretože sú spriahnutí jeden s druhým kvôli vlastnému úžitku (1, 10) a pritom ich aj usvedčuje z opilstva, ktoré im zatemňuje rozum aj úsudok (1, 10). Prorok vyčíta obyvateľom mesta ich krvilačnosť, pre zisk sú pripravení zavraždiť a tak ich ruky sú plné krvi, plné násilností (3, 1). V ich ústach niet pravdy, iba samá lož (3, 1) a ich domovy sú plné smilstva a čarodejníctva (3, 4). A ešte k tomu všetkému vrcholní predstavitelia mesta – kniežatá a úradníci – sú nenásytní ako kobyľky (3, 17) a kňazi leniví (3, 18).

Prorok Naum oznámil pád mesta. A ono skutočne padlo v roku 612 pred Christom. Dobyl ho médsky kráľ Kyaxares. Pádom Ninive sa končí aj prorocká činnosť proroka Nauma, podľa ktorého je Hospodin veľmi trpezlivý, no nanajvýš spravodlivý.

Zoznam bibliografických odkazov:

Библия. Книги священного писания Ветхого и Нового завета в русском переводе с Синодального издания. Москва 1992.

Biblia. Sväté Písmo Starého a Nového Zákona. 6. vydanie. Spolok sv. Vojtecha, Trnava 2005. ISBN 80-7162-538-8.

- BIČ, M. a kol.: *Starý Zákon (preklad s výkladom) 14 – Dvanásť prorokov*. Kalich, Praha 1968.
- DUFOUR L. X.: *Словарь библейского богословия*. Bruxelles 1990.
- EFRÉM SYRSKY, sv.: *Творенија*. Т. VI. *Otčij Dom*, Moskva 1995.
- ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. Н.: *Библейский словарь*. Сергиев Посад – Джорданвилль 2007.
- ХЕРГОЗЕРСКИЙ, А.: *Обозрение пророческих книг Ветхого Завета*. Москва 1998.
- JAKOVLEVIČ, R.: *Poznámky k Písmu Svätému Starého Zákona*. PBF, Prešov 1957.
- KOPROVÁ, J.: *Izraelští proroci*. Kostelní Vydří 2001. ISBN 80-7192-507-1.
- МИХАИЛ (Лузин), еп.: *Пророческие книги Ветхого Завета*. Тула 1901.
- ОЛЕСНИЦКИЙ, А. А.: *Руководственные о Священном Писании Ветхого и Нового Завета – Сведения из творений святых отцов и учителей Церкви*. Москва 2002. ISBN 5-7789-0129-1.
- РОЖДЕСТВЕНСКИЙ, Д. В.: *Учебное руководство по Священному Писанию*. Петроград 1915.
- СНИГИРЕВ, Р.: *Священное Писание Ветхого Завета*. Саратов 2006. ISBN 5-98599-019-2.

SOCIÁLNA PROBLEMATIKA V KNIHÁCH MALÝCH PROROKOV (Kniha proroka Sofoniáša)

doc. ThDr. Ján Husár, PhD.

Prorok Sofoniáš („Hospodin skryl, uchránil“) bol prorokom v Judskom kráľovstve (640-621) v čase vládnutia kráľa Joziáša. Jeho doba bola silne poznačená náboženským a mravným úpadkom, ktorý zapríčinili predchádzajúci bezbožní judskí králi Menaše a Amon. Vo svojom spise sa dotýka najmä problematiky modloslužobníctva (1, 4-6), preberania módy v obliekaní od pohanov (1, 8), falošných prorokov (3, 4) a vo veľkej miere násilia a sociálnej nespravodlivosti (3, 1-3).

O sociálnu nestabilitu sa podľa Sofoniáša postaralo najmä modloslužobníctvo, ktoré odviedlo národ od spravodlivého a Bohu milého života. Prorok hovorí: „Vystriem svoju ruku na Judu i na obyvateľov Jeruzalema a vyhubím odtiaľ Baálovo meno i mená žrecov s kňazmi, i tých, ktorí sa klaňajú na svojich strechách nebeskému vojsku, i tých, čo prisahajú na Hospodina i na svojho kráľa, i tých, čo sa odvracajú od Hospodina, tých, ktorí Ho nehľadajú a nedržia sa Ho“ (1, 4-6). Odvrátenie sa od pravého kultu a jeho zmiešanie s pohanskými praktikami viedlo k mnohým spoločenským ťažkostiam. Jednou z nich, na ktorú prorok poukazuje a národu vyčíta, bolo preberanie pohanskej módy. Ďalšími boli klamstvá a lsti, ktoré si poblúdený národ osvojil ako prirodzenú súčasť života. Sofoniáš hovorí: „V deň Hospodinovej obety navštívim kniežatá a kráľov dvor i všetkých, ktorí sa obliekajú do rúch cudzincov. ...A navštívim aj tých, ktorí naplňajú chrám svojho Hospodina Boha klamstvom a lťou“ (1, 8-9).

Prorok vládncim vyčíta aj prílišné sebavedomie a spoliehanie sa na Hospodina a tiež, že priveľmi lipnú k svojmu majetku, no ten ich v deň Božej návštevy nezachráni: „...Navštívim mužov, čo sa neusilujú strážiť a v srdciach si hovoria: Boh neurobí ani dobré, ani zlé. Zmizne ich sila a ich domy spustnú: budú si stavať domy, no nebudú v nich bývať, budú vysádzať vinohrad, no víno piť nebudú“ (1, 12-13).

K všeobecnej skazenosti sa pridala všetka elita: kniežatá, sudcovia, kňazi aj proroci. Nikto nedôveroval Hospodinovi a spoliehal sa na seba a svoju chytrnosť. Doplácal na to prostý ľud, na ktorom vládnci páchali

veľké násilie: „Beda neposlušnému, poškvrneneému a násilníckemu mestu (Jeruzalemu). Nepočúvalo, neprijalo výstrahu a nedôverovalo Hospodinovi... Jeho kniežatá sú uprostred neho ako ručiacie levy, jeho sudcovia ako vlci... jeho proroci sú nespoľahliví, podvodní muži, jeho kňazi znesvätili sväté a znásilnili zákon“ (3, 1-4). Tak silno a odhodlane vystúpil proti vodcom národa prorok Sofoniáš. Jednoduchého ľudu sa nemal kto zastáť, postavenie človeka bolo determinované jeho majetkom a nečestnosťou. Sociálne rozdiely sa tak ešte viac prehlbovali, rástla vrstva chudobných.

Jednou z hlavných ideí Sofoniášovho spisu je idea tzv. chudobných (anavím). Podľa prorokových slov iba títo obstoja v deň súdu a im patrí Božia priazeň a pravé dedičstvo (spása). Spočiatku „anavím“ označovalo chudobných majetkom, no neskôr označovalo aj ľudí chudobných sociálne, nábožensky, no najmä ľudsky. Chudobní boli vlastne ľudia pokorní a spravodliví, tí, ktorí dodržiavali Božie predpisy a prikázania, dôverovali Hospodinu (por. 3, 12) a túžobne očakávali deň Jeho príchodu (Mesiáša). Boli to ľudia často utláčaní, nemajetní, vysmievaní, no práve medzi nimi vypukne veľká radosť. Ako zvestovali mnohí proroci, nebudú k nim patriť iba Izraeliti, ale ľudia zo všetkých národov zeme (por. 3, 9). A ako povedal Isus Christos, chudobným duchom patrí Božie kráľovstvo (Mt 5, 3).

Príčinami zlej situácie vo vnútri vyvoleného národa sú podľa slov proroka Sofoniáša duchovné smilstvo (modloslužba), mocenské ambície spojené s bezohľadnosťou voči bližným a prekrúcanie práva. Dodržiavaním humánnych zásad zakotvených v Mojžišovom zákone by k takémuto stavu nedošlo. Prorok to jasne vyčíta vládnucim triedam, no túžbu po Bohu a Jeho starostlivosti vidí iba u zbožných a chudobných ľudí. Preto práve im ohlasuje, že Boh „skoncuje s tými, čo vás utláčali, zachráni chromého, pozbiera roztrúsených a urobí ich slávnymi a chýrnymi vo vašej krajine i medzi všetkými národmi zeme“ (3, 19-20). Sudcovia sa budú hanbiť pre svoje zlé skutky, no vy nie, pretože Boh odstráni nadutých chvastúňov a nebudú sa viac vyvyšovať (por. 3, 11).

Prorok hovorí: „Hospodin je svätý a nerobí nepravosť“ (3, 5). Je to jeho výzva, ktorou vyzýva národ k podobnosti Bohu. Táto výzva bola známa už od čias Mojžiša (3Mjž 11, 44b; 19, 2; 20, 7), opakovali ju mnohí proroci, poukázal na ňu aj samotný vtelený Boží Syn Isus Christos (Mt

5, 48) i apoštoli (1Pt 1, 16) a v Jeho Cirkvi pretrváva až do dnešných dní. Podobnosť Bohu by mala byť cieľom každého človeka. Človeka k nej v raji nasmeroval samotný Boh, keď mu dal prikázanie a jeho dodržiavanie by ho priviedlo k dokonalosti. Potom ho k nej vychovával Mojžišov zákon, neskôr proroci, hovoril o nej náš Spasiteľ a Jeho nasledovníci. Podobnosť Bohu je cieľom kresťanského úsilia.

Zoznam bibliografických odkazov:

- Библия. Книги священного писания Ветхого и Нового завета в русском переводе с Синодального издания.* Москва 1992.
- Biblia. Sväté Písmo Starého a Nového Zákona.* 6. vydanie. Spolok sv. Vojtecha, Trnava 2005. ISBN 80-7162-538-8.
- BIČ, M. a kol.: *Starý Zákon (preklad s výkladom) 14 – Dvanásť prorokov.* Kalich, Praha 1968.
- DUFOUR L. X.: *Словарь библейского богословия.* Bruxelles 1990.
- EFREM SYRSKY, sv.: *Творения.* Т. VI. Отчий Дом, Москва 1995.
- ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. Н.: *Библейский словарь.* Сергиев Посад – Джорданвилль 2007.
- ХЕРГОЗЕРСКИЙ, А.: *Обозрение пророческих книг Ветхого Завета.* Москва 1998.
- JAKOVLEVIČ, R.: *Poznámky k Písmu Svätému Starého Zákona.* PBF, Prešov 1957.
- KOPPOVÁ, J.: *Izraelští proroci.* Kostelní Vydří 2001. ISBN 80-7192-507-1.
- МИХАИЛ (Лузин), еп.: *Пророческие книги Ветхого Завета.* Тула 1901.
- ОЛЕСНИЦКИЙ, А. А.: *Руководственные о Священном Писании Ветхого и Нового Завета – Сведения из творений святых отцов и учителей Церкви.* Москва 2002. ISBN 5-7789-0129-1.
- РОЖДЕСТВЕНСКИЙ, Д. В.: *Учебное руководство по Священному Писанию.* Петроград 1915.
- СНИГИРЕВ, Р.: *Священное Писание Ветхого Завета.* Саратов 2006. ISBN 5-98599-019-2.

EXODUS (9. časť)

ThDr. Mário Blahota

Keďže exodus bol pre Izrael veľmi významnou udalosťou Starej zmluvy, celé generácie si pripomínali túto udalosť až do dnešných dní. V biblickej tradícii máme tzv. „malé dejinné kréda“. Jedným z nich je v Dt 6,21b-23¹, kde sa má pripomínať budúcim generáciám táto udalosť. Na inom mieste v Dt 26,5-9² je táto udalosť tiež pripomínaná prostredníctvom „malého dejinného kréda“ slovami „A Jahve nás vyviedol z Egypta silnou rukou a vystretým ramenom a veľkým strachom, znameniami a zázrakmi“. Tieto krátke výpovede, ktoré obsahujú stručnú dejinnú udalosť opisujúcu pôvod praotcov, ich pobyt v Egypte a vyvedenie z Egypta, ktoré sa zavrášilo spôsobom dovedenia celého národa do zasľúbenej krajiny slúžili, ako stručné krédo Izraela **pre utvrdenie národnej identity Izraela**. Na tému exodu sa odvolávali aj prorocké texty. Stačí len pripomenúť proroka Hozeáša, ktorý je citovaný v Matúšovom evanjeliu kap. 2,15³ slovami „Z Egypta som povolal svojho syna“. Tu evanjelista cituje

¹ Dt 6,20-25 *Keď sa ťa bude voľakedy zajtra pýtať tvoj syn a povie: Aké sú to svedectvá, ustanovenia a súdy, ktoré vám prikázal Hospodín, náš Bôh? 21 vtedy povieš svojmu synovi: Boli sme sluhami faraonovi v Egypte, a Hospodín nás vyviedol z Egypta silnou rukou. 22 Hospodín dal znameniam a zázrakom, veľké a zlé na Egypt, na faraona a na celý jeho dom pred našimi očami 23 a nás vyviedol odtiaľ, aby nás doviedol sem dajúc nám zem, ktorú prisahal našim otcom. 24 A Hospodín nám prikázal, aby sme činili všetky tieto ustanovenia bojac sa Hospodína, svojho Boha, nato, aby nám bolo dobre po všetky dni, a aby nás zachoval nažive, ako je tomu dnes. 25 A budeme mať spravodlivosť, keď budeme ostríhať činiac každé toto prikázanie pred Hospodínom, svojim Bohom, tak ako nám to prikázal.*

² A odpovieš a riekeš pred Hospodínom, svojim Bohom: Môj otec bol Aramejec na zhynutí, ktorý odišiel dolu do Egypta pohostiniť tam zprvu iba v počte niekoľko málo duší a stal sa tam veľkým národom mocným a mnohým čo do počtu. 6 A Egypťania nám robili zle a trápili nás a uvalili na nás tvrdú službu otrockú. 7 A keď sme kričali na Hospodína, Boha svojich otcov, Hospodín uslyšal náš hlas, videl naše trápenie, našu úmornú prácu a náš útlak. 8 A Hospodín nás vyviedol z Egypta silnou rukou a vystretým ramenom a veľkým strachom, znameniami a zázrakmi. 9 A doviedol nás na toto miesto a dal nám túto zem, zem, ktorá tečie mliekom a medom.

³ Mt 2,13-15 *Po ich odchode sa Jozefovi zjavil vo sne Pánov anjel a povedal: Vstaň, vezmi dieťaťko i jeho matku a uteč do Egypta! Zostaň tam tak dlho, kým ti nepoviem. Herodes bude totiž hľadať dieťaťko, aby ho zmárnil. 14 A tak Jozef vstal, vzal za noci dieťaťko i jeho matku a odišiel do Egypta. 15 Zostal tam až do Herodesovej smrti, aby sa splnilo to, čo povedal Pán ústami proroka: Z Egypta som povolal svojho syna.*

priamo proroka *Hozeáša kap.11,1¹*, len s tým rozdielom, že zatiaľ čo prorok pôvodne v texte slovom „*svojho syna*“ myslí na celý Izrael. Evanjelista však slová „*svojho syna*“ voľne parafrázuje a myslí tým konkrétne *Isusa Christa*, ktorý sa vracia ako dieťa z Egypta. Teda prorok hovorí v texte konkrétne o Exode ako na pripomienku celému národu, zatiaľ čo v evanjeliu sa snaží autor *predobrazne* chápať vyvedenie Izraela ako udalosť, ktorá sa udiala Isusovým návratom z Egypta. Krásny text je v *Hozeášovi kap. 2,16-25²* kde sa prorok v mene Jahveho prihovára k Izraelu a chce opäť obnoviť dôverný vzťah medzi ním, a medzi vyvoleným národom, ktorý kedysi vyviedol z Egypta. *Verš 17b* hovorí „*odtiaľ mi odpovie ako v dňoch svojej mladosti, ako vtedy keď vychádzala z Egypta*“. Týmito slovami Jahve hovorí o Izraeli, ktorý pri východe z Egypta bol „*nevinný a nepoškvrnený*“. Jeho vzťah medzi ním a medzi jeho národom sa narušil až neskôr, a to uctievaním iných božstiev. Teda Jahve si praje, aby sa symbolicky Izrael vrátil srdcom na púšť do čias svojej nevinnosti. A Jahve exodus pripomína celému národu, najvýstižnejším výrokom skrze ústa *Hozeáša*, ešte aj takto „*Ja som Jahve, tvoj Boh, ktorý ťa vyviedol z Egypta. Iného Boha, ako som ja, nepoznáš a záchranca mimo mňa nejestvuje*“³ Micheáš vo svojom posolstve⁴ o „*pravom chodení s Bohom*“,

¹ Keď bol Izrael mladý, miloval som ho, z Egypta som povolal svojho syna.

² Preto, hľa, vyvábim ju, zavediem na púšť a prehovorím k jej srdcu. 17 Odtiaľ jej dám vinice a údolie Achór ako bránu nádeje a odtiaľ mi odpovie ako v dňoch svojej mladosti, ako vtedy, keď vychádzala z Egypta. 18 V ten deň — znie výrok Hospodina — bude ma volať: Môj muž, a nebude ma viac volať: Môj Baal. 19 Odvrátim mená baalov od jej úst, viac nebudú spomínaní menom. 20 Vtedy uzavriem zmluvu s divou zverou, nebeským vtáctvom a plazmi zeme. Luk a meč, teda boj, odstránim zo zeme a usadím ich v bezpečí. 21 Zasnúbim si ňu naveky, zasnúbim si ňu v spravodlivosti, práve, láske a v milosrdenstve. 22 Zasnúbim si ňu vo vernosti a ty spoznáš Hospodina. 23 Vtedy odpoviem — znie výrok Hospodina — odpoviem nebesám a ony zasa odpovedia zemi, 24 zem odpovie obilii, muštu a oleju a oni odpovedia Jezreelu. 25 Zasejem si ju v krajine a zmilujem sa nad Neomilostenou, povieť Nie môjmu ľudu: Ty si môj ľud a on povie: Môj Boh.

³ Hoz 13, 4.

⁴ Mich 6, 1-8 Počujte, čo hovorí Hospodín: Povstaň! Začni súdny spor pred vrchmi. Nech pahorky počujú tvoj hlas! 2 Počujte, vrchy, Hospodinov súdny spor, aj vy, pevné základy zeme! Hospodín totiž vedie spor so svojím ľuďom, súdi sa s Izraelom. 3 Ľud môj, čo som ti urobil, čím som ňu zaťažil? Odpovedz mi! 4 Veď som ňu vyviedol z Egypta, vykúpil som ňu z domu otrokov; poslal som pred ňou Mojžiša, Arona a Mirjam. 5 Ľud môj, rozpomeň sa, čo zamýšľal moábsky kráľ Balák a čo mu odpovedal Beorov syn Bileám, čo sa dialo od Šittímu po Gilgál. Vtedy spoznáš Hospodinove spravodlivé skutky. 6 S čím mám predstúpiť pred Hospodina a skloniť sa pred Bohom výsosť? Mám predstúpiť pred neho so spaľovanými obetami a s jednoročnými teľcami? 7 Má Hospo-

pre ktoré je charakteristické „zachovávať právo a spravodlivosť“¹, tiež Jahve kladie na srdcia ľudom, aby sa rozpomenu, že on ako ich Boh im len pomáhal a vyviedol Izrael z Egypta slovami „Lud môj čo som ti urobil.....ved’ som Ťa vyviedol z Egypta“, on im predsa neublížil. V Micheášovi 7,15-20² Jahve chce ukázať národom také isté divy aké robil pri vyvedení z Egypta, keď zachraňoval Izrael slovami „Ukážem im predivné veci ako v dňoch, keď si vychádzal z Egypta.....uvidia ich a zahanbia sa“. Na to, že Hospodin uprednostňuje „právo a spravodlivosť“ poukazuje aj prorok Ámos³, a tiež v súvisi s tým poukazuje na exodus. Jeremiáš tiež vo svojich výrokoch pripomína exodus. Konkrétne v textoch Jer 2,1-3; 23,7n.⁴

din záľubu v tisícoch baranov a v desaťtisícoch potokov oleja? Mám dať svojho prvorođeného za svoj priestupok, plod svojho tela za svoj hriech? 8 Hospodin ti oznámil, človeče, čo je dobré a čo žiada od teba: len zachovávať právo, milovať láskavosť a v pokore chodiť so svojím Bohom.

¹ Požiadavka zachovávať „právo a spravodlivosť“ je príznačnou požiadavkou prorokov na ľud Izraela. Nie len však na ľud, ale aj mesiáš je charakterizovaný ako ten, ktorý nastolí „právo a spravodlivosť“. Sú to kráľovské atribúty, pretože kráľ je ten, ktorý presadzuje právo a spravodlivo vládne. Pozri. Mal 3,1-5; Iz 11,1-5; 16,5; 9,1-6; jer 23,5-6; Zach 9,9-10 atď.

² Ukážem im predivné veci ako v dňoch, keď si vychádzal z Egypta. 16 Uvidia to národy a zahanbia sa, stratia všetku svoju moc, položia ruku na ústa, uši im ohluchnú. 17 Prach budú lízať ako had, podobne ako zemské plazy. S chcením vyjdú zo svojich sídel, obrátia sa v strachu k Hospodinovi, nášmu Bohu, budú sa Ťa báť. 18 Kto je Boh ako ty, ktorý odpúšťa viny, ktorý prehliada priestupky zvyšku svojho dedičstva? Nezostáva navždy pri svojom hneve, lebo v tom má záľubu, že udeľuje milosť. 19 Zľutuje sa opäť nad nami, rozšliape naše viny a uvrhne do hĺbín mora všetky naše hriechy. 20 Ty preukážeš vernosť Jákobovi a Abrahámovi milosť, ako si prisahal našim otcom od dávnych čias.

³ Amos 5,21-25 Nenávidím, zavrhum vaše sviatky a nemôžem cítiť vaše slávnostné zhromaždenia. 22 Keď mi totiž prinášate spaľované a pokrmové obety, tie neobľubujem a obetu spoločenstva z vášho vykrmeneho dobytku ani neokúsím. 23 Odstráň odo mňa hluk tvojich piesní, brnkánie tvojich hárf nechcem počúvať. 24 Ale nech prúdi ako voda právo a spravodlivosť ako nevysychajúci potok! 25 Či ste mi prinášali na púšti obety a dary po štyridsať rokov, dom Izraela? 26 No poniesiete Sikkúta, vášho kráľa, a Kijjúna, vaše modly a hviezdu svojich bohov, ktorých ste si urobili. 27 Potom vás odvediem do zajatia za Damask, hovorí Hospodin, ktorý sa volá Boh zástupov.

⁴ Jer 2,1-3 Slovo Hospodina mi zaznelo takto: 2 Chod’ a krič do uší Jeruzalema: Toto hovorí Hospodin: Spomínam si na lásku tvojej mladosti, na ľúbosť z čias tvojich zasnub, keď si ma nasledoval po púšti v krajine bez siatiny. 3 Izrael bol svätým Hospodinovi, prvotinou jeho úrody, všetci, čo z nej jedli, museli za to pykať, nešťastie ich postihlo — znie výrok Hospodina.

Jer 23,7n Preto hľa, blíži sa čas — znie výrok Hospodina —, keď už nebudú hovoriť: Akože žije Hospodin, ktorý vyviedol synov Izraela z Egypta, 8 ale: Akože žije Hospodin, ktorý vyviedol a priviedol potomstvo Izraelovho domu zo severnej krajiny a zo všetkých krajín, do ktorých ich rozohnal. Vrátiť sa do vlastnej krajiny.

Prorok Ezechiel kap. 16,1-34¹ prirovnáva Izrael k svojej nevernej manželke, ktorá napriek tomu, že si ju Jahve vzal za svoju a zaodel ju do naj-

¹ Potom mi zaznelo slovo Hospodina: 2 Človeče, oznám Jeruzalemu jeho ohavnosti! 3 Povedz: Takto vraví Pán, Hospodin, Jeruzalemu: Podľa svojho pôvodu a rodu pochádzaš z Kanaánu: tvoj otec bol Amorejčan a tvoja matka bola Chetitka. 4 Vo chvíli tvojho narodenia, v deň, keď si sa narodila, neodrezali tvoju pupočnú šnúru, na očistenie ňu neumyli vodou ani ňu neposolili soľou, ani ňu nezavinuli do plienok. 5 Oko sa nad tebou nezľutovalo, aby ti vykonalo čo len niečo z toho zo súcitu voči tebe, ale pohodili ňu na šire pole, keď si sa narodila. 6 Keď som prešiel okolo teba a videl som ňu trepotat' sa vo vlastnej krvi, povedal som ti, keď si ležala vo svojej krvi: Ostaň nažive! 7 Vyrastaj ako poľný kvet! Ty si aj vyrástla, dospela a dozrela si do veku zrelosti. Prsia sa ti vyvinuli a vlasy ti narástli. Bola si však holá a nahá. 8 Keď som prešiel okolo teba a videl som, že nadišiel tvoj čas, čas lásky, zastrel som ňu okrajom svojho plášťa, zakryl som tvoju nahotu, prisaahal som ti lásku a uzavrel som s tebou zmluvu — znie výrok Pána, Hospodina — a tak si sa stala mojou. 9 Poumýšľal som ňu vodou, opláchol som z teba krv a pomazal som ňu olejom. 10 Zaodel som ňu pestrofarebným rúchom, obul som ti obuv z tachašovej kože, zavinul som ňu do jemného ľanu a zahalil hodvábom. 11 Ozdobil som ňu šperkami; dal som ti na ruku náramky i náhrdelník na krk. 12 Potom som ti dal krúžok do nosa i náušnice na tvoje uši i nádhernú korunu na tvoju hlavu. 13 Keď si sa vyzdobila zlatom a striebrom a tvojím odevom bol jemný ľan, hodváb a pestrofarebné rúcho, keď si jedávala jemnú múku, med a olej, preveľmi si opeknela a bola si súcna na kráľovskú hodnosť. 14 Šíril sa o tebe chýr medzi národmi pre tvoju krásu, lebo bola dokonalá pre nádheru, ktorou som ňu ja vystrojil — znie výrok Pána, Hospodina. 15 A však spoľahla si sa na svoju krásu, smilnila si pre svoj chýr a zahrňovala si smilstvom každého. Oddala si sa každému, kto šiel okolo. 16 Potom si vzala zo svojich šiat, zhotovila si si pestré obočie výšiny a na nich si smilnila. Také niečo sa ešte nevyskytlo ani sa nevyskytne. 17 Pobrala si svoje ozdobné predmety z môjho zlata a striebra, ktoré som ti daroval, zhotovila si si mužské podoby a smilnila si s nimi. 18 Vzala si pestrofarebné látky, zakryla si ich nimi; môj olej a moje kadidlo si položila pred ne; 19 i môj chlieb, ktorý som ti dal, jemnú múku i olej i med, ktorými som ňu kŕmil, a kládla si to pred ne ako príjemnú vôňu — znie výrok Pána, Hospodina. 20 Potom si pobrala svojich synov i svoje dcéry, ktorých si mi porodila, a obetovala si ich modlám za pokrm. Či bolo málo tvojho smilstva, 21 že si zabíjala mojich synov a dala si ich im, aby ich previedli cez oheň? 22 Pri všetkých svojich ohavnostiach a pri svojom smilstve si si nespomenula na dni svojej mladosti, keď si bola nahá a holá, keď si sa trepotala vo vlastnej krvi. 23 Po všetkej tvojej zlobe beda, beda ti! — znie výrok Pána, Hospodina. 24 Zhotovila si si vyvýšeninu na oltárnom podstavci a zriadila si si výšinu na každom priestranstve; 25 pri každom rázcestí si si postavila výšinu, zahavila si svoju krásu a ponúkala si sa každému, čo prechádzal okolo; rozmnožovala si svoje smilstvo. 26 Potom si smilnila s Egypťanmi, so svojimi susedmi statného tela a rozmnožovala si svoje smilstvo, aby si ma popudzovala. 27 Preto som proti tebe vystrel ruku, obmedzil som tvoje právo a vydal som ňu žiadostivosti dcér Filištíncov, ktoré ňu nenávidia a ktoré sa hanbili za tvoje hanebné správanie. 28 Potom si smilnila s Asýrčanmi, pretože si bola nenásytná. Smilnila si s nimi, ale ani tak si sa neuspokojila. 29 Potom si ešte viac smilnila: až po krajinu kupcov, po Chaldejisko, ale ani týmto si sa neuspokojila. 30 Aké len roztlúžené bolo tvoje srdce — znie výrok Pána, Hospodina —, keď si všetko páchala ako skutky rozpustilej neviestky, 31 keď si zhotovila vyvýšeninu na oltárnom podstavci pri každom rázcestí a výšinu si si zriaďovala na každom priestranstve. Nebola si ako oby-

lepších šiat, tak ona na oplátku smilní. V texte nie je priamo citát hovoriaci o exode, ale je tam nepriama zmienka vyjadrená vo *verši 8* slovami „*Keď som prešiel okolo teba a videl som, že nadišiel tvoj čas, čas lásky, zastrel som ťa okrajom svojho plášťa, zakryl som tvoju nahotu, prisahal som ti svoju lásku a uzavrel som s tebou zmluvu, znie výrok, Pána Hospodina, a tak si sa stala mojou.*“ Touto poetickou rečou *Ezechiel* prirovnáva Izrael k žene, ktorá bola slabá a bezmocná, ako Izrael pred vyvedením z Egypta, bola ženou nezaopatrenou. Keď si túto ženu všimol svojím plášťom jej poskytol ochranu a tým, že zakryl jej nahotu dal jej ochranu a sebavedomie. Práve vyvedením z otroctva v Egypte Jahve si vzal svoj ľud, ako milí svoju milú. Slová o uzavretí zmluvy sú mierené na zmluvu, ktorá bola uzavretá na púšti po vyvedení z Egypta skrze Mojžiša. V knihe *Izaiáš*, a to konkrétne v *statiach deuterioizaiášovských*¹, teda kapitolách 40-55 je hlavnou myšlienkou zvestovanie Judejcom, ktorí žijú v exile, že ich otroctvo sa končí „*Hovorte k srdcu Jeruzalema a volajte mu, že sa skončila jeho otrocká služba.....*“ a v.3 „*Hlas volá, na púšti pripravte cestu Jahve-mu.....*“ a v závere je víťazné a povzbudivé zvolanie v.9-11 „*Pozri, Pán Hospodin prichádza v moci „Ako pastier bude pásť svoje stádo....“*. Tu prorok prirovnáva „*babylónske zajatie*“ k „*druhému exodu*“.² Návrat zo

čajná neviestka; pohrdla si odmenou za smilstvo. 32 Cudzoložná žena miesto svojho muža berie cudzích. 33 Všetkým neviestkam dávajú odmenu, ale ty si dávala dary svojim milencom a obdarovala si ich, aby vchádzali za tvojím smilstvom k tebe zo všetkých strán. 34 Pri tebe, pri tvojom smilstve, to bolo opačne ako pri iných ženách: nechodili za tebou smilniť — ty si dávala odmenu, tebe však nedávali odmenu. Pri tebe to bolo opačne.

¹ Kniha *Izaiáša* sa delí na tri prorocké texty v rámci jedného textu. Historická kritika biblických textov dokázala, že názor na knihu *Izaiáša* ako jeden ucelený text v podaní jedného autora je neudržateľný. Základné členenie knihy je *Proto-Izaiáš* /kap.1-39/, *Deutero-Izaiáš* /kap.40-55/, *Triro-Izaiáš* /kap.56-66/.

² Iz 40,1-11 *Potešujte, potešujte môj ľud, vraví váš Boh. 2 Hovorte k srdcu Jeruzalema a volajte mu, že sa skončila jeho otrocká služba, že je odčinená jeho vlna, že dostal z rúk Hospodina dvojnásobný trest za všetky svoje hriechy. 3 Hlas volá: Na púšti pripravte cestu Hospodinovi, v stepi urovnajte chodník nášmu Bohu! 4 Každé údolie nech sa zdvihne, každý vrch a kopec nech sa zníži. Všetko nerovné nech sa vyrovná a nech sa vyrovnajú hrboly, 5 lebo sa zjaví Hospodinova sláva a naraz ju uzrú všetci; lebo prehovorili ústa Hospodina. 6 Hlas vraví: Volaj! Nato som povedal: Čo mám volať? Všetko, čo má telo, je ako tráva a všetka jeho nádhera je sťa poľný kvet. 7 Tráva uschne, kvet zvädne, ak ho ovanie dych Hospodina. Naozaj, ľudia sú ako tráva. 8 Tráva uschne, kvet zvädne, ale slovo nášho Boha pretrvá naveky. 9 Vystúp na vysoký vrch, ohlasovateľ radostnej zvesti Sionu, mocne pozdvihni svoj hlas, ohlasovateľ radostnej zvesti Jeruzalemu! Hlasno volaj, neboj sa, povedz judským mestám: Hľa, váš Boh! 10 Pozri, Pán, Hospodin, prichádza v moci,*

zajatia bude významovo ešte väčší ako východ z Egypta ako to vidíme v Iz 41,8-20¹.

V knihe *Žalmov*, ktorá obsahuje množstvo predpisov, ktoré ustanovil Boh skrze Mojžiša, máme tiež mnohé pripomienky na túto udalosť vyvedenia z Egypta. (HUSÁR 2014, s. 3) Stačí sa pozrieť na *Žalm* 114², ktorý je hymnickou oslavou Boha a zrejme patril do kultu pri oslave Jahveho zmluvy. Ďalej *Ž* 68,8; 77,15-21; 78; 95,8-11; 105; 135,8-9; 136,10-16.³

vládne svojím ramenom. Hľa, nesie odmenu a jeho pláca ide pred ním. 11 Ako pastier bude pásť svoje stádo, svojím ramenom ho zhromaždí, baránky vezme do náručia a tie, čo pridávajú, nežne bude viesť.

¹ Ty však, Izrael, môj služobník, Jákob, ktorého som si vyvolil, potomstvo Abraháma, môjho miláčika, 9 ktorého som priviedol z končín zeme, teba som povolal z najvzdialenejších končín a povedal som ti: Ty si môj služobník, teba som si vyvolil a nezavrhol 10 Neboj sa, veď som s tebou, neobzerať sa, veď ja som tvoj Boh, posilním ťa a určite ti pomôžem, veď ťa podopieram spravodlivou pravcou. 11 Hľa, zahanbia sa a na posmech vyjdú všetci, čo sa zlostia na teba a v ničotu sa obrátia a zahynú tí, čo majú s tebou spor. 12 Budeš ich hľadať, ale nenájdeš tých, čo sa s tebou hádajú, v ničotu a márnosť sa premenia tí, čo broja proti tebe. 13 Ja som Hospodín, tvoj Boh, ktorý ťa drží za pravcu a hovorí ti: Neboj sa, ja ti pomáham. 14 Neboj sa, červík Jákob, chrobáček Izrael! Ja ti pomáham — znie výrok Hospodina — tvoj vykupiteľ je Svätý Izraela. 15 Hľa, urobím z teba mlátiaci smyk, nový a s mnohými ostrými zubmi, rozdrviš a rozmlátiš vrchy a pahorky premeníš na plevy. 16 Preoseješ ich, vietor ich uchytí a víchrica ich rozmetie. Ty však budeš stále plesať v Hospodinovi, budeš sa chváliť Svätým Izraela. 17 Biedni a chudobní hľadajú vodu, a niet jej. Ich jazyk vysychá od smádu. Ja, Hospodín, im odpoviem, ja, Boh Izraela, ich neopustím. 18 Na pustých úbočiach vytvorím rieky a uprostred údolia pramene, púšť zmením na jazero a suchú zem na vodné žriedla. 19 Na púšti zasadím céder, akáciu, myrtu a olivu. V stepi zasadím cyprus, platan a spolu s nimi jedľu. 20 Nech vidia a spoznajú, nech uvažujú a pochopia všetci dovedna, že to urobila ruka Hospodina a Svätý Izraela to stvoril.

² Keď Izrael vychádzal z Egypta, dom Jákobov spomedzi ľudu cudzieho jazyka, 2 Júda sa stal Božou svätynou, Izrael Božím vladárstvom. 3 More to videlo a ušlo, Jordán ustúpil, 4 vrchy poskakovali ako barance a pahorky ako jahňatá. 5 Čo ti je, more, že si ušlo, a tebe, Jordán, že si ustúpil? 6 Vrchy, prečo poskakujete ako barance? Pahorky, prečo skáčete ako jahňatá? 7 Chvej sa, zem, pred Pánom, pred Bohom Jákoba, 8 ktorý mení skalú na jazero a kremeň na pramene vôd.

³ *Ž* 68,8 Bože, keď si šiel na čelo svojho ľudu, keď si kráčaľ pustatinou, — Sela — *Ž* 77,15-21 Ty si Boh, ktorý robí divy! Svoju moc si dal poznať národom. 16 Mocným ramenom si vykúpil svoj ľud, Jákobových a Jozefových synov. — Sela — 17 Videli ťa vody, Bože, videli ťa vody a rozochveli sa, ba aj hlbiny sa zvirili. 18 Z oblakov sa valila voda, v mračnách duneli hromy a tvoje šípy lietali. 19 Tvoj hrom zaburácal vo víchrici, svet osvecovali blesky, zem sa triasla a chvela. 20 Tvoja cesta viedla morom, tvoj chodník cez šíre vody, no tvoje stopy nebolo vidieť. 21 Svoj ľud si viedol ako stádo Mojžišovou a Áronovou rukou.

Ž 95,8-11 Nezastardzujte si srdce ako v Meribe, ako na púšti v deň Massy, 9 kde ma vaši otcovia pokúšali a skúšali, hoci videli moje činy. 10 Štyridsať rokov sa mi protivilo toto pokolenie. Povedal som: Je to ľud, čo blúdi srdcom, nepozná moje cesty. 11 V hneve som teda prisahal: Nevojdú do môjho pokoja! Ž 105 Ďakujte Hospodinovi, vzývajte jeho meno! Medzi národmi oznamujte jeho skutky! 2 Spievajte mu, hrajte mu! Rozprávajte o všetkých jeho divoch! 3 Chváľte sa jeho svätým menom! Nech sa raduje srdce tých, čo hľadajú Hospodina! 4 Dopytujte sa na Hospodina a jeho moc, ustavične hľadajte jeho toár! 5 Spomínajte na divy, ktoré konal, na znamenia a na rozsudky jeho úst, 6 vy, potomstvo Abraháma, jeho služobníka, synovia Jáкова, jeho vyvolení! 7 On, Hospodin, je náš Boh, jeho rozhodnutia platia na celej zemi. 8 Večne pamätá na svoju zmluvu, na slovo, ktoré prikázal tisícim pokoleniam. 9 Uzavrel ju s Abrahámom a prisahou potvrdil Izákovi, 10 ako zákon ju určil Jakobovi, Izraelovi ako večnú zmluvu, 11 keď povedal: Tebe dám krajinu Kanaán do dedičného vlastníctva. 12 Keď ich bol ešte malý počet, sotva hrstka, a boli v nej len cudzincami, 13 keď putovali od národa k národu, z jedného kráľovstva k inému ľudu, 14 nedovolil, aby ich niekto utláčal, pre nich pokarhal aj kráľov: 15 Nedotýkajte sa mojich pomazaných, neubližujte mojim prorokom! 16 Skôr než na krajinu dopustil hlad a pozbavil ich chleba, 17 poslal pred nimi muža, Jozefa, ktorého predali do otroctva. 18 Nohy mu zovreli do okov, hrdlo mu zvierali v železách, 19 kým sa nesplnilo jeho slovo, kým reč Hospodina nepotvrdila jeho nevinu. 20 Kráľ rozkázal, aby ho rozviazali, vládca národov ho oslobodil. 21 Ustanovil ho za pána svojho domu, za vládcu nad celým svojím majetkom, 22 aby počul jeho kniežatá podľa svojej vôle a jeho starcov učil múdrosti. 23 Potom prišiel do Egypta Izrael, Jákob bol hosťom v Chámovej krajine. 24 Svoj ľud urobil veľmi plodným a silnejším, než boli jeho protivníci, 25 ktorým zvrátil srdce tak, že nenávideli jeho ľud a zákerne sa správali k jeho služobníkom. 26 Poslal Mojžiša, svojho služobníka, aj Arona, ktorého si vyvolil. 27 Predvádzali uprostred nich jeho znamenia a divy v Chámovej krajine. 28 Poslal tmu a zotmelo sa, a predsa sa protivili jeho slovám. 29 Ich vody premenil na krv a rybám dal zahynúť. 30 Množstvo žiab zaplavilo krajinu, ba aj kráľovské komnaty. 31 Povedal a prileteli muchy, komáre na celé ich územie. 32 Krupobitie zoslal miesto dažďa, plamene ohňa na ich krajinu. 33 Zničil im vinič i figovníky, polámal stromy na ich území. 34 Povedal a prileteli kobyľky, nespočetné roje pažravého hmyzu. 35 Požrali im všetku zeleň v krajine, požrali poľné plodiny. 36 V krajine im pozabíjal všetko prvorodené, prvotinu každej sily. 37 Svojich však vyviedol so striebrom a zlatom, slabocha v ich kmeňoch nebolo. 38 Egypt sa radoval, keď vychádzali, lebo z nich padal naň strach. 39 Rozprestrel oblak ako prikrývku, ohňom im osvecoval noc. 40 Keď žiadali, nahnal im prepelice, sýtil ich nebeským chlebom. 41 Otvoril skalu a prúdom tiekla voda, valila sa ako rieka pustým územím. 42 Pamätal na svoje sväté slovo, na Abraháma, svojho služobníka. 43 Radosťne vyviedol svoj ľud, svojich vyvolených s plesaním. 44 Dal im krajiny pohanov, dostali plody národov, 45 aby dbali na jeho ustanovenia a zachovávali jeho zákony. Haleluja! Ž 135,8-9 On pozabíjal egyptských prvorodencov od ľudí po dobytok; 9 zoslal znamenia a zázraky tebe, Egypt, faraónovi a všetkým jeho služobníkom. Ž 136,10-16 Pozabíjal egyptských prvorodencov, lebo jeho milosrdenstvo trvá naveky. 11 Odtiaľ vyviedol Izrael, lebo jeho milosrdenstvo trvá naveky. 12 Mocnou rukou a vystretým ramenom, lebo jeho milosrdenstvo trvá naveky. 13 Rozdelil Trstinové more, lebo jeho milosrdenstvo trvá naveky. 14 Previedol nim Izrael, lebo jeho milosrdenstvo trvá naveky. 15 Faraóna i s vojskom vrhol do Trstinového mora, lebo jeho milosrdenstvo trvá naveky. 16 Svoj ľud viedol púšťou, lebo jeho milosrdenstvo trvá naveky.

Záverom treba povedať, že nie len biblické texty pripomínajú udalosť východu z Egypta, ale aj mnohé sviatky sú späté s touto udalosťou, a pri týchto sviatkoch sa pripomínajú udalosti, ktoré sa odohrali počas exodu. Napríklad *Pesach* /*Pascha*/, kde opis ustanovenia nájdeme v Ex 12,1-51¹, aj keď sa jedná o starší nomádsky sviatok, ktorý sa slávil pri kaž-

¹ V Egypte Hospodin Mojžišovi a Áronovi povedal: 2 Tento mesiac vám bude začiatkom mesiacov; bude vám prvým mesiacom v roku. 3 Celej izraelskej pospolitosti oznámte: Desiateho dňa tohto mesiaca nech si každý rod zaobstará baránka; jedného baránka pre domácnosť. 4 Ak je rodina malá a nemohla by zjesť jedného baránka, nech sa spojí s najbližším susedom, aby ich bolo dosť na zjedenie baránka. 5 Baránok musí byť bez chyby, ročný samček. Môžete ho vybrať z jahniat alebo z kozliat. 6 Budete ho opatrovať do štrnásteho dňa tohto mesiaca a pred večerom ho celé zhromaždenie izraelskej pospolitosti zareže. 7 Vezmú z jeho krvi a potruú ňou obe veraje a ich hornú časť na dverách svojich domov, v ktorých budú jesť. 8 V tú istú noc budú jesť mäso upečené na ohni; budú ho jesť spolu s nekvaseným chlebom a s horkými bylinami. 9 Nesmiete z neho jesť nič surové ani uvarené vo vode, len upečené na ohni s hlavou, nohami a vnútornosťami. 10 Nič z neho nesmie zostať do rána. Keby z neho niečo zostalo, spálite to na ohni. 11 Budete to jesť takto: budete mať opášané bedrá, sandále na nohách a palicu v ruke. Budete ho jesť narychlo, lebo je to Hospodinova Pascha. 12 V tú noc prejdem cez Egypt a usmrťím v ňom všetko prvorodené, od človeka až po dobytok. Nad všetkými egyptskými bohmi vykonám súd. Ja som Hospodin. 13 Vaším znamením bude krv na domoch, v ktorých bývate. Keď uvidím krv, obidem vás, takže vás zhubná rana nezastihne, keď budem biť Egypt. 14 Tento deň vám bude pamätným dňom. Budete si ho pripomínať ako slávnosť na počesť Hospodina. Budete ho sláviť z pokolenia na pokolenie ako večné ustanovenie. 15 Sedem dní budete jesť nekvasené chleby. Hneď v prvý deň odstránite kvas zo svojich domov. Každý, kto by od prvého do siedmeho dňa jedol niečo kysnuté, bude odstránený z Izraela. 16 V prvý deň budete mať sväté zhromaždenie, aj v siedmy deň budete mať sväté zhromaždenie. V tieto dni nebudete konať nijakú prácu. Smiete robiť len to, čo je potrebné na prípravu jedla. 17 Takto budete zachovávať ustanovenie o nekvasených chleboch, lebo práve v ten deň som vyviedol vaše zástupy z Egypta. Tento deň budete zachovávať z pokolenia na pokolenie ako večné ustanovenie. 18 Nekvasené chleby budete jesť od večera štrnásteho dňa prvého mesiaca až do večera dvadsiateho prvého dňa toho istého mesiaca. 19 Sedem dní sa nesmie vo vašich domoch nájsť nič kvasené. Každý, kto by jedol niečo kysnuté, bude odstránený z izraelskej pospolitosti, Izraelita práve tak ako cudzinec. 20 Nebudete jesť nič kysnuté. Vo všetkých svojich príbytkoch budete jesť len nekvasené chleby. 21 Mojžiš zavolať všetkých starších Izraela a povedal im: Choďte, obstarajte si zvieru zo stáda podľa svojich rodov a zarežte ho ako veľkonočného baránka. 22 Potom vezmite zväzok yzopu, namočte ho v krvi, ktorá bude v miske, potrite ňou obe veraje aj ich hornú časť. Nech nikto z vás až do rána nevychádza z dveri svojho domu. 23 Hospodin bude totiž prechádzať a biť Egyptanov. Keď uvidí krv na oboch verajach a ich hornej časti, Hospodin prejde popri dverách a zhubcovi nedovolí vojsť do vašich domov a zabíjať. 24 Toto zachováajte ako večné ustanovenie pre vás a pre vaše deti. 25 Keď prídete do krajiny, ktorú vám podľa svojho sľubu dá Hospodin, zachováajte tento obrad. 26 Keď sa vás budú pýtať vaši synovia, čo znamená tento obrad, 27 poviete im: Je to obeta Paschy na počesť Hospodina, ktorý prešiel popri domoch Izraelitov v Egypte, keď bil Egyptanov a naše domy zachránil. Ľud padol na kolená a klaňal sa. 28 Izraeliti

doročnom striedaní pastvín (RENDTORFF 1996, s. 136). Medzi slávnosťami tu možno zaradiť aj *slávnosť nekvasených chlebov maccót*, podľa Ex 13,3-10. A tiež aj *Slávnosť týždňov* a *slávnosť stánkov*, ktorých ustanovenie vidíme v Dt 16,9-17.¹

šli a robili tak, ako Hospodin prikázal Mojžišovi a Áronovi. Tak urobili. 29 Keď nastala polnoc, Hospodin usmrtil všetkých prvorodených v Egypte, od faraónovho prvorodeného syna, ktorý mal sedieť na jeho tróne, až po prvorodeného zajatca, ktorý bol v žalári, ako aj všetko prvorodené z dobytky. 30 V tú noc vstal faraón, všetci jeho služobníci a všetci Egypťania, lebo v Egypte nastal veľký nárek; nebol totiž dom, v ktorom by nebol mŕtvy. 31 Faraón ešte v noci zavolať Mojžiša a Árona a povedal im: Vstaňte! Odíd'te spomedzi môjho ľudu, vy aj Izraeliti! Chod'te slúžiť Hospodinovi podľa svojej žiadosti! 32 Vezmite si svoje ovce a dobytok, ako ste žiadali, a chod'te! Vyproste požehnanie aj pre mňa! 33 Aj Egypťania naliehali na ňu, aby čím skôr odišiel z krajiny, lebo hovorili: Všetci pomrieme. 34 Ľud si vzal ešte nevykysnuté cesto, korytá zabalil do plášťov a niesol ich na pleciah. Na Mojžišov pokyn si Izraeliti vyžiadali od Egypťanov strieborné i zlaté predmety a plášte. 36 Hospodin vzbudil v Egypťanoch priazeň voči ľudu, takže mu splnili žiadosť. Tak olúpili Egypťanov. 37 Potom sa Izraeliti pohli z Raamsésa do Sukkótu. Bolo ich asi šesťstatisíc peších mužov, okrem detí. 38 Išlo s nimi mnoho iného ľudu a obrovské stáda oviec a dobytky. 39 Z cesty, ktoré si vzali z Egypta, upiekli nekvaseňé chleby, lebo cesto nemohlo vykysnúť. Z Egypta ich totiž vyhnali a nemohli sa dlho zdržiavať ani si pripraviť jedlo na cestu. 40 Izraeliti bývali v Egypte štyristotridsať rokov. 41 Po štyristotridsiatich rokoch presne na deň vyšli všetky Hospodinove zástupy z Egypta. 42 Bola to noc bdenia na počesť Hospodina, keď ich vyoiedol z Egypta. Táto noc bude nocou bdenia na počesť Hospodina pre všetkých Izraelitov z pokolenia na pokolenie. 43 Hospodin povedal Mojžišovi a Áronovi: Toto je ustanovenie o Pasche. Nijaký cudzinec nesmie z nej jesť. 44 Jesť však z nej môže každý otrok, kúpený za peniaze, ak bude obrezaný. 45 Prísľahovalec ani nádenník nesmú z nej jesť. 46 Musí sa zjesť v tom istom dome. Z mäsa sa nič nesmie vyniesť z domu. Nijakú kosť z nej nepolámete. 47 Tak to bude robiť celá izraelská pospolitosť. 48 Keď však bude u teba nejaký cudzinec a chcel by sláviť Paschu na počesť Hospodina, najprv nech sa dá so všetkými príslušníkmi mužského rodu obrezať a potom ju môže sláviť a bude ako domorodec. Nijaký neobrezaný nesmie z nej jesť. 49 Ten istý zákon bude platiť pre domorodca i pre cudzinca, ktorí sa budú zdržiavať medzi vami. 50 Všetci Izraeliti urobili tak, ako to Hospodin prikázal Mojžišovi a Áronovi. Tak to urobili. 51 V ten istý deň vyoiedol Hospodin zástupy Izraelitov z Egypta.

¹ Odpočítaj sedem týždňov. Od chvíle, keď priložíš kosák k obilii, začni počítať sedem týždňov. 10 Potom usporiadaš slávnosť Týždňov na počesť Hospodina, svojho Boha. Podľa svojich možností veľkoryso obetuj z toho, čo ti požehná Hospodin, tvoj Boh. 11 Raduj sa pred Hospodinom, svojim Bohom, ty, tvoj syn i tvoja dcéra, tvoj sluha i tvoja služka i levita, ktorý je v tvojom meste, i cudzinec, sirota a vdova, ktorí sú u teba, na mieste, ktoré si vyvolí Hospodin, tvoj Boh za príchod svojho mena. 12 Budeš si pripomínať, že si bol otrokom v Egypte, preto zachovávaj a uskutočňuj tieto ustanovenia. 13 Po zbere úrody obilia a hrozna budete mať sedem dní slávnosť Stánkov. 14 Raduj sa pri svojej slávnosti, ty, tvoj syn i tvoja dcéra, tvoj služobník i tvoja služka i levita, i cudzinec, sirota i vdova, ktorí budú v tvojom meste. 15 Sedem dní zasväť na počesť Hospodina, tvojho Boha, na mieste, ktoré si vyvolí Hospodin, lebo Hospodin, tvoj Boh, ťa požehná hojnou

Zoznam použitej literatúry:

- Biblia Hebraica Stuttgartensia*. 1967/77. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft. ISBN 3-438-05219-9.
- Bible Works*. LLC.1994-2006. CODEX LENINGRADENSIS. Hebrew text version ID. WTT Biblia hebraica Stuttgartensia.
- BÁNDY, J., 2003 a). *Teológia Starej zmluvy*. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 80-223-1793-4.
- BÁNDY, J., 2003 b). *Úvod do Starej zmluvy*. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 80-223-1885-X.
- BÁNDY, J., 2006. *Dejiny Izraela*. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 80-223-2193-7.
- BLAHOSLAV, P., 1997. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. Praha: ISBN 80-7017-121-9.
- CAP, A., 2013 a). *Stručný úvod do Starej zmluvy I*. Prešov: PBF PU. ISBN 978-80-555-0522-0.
- ČAPEK, F., 2005. *Hebrejská bible, její kánon a možnosti výkladu*. Mlýn: ISBN 80-86498-14-X.
- DILLARD, B., LONGMAN, T., 2008. *Úvod do Starého zákona*. Praha: Návrat domů. ISBN 978-80-7255-244-3.
- DUBOVSKÝ PETER, HAJAS BENEDIKT, HIDVÉGHYOVÁ LUCIA, HROBOŇ BOHDAN, JANČOVIČ JOZEF, JUHÁS PETER, LAPKO RÓBERT, PANCZOVÁ HELENA, PIGULA JURAJ, SOVA MILAN, ŠTRBA BLAŽEJ, TIŇO JOZEF, TYROL ANTON, 2013. *Komentáre k Starému zákonu, EXODUS*. Bratislava: Teologická fakulta
- GESENIUS, F.W.H., 1997. *Hebrew-chaldee lexicon to the Old testament*, Baker Books. Michigan: ISBN 0-8010-3736-0.
- HUSÁR, J., 2014. *KNIHA ŽALMOV, Izagogika do knihy a exegéza žalmov prvej kafizmy*, Prešov: ISBN 978-80-555-1086-6.
- NANDRÁSKY, K., 1992. *Úvod do Starej Zmluvy*. Bratislava: ISBN neuvedené.

úrodou a úspechom vo všetkom, čo budeš podnikat'. Preto sa raduj! 16 Trikrát v roku sa má každý muž objaviť pred Hospodínom, svojim Bohom, na mieste, ktoré si vyvolí: na slávnosť Nekoase-ných chlebov, na slávnosť Týždňov a na slávnosť Stánkov. Nech sa však nikto neukáže s prázd-nou rukou. 17 Každý z vás nech daruje podľa svojich možností z požehnania, ktoré mu dá Hospo-din, tvoj Boh.

- NANDRÁSKY, K., 1994. *Dejiny biblického Izraela*. Bratislava: ISBN 80-85733-16-1.
- NANDRÁSKY, K., 1995. *Ebed Jahve, Piesne o Hospodinovom služobníkovi*. Bratislava: ISBN 80-223-0865.
- NANDRÁSKY, K., 1996. *Teológia Starej Zmluvy*. Bratislava: ISBN 80-223-0774-2.
- NEWMAN, J., SIVAN, G., 1998. *Judaismus od A do Z*. Praha: Sefer. ISBN 80-900895-2-4.
- RENTORFF, R., 1996. *Hebrejská bible a dějiny*. Vyšehrad: ISBN 80-7021-190-3.
- SCUBERT, K., 1999. *Židovské náboženství v proměnách věku*. Vyšehrad: ISBN 80-7021-303-5.
- SIGMUND, F., 1995. *Mojžiš a monoteizmus, Danubiaprint*. Bratislava: ISBN 80-218-0185-9.

EXODUS (10. časť)

ThDr. Mário Blahota

V knihe Deuteronomium 26, 5-9¹ je zachytené malé dejinné krédo starého Izraela. Ide tu o vyznanie viery Izraela. V tomto kréde téma vyvedenia z Egypta tvorí jadro, akúsi kostru a ostatné dejinné udalosti sú len zoskupením okolo tejto hlavnej témy. Teda veta „*Jahve nás vyviedol z Egypta*“ je základnou a najvnútornejšou formulou pre vyznanie viery a identity starého Izraela. Obsah kréda sa rozvíjal nielen v knihe Exodus², ale aj v iných knihách Starého zákona.³ Rovnaké prvky kréda máme zachytené aj v Dt 6, 20-23⁴ a tiež aj v knihách Jozue 24, 1-13⁵

¹ *A odpovieš a riekneš pred Hospodinom, svojim Bohom: Môj otec bol Aramejec na zhynutí, ktorý odišiel dolu do Egypta, pohostinil tam sprvu iba v počte niekoľko málo duší a stal sa tam veľkým národom mocným a mnohým čo do počtu. 6. A Egypťania nám robili zle a trápili nás a uvalili na nás tvrdú službu otrockú. 7. A keď sme kričali na Hospodina, Boha svojich otcov, Hospodin uslyšal náš hlas, videl naše trápenie, našu úmornú prácu a náš útlak. 8. A Hospodin nás vyviedol z Egypta silnou rukou a vystretým ramenom a veľkým strachom, znameniami a zázrakmi. 9. A doviedol nás na toto miesto a dal nám túto zem, zem, ktorá tečie mliekom a medom.*

² Pozri Ex 14, 19nn.

³ Ž 114, 3.

⁴ *Keď sa ťa bude voľakedy zajtra pýtať tvoj syn a povie: Aké sú to svedectvá, ustanovenia a súdy, ktoré vám prikázal Hospodin, náš Boh? 21. Vtedy povieš svojmu synovi: Boli sme sluhami faraónovi v Egypte a Hospodin nás vyviedol z Egypta silnou rukou. 22. Hospodin dal znamenia a zázraky, veľké a zlé na Egypt, na faraóna a na celý jeho dom pred našimi očami. 23. A nás vyviedol odtiaľ, aby nás doviedol sem, dajúc nám zem, ktorú prisahal našim otcom.*

⁵ *A Jozua shromáždil všetky pokolenia Izraelove do Sichema a povolal starších Izraelových a jeho hlavy i jeho sudcov i jeho správcov a postavili sa pred tvárou Božiu. 2.A Jozua riekol všetkému ľudu: Takto hovorí Hospodin, Boh Izraelov: Tam za riekou bývali vaši otcovia od pradávna, Té-rach, otec Abrahámov a otec Náchorov a slúžili iným bohom. 3. A vzal som vášho otca, Abraháma, spoza rieky a povodil som ho po celej zemi Kanaána a rozmnožil som jeho semeno dajúc mu Izáka. 4. Potom som dal Izákovi Jakoba a Ezava a Ezavovi som dal vrch Seir, aby ho zaujal do dedičstva a Jakob a jeho synovia odišli do Egypta 5. A poslal som Mojžiša a Árona a zbíl som Egypt ranami, jako som učinil v jeho strede a potom som vás vyviedol von stade. 6.A keď som viedol vašich otcov z Egypta, prišli ste k moru. A Egypťania honili vašich otcov s vozmi a jazdcami až do Rudého mora. 7. A keď kričali na Hospodina, postavil mrákovu medzi vás a medzi Egypťanov a uviedol na neho more a pokrylo ho. A vaše oči videli, čo som činil v Egypte a bývali ste na púšti mnoho dní. 8. Potom som vás doviedol do zeme Amoreja, ktorý býval za Jordánom a bojovali s vami, ale som ich vydal do vašej ruky a zaujali ste ich zem do dedičstva a vyhladil som ich spred vašej tváre. 9. A povstal Balák, syn Cipporov, moábsky kráľ a bojoval proti*

a Nehemiáš 9, 7-25.¹ V teológii vyvedenia z Egypta nejde o podrobný a presný opis dejinných udalostí, ale o jasný kerygmatický zámer.

Ďalším teologickým motívom vyvedenia z Egypta je aj typológia exodu v stvorení sveta. Tak ako v Gn 1 kapitole je obraznou rečou opis stvorenia sveta, pričom Boh pretvára sily chaosu v Boží poriadok preja-

Izraelovi a poslúch poslov povolal Baláma, syna Beorovho, aby vám zlorečil. 10. Ale nechcel som počuť Baláma, lež naopak: musel vám znova a znova žehnať, a tak som vás vytrhol z jeho ruky. 11. A keď ste prešli cez Jordán, prešli ste k Jerichu a bojovali proti vám páni Jericha, Amorej, Ferezej, Kananej, Hetej, Girgazej, Hevej a Jebuzej a dal som ich do vašej ruky. 12. A poslal som pred vami sršňov a zahnali ich spred vašej tváre, dvoch kráľov Amoreja; nevyhnal si ich svojím mečom ani svojím štítom. Jos 24:13 A dal som vám zem, na ktorej ste nepracovali a mestá, ktoré ste nestavali a bývate v nich. Z viníc a z olivíc, ktorých ste nesadili, je te.

¹ Ty si, Hospodine, ten Boh, ktorý si si vyvolil Abrama a vyvodil si ho z Úr Chaldejov a dal si mu meno Abrahám. 8. A našiel si jeho srdce verné pred sebou a učinil si s ním zmluvu, že dáš zem Kananeja, Heteja, Amoreja, Ferezeja, Jebuzeja a Gergezeja, že ju dáš jeho semenu a uskutočnil si svoje slová, lebo ty si spravodlivý. 9. A pohliadol si na trápenie našich otcov v Egypte a ich krik si počul pri Rudom mori. 10. A dal si činiť znamenia a zázraky na faraónovi a na všetkých jeho sluhoch a na všetkom ľude jeho zeme, lebo si vedel, že prevádzali pýchu proti nim, a tak si si učil meno, jako to vidieť dnes. 11. A more si rozdelil vo dvoje pred nimi, takže prešli prostredkom mora po suchu a tých, ktorí ich stíhali, vrhol si do hĺbín ako nejaký kameň do mohutných vôd prudkých. 12. A viedol si ich v oblakovom stĺpe vo dne a v ohnivom stĺpe v noci osvecujúc im cestu, ktorou mali ísť. 13. Potom si zostúpil na vrch Sinaj a hovoril si s nimi z neba, dal si im spravodlivé súdy a byvadié zákony vyučujúce, dobré ustanovenia a prikázania. 14. A dal si im poznať sobotu svojej svätosti a prikázal si im zachovávať prikázania, ustanovenia a vyučujúci zákon skrze Mojžiša, svojho služobníka. 15. Dal si im aj chlieb z neba v ich hlade a vyvodil si im vody zo skaly v ich smáde a riekol si im, aby vošli dedične zaujať zem, vzhľadom na ktorú si bol pozdvihol svoju ruku prisahajúc, že im ju dáš. 16. Ale oni a naši otcovia prevádzali pýchu a zatordili svoju šiju a nepočúvali na tvoje prikázania. 17. A nechceli počuť, ani nepamätali na tvoje divy, ktoré si činil pri nich, ale zatordili svoju šiju a ustanovili si vodcu, aby sa vrátili do svojho rabstva vo svojej spúre. Ale ty si Boh odpúšťania, milosrdný a ľútostivý, dlho zhovievajúci a veľký čo do milosti, a preto si ich neopustil. 18. Ba ešte si spravili aj teľa - zliatinu a povedali: Toto je tvoj boh, ktorý ňa vyvodil hore z Egypta! A dopustili sa veľkých rúhaní. 19. Ale ty vo svojom mnohom zľutovaní jednako si ich len neopustil na púšti. Oblakový stĺp neuhnul sponad nich vo dne, aby ich viedol cestou, ani ohnivý stĺp v noci, aby im svietil a osvecoval cestu, ktorou mali ísť. 20. A dal si svojho dobrého Ducha, aby ich učil rozumu a svojej manny si neodňal od ich úst a dal si im vody v ich smáde. 21. Štyridsať rokov si ich zaopatroval na púšti; nemali nedostatku; ich rúcha nezvetšeli a ich nohy neopuchli. 22. Potom si im dal kráľovstvo a národy a podelil si ich na kraje. A tak zaujali dedične zem Sichonovu a zem kráľa Chešbona a zem Óga, kráľa Bázana. 23. A ich synov si rozmnožil, čo do počtu, jako hviezdy nebies. A voviedol si ich do zeme, o ktorej si povedal ich otcom, aby vošli do nej zaujať ju dedične. 24. A tak vošli synovia a zaujali zem dedične a zohnul si pred nimi obyvatelov zeme, Kananejov a dal si ich do ich ruky aj ich kráľov aj národy zeme, aby urobili s nimi tak, ako sa im ľúbi.

vujúci sa v tvorení. Platí to najmä pre verše 6. a 9., kde je správa o ovládnutí mora Bohom. Pre objasnenie démonického charakteru mora v biblickej tradícii môžeme uviesť to, že už samotný výraz pre more v hebrejčine je totožný s pojmom *jam*, čo je v kanánskej mytológii označenie *boh mora*, ktorý má démonický charakter a jeho boj s Baalom sa vykresľuje v ugaritských textoch kosmogonicky. Tak ako kanánsky Jam má pri sebe rôzne morské obludy, tak aj v žalmoch sú pripomienky na kanánsku mytologickú tradíciu o morských obludách Behemótovi a Leviatánovi. Napríklad Ž 74, 14; 104, 26 alebo v Iz 27, 1, kde samotný Hospodin svojím mečom zabije Leviatána, morského draka. Všetky tieto opisy vykresľujú morské obludy ako tvory s démonickým, teda protibožským charakterom (HELLER 1978, s. 283). A tiež si treba všimnúť Mirjaminu pieseň v Ex 15, 1-21, kde tiež Jahve vífazi nad Egyptom a morom. Dokonca aj vnímanie samotného Egypta má mytologický podtón s protibožským obsahom tak, ako sme to opísali vyššie. Súhrnne sa dá povedať, že typológiou exodu k stvoreniu sveta sa teológia exodu stáva novým stvorením. Jasne o tom svedčí text v Iz 43, 16-21¹ a Iz 51, 9-11² /mimochodom, aj v tomto texte je Rahab stotožnený s Egyptom/. Kniha *Zjavenia Jána* v 21, 1 hovorí o „*novom nebi a novej zemi*“ s pripomenutím, že „*mora už niet*“, pretože more ako démonický element už nemá miesto v novom svete a novej premenenej prírode, keďže z pohľadu pravoslávnej systematickej teológie a konceptu eschatológie príroda dôjde k úplnej premene na prírodu novú (BELEJKANIČ 1996, s. 199).

¹ Takto hovorí Hospodin, ktorý dáva cestu na mori a chodník na mohutných vodách, 17. ktorý vyvodí voz i koňa, vojsko i silu a pôsobí to, že razom ľahnú a viacej nevstanú, zhasnú, vyhasnú ako knôť. 18. Nespomínajte na dávne veci a na dávne nedbajte. 19. Hľa, učiním nové, teraz vypučí. A či neviete o tom? Áno, učiním cestu na púšti a rieky na pustine. 20. Bude ma oslavovať poľná zver, šakaly a mladí pštrosi, lebo dám vody na púšti, rieky na pustine, aby som napojil svoj ľud, svoj vyvolený. 21. Ľud, ktorý si vytvorím, bude rozprávať moju chválu.

² Prebud' sa, prebud', odej sa silou, rameno Hospodinovo! Prebud' sa ako za dávnych dní, za pokolení dávnych vekov! Či nie si to ty, ktoré si rozdrvilo pyšný Egypt, smrteľne ranilo draka? 10. Či nie si to ty, ktoré si vysušilo more, vody veľkej priepasti, ktoré si obrátilo hlbiny mora na cestu, aby prešli vykúpení? 11. A tak sa navráti vyprostení Hospodinovi a prídu na Sion s prespevovaním a večná radosť bude na ich hlavách, dosiahnu veselosť a radosť, zármutok a úpenie utečú.

Zoznam použitej literatúry:

- Biblia Hebraica Stuttgartensia*. 1967/77. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft. ISBN 3-438-05219-9.
- Bible Works*. LLC.1994-2006. CODEX LENINGRADENSIS. Hebrew text version ID. WTT Biblia hebraica Stuttgartensia.
- BLAHOSLAV, P., 1997. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. Praha: ISBN 80-7017-121-9.
- BÁNDY, J., 2003 a). *Teológia Starej zmluvy*. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 80-223-1793-4.
- BÁNDY, J., 2003 b). *Úvod do Starej zmluvy*. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 80-223-1885-X.
- BÁNDY, J., 2006. *Dejiny Izraela*. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 80-223-2193-7.
- BELEJČANÍČ, I., 1996. *Pravoslávne dogmatické bohoslovie II*. Prešov: PBF. ISBN 80-7097-341-2.
- CAP, A., 2013 a). *Stručný úvod do Starej zmluvy I*. Prešov: PBF PU. ISBN 978-80-555-0522-0.
- ČAPEK, F., 2005. *Hebrejská bible, její kánon a možnosti výkladu*. Mlýn: ISBN 80-86498-14-X.
- DILLARD, B., LONGMAN, T., 2008. *Úvod do Starého zákona*. Praha: Návrát domů. ISBN 978-80-7255-244-3.
- DUBOVSKÝ PETER, HAJAS BENEDIKT, HIDVÉGHYOVÁ LUCIA, HROBŇ BOHDAN, JANČOVIČ JOZEF, JUHÁS PETER, LAPKO RÓBERT, PANCZOVÁ HELENA, PIGULA JURAJ, SOVA MILAN, ŠTRBA BLAŽEJ, TIŇO JOZEF, TYROL ANTON, 2013. *Komentáre k Starému zákonu, EXODUS*. Bratislava: Teologická fakulta
- GESENIUS, F.W.H., 1997. *Hebrew-chaldee lexicon to the Old testament*, Baker Books. Michigan: ISBN 0-8010-3736-0.
- NANDRÁSKY, K., 1992. *Úvod do Starej Zmluvy*. Bratislava: ISBN neuvedené.
- NANDRÁSKY, K., 1994. *Dejiny biblického Izraela*. Bratislava: ISBN 80-85733-16-1.
- NANDRÁSKY, K., 1995. *Ebed Jahve, Piesne o Hospodinovom služobníkovi*. Bratislava: ISBN 80-223-0865.

- NANDRÁSKY, K., 1996. *Teológia Starej Zmluvy*. Bratislava: ISBN 80-223-0774-2.
- NEWMAN, J., SIVAN, G., 1998. *Judaismus od A do Z*. Praha: Sefer. ISBN 80-900895-2-4.
- RENDTORFF, R., 1996. *Hebrejská bible a dějiny*. Vyšehrad: ISBN 80-7021-190-3.
- SCUBERT, K., 1999. *Židovské náboženství v proměnách věku*. Vyšehrad: ISBN 80-7021-303-5.
- SIGMUND, F., 1995. *Mojžiš a monoteizmus, Danubiaprint*. Bratislava: ISBN 80-218-0185-9.

PROROK MALACHIÁŠ A JEHO PROROCKÁ KNIHA

ThDr. MUDr. Miroslav Ščerbej

Kniha tohto "malého" proroka je umiestnená na konci zbierky prorockých spisov. Jeho meno Malachiáš - hebrejsky מלאכי Maláki – znamená "Môj (teda Hospodinov) posol", cirkevnoslovanský ekvivalent Malaxiä. Z dôvodu, že toto meno skôr znie ako úradný titul jeho poslania, viacerí západní (katolícky či aj protestantskí) biblisti ho považujú len za pseudonym. Ale už v gréckom preklade Septuaginta sa tento (pre niektorých len prorocký titul) chápe ako osobné meno proroka a označuje sa ním pôvodca spisu a autor v ňom uvedených prorockých rečí¹. Viacerí západní biblisti vyslovili domnienku, že pod pseudonymom sa ukrýva niekto s popredných židovských dejateľov obdobia po babylonskom zajatí, najčastejšie sa spomína Ezdráš. Avšak všetky tieto domnienky môžeme považovať za neodôvodnené. Po prvé: výklad hebrejských učiteľov Zákona je historicky prvým a ten stojí na strane toho, že išlo o vlastné meno proroka. Talmud vyjadruje takú istú mienku, pričom považuje proroka Malachiáša za člena Veľkého Sanhedrinu. Po druhé: blažený Hieroným dosvedčuje tak isto, že v prekladoch Akilla, Theodotiona a Simmacha sa toto meno uvádzalo ako vlastné meno proroka. A nakoniec: pravoslávni komentátori Svätého Písma (jak starší, tak aj tí novší) tvrdia, že táto prorocká kniha bola napísaná prorokom nesúcim toto vlastné meno a Pravoslávna cirkev sviatkuje pamiatku tohto proroka 3.januára! Bolo by ťažké si aj pomyslieť, že medzi dvanástimi prorockými knihami by bola len jedna jediná s vyjadrením neurčenej a neurčitej osobnosti autora diela, len nejaký "posol Boží", bez určenia totožnosti. Čo sa týka názoru, že išlo o pseudonym židovských osobností tohto obdobia (Ezdráš či veľkňaz Jozue či iní), to, čo poznáme z ich života, nám nedáva nijaké podstatné dôvody, aby sme im mohli pripísať autorstvo tejto knihy².

¹ Spolok svätého Vojtecha: Sväté Písmo Starého i Nového Zákona (SP SiNZ) 2.vydanie, SSV Trnava, 2623 s., s. 2007.

² Тихомиров, П.: Пророк Малахия. Исследование. Свято-Троицкая Сергиева Лавра 1903, s. 596.

Osobnosť proroka a jeho pôvod

Čo sa týka osobnosti a postavenia proroka v židovskom národe, o tom nemožno povedať nič určité. Existujú len neurčité správy, viac či menej závislé od toho istého zdroja, majúceho názov: "O živote a smrti prorokov". Toto dielo bolo pôvodne spísané v hebrejčine. Z neho najpravdepodobnejšie čerpal svoje svedectvá o Malachiášovi Epiphanius Cyperský a od toho ich prebral aj Dimitrij Rostovskij, ktorý je zostavovateľom životopisov kresťanských svätcov. Podľa týchto zdrojov sa Malachiáš narodil v Sofe, v pokolení Zabulon. Svoje meno "Anjel" (Posol Boží) dostal až od židovského ľudu a to nielen za neobvyklú telesnú krásu a svoj anjelský výzor tváre, ale (a to hlavne!) za svoju anjelskú čistotu života ako aj za to, že (podľa podania očitých svedkov) sa viac-krát rozprával priamo s Božím anjelom, ktorý mu odovzdával napomenutia pre ľud od Hospodina! Zomrel v panickej čistote v mládeneckom veku, skôr než by sa nakazil hriechnosťou okolitej spoločnosti.¹

Niektorí z biblických komentátorov predpokladajú, že Malachiáš pochádzal z kňazského rodu, pretože sa veľmi zaujíma a pozná pomery v radoch židovských kňazov a levitov a dobre pozná priebeh bohoslužieb. Napriek jeho útokom proti kňazom², mal pozitívny vzťah k levitskému kňazstvu³ a nástojil na tom, aby ľud plnil svoje povinnosti v odovzdávaní desiatkov na vydržiavanie chrámu a obživu všetkých, ktorí sa o chrám a bohoslužby v ňom starali⁴. No predpoklad o kňazskom pôvode proroka nie je dostatočne podložený, nakoľko vedomosti, uvádzané prorokom, mohol mať hociktorý dobrý a skutočne veriaci Izraelita⁵. Prorok Malachiáš mal veľmi vysokú úctu voči Bohu⁶ a vysoko vyvyšoval pojem Božej veleby⁷. Izraelitov ubezpečoval o trvajúcej a stálej Hospodinovej láske voči Izraelu ako svojmu vyvolenému národu⁸.

¹ PSEUDO-EPIPHANIOS : De vita prophetarum, s.16. In: Православная Энциклопедия, Москва 2007, diel I., s.79-83.

² Mal 1, 6-2, 3.

³ Mal 2, 4-7.

⁴ Mal 3, 6-12.

⁵ Грецов, А.: Книга пророка Малахии. Опыт критико-эзегетического последования. Москва 1889, s. 434.

⁶ Mal 1, 6-14.

⁷ Mal 1, 5.

⁸ Mal 1, 2-5.

Sám prorok stál vždy na strane ukrivdených a utláčaných, a veľmi sa zastával židovských manželiek, ktorým sa spreneverili ich muži¹.

Obdobie života a čas účinkovania proroka

Väčšina biblistov súhlasne hovorí, že prorok Malachiáš žil po babylonskom zajatí, nejaký čas neskoršie po dobe účinkovania prorokov Aggeusa a Zachariáša. Židovský nový chrám už bol vybudovaný, už boli pravidelne prinášané žertvy a obety v ňom, hoci prvotné nadšenie ľudu, po návrate z babylonského zajatia, pre náboženský kult už dostatočne ochladlo². Mravné nedostatky židovského národa už nie sú tie, ktoré odhaľovali a kritizovali vo svojich dielach Aggeus a Zachariáš, ale už sa približujú k tým, aké existovali v dňoch Ezdráša a Nehemiáša, a ktoré boli predmetom ich reformy. Čím častejšie sa zhodujú tieto nedostatky s tými ktoré sa uvádzajú v 13. kapitole Nehemiášovej knihy. Malachiáš kritizuje ľahkomyselné obyčaje uzatvárať manželstvá s pohankami³ podobne, ako je to odsudzované v knihách Nehemiáša a Ezdráša⁴. Rovnako ako Nehemiáš aj Malachiáš uvádza a kritizuje nedôstojné vykonávanie náboženského kultu⁵, skúposť Židov v prinášaní obiet⁶ a v odvádzaní desiatkov⁷. V dňoch Ezdráša, kedy samotní židovskí spoločenský predstavení sa zúčastňovali na udržiavaní a chode chrámu⁸, by bolo asi ťažko predpokladať takéto horekovanie z dôvodov skúposti, aké sa uvádza v Malachiášovej knihe. Najpravdepodobnejší je správny predpoklad, že v čase prorockých rečí Malachiáša nebol v Jeruzaleme prítomný Nehemiáš. O svojom vzdialení sa z Jeruzalema, ktoré sa udialo v dvanástom roku jeho služby, teda v roku 433 pred Kr., hovorí samotný Nehemiáš⁹. Nehemiáš popisuje neporiadky, ktoré sa vyskytli a rozšírili v čase jeho neprítomnosti medzi židovskými navrátil-

¹ Mal 2, 14-16.

² Mal 1, 6; 2, 1 a 3, 1.

³ Mal 2, 10-11.

⁴ Neh 13, 3 a 23-30 a Ezd 9, 1-15 a 10, 1-43.

⁵ Mal 1, 6-2, 9.

⁶ Mal 1, 7 a nasledujúce.

⁷ Mal 3, 10.

⁸ Ezd 4, 9 a 7, 20.

⁹ Neh 13, 6.

cami z Babylonu a ktoré razantne odstránil po svojom návrate do Jeruzalema. Z uvedeného jasne vyplýva, že Malachiáš so svojou kritikou spomínaných neporiadkov v Izraeli musel vystúpiť v čase neprítomnosti Nehemiáša. Teda Malachiáš musel účinkovať niekedy v rokoch 460-430 pred Kr., v epoche Ezdráša a Nehemiáša¹.

V tom čase prevládol v národe skepticizmus. Nádeje, ktoré proroci Aggeus a Zachariáš vkladali do znovuvýstavby chrámu sa nesplnili, tak ako očakávali! Viera postupne ochabla a zjavili sa staré neporiadky a previnenia najmä v kulte a v manželstve. Preto prorok Malachiáš proti tomu rázne zasiahol. Ohlasoval, že pre tieto neporiadky a hriechy ľudu musí prísť na Izrael Hospodinov súd²! Prorocké reči Malachiáša sú skôr dialógom medzi Hospodinom Bohom Izraela a Malachiášom na jednej strane a izraelským ľuďom a jeho kňazmi (ktorí sa stavali proti prorokovmu posolstvu) na strane druhej³.

Obsah knihy

Spoločným obsahom myšlienok prorockej výpovede proroka Malachiáša je protest proti nedbanlivosti a lajdáctvu vo vykonávaní bohoslužieb a všeobecne proti narušovaniu teokratických obyčajov v izraelskom národe. Osobitne veľmi silno obviňuje Malachiáš stratu bázne Božej kňazov a tých Izraelitov, ktorí ľahkomyseľne spretrhali svoje manželské zväzky so zákonnými manželkami. Ale svojou obviňujúcou výpoveďou Malachiáš chce nielen prispieť k obnoveniu mravnosti v národe a obyčajov pravej teokracie; hlavným jeho cieľom bolo pripraviť národ na príchod Hospodina. Mnohí netrpezliví Židia začali pochybovať o tom, či naozaj príde prorokmi prisľúbený Mesiáš ako Sudca hriešnikov a Dobrodinca pre spravodlivých. Prorok Malachiáš zvestuje, že Hospodin príde skoro a že vystúpi ako Sudca všeobecne všetkých ľudí vrátane Židov. Ale ani kňazi, ani obyčajní Izraeliti by nemohli vydržať ohnivú skúšku, ktorej vystaví Hospodin pri svojom príchode všetkých ľudí, ak

¹ Грецов, А.: Книга пророка Малахии. Опыт критико-экзегетического последования. Москва 1889, s.436.

² Mal 3, 13-21.

³ Spolok svätého Vojtecha: Sväté Písmo Starého i Nového Zákona (SP SiNZ) 2.vydanie, SSV Trnava, 2623 s., s. 2007.

by pred svojím príchodom k vyvolenému národu im neposlal nového Eliáša, ktorý musí obrátiť Izrael na cestu spásy.

Tento obsah Malachiášovej knihy je v hebrejskej Biblii rozložený do troch kapitol a takéto delenie majú aj protestantské vydania Biblie. V Septuaginte, Vulgáte, staroslovienskom i ruskom jazyku je Malachiášova kniha rozdelená do 4 kapitol a to tak, že tretia kapitola je rozdelená na dve: prvým veršom štvrtej hlavy kresťanskej Biblie sa stáva 19. verš tretej kapitoly hebrejskej Biblie.

Po úvodnej oslave lásky Boha, ktorý si vyvolil Jakuba-Izraela a zavrhol Ezaua-Edoma¹, Malachiáš kritizuje chladnosť a ľahostajnosť kňazov pri výkone liturgických povinností². Kritizuje tiež Izraelitov, ktorí sa rozvádžajú so svojimi manželkami, aby si mohli brať cudzie ženy³. Následne sa otvára veľkolepá kapitola vykresľujúca "Hospodinov deň", v ktorom sa bude sláviť súd očistenia od zla⁴. Popisujú sa kobyľky a nedostatok úrody ako znak Božieho trestu z dôvodov nevernosti voči povinnosti odvádzať desiatky pre chrám⁵. Spravodlivým Izraelitom, ktorí sú teraz skleslí, prorok oznamuje vstup Hospodina Boha Izraela do ľudských dejín s cieľom odmeniť spravodlivých a priniesť triumf obetí násilia moci. Tento príchod pripraví Eliáš, ktorý sa vráti na zem⁶.

Charakteristické črty knihy

Po vonkajšej stránke kniha proroka Malachiáša je osobitá v tom, že namiesto obvykle používaného starobylého poeticko-rétorického spôsobu výkladu myšlienok proroka, sa tu objavuje v prevažnej miere dialektický výklad zdieľaných myšlienok. Prorok ako obvykle na úvod popisuje všeobecnú situáciu v národe a potom vysúva do popredia protikladnú myšlienku, ktorá mu dáva dôvod a podnet dôkladne a detailne objasniť a zdôvodniť ním samým opísanú situáciu. Toto pridáva osobitnú živosť reči proroka a možno aj objasňuje to, že v nasledujúcom ob-

¹ Mal 1, 2-5.

² Mal 1, 6-2, 9.

³ Mal 2, 10-16.

⁴ Mal 2, 17-3, 6.

⁵ Mal 3, 6-12.

⁶ Mal 3, 23-24.

dobí sa skoro v židovstve objavuje takzvané "spoluopytovanie" Boha¹. Malachiáš píše v próze, veľmi zriedka sa stretávame s veršami. Ako jazyk používa takmer čistú hebrejčinu, občas pre ozdobu nejaký aramejizmus. Toto je možné ozrejmiť tým, že Hebreji po návrate z babylonského zajatia sa podvolili (čo sa týka jazyka) vplyvu palestínskych (západných) Aramejcov, ktorí žili v susedstve s málopočetnou jeruzalemskou kolóniou. Pritom tento západo-aramejský dialekt bol aj oficiálnym jazykom západnej polovice Perzskej ríše, kam židovské oblasti patrili².

Čo sa týka názorov proroka Malachiáša, ako sa odrážajú v jeho knihe, podobne ako pred ním dvaja predchádzajúci proroci Aggeus a Zachariáš, základný význam v živote vyvoleného národa prikladal novo-vybudovanému jeruzalemskému chrámu. Všetko šťastie a blahobyt národa sa zakladá, podľa Malachiáša, na úcte k chrámu a v posvätnnej úcte ku v ňom vykonávaným bohoslužbám. V súlade s tým Malachiáš predkladá samé prísne požiadavky voči židovskému kňazstvu. Hoci Malachiášovo proroctvo kladie veľký dôraz na kultovú stránku náboženstva³, ktorá sa neskoršie stala charakteristickou črtou judaizmu, jeho poslanstvo nejaví známky formalizmu ani prepriateho nacionalizmu. Úctivý kult je podľa Malachiáša prejavom vernosti Zákonu a úprimnej úcty voči Bohu a preto ho vždy musí sprevádzať plnenie Božích príkazov a zachovávanie spravodlivosti a lásky k blížnemu. A práve v takomto chápaní kultu prorok zdôrazňuje levitským kňazom ich zodpovedné poslanie, ktoré zanedbávali: "Pery kňaza majú zachovávať poznanie z jeho úst sa vyhľadáva Zákon, lebo on je poslom Hospodina zástupov..."⁴. Cirkevné učenie vidí v Malachiášovom výroku o univerzálnej, čistej obete⁵ proroctvo o novozákonnej eucharistickej obete⁶ Ale zato na pohanov sa pozerá Malachiáš úplne inakšie ako Aggeus a Zachariáš. Nemá rád iba Idumejcov, zakorenených nepriateľov židovské-

¹ Kde sa prorok či iná osoba opytuje v mene národa Boha a kladie Mu otázky.

² Тихомиров, П.: Пророк Малахия. Исследование. Свято-Троицкая Сергиева Лавра 1903, s. 111.

³ Mal 1, 6-14 a 3, 3-4.

⁴ Mal 2, 7.

⁵ Mal 1, 11.

⁶ Spolok svätého Vojtecha: Sväté Písmo Starého i Nového Zákona (SP SiNZ) 2.vydanie, SSV Trnava, 2623 s., s. 2008.

ho národa, a ostatným pohanským národom predpovedá prijatie do Božieho Kráľovstva¹. Naproti tomu Aggeus a Zachariáš zobrazovali Hospodinov deň ako zničenie všetkých pohanov a ich moci². Malachiáš hovorí o tomto súde, že sa bude týkať židovského národa³. Malachiáš cíti sympatie voči všetkým slabým a ukrivdeným, najmä v odvrhnutým ženám. Je tvrdým nepriateľom rozvodov⁴. Jeho starozákonné odsudzovanie rozvodov potvrdzuje v Novom Zákone Boží Syn Isus Christos slovami: "Každý, kto prepúšťa svoju manželku a berie si inú, cudzoloží, a kto si berie takú, ktorú muž prepustil, cudzoloží."⁵ Nakoniec Malachiáš predpovedá, že Boh príde do Svojho chrámu znenazdajky a tu vykoná Svoj súd nad Židmi, pričom predtým bude prechádzať účinkovanie Predchodcu - čiže nového Eliáša, ktorý obráti srdce otcov k synom a srdce synov k ich otcom (čiže bude kázať pokánie pred príchodom Hospodina - pozn. autora)⁶, čo sa v novozákonnom období uskutočnilo pôsobením svätého Jána Predchodcu a Krstiteľa, o čom hovorí samotný Hospodin Isus Christos v odpovedí na otázku apoštolov, ktorí boli svedkami Jeho Premenenia; jasne videli svetlo Jeho Božstva, teda videli, že už prišiel Hospodin a Mesiáš a oni čakali, že musí najprv prísť Eliáš(!): "Prečo teda zákonníci hovoria, že najprv musí prísť Eliáš? On odpovedal: Áno Eliáš príde a všetko obnoví. Ba hovorím vám, že Eliáš už prišiel, no nepoznali ho a urobili s ním, čo chceli. Tak isto od nich bude trpieť aj Syn človeka. Vtedy učeníci pochopili, že im hovoril o Jánovi Krstiteľovi".

Kanonická pravosť Malachiášovej knihy je nespochybniteľná. Kniha bola zahrnutá do kánonu svätých kníh Starého Zákona vtedy, keď tento kánon dostal svoju konečnú podobu, teda na konci Nehemiášovho pôsobenia. O tomto nás presvedča napríklad tá okolnosť, že v 3. storočí pred Kr. už existoval zborník 12 prorokov, ako to uvádza Kniha Sira-

¹ Mal 1, 11.

² Agg 2, 5 a nasledujúce verše; Zach 1, 15.

³ Mal 3, 17.

⁴ Mal 2, 14-16.

⁵ Lk 16, 18.

⁶ Mal 3, 23-24.

⁷ Mt 17, 10-13.

chovcova¹: "Nech kosti **dvanástich** prorokov vyháňajú nové výhonky...". V tejto knihe sa aj uvádza citovanie Malachiáša, keď hovorí o prorokovi Eliášovi: "(Potom) povstal Eliáš, prorok ako oheň..."², ktorého v 10. verši tej istej kapitoly charakterizuje ako: "O tebe je napísané, že v ustanovenom čase máš krotiť rozhorčenosť Hospodina, **obrátiť srdce otcovo k synovi...**"³. Malachiáš v Novom Zákone je citovaný aspoň dvadnásťkrát⁴; ako kniha prorocká a bohoslužobná je všeobecne známy a v Pravoslávnej cirkvi uznávaný ako kanonický. V židovskej tradícii sa Malachiášova kniha analyzuje v Talmude, Midraši a v iných prameňoch. Na rozdiel od kresťanského kánonu Biblie (kde Malachiášova kniha je na konci Starého Zákona), v Tanachu je zaradená do časti "Proroci" a nie je na konci Tanachu. Zo sväto-otcovských výkladov Knihy proroka Malachiáša sú známe výklady sv. Efréma Sýrskeho, sv. Cyrila Alexandrijského, či bl. Theodorita. Slovenský pravoslávny výklad nám nie je známy (poznáme úvod ku knihe v katolíckej biblii⁵), v ruskej literatúre výklady Knihy Malachiáša publikovali biskup Palladij, arcibiskup Joann (Smirnov), A. Grecov a profesor P. Tichomirov.

Zoznam použitej literatúry:

- Biblia*. Spolok svätého Vojtecha: Sväté Písmo Starého i Nového Zákona (SP SiNZ) 2. vydanie, SSV Trnava, 2623s. ISBN 80-7162-236-2.
- ГРЕЦОВ, А.: Книга пророка Малахии. Опыт критико-экзегетического последования. Москва 1889, 458s.
- ТИХОМИРОБ, П.: Пророк Малахия. Исследование. Свято-Троицкая Сергиева Лавра 1903.

¹ Sir 49, 12.

² Sir 48, 1.

³ Sir 48, 10.

⁴ Mt 11, 10 ; Mk 1, 2; Lk 2, 17; Rim 9, 13 atď.

⁵ Spolok svätého Vojtecha: Sväté Písmo Starého i Nového Zákona (SP SiNZ) 2.vydanie, SSV Trnava, 2623 s., s. 2007.

BARIÉRY V EDUKÁCII SOCIÁLNYCH KLIENTOV

prof. PhDr. Mária Machalová, CSc.

Úvod

Predstava človeka o sebe samom a vnímanie samého seba, čiže *obraz o svojej osobe (sebaobraz)*, v mnohom ovplyvňuje aké *potreby a ciele* sú previazané s jeho sebaúctou a s motívmi osobného rozvoja i sebarealizácie daného človeka.

Týka sa to aj ovplyvnenia *vzdelávacích potrieb sociálnych klientov* a rovnako tak aj *cieľov vzdelávania sociálnych klientov*. Úsilie edukačných sociálnych pracovníkov ako sociálnych edukátorov dospelých, ale aj ďalších odborníkov, ktorí sú zainteresovaní v edukácii (výchove a vzdelávaní) sociálnych klientov, sa má zamerať tak na *zvyšovanie sebadôvery sociálnych klientov*, ako aj na *znižovanie vysokej sebakritiky* sociálnych klientov, ak je reč o perspektívach osobnostného a sociálneho rozvoja sociálnych klientov.

Bariéry v edukácii dospelých sociálnych klientov

Dospelí ľudia vyjadrujú zvyčajne väčšie či menšie obavy z toho, žeby sa mali v dospelom veku niečo nové učiť a tiež aj naučiť. Avšak hlavný nástroj a zároveň spôsob *edukačnej sociálnej pomoci* je práve *učenie sa* ľudí v priebehu edukačného procesu, teda vzdelávacieho a výchovného procesu. Ak je to čo i len trochu možné, sociálni klienti sa musia učiť a naučiť novým a pre nich potrebným veciam. Inak zmenu osobných sociálnych pomerov a vlastnej životnej situácie nemôžu dosiahnuť. Edukační sociálni pracovníci majú pomáhať sociálnym klientom pri prekonávaní *ich vlastných bariér učenia sa a vzdelávania sa*. Bariéry *vzdelávania dospelých* identifikovala na základe svojho výskumu holandská autorka G. D'herdefelt (2000) nasledovne:

Informačné bariéry sa týkajú: prekonávania nedostatku a nedostupnosti primeraných informácií, prekonávania pasivity vo vyhľadávaní informácií, podporovania záujmu a pozornosti voči informáciám o vzdelávaní dospelých.

Situačné bariéry sa týkajú: prekonávanie nedostatku času, organizovania režimu dňa, prekonávania nedostatku zdrojov na vzdelávanie,

osobných rodinných podmienok, pracovných podmienok, priestorových podmienok, možností účasti na vzdelávaní dospelých.

Inštitucionálne bariéry sa týkajú: prekonávania neprimeraných a nevhodných foriem vzdelávania, obsahov vzdelávania, neadekvátnych ponúkaných vzdelávacích aktivít, prekonávania nedostatkov v organizovaní vzdelávania dospelých.

Psychologické bariéry sa týkajú: prekonávania subjektívnych – psychologických prekážok vo vzdelávaní, napr. obavy zo vzdelávacej aktivity, zo skupiny, prekonávania strachu zo zlyhania, zo zníženej spôsobilosti k učeniu sa, prekonávania obavy z osobnosti edukátora dospelých (vychovávateľa a vzdelávateľa), zo štýlu vedenia vzdelávacej aktivity, z neúcty voči svojej osobe, z nerešpektovania autonómnosti a skúseností dospelého človeka v priebehu vzdelávacej aktivity.

Úloha edukačného sociálneho pracovníka

V odstraňovaní *psychologických bariér* v edukácii dospelých má dozaista významnú úlohu edukátor dospelých, *v edukačnej sociálnej práci* ide o *edukačného sociálneho pracovníka*. Od edukátora dospelých sa podľa M.Tennanta (1990, s.106) a podľa nás rovnako tak aj od *edukačného sociálneho pracovníka* očakáva, že bude kompetentne:

- pomáhať dospelým osobám aby *pochopili a prijali svoju rolu* učiaceho sa človeka;
- podporovať a povzbudzovať jednotlivcov, aby rozpoznali svoj *jedinečný štýl učenia sa* a tiež svoj *štýl poznania*;
- používať *rôzne prístupy* v edukácii dospelých, ktoré podporujú a uľahčujú proces učenia sa dospelých;
- vytvárať také *edukačné prostredie* a atmosféru v skupine, ktoré podporujú *tvorivosť* a *odlišné štýly učenia sa dospelých*;
- vytvárať také podmienky, ktorými sa podporí *kooperácia*, dospelí sa učia od seba navzájom.

Získavanie sociálnych klientov pre vlastnú edukáciu

Informovanie a presvedčovanie sociálnych klientov je vždy *proces adresný*, čiže *vonkajšou motiváciou*, ktorá sa navodzuje dôležitými informáciami o edukácii sa majú osloviť konkrétni sociálni klienti. Informácia má byť pre sociálneho klienta dôležitá - má mať preň *osobný význam*.

Klient *spracuje informáciu* po svojom, pretože získavanie skúseností a *spôsob spracovania i použitia informácií* je osobnostne jedinečný.

Sociálni klienti disponujú vlastnou stratégiou spracovania informácií. Stratégia spracovania informácií sa týka *výberu, kategorizácie a interpretácie informácií*. Stratégia individuálneho spracovania a použitia informácií tvorí pozadie osobného vyhodnotenia skutočnosti, situácie, problému a tiež osobnostne jedinečného vnímania a poznávania skutočnosti. Sociálny klient si vytvorí určitú predstavu - obraz danej reality, danej situácie, daného problému.

„Kognitívny štýl“ alebo „*štýl učenia sa*“ sociálneho klienta vyjadruje to, *ako sociálny klient prijíma, spracúva a organizuje informácie*. Pre edukačných sociálnych pracovníkov a ďalších edukátorov dospelých je potrebné si uvedomiť, že ľudia majú odlišné kognitívne štýly.

Rešpektovanie jedinečnosti kognitívneho štýlu sa má odzrkadliť *v individuálnom prístupe v edukácii (výchove a vzdelávaní) dospelých a v učení sa dospelých ľudí*.

M. Nakonečný (1997) poukazuje na to, že *procesy učenia sú dôležitejšie než techniky vyučovania* a tiež zdôrazňuje, že ľudia majú *silné a slabé stránky* v učení sa.

Dospelých, ľudí, ktorí sa učia treba rešpektovať v tom, že sa učia odlišne a im vlastným jedinečným spôsobom.

Kognitívne štýly učenia sa dospelých osôb

D.Kolb a R.Fry vymedzili *kognitívne štýly* u dospelých osôb, ktoré uvádzame z publikácie M.Tennanta (1990, s.103-104):

<i>Konvergentný -</i> (Converger)	praktik, je výkonný ak treba jednoducho odpovedať, preferuje činnosť s predmetmi pred činnosťou s ľuďmi, má užšie záujmy, je viac orientovaný na prírodné vedy.
<i>Divergentný -</i> (Diverger)	má silné imaginatívne schopnosti, nazerá na veci z rôznych perspektív, zaujíma sa o ľudí, má široké

kultúrne záujmy, špecializuje sa na umenie, orientuje sa skôr na humanitné otázky a umenie.

Asimilátor - má silné schopnosti na vytváranie teoretických modelov, výborné induktívne usudzovanie, má vzťah k abstraktnému mysleniu, vzťah k obsahu viac než k ľuďom, neinklinuje k praxi, priťahujú ho základné vedy, napr. matematika.

Akomodátor - jeho silná stránka je praktickosť, rád riskuje, je (Accommodator) výkonný ak sa treba rýchlo adaptovať, rieši problémy intuitívne, obracia sa k druhým kvôli informáciám, orientovaný na akčné zamestnania.

Situačné podnety k edukácii a k učeniu sa sociálnych klientov

Vzbudenie edukačných potrieb závisí od úrovne teoretického a praktického poznania dospelých osôb aj od ich edukačnej situácie a edukačného prostredia.

Najsilnejšími podnetmi vzbudzovania edukačných potrieb sú cieľové predmety reálne prítomné v situácii, v ktorej sa dospelý človek nachádza, alebo ktorú sprostredkovane sleduje (napríklad sleduje besedu, diskusiu v televízii či rozhlase, je mu sympatický edukátor – čiže lektor alebo poradca na nejakom edukačnom podujatí, je spokojný s obsahom konkrétnej edukačnej aktivity, oceňuje nové prístupy v edukačnom procese, teší sa z prítomnosti druhých ľudí v edukačnej skupine, motivuje ho tvorivá a spontánna edukačná činnosť a podobne).

- Čím je edukačných podnetov v danej situácii viac a sú pre dospelého človeka zaujímavé, tým viac edukačných potrieb sa uňho vyvolá (môže to byť potreba osobnej prestíže, potreba zvedavosti, potreba získať osobnú výhodu a podobne).

- Čím je zložitosť edukačného prostredia (čo sa týka množstva a pestrosti edukačných podnetov) väčšia, tým má dospelá osoba možnosť uspokojiť si viac edukačných potrieb naraz a tým viac sú vzbudzované nové edukačné potreby.

- Ak je edukačné prostredie chudobné na podnety učenia sa (napríklad je v ňom nedostatok edukačných podnetov), tak sa u ľudí vyvolá menej edukačných potrieb. Nedostatok škôl alebo ich ťažšia dostupnosť, ne-

dostatok a nedostupnosť knižníc a kníh aj iných edukačných stimulov, spolu s nedostatkom príležitostí vzdelávať sa, má za následok nízku motiváciu ľudí k učeniu sa a k vzdelávaniu sa. V takom prípade môže byť kompenzáciou *potenciál edukačných potrieb u ľudí a ich silná motivácia vzdelávať sa a učiť sa*. (Krech - Crutchfield - Ballachey, 1968, s.111-112.)

Vzbudzovanie edukačných potrieb zvonka vplyvom edukačného prostredia je jednou z priorit získavania klientov edukačnej sociálnej práce.

V procese edukačných podujatí a aktivít sa poskytuje sociálnym klientom sociálna pomoc tým, že sa klientom umožní uspokojenie viacerých nižšie uvedených potrieb, no predovšetkým uspokojenie ich *potreby sebarealizácie*. Konkrétne ide o uspokojenie týchto potrieb sociálnych klientov:

- *potreba zvedavosti* (byť informovaný, poznať),
- *potreba združovať sa* (byť v prítomnosti iných osôb),
- *potreba altruizmu* (pomáhať druhým),
- *potreba moci* (ovládať druhých, situáciu, okolnosti),
- *potreba prestíže* (byť ctený a uznávaný),
- *potreba ocenenia* (byť kompetentný, vysoko hodnotený),
- *potreba sebarealizácie* (robiť to, na čo má schopnosti, nadanie, talent, v súlade s vlastnosťami svojej osobnosti).

Iba dodáme, že edukačné sociálne prostredie, ktoré je bohaté na interpersonálne vzťahy, sociálnu komunikáciu a edukačné podnety motivuje dospelých sociálnych klientov k učeniu sa a vzdelávaniu sa a tým aj k rozvoju vlastnej spôsobilosti k žitu.

Záverom

Prečo je osožné angažovať sa v získavaní sociálnych klientov pre ich vlastnú edukáciu?

Prostredníctvom edukácie sa klientom edukačnej sociálnej práce poskytuje pomoc k utváraniu vlastnej osobnosti a k dosahovaniu psychosociálnej vyspelosti a tiež pomoc k naplneniu zmyslu svojho života. Prežívanie zmyslu života sa spája s potrebou vlastnej *identity* (pocitu jedinečnosti a zmysluplnosti života), s potrebou *spolupatričnosti* (prežívaním sociálnych a interpersonálnych vzťahov), s potrebou *tvoriť* (idey, vzťahy, veci) s potrebou *integrity* vlastnej osobnosti (ktorá vyplýva

z prežívania uspokojenia z toho, že život má svoj poriadok, zmysel a kontinuitu).

Literatúra:

- D'hertefelt, G. 2000. A Question of Choices (A reference framework and tools for target group policy within basic education). In: *Faceletten* 17, VOOB, Brussels 2000.
- Krech, D. – Crutchfield, R.S. – Ballachey, E.L. 1968. *Človek v spoločnosti*. Vydavateľstvo SAV, Bratislava.
- Nakonečný, M. 1997. *Psychologie osobnosti*. Academia, Praha .
- Tennant, M. 1990. *Psychology and Adult Learning*. Routledge, London and New York.

ČLOVEK JE ŽIVÁ DUŠA

prof. PhDr. Mária Machalová, CSc.

Motto:

„Nie je sporu medzi pravou vedou a pravou vierou. Je však spor medzi pavidom a vierou a rovnako medzi vedou a poverou. Je teda pravda, že pravá veda ničí nepravých bohov a nepravá veda bojuje proti Bohu pravému.“

(Abbé de Broglie, 1906, s. 204. In: D.Pecka, 1969, s.133.)

Človek je stvorený

Človek je stvorený ako živá duša: „A Boh, Jahve, vytvoril človeka z prachu zeme a vdýchol do jeho nozdier dych života: tak sa stal človek živou dušou.“ (Bible: Gn 2, 7.)

Duša v hebrejčine znamená – človek. Preto nemožno povedať, že človek má dušu, človek je duša. Práve tak, z biblického hľadiska, človek je aj telo. To čo vnímame však nie je telo, ktoré obsahuje nejakú dušu. Hebrejčina označuje živého človeka bez rozdielu ako *dušu* i *telo*, ktoré sa vzťahujú k tej istej skutočnosti – k človeku *žijúcemu vo svete*. (C. Tresmontant, 2002, s. 89.)

„Človek môže byť vystihnutý dvoma ideami : ideou obrazu sveta a ideou obrazu Božieho...Vlastná celosť a jednota ľudskej bytosti je vytváraná vrstvou najvyššou, to jest duchom, ktorý má i schopnosť oživovať telo.“ (D. Pecka, 1969, s. 102.)

„Zároveň však je človek bytosťou jednotnou, pretože duša a telo v ňom vytvárajú organickú jednotu a nestoja proti sebe nepriateľsky. Napriek tomu základnému dualizmu duše a tela a napriek svojim vnútorným protikladom človek je a cíti sa bytosťou vnútorne jednotnou.“ (D. Pecka, 1969, s. 103.)

Aktuálnou otázkou je, čo ľudia odovzdávajú zo svojej Duše druhým ľuďom a životu na Zemi? Ako sa vedia postaviť voči degradácii a manipulácii s ľudskou bytosťou? Konajú proti očividným pokusom o spredmetnenie človeka?

O poškodenie jeho telesného a psychického genotypu, o jeho degradáciu na čo i vzdelaného, ale aj tak poslušného konzumenta pôžitkov a bezduchej zábavy?

„Biblia nepozná ideu hmoty a ideu „tela“ ako substancie odlišnej od duše. Biblická metafyzika zmyslovej skutočnosti, mnohosti a jednotlivého je zrejme v hlbokom súlade s biblickou antropológiou. Táto metafyzika rozmanitého a jednotlivého bytia, bytostí stvorených pozitívnym činom a kvôli ním samým, je základom kresťanského personalizmu.“ (C.Tresmontant, 2002, s. 92.) Tu nachádzame zdôvodnenie kresťanského prístupu k človeku, ktorý nie je na tomto Svete pre nejaký účel. A teda nemožno s ním účelovo vrchnostensky narábať pre akýkoľvek dôvod (napríklad ako s pacientom, ktorý platí poisťnú a čaká v poradi na vyšetrenie, ako so študentom, ktorý je číslom v štatistike výskumu, ako s pracovníkom, ktorý je na výplatnej listine, ako so sociálnym klientom, ktorý je na zozname poberateľov sociálnych dávok, či ako s občanom voličom, ktorý je na volebnom hárku. Za všetkým treba vidieť a rešpektovať jedinečnú neopakovateľnú osobnosť človeka.

„Človek to znie hrdo,“ povedal ktosi múdry. Človek je jedinečná stvorená bytosť, ktorá nemá účel, ona Je. Ani spôsob poznávania u človeka nie je vecou iba jeho rozumu. „Poznanie je akt celého človeka“. Preto nemôže byť rýdzo pasívnym prijímaním nejakých informácií či poznatkov a bezduchým opakovaním toho, čo si zapamätal. „Poznanie je čin, ktorý vyžaduje od poznávajúceho subjektu úsilie a prínos, ktorý bude mierou hĺbky tohto poznania.“ (C. Tresmontant, 2002, s.98.)

Dobry život

Človek v súčasnosti neraz pochybuje o viere a múdrosti, ktoré mu boli dané Stvoriteľom. (Bible: Ž 82, 5-7):

*„Nič nevedia, nič nechápu,
chodia v tmách,
a celá zem v základoch sa rúca.*

Aj keď som riekol:

*ste Bohovia, všetci ste synovia Najvyššieho,
zomriete tiež ako iní ľudia,
padnete tak ako každý vládár.“*

Človek v primeraných podmienkach disponuje po celý svoj život určitou schopnosťou psychicky sa zdokonaľovať a meniť svoje správanie a konanie. Psychologicky ide o prirodzený proces dosahovania *celostnosti* osoby. Autómia danej osoby v správaní a konaní je dôsled-

kom schopnosti *sebariadenia* a úrovne *sebauvedomenia* človeka. Ľudia sú potenciálne aj zjavne schopní psychicky sa zmeniť po celý život. Otázkou zostáva, ako zmysluplne ľuďom zdôvodniť, prečo je potrebné aby sa učili čo najviac, a aby nezanedbávali svoje schopnosti. Úlohou odborníkov je doviesť ľudí k pochopeniu, že jediné čo môžu v sociálnom, či inom ohrození a bez akéhokoľvek obmedzenia použiť, sú schopnosti, nadanie a talent.

Múdrosť je vyjadrením duchovnej, duševnej (psychickej) a sociálnej úrovne človeka. Múdrosť je spätá s ľudskou dôstojnosťou a s cieľmi života ľudí. Motiváciu k dobrému životu možno vyjadriť otázkami J.Patočka (1996, s.143), ktoré sme čiastočne pozmenili:

Prečo stojí za to žiť?

Mám pre čo žiť?

Na čo je človek na svete?

Kedy a ako stojí za to žiť?

Kedy je človeku dobre?

Kedy sa dá povedať, že život človeka je dobrý?

Treba priznať, že nedisponujeme výskumnými zisteniami odpovedí na tieto otázky, ktoré by mohli konkrétne vykresliť predstavu dobrého života.

Vyslovujeme predpoklad, že dobrý život závisí od splnenia duchovných, psychologických, etických a sociálnych potrieb človeka. „*To je Tvoj los, údel, ktorý som ti vymeral, je výrok Hospodínov.*“ (Bible: Jr 13, 25.)

Pred časom sme zisťovali aké aktuálne náročné životné situácie a problémy prežívajú dospelí ľudia. Vysokoškolských študentov externého štúdia (v počte 302 osôb) sme sa opýtali na problémy, ktoré ich v danom období trápili. Respondenti odpovedali takto:

stres (147), *zdravie a choroby* (30), *adaptácia na rôzne psychické traumy* (28), *poruchy osobnosti* (26), *duševná hygiena* (25), *kvalita života* (19), *poruchy príjmu potravy* (16), *syndróm vyhorenia* (11).

Z odpovedí je zrejmé, že akákoľvek pomoc (duchovná, psychologická, edukačná, sociálna, zdravotná) je pre respondentov vítaná. Ľudia nie sú dosť pripravení na záťažové životné situácie. Potrebujú duchovnú pomoc, ktorá ich povedie k *múdrosti* a potrebujú aj psychologickú pomoc pre posilnenie svojej osobnosti, pre povzbudenie v konaní.

Na tému *systémová spôsobilosť dospelých k žitiu a psychická vyspelosť osobnosti dospelého človeka*, sme publikovali viacero prác (2010, 2013, 2014 a inde). Identifikovali sme psychologické, edukačné a sociálne aspekty sprevádzania ľudí k osobnostnej vyspelosti, resp. dospelosti. Náš hlboký záujem o teoretické stvárnenie a praktickú poradenskú edukačnú, sociálnu a psychologickú pomoc ľuďom v ich napredovaní k osobnostnej vyspelosti, stále pretrváva. Osmelujeme sa vyjadriť vďačnosť nášmu Stvoriteľovi za dary, ktoré nám ľuďom dal:

*Dal ľuďom jazyk a oči a uši,
schopnosť rozhodovať a myseľ k premýšľaniu.
Naplnil ich chápacosťou a rozumnosťou
a ukázal im, čo je dobré a čo zlé.
Svojim okom bdie nad ich srdcami,
aby im predviedol veľkosť svojich tvorivých činov.
Budú tak ospevovať jeho sväté meno
a rozprávať o veľkosti jeho diela.
Navyše im dal vedenie
a Zákon ako životodarné dedičstvo.
Uzavrel s nimi večnú zmluvu
a oznámil im svoje ustanovenia.
Na vlastné oči uvideli veľkosť jeho slávy
a ich uši započuli jeho slávny hlas.
Povedal im: „Vyvarujte sa každej nepravosti“
a každému z nich prikázal, ako jednať s bližným.
(Bible: Sir 17, 6-14.)*

Múdrosť človeka

Psychická vyspelosť sa spája s múdrosťou. Čo je *múdrosť človeka*? Slovenský psychológ I. Ruisel uviedol klady múdrosti (2006, s.22-24), ktoré tlmočíme vlastnými slovami:

Múdrosť pomáha človeku v hľadaní zmyslu života, zvlášť v záťažových a životne dôležitých situáciách.

Múdrosť ráta s tým, že racionálne poznanie sveta má svoje limity, sústreďuje sa aj na neurčité a pre človeka neznáme situácie.

Múdrosť je niečo veľmi dôležité, k čomu môže človek dospieť sám a v spoločnosti.

Múdrosť sa saje späť s vysokou úrovňou poznania a hĺbky poznania, prejavuje sa nadhľadom.

Múdrosť je harmónia myslenia a prežívania osobnosti a charakteru človeka. Integruje sa v nej duch, duša a tvorivosť v živote človeka.

Múdrosť je osobným duchovným a duševným bohatstvom, ale je obohacujúca aj pre druhých ľudí a spoločenstvo.

Múdrosť sa prejavuje v spôsobe života, v prežívaní, v správaní a v konaní človeka.

V spoločnosti múdrosti

Dobre je človeku, ktorý hľba o múdrosti

a rozum užíva k rozmyšľaniu,

ktorý vo vnútri premýšľa jej cesty

a uvažuje nad tým, čo v sebe skrýva.

Vyjdí za ňou ako stopár

a číhaj na jej cestách!

(Bible, Sir. 14, 20-22.)

Čas sa mení od rána do večera

a pred Hospodinom všetko rýchlo ubieha.

Múdry človek bude konať vo všetkom obozretné

a v hriešnych dobách sa vyvaruje priestupkom.

Každý rozumný človek sa oboznámi s múdrosťou,

a vzdá chválu tomu, kto ju nájde.“

(Bible, Sir 18, 26-28.)

„Všetka múdrosť je v bázni pred Hospodinom

a vo všetkej tej múdrosti ide o plnenie Zákona“.

(Bible, Sir 19, 20.)

„Knihy písma svätého boli vždy považované za knihy inšpirované...všetko kresťanstvo bolo presvedčené, že tie knihy obsahujú pravdy Zjavené Bohom. Samotný obsah kníh ich povznáša nad ostatnú náboženskú literatúru. Sú to hlavne tieto idey, ktoré svedčia o nadľudskom pôvode Písma svätého.“

1. *Jedinečnosť a vznešenosť pojmu Boha ako bytosti nadsvetskej.*

2. *Myšlienka, ktorá preniká všetkými knihami Písma svätého: viesť človeka k mravnej dokonalosti a pripodobneniu sa Bohu.*

3. *Požiadavka obetujúcej sa lásky k Bohu a účinnej lásky k blížnemu.*

4. *Myšlienka svetovej ríše Božej, ktorej základnými piliermi by boli pravda, spravodlivosť, dobro a mravná dokonalosť.*

5. *Snaha vytvoriť tú svetovú ríšu zbraňami ducha, to jest pravdou a láskou.*

6. *Náuka o súlade božej pocty a mravnosti, milosti a slobody, vnútornej mravnosti a blaženosti človeka.“*

(D. Pecka, 1969, s. 114.)

Človek je živá Duša a dôstojné Bytie

Človek je živá Duša a dôstojné Bytie na Zemi. Hlavným atribútom bytosti človeka je jeho dôstojnosť. Aj príroda je dôstojné bytie. Zvieratá sú dôstojné bytie. A človek ako koruna tvorstva je dôstojné stvorenie. Dôstojnosť človeka je spätá s jeho dôstojným životom. Otázkou však je, či v dnešnom svete je človek naozaj majestátne bytie, či sú ľudia majestátni. Teda dôstojní. Majú dôstojný život? Je spoločnosť ľudí dôstojná? Podporujú štáty tohto sveta dôstojnosť svojich občanov a majestát samotnej planéty Zem? Ľudstvo musí vynaložiť veľa úsilia a byť úprimné v zodpovedaní týchto základných otázok života obyvateľov na Zemi, a urobiť veľa skutkov v prospech a nie proti Životu a Zemi.

„A preto neklesáme na mysl: i keď navonok hynieme, vnútorne sa deň čo deň obnovujeme. Toto krátke a ľahké súženie pôsobí nesmiernou váhou večnej slávy nám, ktorí nehľadáme k viditeľnému, ale k neviditeľnému. Viditeľné je dočasné, neviditeľné však večné“.

(Bible: Korinským 4, 16-18.)

Zoznam bibliografických odkazov:

Abbe de Brogli. 1906. *Religion et critique*. Paris: V. Lecoffre, 1906, s. 208.

Bible. *Písmo sväté Starého a Nového Zákona*. (Ekumenický preklad). Praha: Ekumenická rada cirkví v Československu. Praha: 1985.

Machalová, M. 2010. *Biodromálna psychológia pre pomáhajúce profesie (psychológov, pedagógov a sociálnych pracovníkov)*. Brno : IMS, 2010.

- Machalová, M. 2013. *Preventívna sociálna práca – Edukačná paradigma v sociálnej práci*. Prešov: Prešovská univerzita, 2013.
- Machalová, M. 2014. *Edukačná sociálna práca*. Prešov: Prešovská univerzita, 2014.
- Patočka, J. 1996. *Péče o duši*. Praha, Oikoymenth, 1996.
- Pecka, D. 1969. *Cesta k pravdě. (Základní otázky náboženské.)* Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1969.
- Ruisel, I. (ed.) 2006. *Múdrosť-inteligencia-osobnosť*. Bratislava, Ústav experimentálnej psychológie SAV, 2006.
- Tresmontant, C. 2002. *Dějiny vesmíru a smysl stvoření*. Praha: Akademie, 2002.

RELIGIOZITA DIEŤAŤA V PREDŠKOLSKOM VEKU

PhDr. Andrej Nikulin, PhD.

Obdobie magickej¹ religiozity (4.–7. rok) sa spája s obdobím predškolského veku a súvisí s dôležitým sociálnym medzníkom, nástupom dieťaťa do školy. Podľa Čačku „je to obdobie, keď biologické činitele psychického vývinu začínajú postupne ustupovať činiteľom sociálno-psychologickým, v ktorých si dieťa začína uvedomovať svoju aktívnu interakciu s prostredím“².

Podľa V. Zeňkovského v tomto období dochádza k postupnému ovládaniu a zdokonaľovaniu všetkých psychických činností, v ktorých dieťa pre seba otvára cestu duchovného života a slobody³. Kvalitu psychických procesov veľmi dobre vystihuje expanzívnosť a bezprostrednosť detí, ktoré v porovnaní s dospelými veľmi vrelo prežívajú vlastné emócie. Rôznorodosť emócií, ich sila, pohyblivosť a naruživosť majú vplyv na všetky psychické procesy. Problémom však zostáva uvedomenie a vyjadrenie svojich citov.

V myslení dieťaťa v tomto období stále pretrvávajú prvky adualizmu – nedostatočného rozlíšenia medzi vlastným ja a okolitým svetom, medzi vlastnou predstavivosťou a skutočnosťou. Veľký vplyv na kvalitu myslenia má predstavivosť a fantázia, ktorá v tomto období dominuje a plní viaceré funkcie.

Fantázia pomáha dieťaťu vysvetliť všetko to, čomu dieťa ešte vo svojom živote nechápe. Deti vymýšľajú udalosti, ktoré sa nikdy nestali, fantázia pomáha dotvárať realitu, v ktorej dieťa žije. Na druhej strane fantázia skresľuje realitu, čím vlastne znižuje jej objektívne poznávanie. Lož, ktorá je výsledkom skreslenia reality, sa nesmie chápať vždy ako zámerná. V tomto období má fantázia pozitívny význam, je dôležitá pre emocionálnu a rozumovú rovnováhu dieťaťa, pozitívne vplýva na psychickú stabilitu, má pre dieťa relaxačný účinok.

¹ Slovo magický, je gréckeho pôvodu, znamená predstavu založenú na možnosti ovládať a vysvetľovať svet, v ktorom žijeme pomocou nadprirodzených síl a vlastností.

² Pozri ČAČKA, O.: *Psychologie dítěte*. Tišnov 1996. s.38.

³ Pozri ЗЕНЬКОВСКИЙ, В.: *Проблемы воспитания в свете христианской антропологии*. Москва 1996.

Stúpajúca kvalita pamäti, pozornosti, emočného prežívania vplyvajú a obohacujú rôznorodosť detských predstáv. Týka sa to aj oblasti náboženského života dieťaťa, s ktorou dieťa prichádza do styku. Bohatá detská fantázia, ktorá sa vyznačuje konkrétnosťou, citlivosťou a svojráznosťou nie je ešte „zaťažená“ žiadnou korekciou kritického myslenia. Svoje najväčšie uplatnenie nachádza fantázia v detskej námetovej hre. Dieťa sa necháva uniesť fantáziou a emóciami dokonca i pri vlastnom vysvetľovaní nejakej skutočnosti, či už slovne alebo aj kresbou. Výsledkom toho je značný voľný popis deja, s upravenými a vymyslenými pasážami čo môže byť pozostatkom neoddeliteľného vnímania „ja a svet“. Podľa Čačku: *„Dieťa sa učí pojiť svet a robí to spôsobom blízky svojim predstavám a „srdcu“. Jeho imaginácia charakterizuje voľné riadenie zážitku, idúce vedľa seba a ľahko prechádzajúce v iné. Je to vlastne princíp neskoršej predstavivosti a tvorivosti“*¹.

Religiozita a myslenie dieťaťa

Počnúc štvrtým rokom života sa u detí začínajú naplno prejavovať začiatky náboženského vedomia, morálky, náboženských prežívaní, predsavzatí, skvalitňuje sa forma, aj obsah modlitieb a praktického života, vyznávanie viery². Náboženské vedomie dieťaťa aktivizuje, organizuje a usmerňuje jeho správanie, čo sa prejavuje v otázkach, modlitbe, hre, ktoré uvádzajú dieťa do sveta tajomstva, náboženských znakov, symbolov a metafor.

Vznik náboženského vedomia vplýva na náboženské prežívanie. Dieťa vo veku 4-5 rokov je schopné prežívať náboženské city (milosrdenstvo a ľútosť), velebenie, obdiv, vďačnosť, radosť, šťastie, fascináciu, hrdosť (že je dieťa Božie), ale zároveň môže mať bázeň, strach, smútok, žiaľ, rôznorodé pocity spolucítania s trpiacim Christom, „svätý“ hnev, ale aj pocit ambivalentnosti, napr. úcta s prvkami zbožnosti a strachu³. V tomto veku sa u detí môžu objavovať prvé jednoduché predsavzatia, väčšinou na krátke časové obdobie. Dieťa od piatich rokov, keď je

¹ Pozri ČAČKA, O.: *Psychologie dítěte*. Tišnov 1996. s. 37.

² Pozri WALESA, Cz.: *Rozwoj religijności dziecka*, In: *Roczniki filozoficzne*. Tom XLII, č. 4. 1994. s. 104.

³ Pozri WALESA, Cz.: *Rozwoj religijności dziecka*, In: *Roczniki filozoficzne*. Tom XLII, č. 4. 1994. s. 104.

správne nábožensky motivované, sa môže napríklad snažiť robiť čo najviac dobrých skutkov v čase pôstu pred veľkými sviatkami Narodením a Zmŕtvychvstania Christa. Často sa stáva, že aj menšie prekážky môžu spôsobovať váhanie pokračovať ďalej¹.

Dôležitou charakteristikou religiozity dieťaťa je aj hlbšie osvojovanie si náboženských úkonov, ktoré sa stále viac uskutočňuje mimo rodiny, v ktorej dieťa žije (napr. počas liturgie v chráme). Náboženské úkony dieťaťa sa vyznačujú silným **ritualizmom** (zameraním sa na formálnu stránku) a majú zväčšia charakter napodobňovania. Dieťa sa dokáže veľmi rýchlo naučiť rituálom a obradom, ale nie ich významu. Všetky tieto prvky sa veľmi viditeľne objavujú aj v modlitbe dieťaťa, ktorá začína postupne patriť k častejším náboženským úkonom. Tá podľa Walesu má hlavne povahu prosby (zvlášť, čo sa týka zdravia blízkych)². Podľa E. Osewskej veľký vplyv na obsah modlitby má silný egocentrizmus dieťaťa a jeho predstavy o tom, že všetko okolo neho je stvorené pre neho. V tejto súvislosti sa stáva, že Boh je vnímaný ako ktosi najsilnejší, najdôležitejší, schopný splniť akékoľvek detské prianie. Dieťa si tak pripúšťa, že slovná prosba môže zmeniť realitu aj magickým spôsobom³. Dospelí by mali dohliadnuť, aby Boh u dieťaťa nebol vnímaný ako všemohúci čarodejník. Na tento účel by sa mala využiť dynamická stránka modlitby – spontánnosť, úprimnosť, ochota a tiež záujem o spoločné formy modlitby (liturgia). Takto môžu rodičia učiť deti aj ďalším druhom modlitby ako sú ďakovná a oslavná.

Badateľné zmeny nastávajú aj v morálnom vývine dieťaťa, ktorý je neodmysliteľne ovplyvnený vonkajším prostredím. Morálka detí je plne heteronómna je podmienená vplyvom prostredia, v ktorom dieťa žije, autoritou dospelých, zvykmi a tradíciami, ktoré sú v jeho blízkom okolí. Už v správaní štvorročných detí sa objavujú rôzne naučené formy sociálnych vzťahov. Deti prejavujú pozornosť dospelým, vedia sa priveti-

¹ Pozri OSEWSKA, E.: *Rozwój religijności człowieka ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju modlitwy*. Lublin 2004. s. 3.

² Pozri WALESA, Cz.: *Rozwój religijności dziecka*, In: *Roczniki filozoficzne*. Tom XLII, č. 4. 1994. s. 105.

³ Pozri OSEWSKA, E.: *Rozwój religijności człowieka ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju modlitwy*. Lublin 2004. s. 4.

vo a úctivo správať, ale nedokážu ešte svojmu správaniu plne rozumieť a uvedomovať ho. Podľa hodnôt dospelých dieťa vytvára predstavu slušného a neslušného správania, dobra a zla. Deti sa veľmi skoro učia týmto pojmom, pritom vzťahujú ich na svoju osobu. Svet dobra a zla sa najprv spája s hmotným svetom, zlomiť niečo veľké a drahé je horšie ako zlomiť niečo malé a lacné, neskôr sa ťažisko posúva na vnútorný význam skutku. Pre rodičov je dôležité, aby sa dieťa naučilo rozumieť pohnútkam svojho správania. Deti vo veku 4-5 rokov sú veľmi egocentrické, veľmi silne prežívajú vlastné emócie a priania, všetko, čo sa okolo nich deje aj dobré aj zlé vnímajú skrze svoju osobnosť. Ako päťročné je už dieťa schopné uvedomovať si, že niektoré jeho činy majú charakter hriechu, a urážajú Boha¹. V tomto období je dieťa schopné prosiť Boha o odpustenie a zmierenie sa s Ním. Správna náboženská výchova dieťaťa zo strany rodičov pomáha vzťahu dieťaťa s Bohom. Cieľom mravnej výchovy detí v tomto veku je podľa mnohých autorov vychovať u nich súcit, naučiť cítiť to, čo môžu cítiť iní ľudia.

Náboženský život dieťaťa v tomto veku je ovplyvnený mytologickým vzťahom dieťaťa ku skutočnosti. Celý svet pre dieťa je plný života. Detské mýtické predstavy sú antropocentické a antropomorfné. Všetkému okolo seba, blízkym ľuďom a neživým predmetom dieťa pripisuje rovnaké pocity a pohnútky aké vníma u seba a u iných ľudí. Podľa Zenkovského aj keby dieťa nepočulo od dospelých o tom, že existuje Boh, ono by si inštinktívne vo svojich myšlienkach predstavovalo usporiadanosť sveta v osobe akéhosi Vládcu a Otca².

Myslenie dieťaťa v tomto období ovplyvňujú aj jeho náboženské postoje. Prirodzený záujem o duchovný život pomáha autentickému, osobnému a plnohodnotnému prežívaniu vzťahu s Bohom. Deti charakterizuje ich bezprostrednosť, otvorenosť a nevinnosť, na ktoré poukazuje aj Biblia. Jeden z dôležitých záverov, ktorý vyplýva z analýzy detskej religiozity je ten, že náboženská skúsenosť dieťaťa nie je miniatúrou

¹ Pozri WALESA, Cz.: *Rozwoj religijności dziecka*, In: *Roczniki filozoficzne*. Tom XLII, č. 4. 1994. s. 105.

² Pozri ЗЕНЬКОВСКИЙ, В.: *Проблемы воспитания в свете христианской антропологии*. Москва 1996.

náboženskej skúsenosti dospelých. Podľa Kuczkowskeho religiozitu charakterizujú vlastnosti špecifické pre toto obdobie¹.

Prvou je určitá **nekonvenčnosť** videnia sveta. Dospelí niekedy zabúdajú na tento fakt, respektíve nepridávajú mu veľký význam. To môže spôsobovať z ich strany ľahkovážny vzťah k detskej skúsenosti. Aj keď sa na prvý pohľad náboženské predstavy dieťaťa o Bohu a o svete môžu zdať naivnými, náboženské skúsenosti dieťaťa sú niekedy oveľa intenzívnejšie ako u dospelých. To, čo je pre dospelého samozrejme a bežné, pre dieťa môže byť tajuplné a posvätné.

Dieťa pri vytváraní náboženských pojmov môže svojším spôsobom interpretovať preňho nepochopiteľné skutočnosti. Detská religiozita prekypuje množstvom **groteskných** predstáv. Pri tvorbe náboženských pojmov deti selektívne vyberajú určitý znak, vynechávajú iné. Deti dokážu stotožniť Boha s čímkokoľvek, čo obsahuje atribúty „naj“.

Religiozita detí v tomto veku nesie známky **egocentrizmu**, ktorý sa prejavuje v zníženej schopnosti dieťaťa pochopiť, že iní ľudia majú svoje vlastné postoje, a že veci predmetného sveta nie sú závislé na ich vedomí a správaní. Kognitívny egocentrizmus sa často prejavuje v otázkach typu: „Svieti slnko, keď spím?“ alebo –„Boli tu moji rodičia, keď som tu nebol Ja?“².

Rovnako typickým pre toto obdobie je **magizmus**, vyplývajúci z presvedčenia dieťaťa, že veci a všetko okolo neho sa dá ovplyvniť vlastným slovom alebo predstavou. Napríklad dieťa je presvedčené, že svojou myšlienkou vie privolať matku. Niektorí ľudia, podľa Kuczkowského, sa veľmi ťažko zbavujú magizmu, a často práve oni v dôsledku akéhosi sklamaní z toho, že nedostávajú od Boha niečo na „zavolanie“ prestávajú veriť³. Scott Peck hovorí o skupine náboženských skeptikov, ktorí sa stávajú práve z takýchto ľudí⁴.

Vďaka stupňujúcej sa poznávacej aktivite, ktorá je čoraz viac zvnútornenejšia, symbolickejšia a intelektuálnejšia, vznikajú nové formy poznávania skutočnosti viac celostnejšie a integrovanejšie. V tomto ob-

¹ Pozri KUCZKOWSKI, S.: *Psychologia religii*. Kraków 1993. s. 61.

² Pozri tamtiež, s. 62.

³ Pozri tamtiež, s. 63.

⁴ Pozri PECK, S.: *Dáke nevyšľapanou cestou*. Olomouc 1993, s. 112.

dobí začína dieťa systémovo chápať náboženské súvislosti. Po prvýkrát predstava dieťaťa o Bohu obsahuje otázky týkajúce sa stvorenia a vzťahu Boha k nemu.

Na druhej strane v myslení dieťaťa ešte stále prevládajú rôzne formy magického myslenia s prvkami synkretizmu, egocentrizmu, antropomorfizmu, artificializmu, animizmu, finalizmu.

Prenos a religiozita. Prenos a špecifiká náboženského myslenia detí v predškolskom veku

Prirodzený vývin religiozity u dieťaťa nevyplýva z patologických foriem psychického dozrievania (strach voči otcovi, nedôvera, zvýšená potreba opatery), ale pramení z prekonanej neistoty a zdravého seavedomia dieťaťa. Detské náboženské cítenie a potreby sa formujú prirodzenou cestou. Na druhej strane nedôvera, prílišná naviazanosť na rodiča a iné prípadné psychologické prekážky, môžu vývin religiozity sťažovať a komplikovať. V tomto veku stojí dieťa pred dôležitou úlohou začať vytvárať realistický pohľad na svet, ktorý je zároveň začiatkom metafyzického náboženského chápania a myslenia. Tento prechod od prvotnej detskej symbiôzy s okolitým svetom sa uskutočňuje skrz rodičov prostredníctvom prenosu.

Prenos podľa Króla, znamená u dieťaťa sklon vnímať, chápať, pociťovať a odpovedať na prítomné situácie podľa modelu podobných minulých situácií, resp. skúseností – sklon, ktorý určuje ako afektívnu, tak aj kognitívnu oblasť správania¹. Z tohto pohľadu sa dá chápať zrelá religiozita ako pozitívny prenos. Je to skúška reality spojená s vytváraním predreligiózneho základnej dôvery, pozitívneho životného postoja a prosociálneho cítenia. Nesprávny náboženský vývin môže byť vysvetľovaný ako negatívny prenos nezodpovedajúci realite.

Z hľadiska experimentálnej psychológie hovoríme o prenose vtedy, keď nejaká predchádzajúca udalosť pozitívne alebo negatívne ovplyvňuje udalosť nasledujúcu². Tento vplyv pri pozitívnom prenose spočíva

¹ Pozri KRÓL, J.: *Wpływ posiadanego obrazu ojca na pojęcie Boga u dzieci*. In. *Psychologia religii*. Lublin 1982. s. 72.

² Pozri STRMEŇ, L.: *Výkladový slovník odborných výrazov používaných v psychológii*. Bratislava 1998, s. 205.

v uľahčovaní osvojovania nasledujúcej skúsenosti (učenia, správania, vnímania). Pri negatívnom prenose opačne –nasledujúca skúsenosť sa sťažuje (brzdí sa). Takto sa prenášajú najskôr afektívne reakcie, a neskôr aj kognitívne stratégie na nové situácie, a tým zvládnutie uľahčujú, alebo sťažujú¹.

Z pohľadu psychoanalýzy sú prenosy prevažne afektívnymi reakciami, v ktorých dotyčná osoba prenáša svoje neuvedomelé konflikty, skúsenosti, očakávania na terapeuta respektíve inú blízku osobu a pomocou terapeuta sa ich snaží vyriešiť². Podľa Freuda sa prenášajú príjemné a nepríjemné pocity, ktoré ovplyvnili vzťah dieťaťa k jeho rodičom alebo súrodencom, a na ktoré je dieťa fixované³. Podľa Freuda aj schopnosť milovať u človeka sa vysvetľuje ako prenos, ktorý sa vytvoril vďaka prekonaným detským komplexom.

Piaget tiež videl v detskej religiozite „zmes lásky a strachu“, ktorá má svoj pôvod v detskom prežívaní rešpektu voči rodičom⁴. Citový vzťah medzi dieťaťom a jeho rodičom, či dospelým vplýva na tvorbu zvláštneho pocitu mravnej záväznosti alebo svedomia založeného na princípoch prenosovej teórie⁵. Prenosom si pomáha dieťa vytvoriť analógie zodpovedajúce jeho chápaniu a predstavám, preto aj postava otca je pre dieťa svojou dominantnosťou veľmi vhodná.

Podľa Boveta (1951), z rešpektu, náklonnosti a bázne k rodičom, vzniká morálka dieťaťa, ktorú dieťa bezpodmienečne dodržiava. Tento jednostranný rešpekt je zdrojom pocitu povinností a heteronómnej morálky u malých detí. Taký rešpekt pretrváva u detí do piatich rokov, kedy dieťa prechádza skúškou reality a prestáva svojich rodičov zbožšťovať. Bovet bol presvedčený o tom, že náboženské cítenie vzniká na základe zážitkov dieťaťa v rodine. Dokonca bol presvedčený, že pokiaľ dieťa neprejde spomínanou skúškou, akékoľvek rozhovory o Bohu, môžu vyvolať u dieťaťa pocit ohrozenia a odmietnutia. Podľa neho je to

¹ Pozri KRÓL, J.: *Wpływ posiadanego obrazu ojca na pojęcie Boga u dzieci*. In. Psychologia religii. Lublin 1982. s. 76.

² Pozri HARTL, P.- HARTLOVÁ, H.: *Psychologický slovník*. Praha 2000.

³ Pozri ФРЕЙД, З.: *Основные принципы психоанализа*. Москва 1998, s.121.

⁴ Pozri GROM, B.: *Nábožensko-pedagogická psychológia*. Trnava 1992. s.122.

⁵ Pozri PIAGET, J.: *Psychologie dítěte*. Praha 1970, s.91.

spôsobené predstavou o Bohu ako obyčajnom človeku, ktorý súperí s ich otcom.

Odpoveď na otázku prečo má vôbec dieťa sklon takto „zbožšťovať“ svojho rodiča nachádza Piaget v artificialistickej¹ viere dieťaťa vo všemohúcnosť jeho rodičov a ľudí.² Dieťa je presvedčené, že všetky veci sú účelové a viazané na ľudskú činnosť. Preto niektoré deti vyzývajú svojich rodičov k tomu, aby urobili niečo s počasím, donútili svietiť slnko, zastavili dážď, urobili jazero, zem, nebo atď.. Zaujímavé je, že deti do 6 rokov ináč odpovedajú na otázku vzniku prírodných javov ako na vznik človeka a zvierat. Podľa nich čokoľvek v prírode čo nie je narodené, je vytvorené rodičmi alebo inými ľuďmi. Deti teda vedia vysvetliť pôvod neživých javov, ale na pôvod zvierat a ľudí už neodpovedajú tak jednoznačne. Neskôr, keď deti počujú na náboženskej výchove o Bohu, prenášajú svoje spontánne predstavy o všemohúcnosti rodičov a ľudí na Neho.

Prvky artificializmu sa objavujú v mnohých náboženských predstavách hlavne primitívnych náboženstiev. Jung zo svojej cesty do Južnej Ameriky medzi Indiánov Puebla opísal neobvyklý každodenný rituál. Miestni Indiáni boli presvedčení, že slnko, ku ktorému sa modlili, vychádzalo vďaka tomu, že ho každé ráno na úsvite stretávali – prebúdali svojimi rituálmi. Indiáni verili, že pokiaľ by čo len jedenkrát vynechali tento rituál, slnko by ráno nevyšlo“³.

Pozostatky takeého myslenia sa môžu objavovať v trochu odlišnej podobe aj u dospelého človeka v jeho súkromných náboženských predstavách. V takom prípade sa dá hovoriť o pretrvávajúcich magických predstavách, ktoré dospelý prináša so sebou z detstva, a ktoré v prípade dospelého človeka môžu byť príznakom nezrelej spirituality – nedostatočného transcendentného chápania náboženstva.

Vývin myslenia dieťaťa spôsobuje zmenu pohľadu na vzťah medzi prírodou a človekom. Čím viac dieťa vnáša príčinnú súvislosť do týchto vzťahov, tým si jasnejšie uvedomuje kauzálne zákonitosti prírodných javov a obmedzuje všemohúcnosť svojich rodičov. Na druhej strane, ak

¹ Predstava predškolských detí o tom, že všetko vo svete je stvorené pre nich

² Pozri GROM, B.: *Nábožensko-pedagogická psychológia*. Trnava 1992.

³ Pozri ЮНГ, К. Г.: *Бог и бессознательное*. Москва 1998, s. 95.

je dieťa v tom čase nábožensky vychovávané, prenáša tieto vlastnosti na Boha¹.

Problematike náboženského prenosu sa venoval Kreitler. Jeho výskumy, ktoré robil u 4 až 6 ročných detí ukázali, že divinizácia (zbožštenie) rodičov sa stáva u detí z rodín, v ktorých prevláda autoritatívny spôsob výchovy. Ale aj v ich prípade pohľad na rodičov nie je ako na nadprirodzené bytosti, ale vždy ako na ľudí². Potvrďuje to fakt, že žiadne dieťa si nemyslí, že jeho rodič má pôvod v samom sebe (čo by bolo skutočným zbožšňovaním), ale i on má svojich rodičov, starých rodičov. Na rozdiel od Boveta, Kreitler bol presvedčený, že dieťa napriek nedokonalosti svojich rodičov, a zvlášť, keď bolo samotnými rodičmi nabádané ku viere v Boha, ich nikdy nedávalo do protikladu s Bohom. Aj keď predstava o Bohu je ovplyvňovaná rodičmi, nikdy priamo nepramení z idealizovania rodičov³.

Problematika prechodu dieťaťa k postupnému chápaniu osobného Boha zaujímala aj iných psychológov. Napríklad Elkind hľadal vzťah medzi prirodzenou potrebou dieťaťa hľadať transcendentného Boha a uvedomením si pominuteľnosti človeka. Malé dieťa si, podľa neho, potrebuje nájsť odpoveď na otázku, prečo musia zomierať ľudia. „Stretnutie so smrťou spôsobuje u dieťaťa hlboký stres, v ktorom značnú podporu dostáva dieťa prostredníctvom inštitucionálneho náboženstva.“⁴. Tou podporou je, podľa Elkinda, predstava nadčasového Boha, ktorý má moc zachovať permanenciu predmetov a ľudí. Táto teória však má jednu slabinu, a to takú, že vek, v ktorom dieťa vie kriticky uvažovať o smrti je podstatne vyšší a vzťahuje sa približne na 6 rokov života.

Súčasťou detských náboženských predstáv je **antropomorfizmus**, ktorý sa tiež považuje za určitú formu prenosu. Antropomorfizmus znamená prispôbovanie ľudských pohnútok a vlastností veciam a predmetom. V náboženskom kontexte hovoríme o spôsobe, pri kto-

¹ Pozri WALESA, Cz.: *Rozwoj religijności dziecka*, In: Roczniki filozoficzne. Tom XLII, č. 4. 1994, s.105.

² Pozri GROM, B.: *Nábožensko-pedagogická psychológia*. Trnava 1992.

³ Pozri tamtiež. s.108.

⁴ Pozri GRZYMAŁA-MOSZCZYŃSKA, H.: *Religia w ontogenezie*. In: W. Szewczuk (red.), c. d., 1998, s.712.

rom sa Bohu pripisujú ľudské črty, vlastnosti a činy¹. Dieťa prispôsobuje predstavu Boha predstave človeka najmä otca alebo staršieho muža, ako nadčloveka (kráľa)².

Rozlišuje sa niekoľko typov antropomorfizmu. Pre spomínané obdobie je príznačný doslovný antropomorfizmus, ktorý vyplýva z detského presvedčenia, že Boh má podobné psychické a telesné vlastnosti ako človek. Dieťa v predstavách o Bohu prenáša naň obraz človeka, zároveň prenáša naň aj psychické vlastnosti (lásku, ľútosť ale aj hnev a pomstu). Neskôr, keď sa u dieťaťa bude rozvíjať abstraktné myslenie antropomorfizmus začne byť symbolickým a bude vyjadrovať určité osobnostné črty podľa analógie nejakej ľudskej vlastnosti. Vo Svätom Písme podobných analógií či už fyzických (*Zhliadni z neba a vid'... Nakloň svoje ucho môjmu volaniu*) alebo psychický (*Buď nám opäť milosrdný*) je veľmi veľa. V tejto analógii človeku sa má poukázať na to, že Nevysloviteľný a Nepochopiteľný, transcendentný Boh chce byť pre ľudí transparentným. Symbolický antropomorfizmus je neodmysliteľnou súčasťou náboženských predstáv o Bohu. Antropomorfické predstavy Boha pomáhajú vyjadriť osobný vzťah Boha, ktorý komunikuje s človekom v dejinách. Symbolický antropomorfizmus je potrebný na vyjadrenie tých vlastností Boha, ktoré Ho najviac vyzdvihujú nad ľuďmi, a nedajú sa vyjadriť ináč iba cez ľudskú analógiu. Pomôcť ukázať, že jeho pôvod sa skrýva nie v primitívnych formách myslenia, ale v tvorivosti a slobode ľudského ducha. Vzdať sa ho, znamená prestať o Bohu rozprávať.

V tomto období náboženské myslenie detí je stále viazané na analogické zobrazovanie, čo je dôležité pre didaktický účel a pre spoznanie a vypovedanie samotného Boha. Chápanie Boha ako absolútnej spravodlivosti, lásky, dobra sa nedá vyjadriť bez použitia analógií.

Antropomorfické predstavy súvisia nielen so špecifickou potrebou náboženského myslenia a predstavivosti človeka v analógiách, ale aj s emocionálnymi prežívaniami a prenosom v detstve. Predstava Boha je ovplyvnená zážitkom s vlastným otcom a rodinou. Keď je vplyv rodiny nasmerovaný na podporu pozitívnych vlastností dieťaťa –sebadôvera, vlastná hodnota atď., je väčšia pravdepodobnosť, že sa dieťa s odstu-

¹ Pozri KOMOROVSKÝ, J.: *Religiozita a náboženská výchova*. Bratislava 1996, s.27.

² Pozri KUCZKOWSKI, S.: *Psychologia religii*. Kraków 1993, s.64.

pom času naučí vnímať Boha viac ako duchovnú osobu. Opačne je to v prípade, keď skúsenosti dieťaťa s otcom majú charakter mocenský, autoritatívny, čiže keď otec stelesňuje trest kontrolu a strach, ktorý vyplýva z porušenia disciplíny aj Boh sa začína predstavovať ako prísny a krutý ochranca. Výskumy u nábožensky vychovávaných mladých ľudí ukázali pozitívnu koreláciu medzi kladným vzťahom k rodičom (resp. jednému z nich) a medzi pozitívnou predstavou Boha. Ten istý vzťah bol medzi pozitívnym vlastným konceptom (vysokým pocitom vlastnej hodnoty) a predstavou akceptujúceho Boha. Obidva postoje k rodičom a samému sebe negatívne koreluju s predstavou neakceptujúceho, vládnuceho Boha. Výskum ukázal zvýšenú potrebu ochrany u neurotických osôb, ktorá korešpondovala s nízkym sebahodnotením, neistotou, strachom, a pasivitou. To čo nemohli tieto osoby nájsť u svojich rodičov, prenášali na Boha¹. V takom prípade náboženská viera zohráva psychologickú úlohu kompenzačných mechanizmov, ktoré podľa Malinowského ritualizujú optimizmus človeka, posilnenie jeho viery vo víťazstvo nad strachom².

Grom ukazuje niektoré prípady detí, ktoré vyrastali v rodine, kde sa kládol väčší dôraz na nekompromisné poslušnutie otca, ktorého deti opisovali ako niekoho kto ich kontroluje a usmerňuje. V predstavách týchto detí bol Boh akoby „mocný obor, ktorý dáva pozor na všetko, čo je na zemi, aby to bolo pokojné a milé“³.

Na príklade týchto detí je vidieť, aký vplyv má sociálno-psychologické pozadie na vznik náboženského antropomorfizmu. Keď je religiozita motivovaná strachom, alebo je motivovaná uspokojením vlastných potrieb (najčastejšie bezpečia, ochrany, starostlivosti a slasti), Boh sa predstavuje ako niekto, kto sa má postarať o ľahší život bez akéhokoľvek úsilia a námahy. Dieťa sa nachádza v pasívnom očakávaní, že tak, ako sa predtým o neho postaral rodič, tak teraz túto úlohu prevezme Boh.

¹ Pozri KRÓL, J.: *Wpływ posiadanego obrazu ojca na pojęcie Boga u dzieci*. In. Psychologia religii. Lublin 1982.

² Pozri UGRINOVIČ, D.: *Psychológia náboženstva*. Bratislava 1986, s.57

³ Pozri GROM, B.: *Nábožensko-pedagogická psychológia*. Trnava 1992. s. 128

Ďalšou vlastnosťou myslenia dieťaťa, ktorou dieťa pripisuje prírodným objektom a udalostiam život, vedomie, úmysly, a považuje ich za podobných človeku je **animizmus**¹. Animizmus (z lat. anima – duša) je prvotná náboženská forma založená na presvedčení, že všetko, čo jestvuje v prírode, a čo človeka obklopuje, má dušu². Animizmus je typickým prejavom takmer všetkých primitívnych náboženstiev, z historického hľadiska je predvývojovým štádiom súčasných náboženstiev³.

V ontogenéze je tento typ myslenia prirodzeným stupňom vývinu, ktorý dokonca pomáha dieťaťu prekonať prvotný adualizmus (nerozlišovania medzi okolím a Ja). Dieťa pociťuje, že okolie (veci a ľudia) kladie odpor jeho úmyslom, čo stimuluje jeho sebauvedomenie, zároveň dieťa priznáva fyzickým silám určitú vlastnú príčinnosť a spontánnosť. Dieťa ešte nevie dostatočne rozlišovať medzi psychickým (vnútorným svetom) a fyzickým (vonkajším svetom), nevie si vysvetliť, ako sa nehybný, a teda neživý predmet vie pohnúť (nadobudnúť život). Svet sa dieťaťu javí ako sieť síl, ktoré sú podobné jeho vlastnému ja⁴.

Animizmus súvisí aj s afektívnym prenosom, pri ktorom dieťa pripisuje veciam vlastné pocity. Keď dieťa nemá náladu, na vine môžu byť ony. Prejavy animistického myslenia u malých detí (3 r.) sú rôznorodé a môžu sa týkať všetkého, čo im príde do cesty (keď dieťa spadne povie „Zlá zem“). Zvyšky animizmu sa objavujú, hoci občas nevedomky, aj v bežnej reči dospelého (Klinec „nechce“ ísť do dosky, alebo motor nechce naštartovať). Malé dieťa v tomto zmysle vôbec nemá iné vysvetlenie pre veci okolo seba, pretože podľa jeho vlastnej a bezprostrednej skúsenosti je aktivita vždy spojená s jeho úmyslom a vedomím⁵.

V súvislosti s náboženským animizmom, ktorý sa vyskytuje u detí v tomto veku, Godin rozlišuje **animizmus spojený s trestom a animizmus spojený s ochranou človeka**. Podľa neho animizmus trestu znamená sklon pripisovať nepriaznivým udalostiam a veciam, ktoré ich vyvolávajú, taký úmysel a úlohu, aby človeka potrestali za nejaký prie-

¹ Pozri HARTL, P.- HARTLOVÁ, H.: *Psychologický slovník*. Praha 2000.

² Pozri KOMOROVSKÝ, J.: *Religiozita a náboženská výchova*. Bratislava 1996, s.26

³ Pozri ЭЛИАДЕ, М.: *Словарь религии, обрядов и верований*. Москва 1997.

⁴ Pozri WALESA, Cz.: *Rozwoj religijności dziecka*, In: *Roczniki filozoficzne*. Tom XLII, č. 4. 1994.

⁵ Pozri GROM, B.: *Nábožensko-pedagogická psychológia*. Trnava 1992. s.167

stupok, ktorého sa predtým dopustil. Animizmus ochrany a odmeny znamená naproti tomu sklon pripisovať priaznivým udalostiam a veciam, ktoré ich vyvolali, ten úmysel a úlohu, aby človeka chránili a za bezúhonnosť ho aj odmenili. Pri takom postoji sa Boh vníma ako svetový sudca“¹.

S animizmom trestu súvisí aj **finalizmus**. Dieťa, ako už bolo povedané, nevie ešte dostatočne kriticky rozlišovať medzi psychologicko-morálnou kauzalitou, ktorá motivuje subjektívne a intersubjektívne konanie, a medzi fyzikálnou, ktorá určuje mechanické deje. Finalizmus je, podľa Piageta, ďalej rozvinutý druh „motivujúcej kauzality“, je to snaha prenášať na prírodu vlastné zámery a ciele. Dieťa tak vníma veci okolo seba účelovo, zanedbáva ich biologickú alebo fyzickú osobitosť, vidí ich ako niečo, čo má slúžiť účelom a potrebám človeka, preto sa pýta skôr na ich funkčné „na čo“ než na ich kauzálne „ako“².

Finalizmus podľa Piageta ako výsledok prekauzálneho myslenia nepozná náhodu – niečo, čo je jednoducho dané. Veci okolo človeka podľa dieťaťa majú jednu morálnu povinnosť, ktorá vyplýva z detského egocentrického presvedčenia o ochrane. Finalizmus je antropocentrická funkcia, pomocou ktorej deti vnímajú ako je všetko navôkol „určené“ pre človeka. Napríklad dážd', aby polieval kvety, slnko, aby svietilo a usmievalo sa na dieťa. Príroda v očiach detí sa stáva podobnou človeku, a má voči nemu záväzky. Mesiac a slnko „musia“ dávať teplo alebo svetlo. S vekom dieťa začína prekonávať svoj finalizmus a chápať veci ne-finálne, prostredníctvom fyzikálnej kauzality a náhody³.

Vzťah k Bohu a predstava o ňom okrem špecifiká detského myslenia v tomto období je v značnej miere ovplyvnená typom a intenzitou náboženskej výchovy v rodine. Náboženské predstavy sú v značnej miere ovplyvnené aj individuálnou náboženskou aktivitou samotného dieťaťa (modlitbou, angažovanosťou na bohoslužbe, čítaním sv. Písma), ale aj sociálnou angažovanosťou v širšom náboženskom spoločenstve (Cirkvi).

¹ Pozri tamtiež, s. 158

² Pozri GROM, B.: *Nábožensko-pedagogická psychológia*. Trnava 1992, s.165

³ Pozri tamtiež, s.165

Zhrnutie

Religiozita dieťaťa v období magickej religiozity (4. –7. rokov) je výrazne ovplyvnená vývinom myslenia. Napriek pretrvávajúcemu egocentrizmu sa začína ukazovať hranica medzi detským Ja a okolitým svetom. To sa prejavuje aj v chápaní niektorých náboženských pojmov. Po prvýkrát sa vyskytuje chápanie Boha ako osoby. Dieťa je už na tomto stupni schopné začať si uvedomovať prítomnosť niekoho iného, kto presahuje jeho rodičov a stojí nad celým svetom. Predstavy o Bohu sa začínajú uskutočňovať v metafyzicko-transcendentnej rovine a vychádzajú z vlastnej vnútornej skúsenosti dieťaťa. Stáva sa to na základe toho, že dieťa prekonáva svoju závislosť na iných a vystavuje sa stále novým skúškam reality.

Poznávaním okolitého sveta sa zobúdzajú u dieťaťa aj jeho záujem o pôvod vecí. Preto dieťa hľadá odpovede aj v tom, kto ten svet stvoril. Naďalej veľký vplyv na náboženskú predstavivosť dieťaťa má otec. Prenos, ktorý sa uskutočňuje medzi predstavou otca a Boha, môže byť negatívne ovplyvnený na základe zlej skúsenosti s otcom.

Dôležitú úlohu začínajú zohrávať aj vonkajšie faktory – náboženské aktivity, vplyv skupiny, názory okolia. Medzi dôležité faktory vplyvu musíme zahrnúť predovšetkým vnútorné mechanizmy psychiky – presvedčenie, postoj a hlavne skúsenosti, ktoré v tomto období vznikajú.

Zoznam bibliografických odkazov:

- ČAČKA, O.: *Psychologie dítěte*. Tišnov 1996. ISBN 80-85799-03-0. s. 112.
- GROM, B.: *Nábožensko-pedagogická psychológia*. Trnava 1992. ISBN 80-85198-84-3. s. 335.
- GRZYMAŁA-MOSZCZYŃSKA, H.: *Religia w ontogenezie*. In: W. Szewczuk (red.), c. d., 1998, s. 712-715.
- HARTL, P.- HARTLOVÁ, H.: *Psychologický slovník*. Praha 2000. ISBN 80-7178-303-X. s. 776.
- KOMOROVSKÝ, J.: *Religiozita a náboženská výchova*. Bratislava 1996. ISBN 80-85508-36-2. s. 420.

- KRÓL, J.: *Wpływ posiadanego obrazu ojca na pojęcie Boga u dzieci*. In. *Psychologia religii*. Lublin 1982 *Psychologia religii*. s. 181-223.
- KUCZKOWSKI, S.: *Psychologia religii*. Kraków 1993. ISBN 83-85304-66-5. s. 397.
- OSEWSKA, E.: *Rozwój religijności człowieka ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju modlitwy*. Lublin 2004.
- PECK, S.: *Dále nevyšlapanou cestou*. Olomouc 1993. ISBN 80-85885-12-3. s. 240.
- PIAGET, J.: *Psychologie dítěte*. Praha 1970.
- ŘÍČAN, P.: *Psychologie náboženství*. Praha 2002. ISBN 80-7178-547-4. s. 325.
- STRMEŇ, L.: *Výkladový slovník odborných výrazov používaných v psychológii*. Bratislava 1998. ISBN 80-88778-69-7. s. 322.
- WALESA, Cz.: *Rozwoj religijności dziecka*, In: *Roczniki filozoficzne*. Tom XLII, č. 4. 1994. s. 97-117.
- UGRINOVIČ, D.: *Psychológia náboženstva*. Bratislava 1986.
- ЗЕНЬКОВСКИЙ, В.: *Проблемы воспитания в свете христианской антропологии*. Москва 1996. ISBN 5-88527-138-0.
- ФРЕЙД, З.: *Основные принципы психоанализа*. Москва 1998. ISBN 5-87983-027-6. s. 283.
- ЭЛИАДЕ, М.: *Словарь религии, обрядов и верований*. Москва 1997. ISBN 5-7380-0050-1. s. 414.
- ЮНГ, К. Г.: *Бог и бессознательное*. Москва 1998. ISBN 5-7390-0033-5. s. 480.

NIEKTORÉ PSYCHOLOGICKÉ A DUCHOVNÉ ASPEKTY ZÁVISTI

Mgr. Veronika Komárová

*„Závistlivý človek je na tom horšie než posadnutý diablom.
Závistlivý človek si ponecháva v sebe diabla dobrovoľne.“*

sv. Ján Zlatoústý

Závistlivosť je vo všeobecnosti považovaná za negatívnu ľudskú vlastnosť, ktorá je príčinou vzniku rôznych problémov nielen v medziľudských vzťahoch, ale i problému vzťahu človeka k sebe samému. Dnešný odlesk materializmu vo svete, vyznačujúci sa stále zvyšujúcim konzumným spôsobom života, prahnúcim po komforte, materiálnom blahobyt, úspechu a uznaní, zviditeľňovaní sa, nemusí byť ešte sám o sebe príčinou vzniku závisti. Závist je v ľudskej psychike prítomná a zakorenená od nepamäti, je spoločná pre všetky časy a národy, bez ohľadu na stav materiálneho pokroku. Z gréckej mytológie to bola Hérina závišť, nielen na Afroditu, ktorá napokon viedla až k trójskej vojne; podľa knihy Genezis závišť dohnala Kaina dokonca až k vražde svojho vlastného brata Ábela (pozri 1Mjž 4, 1–8); v starozákonnej knihe Múdrostí cez diabolskú závišť smrť vstúpila do sveta (pozri Prem 2, 24). Vo všeobecnosti môžeme povedať, že závišť vyjadruje nesprávny postoj človeka voči svojmu okoliu. Avšak dnešný materializmus a blahobyť sa pre človeka stáva konkrétnym vo chvíli, kedy tento nesprávny postoj dopĺňa vnútornou, hlbokou túžbou po niečom, čo mu nepatrí, ale zároveň s tým prichádza do kontaktu u inej osoby. Táto túžba je jednou z hlavných príčin, spúšťačom tak zložitej a záhadnej emócie – závisti, ktorú ľudia voči sebe navzájom pocífüjú.

Nebezpečenstvo zotrvačnosti emócií – najmä tých negatívnych a ich vnútorné prežívanie si uvedomovali už predstavitelia stoicizmu v dobe antickej filozofie, pričom toto poznanie rozšírili grécki filozofi tiež o ich vonkajšie prejavy. Negatívna emócia ako napríklad nenávisť, hnev či závišť by radšej nemala ani vzniknúť, pokiaľ je odrazom nezdržanlivosti či neschopnosti sebaovládania. Svedomie človeku našepkáva, čo je dobro a zlo, no napriek tomu však človek nekonal vždy s úmyslom

všeobecne dobrým pre všetkých a to práve kvôli vášňam, ktoré ho strhávajú z cesty. Jedným zo spôsobov, ako môže človek svoje neresti prekonávať, je pestovanie cností. Starí Gréci vybrali zo všetkých cností štyri najdôležitejšie, a to: rozvážnosť, zdržanlivosť (umiernenosť), statočnosť (v spojení s trpezlivosťou) a spravodlivosť (Špidlík 1969, s. 135). Rozvážnosť je vlastne správne užívanie rozumnosti; zdržanlivosťou a umiernenosťou vie človek ovládať svoje telo, city a pudy; a spravodlivosťou zaujíma správny postoj voči druhým. Jednota všetkých cností, nielen týchto štyroch, je človeku daná práve prostredníctvom Christa, ktorý je pravdou, láskou a spravodlivosťou. „...Ale najväčšia z nich je láska...“ (porovnaj 1 Kor 13, 13). Pretože tam, kde je láska nemôže byť závišť, nepriateľstvá, sváry, žiarlivosť, hnev, rozbroje, rozkoly... pretože ak niekoho milujem, ako mu môžem nedopriať? Ak niekoho milujem, ako môžem túžiť po tom, aby niečo stratil...? Práve slepota vo forme závidosti nám znemožňuje rozvážne predvídať možné dôsledky svojich činov, čo v konečnom dôsledku primälo Kaina až k vražde svojho brata Ábela.

V psychologickom slovníku nájdeme závišť definovanú ako „zvláštny druh úzkosti založený na nevraživých úvahách o osobách, ktorým „prišlo šťastie“ (Hartl 1993). Iné, obsahovo konkrétnejšie psychologické definície hovoria o závidosti ako o „ľudskej emócii, spočívajúcej v túžbe po niečom, čo vlastní niekto iný, snahe získať predmet tejto túžby či druhého o to pripraviť, niekedy aj za cenu zavrhnutia hodných činov“. Ak hovoríme o osobnom postoji človeka vo vzťahu k vonkajšiemu okoliu, je dôležité rozlišovať medzi žiarlivosťou a závišťou. Značný rozdiel je najmä v tom, že žiarlivosť je postoj k tomu čo mám, sprevádzaný strachom z možnej straty, pričom sa môže prejavovať nielen vo sfére vzťahov, ale i napr. k povesti, telesnej kráse, priateľstvám a pod. Naopak, závišť je **osobným postojom ku kvalitám/majetku niekoho iného** a nie je sprevádzaná strachom, ale **túžbou**, ktorá je ale nasmerovaná nesprávne. Človek, namiesto toho, aby bol spokojný a našiel radosť z toho čo má, pociťuje túžbu a vynakladá snahu získať výhody iného človeka, prípadne ho o ne pripraviť. Tento hlavný rozdiel je medzi žiarlivosťou a závišťou tiež dôvodom, prečo je závišť častokrát **utajovaná** – teda tajne skrytá emócia. Ľudská nečinnosť vynaložíť vlastné úsilie k zlepšeniu sa, či získaniu nejakej subjektívne dôležitej veci, v spojení s bolestivými, ne-

priateľskými až iracionálnymi predstavami a túžbou vlastniť niečo, čo nám nepatrí, rozhodne nie je tým, čo by bolo spoločensky oceňované ako kladná vlastnosť. Zároveň táto túžba, žiadostivosť po niečom, čo človeku nepatrí, je v rozpore so samotným desiatym Božím prikázanim, daným prostredníctvom Mojžiša: „*Nebudeš túžiť po dome svojho blízneho a nebudeš túžiť ani po manželke svojho blízneho, ani po jeho sluhovi, ani jeho služke, ani jeho volovi, ani jeho oslovi; ani po ničom, čo patrí tvojmu blížnemu!*“ (2 Mjž 20, 17). Toto posledné, ale nie menej dôležité Božie prikázanie obsiahnuté v Dekalógu jednak zakazuje žiadostivosť k tomu, čo patrí inému človeku a zároveň prikazuje, aby sme každému priali, čo jeho je.

Práve zdôrazňovaním materiálneho a hmotného sa dostáva do úzadia duchovné a neviditeľné, čo vedie k okolnostiam, ktoré napomáhajú závideniu **sociálnym porovnávaním sa** s ostatnými alebo vzbudzujú istú **súťaživosť medzi ľuďmi** navzájom. Táto súťaživosť, ak nie je pozitívnou hnacou silou prameniaca z nadšenia, obdivu a inšpirácie, ale sebeckých pohnútok mať to, čím disponuje niekto iný, je následkom práve žiadostivosti a závisť. Niektorí autori však predsa v tejto negatívnej emócii vidia pozitívny potenciál v „tvorivom snažení, vedeckom rozvoji a zdravej súťaživosti“. Tým jej prikladajú subjektívnu dôležitosť v podieľaní sa na všeobecnom pokroku ľudstva. Na druhej strane si však uvedomujú, že pokiaľ sa závisť vymkne spod kontroly človeka, tolerance, úcty a pokory voči ostatným, môže prerásť v nekontrolovanú chronickú a jedinou motivačnú/hybnú silu človeka (Šulista, Prokopius 2011). Tento pohľad na závisť je však nielen protikladný, ale dovoľíme si tvrdiť, nezlučiteľný. Pokiaľ je závisť **smútkom z úspechu či šťastia druhého** alebo **túžbou získať tieto výhody**, človek neprejavuje voči svojmu blížnemu žiadnu toleranciu, úctu či pokoru. Predsa ak sme v Christovi jedno telo, ako si môže jeden úd priať, aby ochorel ten druhý...?

Avšak náš vonkajší svet, charakteristický vekom masmédií, nás neustále nepriamo povzbudzuje k tomu, aby sme sa porovnávali s ostatnými. O tejto negatívnej reakcii spoločnosti na zdar či usilovnosť človeka hovorí múdry Šalamún: „*videl som všetku námahu a všetku vydatenú prácu, ako vzbudzuje len závisť*“ (Kaz 4, 4). Práve časté sociálne porovnávanie človeka s okolím má tiež svoju odvrátenú stránku a vedie k zá-

visti a k negatívnym pocitom smútku, viny, výčitiek a nespokojnosti ako takej (White a kol. 2006).

Sama o sebe nemusí byť závisť plne pestovaná, aby bola prítomná. Avšak ako uvádzajú aj Šulista a Prokopius (2011), môže prerásť v nekontrolovanú až chronickú. **Pôvod závisť z vonkajšieho telesného sveta**, ako aj jej dôsledky, vyjadril apoštol Jakub veľmi presne, t.j. **objaví sa v srdci človeka**: „Ak však máte v srdci trpkú závisť a neznášanlivosť, nevychvaľujte sa a neluhajte proti pravde. To nie je múdrosť prichádzajúca zhora, ale prízemná, telesná a diabolská. Ved' kde je závisť a neznášanlivosť, tam je nepokoj a všetko možné zlo...“ (Jak 3, 14-17), čím sa môže vyvinúť do plnej zrelosti, avšak stále je tu prítomný **osobný postoj** človeka. Všetci sme pokúšaní závidieť, avšak toto pokúšanie nie je samo o sebe hriechom: „Ved' nemáme veľkňaza, ktorý by nemohol spolucítiť s našimi slabosťami, ale veľkňaza, ktorý bol vo všetkom skúšaný, aby sa nedopustil hriechu“ (Hebr 4, 15). Človek má stále možnosť závisť odmietnuť, vyvarovať sa jej vzbudzovaním **dobrého úmyslu**. Úmysel je tým osobným postojom, a práve dobrý úmysel nás privádza k nášmu poslednému cieľu, ktorým je spása duše. Dobrý úmysel jednak ochráni myšlienky človeka vo vzťahu k sebe samému, a na druhej strane zamedzí ublíženiu v akejkoľvek podobe inému človeku, bližnému. Blažený Augustín videl vo vzbudzovaní dobrého úmyslu a myšlienkach počiatok dobrého skutku: „Skutok činí dobrým úmysel...“. A teda vo vzťahu k závisť, dobré robí ten, kto je usilovný, pracovitý, snaží sa o úspech, avšak úspech praje i druhým; dokonca je ochotný svoj úspech obetovať, aby bližnému pomohol.

Prítomnosť závisť v srdci človeka je istou formou slepoty. Človek je akoby zaslepený túžbou po niečom, čo vlastní iný a zároveň **nevidí skutočnú podstatu vzťahu** s týmto človekom. Táto slepota sa môže vo vzťahu k inej osobe navonok prejavíť nevďačnosťou, opovrhnutím, iróniou, snobizmom či narcizmom ako určité obranné mechanizmy v správaní. Očné viečka človeka sú zatvorené a akoby zošité oloveným drôtom, čo vystihol Alighieri vo svojej Božskej komédii. Okrem duševnej bolesti negatívnych pocitov človek prežíva aj **bolesť fyzickú**. Preukázali to vedecké skúmania mozgu s pomocou magnetickej rezonancie. Niektoré emócie náš mozog prijíma ako fyzické pocity pozitívne (radosť) a iné negatívne (bolesť). Ľudský mozog spracováva závisť rovnako, ako keby naše telo pociťovalo nejakú fyzickú bolesť, čo sa pri dlho-

dobom pôsobení odrazí nielen na fyziologických zmenách, ale i zdravotných komplikáciách v podobe infekcií, kardiovaskulárnych ochorení, nespavosti spojenej s pocitmi úzkosti až depresie (Takahashi a kol. 2009). Človek sa doslova **vyčerpáva** závisťou po fyzickej, duševnej ale i duchovnej stránke: „*Pokojné srdce dodá telu život, no závišť je nákazou v kostiach*“ (Pr 14, 30). Myšlienka či túžba poznačená závisťou vyvoláva v srdci nepokoj. A práve tento nepokoj je pre človeka znamením, že závišť je ako semienko, ktoré keď sa uchyťí a človek ho začne ošetrovať a pestovať, môže prerásť v strom zla, ktorý vo svojej podstate môže prerásť až do **duchovnej lúpeže** ako dôsledok túžby pripraviť blížneho o to, čo má.

Človek sa počas svojho života prirodzene učí hodnotiť svoje schopnosti a možnosti, ale tiež akceptovať svoje obmedzenia. Ak sú však ideály človeka prehnané a nezodpovedajú jeho schopnostiam, no napriek tomu pociťuje obrovskú túžbu dosiahnuť určitý ideál, rovnako ho to môže podnietiť k závideniu ostatným (Lamia 2011). To ale samozrejme nemusí byť nutne pravidlom. Zodpovednosť človeka voči svojim schopnostiam ilustruje evanjeliové Podobenstvo o talentoch (pozri Mt 25, 14–30). V podobenstve Christos rozpráva príbeh o mužovi, ktorý vložil do sluhov svoje investície v podobe talentov, pričom očakával, že tieto investície zdokonalia počas doby, ako sa sám vydal na cestu. Prvý sluha dostal 5 talentov, druhý 2 talenty a tretí sluha 1 talent – každý podľa svojich schopností. Prví dvaja sluhovia talenty v priebehu času zdvojnásobili, ale tretí sluha talent zakopal v zemi. Keď sa pán vrátil a videl, že prví dvaja sluhovia zdvojnásobili talenty ktoré dostali, povedal im: „*Správne, dobrý a verný sluha. Bol si verný nad málom, ustanovím Ťa nad mnohým...*“ (Mt 25, 21). Tretí sluha síce zachoval talent, ktorý dostal, avšak tým, že ho v strachu zakopal do zeme, bol prísne súdený pánom a uvrhnutý do tmy.

Pán v podobenstve predstavuje Boha; sluhovia Božích služobníkov, ktorých nadanie sa odlišuje rozličnou úrovňou schopností; a talenty v podobenstve predstavujú Božie dary pre nás ľudí v podobe rôznorodých schopností a prostriedkov, ktoré Boh dáva svojim služobníkom, pričom očakáva že tieto dary zmaximalizujeme a rozmnožíme. Ako si môžete všimnúť, Christos povedal, že muž dal talenty svojim sluhom: „*každému podľa jeho vlastných schopností*“ (Mt 25, 15) – teda Boh do-

konale pozná silu našich možností a daruje nám ich v súlade s tým, koľko môžeme zvládnuť a spravovať v prospech druhých. Podobenstvo samo o sebe poukazuje na to, že ak by dostal tretí sluha viac darov, pravdepodobne by „pohorel“ a zo strachu by ich rovnako zakopal. Jeho možnosti na zdokonalenie väčšieho počtu talentov neboli postavené tak, aby zvládol úroveň zodpovednosti a dokázal spravovať a zdvojnásobiť tieto dary. Boh mu dal spravovať jeden talent, ale urobil tak preto, že ho pozná najlepšie a dal mu zodpovednosť presne podľa jeho možností a schopností. Avšak lenivý sluha „so strachom odišiel a jeho talent skryl v zemi“ (Mt 25, 25). Pre tretieho sluha mohlo byť nanajvýš veľmi lákavé pozrieť sa na sluhov, ktorí dostali väčšie množstvo talentov a závidieť im. No so závisťou sa v tomto evanjeliom príbehu nestretávame, čo môže na prvý pohľad vzbudzovať dojem, že to s tým nijako nesúvisí. Avšak práve tým, že sa tu **závisť** nevyskytuje, dokazuje jej **iracionálnosť a neopodstatnenosť**: prví dvaja sluhovia vlastným úsilím, tvrdou pracovitosťou a spoľahlivosťou zdvojnásobili talenty, čo vystihujú slová: „...dobrý a verný sluha...“ (Mt 25, 21). Rovnako iracionálna bola závisť Kaina na jeho brata Ábela, ktorý sa nijako neprevinil a svojou pracovitosťou priniesol Bohu obeť v podobe najlepšieho zo svojho stáda. Avšak Kainove pocity závidosti, ktoré sa zrodili v jeho srdci spôsobili, že sa stal nepriateľom svojho brata až do takej podoby, že ho pripravil o život.

Pozerať sa na úspech druhého človeka, o ktorý sa sami usilujeme, **bez závidosti**, je prejavom tej skutočnej úcty, tolerance, pokory a nekončiacej lásky k človeku ako takému. Práve tento pohľad bez „*oloveného drôtu*“ nám pomáha v inšpirácii, produktivite a v tvorivej spolupráci medzi ľuďmi navzájom. Práve pohľad bez závidosti je zdrojom zdravých vzťahov, prinášajúci človeku nadšenie, radosť a zároveň pokoj, ako výsledok dobroprajnosti iným. Práve tento pohľad, bez duchovnej slepoty spôsobenej závisťou, nás povedie po spravodlivej ceste pozemského života. Ako to vyjadril najmúdrejší človek biblického Izraela, kráľ Šalamún: „*Nepripojím sa k nikomu, koho zožiera závisť, lebo ten nemá s múdrosťou nič spoločné*“ (Prem 6, 23).

Zoznam bibliografických odkazov:

- BIBLIA. Slovenský ekumenický preklad s deuterokánonickými knihami, 2007. Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť. ISBN 978-80-85486-45-2.
- ALIGHIERI, D., 2011. *Božská komedie*. [online]. Přel. Jaroslav Vrchlický. V MKP 1. vyd. Praha : Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/62/16/70/bozska_komedie.pdf
- CAP, A., 2016. KAIN – ÁBEL A SET – Dve cesty rozvoja civilizácie II. Biblicko-exegetický výklad 1Mjž 4, 9-16. In: *Pravoslávny biblický zborník III/2016*. Gorlice: Diecezjalny ośrodek Kultury Prawoslawnej ELPIS. ISBN 978-83-63055-28-8.
- HUSÁR, J., 2014. Sociálne aspekty knihy Kazateľ. In: *Klient vs. Blízny /sociálno-teologicko-psychologicko-edukatívne aspekty v sociálnej práci*. 1. vyd. Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta. ISBN 978-80-555-1114-6.
- LAMIA, M.C., 2011. Envy: The Emotion Kept Secret. [online]. [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: <https://www.psychologytoday.com/blog/intense-emotions-and-strong-feelings/201103/envy-the-emotion-kept-secret>
- HARTL, P., 1993. *Psychologický slovník*. Praha: BUDKA. ISBN 80-90-1549-0-5.
- ŠPIDLÍK, T., 1969. *Po tvých stezkách*. 2. vyd. Řím: Křesťanská akademie.
- ŠULISTA, P. a V. PROKOPIUS, 2011. *Krise svědomí*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-433-9.
- TAKAHASHI, H., M. KATO, M. MATSUURA, D. MOBBS, SUHARA T. a Y. OKUBO, 2009. When Your Gain Is My Pain and Your Pain Is My Gain: Neural Correlates of Envy and Schadenfreude. [online]. In: *Science*. Vol. 323. American Association for the Advancement of Science. ISSN 1095-9203. [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.547.7410&rep=rep1&type=pdf>
- WHITE, J.B., E. J. LANGER, YARIV L. a J. C. WELCH, 2006. Frequent Social Comparisons and Destructive Emotions and Behaviors: The Dark Side of Social Comparisons. [online]. In: *Journal of Adult Development*. Vol. 13, No. 1. [cit. 2017-10-31]. Dostupné z: <http://people.hss.caltech.edu/~lyariv/papers/DarkSide1.pdf>

VÝUČBA PREDMETOV VENUJÚCICH SA KREŠŤANSKÉMU ASPEKTU SOCIÁLNEJ PRÁCE NA VYBRANÝCH VYSOKÝCH ŠKOLÁCH NA SLOVENSKU

Mgr. Natália Bušová

Sociálna práca ako praktická činnosť má svoju bohatú a dlhú históriu. Vieme, že počiatky sociálnej starostlivosti badáme už v prvých storočiach ľudstva. Je známa starostlivosť už prvotných kresťanov o núdznych, pocestných a všetkých tých, ktorí potrebovali pomoc. Vieme, že kresťania pomoc a lásku k blíznym považovali už v tej dobe za praktický prejav lásky, ktorému ich učila cirkev a samotné Sväté Písmo. Ich činnosť bola podporovaná základným prikázaním lásky: „Miluj blížneho ako seba samého.“ (Mt 12, 31). Cirkev vo vtedajšom období žila pevnou vierou a praktické prejavy lásky k blížnemu (tým bol každý, s kým kresťan prišiel do kontaktu) boli neoddeliteľnou súčasťou kresťanského života.

História kresťanskej sociálnej starostlivosti

Sú nám dodnes známe veľké skutky milosrdenstva a lásky jednotlivých svätých otcov a biskupov. Tí svojou činnosťou už v prvých storočiach realizovali a napĺňali sociálnu službu cirkvi. Známa je charitatívna a sociálna služba **sv. Jána Zlatoústeho**, ktorý nabádal ostatných, aby pomáhali núdznym a neodvracali tvár od tých, ktorí potrebujú pomoc. Poukazoval na dôležitosť a potrebu almužny, ktorú nazýva aj „matkou dobročinnosti“. Bola to najrýchlejšia forma pomoci pre chudobných a biednych, ktorých bolo v tom čase naozaj veľa. Vieme, že pamätal aj na pocestných a prízvukoval kresťanom, aby pamätali aj na nich a poskytlí prístrešie každému, kto prechádza okolo ich domu (Jacoš 2005).

Jedným z ďalších priekopníkov kresťanskej sociálnej starostlivosti, ktorý podporoval praktický prejav lásky k blížnemu, je **sv. Vasil Veľký**. Je to jeden z najväčších teológov v celej histórii Cirkvi a on sám učil, ako sa starať o trpiacich a opustených a sám svojím životom napodobňoval Isusa Christa. Vieme, že pri meste Kesária vybudoval obrovský komplex budov (ktoré Sozomenos nazval Vasiliádou), v ktorom sa realizo-

vala sociálna a zdravotnícka starostlivosť, ktorá bola na svoju dobu veľmi dobre zorganizovaná. Gregor Teológ nazýva tento ústav Pokladnicou zbožnosti a tento názov vystihuje naozajstnú zbožnosť a obrovskú lásku, ktorá bola v tom čase poskytovaná všetkým, ktorí ju potrebovali (Zozuľak 2005).

Celá história sociálnej práce, starostlivosti a pomoci núdznym bola ovplyvnená vierou vtedajších ľudí a učením Svätého Písma. Je nám známa aj činnosť už starozákonných prorokov a ich zápas za sociálnu spravodlivosť, ktorú chápeme ako snahu o dosiahnutie spoločného dobra a pomoc slabším a tým, ktorí to potrebujú. Proroci šli príkladom pre vtedajší ľud svojím životom a všetky spory či hádky, ktoré sa vyskytli, predkladali pred Boha a ten im pomohol rozhodnúť, ako majú pomôcť či zasiahnuť. Ich život bol pre vtedajšiu dobu veľmi dôležitý a predstavoval obrovský prínos pre veriaci ľud, pre ktorých boli príkladom správneho života, a taktiež predstavovali akýsi návod či príkladný spôsob, ako pomáhať núdznym a šíriť medzi sebou lásku a milosrdenstvo (Pružinský, Husár 2015).

Dokonca aj v období stredoveku sa spoločnosť na trpiacich a núdznych pozerala skrze Christovho učenia. Pomoc núdznym sa realizovala dvojakým spôsobom – buď bola spontánna a závisela na každom človeku zvlášť, alebo bola organizovaná, t. z. zámerne riadená, aby pomohla tým, ktorí sa o seba nevedeli postarať sami. Táto pomoc mohla byť realizovaná napríklad v nemocniciach, ale aj v kláštoroch či pri kostoloch, kde sa priamo chudobným poskytovala almužna (Balogová 2006).

Sociálna práca dnes

Sociálnu prácu môžeme chápať v dvoch rovinách; jednak ako vedeckú disciplínu (ktorá má svoj systém poznatkov a centrum bádania) a taktiež ako praktickú činnosť (ktorá vychádza z teórie a praktizuje ju v reálnom živote pri práci s klientom). V rámci zdokonaľovania sociálnej práce ako praktickej činnosti je veľmi dôležité práve vzdelávanie a zdokonaľovanie aj teoretických poznatkov budúcich sociálnych pracovníkov a profesionálov v sociálnej oblasti. Už na predchádzajúcich stranách sme sa v krátkosti snažili pripomenúť a poukázať na to, že história sociálnej práce je veľmi bohatá a jej vývin a vývoj úzko súvisí aj so životom prvotných kresťanov a ich sociálnou službou. Práve oni boli

tí, ktorí položili základ dnešnej sociálnej práce. Je dôležité aby budúci sociálni pracovníci vedeli o úplných počiatkoch sociálnej práce a jej prvých formách pomoci a starostlivosti.

Avšak, ako sú na tom jednotlivé vysoké školy u nás v rámci odboru Sociálna práca? Venuje sa histórii sociálnej práce aj v rámci kresťanstva dostatok času a priestoru? Či je to len o výučbe predmetov ako je Etika alebo Filozofia, ktoré síce odpovedajú na otázky súvisiace s princípmi života a existencie človeka, môžu a aj nás formujú do istej miery, ale predsa len... Čosi tam chýba. Tu sú výsledky nami zorganizovaného malého prieskumu:

Tab. č. 1.: Výučba predmetov venujúcich sa kresťanskému aspektu sociálnej práce na vybraných vysokých školách na Slovensku v študijnom odbore Sociálna práca.

Katolícka univerzita v Ružomberku, teologická fakulta

Bc.:

Etika	LS/1.-2.r., skúška
Základy filozofie	ZS/1.r, 2P+1C, skúška
Soc. náuka Cirkvi	ZS/2.r, 3P, skúška
Dejiny charitatívnej práce	ZS/1.r, 2P, skúška
Úvod do duchovného života	ZS/1.r, 1P, skúška

Mgr.:

Misijná práca I./II.	ZS/1.-2.r, 2P, skúška
Charitatívna práca	LS/1.-2.r, 2P, skúška
Všeobecný základ výučby:	
Základné témy Biblie	ZS/1.-2.r, 3P, skúška
Základné témy kresťanskej morálky	ZS/1.r, 3P, skúška

Univerzita J. P. Šafárika v Košiciach, filozofická fakulta

Bc.:

Etika I.	ZS/1.r, P+C, skúška
Úvod do Judaizmu	LS/1.-2.-3.r, P+C, zápočet

Mgr.:

Etika v soc. práci	ZS/1.-2.r, P, skúška
Religionistika	LS/1.-2.r, P, zápočet

VŠ zdravotníctva a soc. práce sv. Alžbety v Bratislave

Bc.:

Základy filozofie ZS/1.r, 8P, skúška

Etika v sociálnej práci LS/1.r, 8P, skúška

Mgr.:

Misijná a charitatívna práca ZS/2.r, 8P, skúška

Sociálna náuka Cirkvi ZS/2.r, 8P, zápočet

Trnavská univerzita, fakulta zdrav. a soc. práce

Bc.:

Etika I. LS/1.r, P1-C2, skúška

Sociálna náuka Cirkvi LS/2.r, 2C, skúška

Prešovská univerzita v Prešove, filozofická fakulta

Bc.:

Etika v soc. práci LS/1.r, 1P-2S, skúška

Ako môžeme vidieť, zastúpenie predmetov, ktoré sa venujú kresťanskému aspektu sociálnej práce je na vybraných vysokých školách na Slovensku rôzne. Môžeme skonštatovať, že najlepšie zastúpenie týchto predmetov z uvedených škôl má Katolícka univerzita v Ružomberku, konkrétne teologická fakulta. Práve zo zamerania fakulty je samozrejme jasné, že tieto predmety budú a aj sú súčasťou štúdia samotnej sociálnej práce a aj týmto smerom budú obohatené vedomosti študentov.

Zaujímavé predmety ponúka v rámci štúdia svojim študentom aj Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave, kde môžeme vidieť predmety ako sú Misijná a charitatívna práca, či Sociálna náuka Cirkvi. Tento predmet názvom (a predpokladáme, že aj zameraním a obsahom) korešponduje sa predmetom vyučovaným na Trnavskej univerzite, konkrétne na fakulte zdravotníctva a sociálnej práce. Je pekné vidieť, že aj napriek tomu, že tieto školy, konkrétne jednotlivé fakulty, majú (aj keď v nižšej miere, ale predsa) zastúpenie aj predmetov, ktoré ponúkajú aj kresťanský pohľad na význam a históriu sociálnej práce, a to o to viac, že nejde o fakulty s teologickým zameraním.

Na druhej strane je trochu prekvapivé, že niektoré školy (z doposiaľ uvedených) sa v rámci pregraduálneho vzdelávania v odbore sociálna práca vôbec nevenujú otázke kresťanského aspektu sociálnej práce. Pre nás je najviac prekvapivé zistenie, že na filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove sa nie len že nevyučuje žiaden príbuzný predmet, ale dokonca v rámci celého pregraduálneho štúdia študenti absolvujú iba jeden (nie veľmi súvisiaci) predmet, a to konkrétne Etiku v Sociálnej práci. Zatiaľ keď to porovnáme so štúdiom na našej, Pravoslávnej bohosloveckej fakulte, čo je ďalšia fakulta tej istej univerzity, rozdiely sú markantné. Je pravdou, že štúdiom na našej fakulte vychádza aj zo samotného zamerania fakulty (rovnako ako to bolo u teol. fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku), ale prečo sú v rámci štúdia jedného odboru na jednej univerzite také priepastné rozdiely? Či vari študenti filozofickej fakulty nepotrebujú poznať históriu sociálnej práce aj kresťanského hľadiska? Je pravdou, že tieto informácie možno nepotrebujú nevyhnutne v rámci svojho štúdia a môžu z nich byť dobrý profesionáli v praxi, ale každopádne – vzdelanie aj v tomto smere by im určite nijako neublížilo, myslíme si, že práve naopak, len by to obohatilo ich vedomosti a širší rozhľad.

Pre ilustráciu uvádzame aj tabuľku s výučbou konkrétnych predmetov na našej alma mater, Pravoslávnej bohosloveckej fakulte.

Tab. č. 2.: Výučba predmetov venujúcich sa kresťanskému aspektu sociálnej práce na Pravoslávnej bohosloveckej fakulte v študijnom odbore Sociálna práca.

Pravoslávna bohoslovecká fakulta	
Bc.:	
Úvod a dejiny Starého Zákona	ZS/1.r, 2P+2S, skúška
Biblické východiská soc. práce	LS/1.r, 2P+2S, skúška
Všeobecné cirkevné dejiny	LS/1.r, 2P+2S, skúška
Úvod a dejiny Nového Zákona	ZS/2.r, 2P+1S, skúška
Exegéza evanjelií	LS/2.r, 2P+2S, skúška
Kresťanská antropológia	LS/2.r, 2P+2S, skúška
Starostlivosť Cirkvi o chorých	ZS/3.r, 2P+2S, skúška
Etika v soc. práci	ZS/3.r, 2P+2S, skúška
Exegéza apoštolských skutkov a listov	ZS/3.r, 2P+2S, skúška

Mgr.:

Soc. práca v miestnych pravosl. cirkvách	ZS/1.r, 1P+1S, prieb. hodn.
Pravoslávna filantropia	LS/1.r, 2P+1S, skúška
Soc. práca v kresťanskej komunite	ZS/2.r, 2P+1S, skúška
Pravoslávny duchovný život	ZS/2.r, 2P+2S, skúška

Záverom

Na záver by sme chceli podotknúť, že štúdium samotného odboru Sociálna práca je obohacujúce a zaujímavé a pozoruhodná je aj jej samotná história vzniku. Ak chceme byť dobrými sociálnymi pracovníkmi, mali by sme poznať všetky aspekty danej oblasti a ovládať jednak súčasný stav sociálnej práce ako vedného odboru, ale aj praktickej činnosti, a taktiež je potrebné poznať aj históriu vzniku sociálnej práce ako takej, to, čo jej predchádzalo a čo zase napomohlo k jej rozvíjaniu.

Výučba predmetov venujúcich sa kresťanskému aspektu sociálnej práce podľa nás rozhodne patrí medzi predmety, ktoré sú potrebné v rámci pregraduálneho štúdia a pomáhajú formovať sociálnych pracovníkov jednak ako profesionálov, ale v prvom rade pomáhajú formovať predovšetkým ľudskú stránku u každého z nás, kto sme si vybrali tento smer, aby sme mohli byť lepšími ľuďmi s poslaním pomáhať tam, kde našu pomoc potrebujú...

Použitá literatúra:

- BALOGOVÁ, B., 2006. *Úvod do sociálnej práce pre sociálnu a charitatívnu službu*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta. ISBN 80-8068504-5
- JACOŠ, Ján, 2005. Sv. Ján Zlatoústý a sociálna služba. In: B. BALOGOVÁ, ed. *Sociálna práca a jej kresťanské dimenzie*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, s. 41-49. ISBN 80-8068-357-3
- PRUŽINSKÝ, Š. a J. HUSÁR, 2015. *Biblické a teologické východiská sociálnej práce*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta. ISBN 978-80-555-1336-2

SVÄTÁ BIBLIA. Slovenský ekumenický preklad. Slovenská biblická spoločnosť: Bratislava. 2012. ISBN 978-80-85486-71-1

ZOZULAK, Ján, 2005. Sociálna práca Vasilija Veľkého. In: B. BALOGOVÁ, ed. *Sociálna práca a jej kresťanské dimenzie*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, s. 33-40. ISBN 80-8068-357-3

Internetové zdroje:

Anonym, 2017. *Informácie o štúdiu*. [online]. [cit.13.10.2017]. Dostupné na: http://www.ku.sk/images/dokumenty/tf/dokumenty/vnutorne_predpisy/studium/brozura1516aktv2.pdf

Anonym, 2017. *Informácie o štúdiu*. [online]. [cit.13.10.2017]. Dostupné na: <https://ais2.upjs.sk/ais/servlets/WebUIServlet?appClassName=ais.gui.vs.st.VSST178App&kodAplikacie=VSST178>

Anonym, 2017. *Informačný list predmetu*. [online]. [cit.12.10.2017]. Dostupné na: <https://www.vssvalzbety.sk/userfiles/REKTORAT/InfoListySPBcAkt30062011.pdf>

Anonym, 2017. *Informačný list predmetu*. [online]. [cit.12.10.2017]. Dostupné na: <https://www.vssvalzbety.sk/userfiles/REKTORAT/InfoListySPMgrAkt30062011.pdf>

Anonym, 2017. *Študijné programy*. [online]. [cit.12.10.2017]. Dostupné na: <https://student.truni.sk/maisportal/studijneProgramy.mais>

Anonym, 2017. *Študijné programy*. [online]. [cit.13.10.2017]. Dostupné na: <https://student.unipo.sk/maisportal/studijneProgramy.mais>

VÝZNAM MANŽELSTVA S DÔRAZOM NA JEHO ÚPRAVU V PRÁVNOM PORIADKU SLOVENSKEJ REPUBLIKY

JUDr. Lívia Janková

Tak ako sa menia spoločnosť a spoločenské hodnoty, tak prechádza zmenami aj inštitút manželstva alebo skôr spoločenské názory naň, vrátane rôznych tlakov na jeho súčasnú úpravu a podobu, napríklad zo strany homosexuálnych párov.

Tiež sa často môžeme stretnúť s názormi ako „veď je to len papier, manželstvo nič nedokazuje, láska nie je podmienená manželstvom“. Čo vedie k týmto názorom? Je to snáď strach zo straty slobody, strach zo zodpovednosti, zo záväzku, z vážneho životného rozhodnutia, pocity konca obdobia mladosti alebo aj strach z večnosti?

Iste, nikoho nemožno do manželstva nútiť, nie je ani zárukou šťastného vzťahu, zárukou vernosti, či nekonečnosti, avšak nepochybne má stále svoj význam, ako zväzok muža a ženy tak, ako v práve cirkevnom, ale aj štátnom.

Rozhodnúť sa pre manželstvo neznamena len samotný akt sobáša s následnou hostinou, či tréning nového podpisu; rozhodnúť sa so skutočným a úprimným presvedčením pre manželstvo znamená životný cieľ, predstavuje filozofiu života konkrétneho človeka, vypovedá o jeho prioritách, o osobnosti, vlastnostiach a svetonázore.

Cieľom príspevku nie je súdiť alebo dokázať nepopierateľný význam manželstva, či presvedčať k manželstvu, na túto otázku si nakoniec každý úprimne, podľa svojho svedomia a presvedčenia zodpovie sám.

Cieľom príspevku je vysvetliť atribúty manželstva v právnom poriadku Slovenskej republiky a nájsť spoločné, ale aj rozdielne znaky medzi manželstvom tak, ako ho upravuje právny poriadok nášho štátu a ako niektoré atribúty manželstva dané platným právom vníma právo cirkevné, pričom sa sústreďí na rímskokatolícke kánonické právo a pravoslávne kánonické právo, a teda zároveň aj na rozdiely medzi nimi.

Sústredí sa najmä na význam manželstva a podmienky vzniku a zániku manželstva. V závere príspevok vysvetľuje aj tzv. neplatné a

zdanlivé manželstvo, ktoré pozná a rozlišuje náš platný právny poriadok.

Podľa čl. 1 ods. 1 Ústavy SR, Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát. Neviaže sa na nijakú ideológiu ani náboženstvo.

Napriek oddeleniu právneho poriadku štátu od jednotlivých cirkevných právnych systémov je zrejmé, že zásady Biblie a kresťanskej náuky a viery, z ktorej čerpajú jednotlivé kresťanské cirkvi, sú tiež zásadami a základmi právnej úpravy inštitútu (nielen) manželstva v právnom poriadku Slovenskej republiky, tak ako aj v právnych úpravách a chápaní manželstva ostatných kresťanských krajín.

Je to tak zaiste preto, že sú to zásady a pravidlá stále a správne, vysoko morálne a pre spoločnosť potrebné v prípade, že ľudia majú záujem existovať v zdravej, usporiadanej, ale aj bezpečnej a trvajúcej spoločnosti.

V nasledujúcom texte príspevok poukáže na viacero spoločných znakov inštitútu manželstva tak, ako ho z hľadiska jeho významu a podmienok vzniku a zániku vnímajú kánonické práva uvedených cirkví a platné právo nášho štátu.

Význam manželstva

Potom Pán, Boh, povedal: „Nie je dobre byť človeku samému. Urobím mu pomoc, ktorá mu bude podobná.“ Tu Pán, Boh, dopustil na Adama tvrdý spánok, a keď zaspal, vybral mu jedno rebro a jeho miesto zaplnil mäsom. A z rebra, ktoré vybral Adamovi, utvoril Pán, Boh, ženu a priviedol ju k Adamovi. Vtedy Adam povedal: „Toto je teraz kosť z mojich kostí a mäso z môjho mäsa; preto sa bude volať mužena, lebo je vzatá z muža.“ Preto muž opustí svojho otca i svoju matku a prilipne k svojej manželke, a budú jedným telom. (Gen 2, 18-25)

Podľa právneho poriadku SR (čl. 1 základných zásad zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine v znení neskorších predpisov), manželstvo je zväzkom muža a ženy.

Z dikcie zákona vyplýva, že zákon rozumie manželstvo ako trvalý zväzok osôb opačného pohlavia, teda heterosexuálne a monogamné, manželstvo jedného muža a jednej ženy, pričom v prípade, žeby uzavrela manželstvo osoba už v manželstve, dopúšťa sa trestnej činnosti, a to

trestného činu *Dvojmanželstva* podľa zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona (ďalej len „Trestný zákon“).

Podľa § 204 ods. 1 Trestného zákona, kto za trvania svojho manželstva uzavrie manželstvo iné, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.

Podľa § 204 ods. 2 Trestného zákona, rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto vedome uzavrie manželstvo s osobou, ktorá už je v inom manželstve.

Homosexuálne ani polygamné manželstvá sa podľa nášho právneho poriadku nepripúšťajú.

„Právo všeobecne chápe manželstvo ako osobné a majetkové spoločenstvo muža a ženy, majetkové práva a povinnosti manželov upravuje najmä Občiansky zákonník. Rodinné právo upravuje manželstvo ako právny vzťah, ktorý vzniká určitým zákonom predpísaným spôsobom, vyvoláva právne dôsledky a ustanovuje aj spôsoby zániku manželstva“ (Lazar a kol. 2006, s. 231).

Podľa čl. 1 základných zásad zákona o rodine, hlavným účelom manželstva je založenie rodiny a riadna výchova detí.

Hoci ako hlavná úloha manželstva sa v právnej teórii uvádza tzv. *reprodukčná funkcia*, toto nemožno chápať len ako čiste živočíšny, biologický zámer a účel manželstva, ako akt plodenia potomkov, ale pod tým treba rozumieť aj záujem na ich riadnej výchove.

„Základnou funkciou manželstva je reprodukčná funkcia, a teda účelom manželstva je vytvoriť také spoločenstvo manželov, ktoré by poskytovalo pre riadnu výchovu detí to najlepšie prostredie, ktorého atribútmi budú nepochybne stabilita a harmónia“ (Kotová 2013, s. 13).

To ďalej špecifikuje a výslovne upravuje aj zákon o rodine vo svojom § 1 ods. 2 podľa ktorého, účelom manželstva je vytvoriť harmonické a trvalé životné spoločenstvo, ktoré zabezpečí riadnu výchovu detí.

Podľa čl. 1 základných zásad zákona o rodine, spoločnosť tento jedinečný zväzok všestranne chráni a napomáha jeho dobro.

Podľa čl. 2 základných zásad zákona o rodine, rodina založená manželstvom je základnou bunkou spoločnosti. Spoločnosť všetky formy rodiny všestranne chráni.

„Manželstvo a rodina teda nie sú synonymá. Manželstvo je síce spravidla základom, z ktorého rodina vzniká, ale o rodinu pôjde aj vte-

dy, keď rodičia dieťaťa spolu žijú bez toho, aby uzavreli manželstvo. Ako rodinu chápeme aj spolužitie len jedného rodiča s dieťaťom a pod“(Lazar a kol. 2006, s. 225).

Právny poriadok Slovenskej republiky teda rešpektuje a poskytuje ochranu aj rodinám, ktoré neboli založené manželstvom.

Rodina založená manželstvom, od rodiny, ktorá nie je založená manželstvom partnerov, sa líši ochranou manželstva podľa právneho poriadku Slovenskej republiky a právnou úpravou výslovne priznávajúcou isté práva a povinnosti len manželom.

Ide napríklad o vyživovaciu povinnosť medzi manželmi, ktorá manželstvom vzniká, alebo nárok na vdovský príspevok v prípade smrti manžela, dedenie zo zákona a iné výhody, aj v súkromných sférach, ktoré by mali motivovať páry k uzavretiu manželstva.

Dôvodov, prečo manželstvo požíva zvýšenú ochranu je viacero, dozaista, rodina založená manželstvom má svojím spôsobom predpoklad väčšej stálosti. Je na ňu vyvíjaný zvýšený tlak aj vo veci možného rozchodu manželov, pričom štát podporuje jej zachovanie, poskytuje jej ochranu, a v prípade návrhu na rozvod manželstva, súdne konanie má v prvom rade za cieľ manželov zmieriť, čo sa neraz v súdnom konaní aj podarilo.

Z toho vyplývajúcim významom zvýšenej ochrany, ale aj istého tlaku na manželstvo a manželstvom založenú rodinu je zaiste záujem štátu na výchove potomkov v bezpečnej a stálej rodine, v trvalom spoločenstve s oboma rodičovskými vzormi (vychádzajúc z množstva psychologických štúdií významu celistvej rodiny pre výchovu detí), výchova detí, z ktorých vyrastú platní a zdraví členovia spoločnosti, občania, schopní plniť svoje občianske práva a povinnosti a podieľať sa na zveľaďovaní štátu a zdravom chode spoločnosti.

Z hľadiska jednotlivých cirkví a cirkevného uzatvárania manželstva, význam uzavretia manželstva sa natoľko nelíši a takto založená rodina je „malou Cirkvou“, ktorej cieľom je harmonická výchova detí s požehnaním Cirkvi, vo viere a v láske k Bohu.

„V tajine manželstva sa udeľuje milosť Božia a požehnanie Cirkvi na doživotnú jednotu a na spoločenstvo muža a ženy s cieľom rodenia detí a morálnej dokonalosti. V rodine, ktorá je vytvorená za takýchto

podmienok sa vychovávajú občania pre nebeské kráľovstvo Božie“ (Boumis1997, s. 108).

Aj toto cirkevné vnímanie rodiny podľa Boumisa zodpovedá jej chápaniu ako trvalej inštitúcie, ktorej úlohou je nielen splodiť potomkov, ale aj vychovať ich v harmónii, stabilite a viere, v jej platných členov, „občanov pre nebeské kráľovstvo Božie“.

Predpokladom tejto harmónie je dobrovoľný a slobodný vstup do manželstva, čo výslovne vyžaduje aj zákon o rodine.

Podľa § 1 ods. 1 zákona o rodine, manželstvo je zväzok muža a ženy, ktorý vzniká na základe ich dobrovoľného a slobodného rozhodnutia uzavrieť manželstvo po splnení podmienok ustanovených týmto zákonom.

Podľa § 14 ods. 1 zákona o rodine, manželstvo je neplatné, ak vyhlásenie o uzavretí manželstva nebolo urobené slobodne, vážne, určito a zrozumiteľne.

Aj Pravoslávna a Rímskokatolícka cirkev vyžadujú dobrovoľný a slobodný súhlas budúcich manželov na uzavretie manželstva.

Pravoslávna cirkev slobodný a dobrovoľný súhlas radí medzi tzv. kladné podmienky uzavretia manželstva.¹

„Pre uskutočnenie tejto podmienky aj cirkevné kanóny (pravidlá) zakazujú všeobecne manželstvá vykonané násilím alebo krádežou“ (Boumis 1997, s. 111).

V rímskokatolíckom kánonickom práve ide o vadu manželského súhlasu, v prípade ktorého toto manželstvo sa považuje za neplatné.

„Neplatné je manželstvo uzavreté pod nátlakom alebo z veľkého strachu, vyvolaného zvonku, hoci aj neúmyselne, od ktorého aby sa niekto oslobodil, je nútený vybrať si manželstvo (kan. 1103)“ (Čitbaj, s. 247).

Následkom uzavretia platného občianskoprávneho manželstva je v prvom rade vznik manželských práv a povinností podľa zákona o rodine.

Podľa § 18 zákona o rodine, manželia sú si v manželstve rovní v právach a povinnostiach. Sú povinní žiť spolu, byť si verní, vzájomne

¹ Viac k štúdiu v Boumis 1997, s. 109.

rešpektovať svoju dôstojnosť, pomáhať si, starať sa spoločne o deti a vytvárať zdravé rodinné prostredie.

Podľa § 19 ods. 1 zákona o rodine, o uspokojovanie potrieb rodiny založenej manželstvom sú povinní starať sa obidvaja manželia podľa svojich schopností, možností a majetkových pomerov. Uspokojovaním potrieb rodiny je aj osobná starostlivosť o deti a domácnosť.

Podľa § 19 ods. 2 zákona o rodine, o veciach týkajúcich sa rodiny rozhodujú manželia spoločne. Ak sa nedohodnú o podstatných veciach, rozhodne na návrh jedného z nich súd.

Aj zákon o rodine výslovne ustanovuje napr. podmienku vernosti medzi manželmi, ktorá je podstatným atribútom manželstva aj podľa cirkevných zásad.

„Požiadavka vernosti vyplýva zo samej podstaty manželstva a jeho mravného obsahu“ (Lazar a kol. 2006, s. 258).

Podľa pravidiel Pravoslávnej cirkvi je cudzoložstvo dôvod na rozlúčenie takéhoto manželstva.

„Podobne Cirkev, podľa Pánovho Slova, iba jedno rozlúčenie manželstva, okrem smrti, pokladá za možné, cudzoložstvo a smilstvo. Cudzoložstvo jedného z manželov je dôvod pre rozvod druhého“ (Boumis1997, s. 123).

Medzi následky uzavretia manželstva podľa Pravoslávnej cirkvi tiež patrí (okrem iných) aj celoživotná vernosť medzi manželmi. (Boumis1997)

„Katolícka cirkev, podľa náuky sv. Augustína v teórii kánonického práva rozlišuje tri *dobrá manželstva*. Jedným z nich je *dobro vernosti*, čo je záväzok vernosti manželov.“ (Tretera, Horák 2016).¹

V rámci rodiny vo vzťahu k rodičom, zákon o rodine tiež stanovuje výslovne isté práva, ale aj ukladá povinnosti deťom voči ich rodičom.

Podľa § 43 ods. 2 a 3 zákona o rodine, dieťa je povinné svojim rodičom prejavovať primeranú úctu a rešpektovať ich. Ak dieťa žije v domácnosti s rodičmi, je povinné podieľať sa osobnou pomocou na spoločných potrebách rodiny a prispievať na úhradu potrieb rodiny podľa svojich schopností, možností a majetkových pomerov. Dieťa je ďalej povinné

¹ Ďalšie sú dobro potomkov a dobro sviatosti.

a) spolupracovať so svojimi rodičmi v záujme starostlivosti o neho a jeho výchovu,

b) plniť si svoje vzdelávacie povinnosti primerane svojim schopnosťami a

c) vyvarovať sa spôsobu života, ktorý by mohol byť preň ohrozujúci, najmä užívania látok, ktoré poškodzujú jeho telesné a duševné zdravie.

Pravoslávna cirkev tak isto vyzdvihuje morálne povinnosti detí voči ich rodičom.

„Deti musia rešpektovať svojich rodičov. Tak v starobe, ako aj chorobe a v ich potrebách im pomáhať s láskou a nehou (pozri 16. pravidlo Gangrského snemu)“ (Boumis1997, s. 122).

Nemusíme zachádzať ďaleko do kánonického práva rímskokatolíckej cirkvi, ale základ vzťahu detí voči rodičom nájdeme v Desatore Božích prikázaní, 4-tom prikázaní, ktoré hovorí: *„Cti otca svojho i matku svoju.“*

Vznik manželstva

Podľa § 2 zákona o rodine, manželstvo sa uzaviera súhlasným vyhlásením (ďalej len „vyhlásenie“) snúbencov pred orgánom obce alebo mestskej časti, ktorá vedie matriku (ďalej len „matričný úrad“), alebo pred orgánom registrovanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti (ďalej len „orgán cirkvi“). Snúbenci verejne a slávnostným spôsobom v prítomnosti dvoch svedkov vyhlásia, že uzavierajú manželstvo.

Z uvedeného vyplýva, že právny poriadok akceptuje ako platné uzatvorené manželstvo, manželstvo uzatvorené pred orgánom registrovanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, podľa pravidiel danej cirkvi. Neplatí to pravda bezvýhradne aj naopak. Napríklad rímskokatolícka cirkev nepovažuje za platné manželstvo uzatvorené katolíkom nekánonickou formou.

„Manželství uzavřené kanonickou formou podle příslušných ustanovení kanonického práva (kán. 1100-1123), tedy předtvarí církev, nazýváme kanonickým manželstvím“ (Tretera, Horák 2016, s. 254).

„Použitím jiné než kanonické formy uzavření manželství tím, kdo je katolíkem, resp. se jednou katolíkem stal, manželství z hlediska kanonického práva nevzniká, a takto založený vztah nemá uvnitř katolic-

ké cirkve relevanci, ba je považován za nezákonný“ (Tretera, Horák 2016, s. 254).

Na druhej strane akceptuje ako trvalé zväzky manželstvá uzatvorené občianskoprávne, v prípade, že ide o osoby, ktoré nie sú pokrstenými katolíkmi.

Tu je nutné tiež spomenúť, že právny poriadok uznáva len manželstvá uzatvorené pred orgánmi registrovaných cirkví, podľa zákona č. 308/1991 Z. z. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností. V súčasnosti je na Slovensku 15 registrovaných cirkví.¹

Manželstvo uzatvorené pred orgánom cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, ktorá nie je registrovaná, je podľa právneho poriadku Slovenskej republiky jedna z okolností, kedy takto uzatvorené manželstvo nie je manželstvom, t. j. právny poriadok ho považuje za tzv. zdanlivé manželstvo, ktoré vôbec nevzniklo, a neuplynú z neho ani právne dôsledky, to znamená, že ide o neexistujúce manželstvo.

Zánik manželstva

Podľa § 21 ods. 1 a 2 zákona o rodine, manželstvo zaniká smrťou alebo vyhlásením jedného z manželov za mŕtveho. Ak bol jeden z manželov vyhlásený za mŕtveho, manželstvo zaniká dňom, keď rozhodnutie o vyhlásení za mŕtveho nadobudne právoplatnosť. Ak bolo rozhodnutie o vyhlásení jedného z manželov za mŕtveho zrušené, neobnoví sa zaniknuté manželstvo, ak manžel toho, kto bol vyhlásený za mŕtveho, uzavrel medzitým nové manželstvo.

„Smrť človeka predstavuje najprirodzenejší spôsob zániku manželstva. Každé manželstvo je predovšetkým osobnoprávnym pomerom

¹ Apoštolská cirkev na Slovensku, Bratská jednota baptistov v Slovenskej republike, Cirkev adventistov siedmeho dňa, Slovenské združenie, Cirkev bratská v Slovenskej republike, Cirkev československá husitská na Slovensku, Evanjelická cirkev augsburského vyznania na Slovensku, Evanjelická cirkev metodistická, Slovenská oblasť, Gréckokatolícka cirkev v Slovenskej republike, Kresťanské zbory na Slovensku, Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia v Slovenskej republike, Pravoslávna cirkev na Slovensku, Reformovaná kresťanská cirkev na Slovensku, Rímskokatolícka cirkev v Slovenskej republike, Starokatolícka cirkev na Slovensku, Ústredný zväz Židovských náboženských obcí v Slovenskej republike.

muža a ženy. Ak zomrie jeden z nich, nemôže tento pomer trvať ďalej. Okamih smrti ako takej je preto zároveň aj okamihom zániku manželského právneho pomeru. To znamená, že v dôsledku smrti zanikajú aj jednotlivé práva a povinnosti vyplývajúce z manželstva medzi manželmi navzájom. Pozostalý manžel tým opätovne nadobúda spôsobilosť uzavrieť ďalšie manželstvo“ (Cirák, Pavelková, Števček 2010, s. 67).

Podľa rímskokatolíckej cirkvi je tiež smrť dôsledkom zániku manželstva.

„Jak kanonické manželství, tak i jiná manželství kanonickým právem uznávaná (zákonné neboli přirozené manželství) zanikají z hlediska kanonického práva smrtí jednoho z manželů“ (Tretera, Horák 2016, s. 287).

Pravoslávna cirkev tiež so smrťou spája dôsledky pre manželstvo, avšak rozdielne od rímskokatolíckej cirkvi.

„Cirkev uznáva iba jedno rozlúčenie manželstva, ktoré bolo kánonicky uzavreté, za prirodzené a potrebné. Je to smrť jedného z dvoch manželov. Takéto ukončenie nie je proti svätému prikázaniu: „Čo Boh spojil, nech človek nerozlučuje“ (Mt 19, 6). Po smrti nepokračuje manželstvo (pozri Mt 22, 30). Aj apoštol Pavol zdôrazňuje: „aj vydatú ženu zákon viaže len k žijúcemu mužovi..., ale ak muž zomrie, je oslobodená od zákona“ (Rm 7, 2-3)“ (Boumis 1997, s. 123).

V tejto súvislosti je nutné spomenúť, že smrť jedného z manželov je dôvod rozlúčenia manželstva, nie jeho zániku.

„Tradiční římskokatolický pohled a kanonické předpisy týkající se rozvodu a následných manželství vychází ze dvou předpokladů:

1) sňatek je právní smlouvou, pro křesťany je tato smlouva nezrušitelná,

2) manželská smlouva se týká pouze pozemského života, a tak právně zaniká smrtí jednoho z partnerů.

Pravoslavné stanovisko stojí, jak jsme viděli, na jiných předpokladech:

1: Manželství je tajino uudělenou skrze požehnání kněze partnerům uvnitř Těla samotné Církve; tak jako každá tajina se i manželství dotýká věčného života v Božím království, proto tedy nezaniká smrtí jednoho z partnerů, ale vytváří mezi nimi – pokud si to přejí a pokud „jim je dáno“ (Mt 19, 11) – věčné pouto.

2. Sňatek co by tajina není magickým aktem, ale darem milosti. Pokud partneři, lidské bytosti, nejsou na tuto blahodať připraveni, mohou chybovat v jejím přijetí, či se mohou ukázat, jako neschopní blahodať rozvinout. V těchto případech církev akceptuje skutečnost, že blahodať nebyla „přijata,“ toleruje oddělení a umožňuje nový sňatek. Z důvodu věčného charakteru manželského svazku církev nikdy nenabádá k následným manželstvím – což jsme viděli na příkladu vdov a vdovců – ale pouze, v konkrétních případech, kde se tento přístup jeví pro jedince, jako nejlepší řešení je toleruje.“¹

Rozvod manželstva

Od zániku manželstva smrtí manžela zákon o rodině rozlišuje zrušení manželstva, a to zrušení manželstva rozvodem.

Napriek tomu, že zákon o rodine tiež chápe manželstvo ako trvalý zväzok, netrvá na jeho zachovaní za každých okolností, ale umožňuje jeho zrušenie rozvodom za podmienok v ňom ustanovených.

Konkrétne dôvody zákon o rodine taxatívne nevymenúva, ale ich sústreďuje v § 23 ods. 1 podľa ktorého, súd môže manželstvo na návrh niektorého z manželov rozviesť, ak sú vzťahy medzi manželmi tak vážne narušené a trvalo rozvrátené, že manželstvo nemôže plniť svoj účel a od manželov nemožno očakávať obnovenie manželského spolužitia.

Skúmanie tohto narušenia je úlohou súdu, ktorý má záujem na zachovaní manželstva hlavne v prípade, že z neho pochádzajú maloleté deti. V takom prípade nedbá len o zachovanie manželstva medzi mužom a ženou ale o zachovanie rodiny a bezpečia maloletých detí, pre ktorých je matka matkou a otec otcom a rodina rodinou, aj keď do manželstva pôvodne sami pre seba vstupovali ako „cudzí“ ľudia.

Samozrejme že nie každé narušenie a rozvrat vzťahov je hneď dôvodom rozvodu manželstva, musí ísť o vážny rozvrat.

„V právnej teórii i aplikačnej praxi sa na označenie tohto stavu ujal názov kvalifikovaný rozvrat manželstva, prípadne kvalifikovaný rozvrat vzťahov medzi manželmi. Rozumie sa ním taký rozvrat, ktorý sa

¹ MEYENDORFF, J. 2015. MANŽELSTVÍ – XII. kapitola – John Meyendorff. [online]. 2015. Dostupné na: <<https://www.pravoslavnaolomouc.com/manzelstvi-xii-kapitola-john-meyendorff/>>. (Prevzaté dňa 27.10.2017)

vzhľadom na dĺžku a intenzitu narušenia vzťahov medzi manželmi javí ako nenapraviteľný, v dôsledku čoho manželstvo už nemôže plniť svoj účel“ (Lazar a kol. 2006, s. 263).

Uvažovať o možnosti ďalšieho plnenia účelu manželstva je treba v prípade každého manželstva konkrétne, keďže pojmu manželstvo nie vždy zodpovedá rodina s mladými rodičmi nepľnoletými deťmi a ktorého účelom je ich výchova, ale môže ísť o manželstvo čerstvo uzatvorené zatiaľ bezdetné, kde jeho účel je biologický – splodenie potomkov, ale aj manželstvo starších manželov, ktorého účelom a funkciou je vzájomná starostlivosť a pomoc. (Lazar a kol. 2006)

Podľa § 23 ods. 2 zákona o rodine, súd zisťuje príčiny, ktoré viedli k vážnemu rozvratu vzťahov medzi manželmi a pri rozhodovaní o rozvode na ne prihliada. Súd pri rozhodovaní o rozvode vždy prihliadne na záujem maloletých detí.

Súd v konaní o rozvod manželstva nezisťuje len existenciu rozvratu, ale aj jeho príčiny tak, aby bol schopný posúdiť možnosti nápravy. Musí skúmať danú situáciu v manželstve starostlivo a zodpovedne, vo vzájomných súvislostiach príčin rozvratu a intenzity rozvratu a možnosti jeho odvrátenia.

Podľa platnej právnej úpravy súd musí pri konaní o rozvode prihliadnuť na záujem maloletých detí. To znamená, že manželstvo môže rozviesť aj keď z neho pochádzajú maloleté deti, na ich záujmy však musí prihliadať.

„Predovšetkým musí starostlivo uvážiť či a ako sa rozvrat medzi manželmi prejavuje najmä vo výchove detí. Ak súd síce zistí, že vzťahy medzi manželmi sú vážne rozvrátené, ale tento rozvrat sa závažne nepremietol do výchovného prostredia detí, mal by návrh na rozvod manželstva zamietnuť“ (Lazar a kol. 2006, s. 264).

Manželstvo z dôvodu svojho významu požíva zvýšenú ochranu nielen zo strany hmotného práva, ale aj zo strany procesného, a to úpravy rozvodu manželstva podľa príslušného procesného predpisu – Civilného mimosporového poriadku, ktorý svojimi ustanoveniami reaguje na zámer právneho poriadku a tým aj spoločnosti, manželstvo zmieriť a udržať.

Podľa § 96 ods. 1. zákona č. 161/2015 Z. z. Civilného mimosporového poriadku, súd vedie manželov k odstráneniu príčin rozvratu a usiluje sa o ich zmierenie.

Podľa § 96 ods. 2 CMP, ak je to účelné a umožňujú to okolnosti predjednávanej veci, môže súd účastníkov vyzvať, aby sa o zmierne riešenie pokúsili mediáciou.

Právny poriadok SR teda nemá záujem na rozvoze manželstiev a procesnými ustanoveniami, ale aj hmotnoprávnou zvýšenou ochranou vytvára akýsi tlak na jeho zachovanie.

Na rozdiel od toho, kánonické právo inštitút rozvodu manželstva ani nepozná, resp. neuznáva, rímskokatolícka cirkev vôbec, pravoslávna cirkev je v tomto ohľade prístupnejšia.

V zmysle kán. 1056 Kánonu kánonického práva (ďalej len „KKP“), podľa ktorého sú podstatnými vlastnosťami manželstva jeho jednota a nerozlučiteľnosť, a kán. 1141 KKP, podľa ktorého uzavreté a dokonané manželstvo nemôže byť rozviazané nijakou ľudskou mocou a z nijakého dôvodu, okrem smrti, katolícka cirkev nepripúšťa občianskoprávny rozvod manželstva.

V praxi to znamená, že i keď občianskoprávny súd rozvedie manželstvo súdnym rozsudkom, z pohľadu rímskokatolíckej cirkvi manželstvo i naďalej trvá.

„Následkom pretrvávania existencie predošlého cirkevného manželského zväzku je napríklad nemožnosť uzavrieť nové cirkevné manželstvo, ale len formou civilného sobáša. Takto nové civilné manželstvo však nenadobudne hodnotu sviatosti a v duchu cirkevných zákonov budú manželmi stále strany z predchádzajúceho manželského zväzku.“¹

„Pravoslávne cirkve pristupujú na výjimečnou možnosť cirkevného uznání jedného rozvodu a za okolností mimořádné výjimečných i na možnosť cirkevného uznání druhého rozvodu (v obou případech zejména tam, kde došlo k cizoložství). Rozvod má pravoslavném kanonickém právu účinnost jen tehdy, je-li proveden na církevní rovine“ (Tretera, Horák 2016, s. 394).

¹ Cirkev a rozvod manželstva. 2012. [online]. 2012. Dostupné na: <http://centrumpravnejpomoci.sk/doc/Cirkev_a_rozvod_manzelstva_08-2012.pdf>. (Prevzaté dňa 29.10.2017)

„Cirkev nikdy neakceptovala hriešny názor a zvyk ľudí, ľahko rozlúčiť neúspešné manželstvo. Pretože má pochopenie pre ľudskú povahu a chce obísť horšie situácie, ustúpila potrebám spoločnosti a štátu, dovoľuje v niektorých prípadoch aj rozluku manželstva. Tak sa definoval tzv. rozvod“ (Boumis 1997, s.124).

Ako sa uvádza aj vyššie, rozvod a nové manželstvo vychádza u východných cirkví z predpokladu, že manželstvo, ako sviatosť nie je nejakým magickým aktom, ale darom lásky Božej.

„Človek je ale tvorom veľmi nestálym a krehkým, ktorý často hreší. V tejto situácii môže prosiť Boha o preniknutie manželstva láskou, ale môže sa tiež ukázať neschopnosť rozvíjať lásku v spoločnom živote. V tejto situácii má cirkev možnosť potvrdiť, že Božia láska nebola prijatá, a môže tolerovať rozluku a povoliť nové manželstvo.“¹

„Rozvod nemôže byť dovolený podľa ľubovôle alebo ako schválenie civilného rozvodu. Synodálny dokument opakuje starobylý princíp, podľa ktorého je nevinnej stránke dovolené uzavrieť manželstvo, kým vinnej stránke sa povolí druhý sobáš iba potom, ako prisľúbila konať pokánie a vykonala epítimiu. Vo výnimočných prípadoch tretieho manželstva sú tresty sprísnené.“²

V pravoslávnej cirkvi je rozvod vnímaný ako dišpenz – oslobodenie, udelené nevinnej strane s tým, že náuka o nerozlučiteľnosti manželstva zostáva zachovaná.

„Rozvod je teda „Cirkvou dovolený iba pre zhovievavosť voči ľudskej nedokonalosti a pre starostlivosť o spásu človeka“ a pod podmienkou, že manželská zmluva bola porušená a nie je možné obnoviť ju. Rozvod je vo výlučnej kompetencii cirkevného tribunálu, ktorý posudzuje žiadosť manželov na základe dôvodov ustanovených svätou synodou.“³

¹ Nerozlučiteľnosť manželstiev v pojetí východných cirkví. [online]. 2017. Dostupné na: <<http://nesvatostnamanzelstvi.wz.cz/index.php?c=texty/vychod.htm>>. (Prevzaté dňa 29.10.2017)

² VASIL, C. 2014. Sobáš a rozvod v pravoslávnych cirkvách. [online]. 2014. Dostupné na: <<http://www.impulzrevue.sk/article.php?1245>>. (Prevzaté dňa 28.10.2017)

³ VASIL, C. 2014. Sobáš a rozvod v pravoslávnych cirkvách. [online]. 2014. Dostupné na: <<http://www.impulzrevue.sk/article.php?1245>>. (Prevzaté dňa 28.10.2017)

Dôvody rozvodu vymedzuje pravoslávna teológia taxatívne a medzi ne zaradzuje napríklad cudzoložstvo, bigamiu, opustenie manžela s úmyslom oslobodenia sa od manželských povinností, silný otras, neschopnosť pohlavného života, duševné choroby, malomocenstvo, nezvestnosť a ďalšie.

Pravoslávna cirkev dokonca aj v prípade rozvodu manželstva pripúšťa uzatvorenie ďalšieho, druhého a výnimočne tretieho manželstva.

„Ten koho vinou manželstvo zaniklo (napr. ten kto bol neverný) je vylúčený z prijímania Eucharistie po dobu epitímie a nemôže uzavrieť druhé cirkevné manželstvo. Ten z manželov, ktorý bol opustený a nezapríčinil rozpad manželstva, má právo na nový cirkevný sobáš. Ten je však menej slávnostný, nakoľko je vedený v zádušnom duchu za pôvodné manželstvo. Podmienkou na uzatvorenie druhého manželstva „nevinnej strany“ je „cirkevný rozvod“ predchádzajúceho manželstva.“¹

Neplatné a zdanlivé manželstvo

Okrem zrušenia manželstva rozvodom a zániku manželstva smrťou, právny poriadok Slovenskej republiky hovorí o tzv. neplatnosti manželstva, pričom vymenúva dôvody, za ktorých manželstvo nie je uzatvorené platne.

V zmysle právnej teórie teda rozlišujeme ešte tzv. zdanlivé manželstvo.

„Pod vplyvom kánonického práva sa vyvinula sústava okolností, ktoré vylučovali vznik manželstva vôbec, alebo ich existencia spôsobovala, že manželstvo síce vzniklo, ale bolo neplatné“ (Lazar a kol. 2006, s. 250).

Na takto uzatvorené manželstvo sa hľadí ako na platne uzatvorené manželstvo až do času, kým súd nerozhodne o jeho neplatnosti.

Podľa § 16 ods. 1 zákona o rodine, manželstvo, o ktorom súd rozhodol, že je neplatné, považuje sa za neuzavreté.

„Pokiaľ ide o práva a povinnosti manželov k spoločnému dieťaťu a o ich majetkové pomery po rozhodnutí súdu o vyhlásení manželstva za neplatné, rovnako platia ustanovenia o právach a povinnostiach rozve-

¹ Cirkev a rozvod manželstva. 2012. [online]. 2012. Dostupné na: <http://centrumpravnejpomoci.sk/doc/Cirkev_a_rozvod_manzelstva_08-2012.pdf>. (Prevzaté dňa 29.10.2017)

dených manželov k spoločnému dieťaťu a o ich majetkových pomeroch, okrem iného aj ustanovenia o zániku a vysporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov, o spoločnom nájme bytu. Právoplatnosťou rozsudku o neplatnosti manželstva znamená, že sa na manželstvo hľadí ako keby nebolo uzavreté“ (Kotová, J. 2013, s. 26).

Zákon o rodine rozlišuje 5 okolností, ktoré vylučujú vznik platného manželstva. Týmito okolnosťami sú:

- *existencia iného manželstva,*
- *príbuzenstvo,*
- *nedostatok veku,*
- *duševná porucha,*
- *vada právneho úkonu.¹*

„Zdanlivé, resp. neexistujúce manželstvá na rozdiel od manželstiev neplatných vôbec nevzniknú a nevyvolávajú žiadne právne následky.“ (Kotová, J. 2013, s. 26).

Podľa § 17 zákona o rodine, manželstvo nevznikne, ak vyhlásenie o uzavretí manželstva

- a) bolo vynútené násilím,
- b) urobila maloletá osoba mladšia ako 16 rokov,
- c) bolo urobené pred nepríslušným matričným úradom s výnimkou podľa § 4 ods. 2 a 3 alebo ak bolo vyhlásenie o uzavretí manželstva urobené pred nepríslušným starostom alebo primátorom, alebo poslancom obecného zastupiteľstva, alebo mestského zastupiteľstva,

d) bolo urobené pred cirkvou alebo náboženskou spoločnosťou, ktorá nie je registrovaná podľa osobitného predpisu, alebo ak bolo vyhlásenie o uzavretí manželstva urobené pred osobou, ktorá nebola oprávnená vykonávať činnosť duchovného registrovanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti,

e) bolo urobené v cudzine pred orgánom, ktorý na to nebol určený, alebo

f) urobil zástupca bez platného plnomocenstva, alebo ak došlo k odvolaniu plnomocenstva podľa tohto zákona.

Tieto okolnosti nie je možné ani dodatočne zhojiť, lebo takto uzatvorené manželstvo vôbec nevzniklo.

¹ Tieto okolnosti špecifikuje zákon o rodine vo svojich ustanoveniach § 9 až § 16.

Už z uvedeného vyplýva, že dané zásady preberá právny poriadok, v podmienkach kresťanskej spoločnosti, z kánonického práva.

Tieto okolnosti neplatnosti manželstva rozšírené o ďalšie cirkvami uznané okolnosti rozlišuje tak cirkev rímskokatolícka (prekážky manželstva) ako aj Pravoslávna (kladné a záporné podmienky manželstva).

V podstate kánonické vnímanie prekážok uzatvorenia manželstva absorbuje tie, ktoré sú dané zákonmi štátu, v záujme predchádzania tzv. krívajúcich manželstiev.

Niektoré z týchto prekážok sa sformulovali vychádzajúc zo svojho biologického pôvodu.

„Překážka pokrevního příbuzenství vzniká na základě biologického původu, t.j. bez rozdílu, zda k zplodění jednotlivých příbuzných (v celém řetězu prostředkujícím pokrevní příbuzenství jednotlivců) došlo v platném manželství nebo mimo platné manželství. Tato překážka je v práve katolické cirkve latinské i východných nedispenzovatelná ve všech stupních přímé linie (t.j. mezi příbuznými pocházejícími jeden od druhého) a ve druhem stupni boční linie (t.j. mezi sourozenci plnorodými i polorodými), neboť sa v těchto případech jedná o překážku z přirozeného práva“ (Tretera, Horák 2016, s. 274).

Príbuzenstvo krvi považuje za zápornú prekážku platnosti manželstva aj pravoslávna cirkev.

„Pre všetky príbuzenstva „priamou čiarou“ je zakázané manželstvo bez obmedzenia. V príbuzenstve „nepriamou čiarou“ je zakázané manželstvo do štvrtého stupňa“ (Boumis 1997, s. 115).¹

Jednotlivé cirkvi poznajú aj ďalšie prekážky, ktoré svetský právny poriadok nepozná, rímskokatolícka cirkev napríklad prekážku prijatia posvätných sviatostí – neplatne uzatvárajú manželstvo tiež tí, ktorí posvätnými sviateniami prijali niektorý z vyšších posvätných stupňov a iné. (Čitbaj)

Tieto okolnosti vylučujúce platnosť manželstva musia byť v istom súlade s právnym poriadkom štátu aj preto, aby nenastala situácia, kedy by vzniklo manželstvo platné podľa príslušného cirkevného práva, ale neplatné podľa platného právneho poriadku štátu. V takom prípade by sa mohlo stať, že by manželstvo, ktoré nie je uznané právnym poriad-

¹ Viac v Boumis 1997.

kom štátu nepoživalo zvýšenú ochranu zo strany štátu a jeho hmotno-právnych ustanovení. Napríklad ide o podmienku veku pre vstup do manželstva.

„Cirkev nemá pravidlo, ktorým určuje presný vekový limit (horný alebo dolný) osôb vstupujúcich do manželstva. Myslíme si, že je povinnosťou každej miestnej Cirkvi rešpektovať a určovať jej členom vekový limit odporúčaný štátom“ (Boumis 1997, s. 110).

Teológia rímskokatolíckej cirkvi radí nemožnosť uznania manželstva podľa sekulárneho práva medzi tzv. zábrany uzavretia manželstva.

„Takový prípad nastáva len zriedka, pretože kanonická úprava manželských prekážek je prísnejší a podrobnejší než obdobná úprava v sekulárnych právnych rádech. Cirkevní právo „absorbuje“ väčšinu prekážek ze svetského práva. Je však nutno počítať s prípadmi, že by manželstvá pre niejakú prekážku svetského manželského práva nebylo štátom uznané, čo by mohlo poškodiť niekoho z manželů ve věci jeho oprávnených zájmu, napr. nároku na vdovský dôchod či dedenie zákona, a cirkev si vyhradzuje právo zabrániť vzniku takej situácie. Bráni tak vzniku tzv. „kulhavých manželstiev“ (Tretera, Horák 2016, s. 267).

Záver

Príspevok preukázal, že vnímanie a úprava manželstva podľa nášho platného právneho poriadku vo svojej podstate korešponduje s kánonickým právom vybraných cirkví a ani stáročia existencie spoločnosti a jej „modernizácia“ doposiaľ nemala v našich podmienkach dosah na zásadnú zmenu v chápaní tohto historického inštitútu, zväzku muža a ženy, z ktorých vzídu ich potomkova – pokračovatelia ľudstva i viery.

Zoznam bibliografických odkazov:

- BOUMIS, I.P. 1991. *Kanonické právo Pravoslávnej cirkvi*. Prešov: Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove. 240 s. ISBN 80-88885-21-3.
- CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. 2010. *Rodinné právo*. Šamorín: Heuréka. 216 s. ISBN 978-80-89122-47-9.

- ČITBAJ, F. *Manželstvo v katolíckom kánonickom práve a právnom poriadku Slovenskej republiky*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. ISBN 978-80-555-1013-2.
- KOTOVÁ, J. 2013. *Zákon č. 36/2006 Z. z. o rodine s komentárom*. Žilina: Poradca s. r. o. ISSN 1335-1583.
- LAZAR, J. a kol. 2006. *Občianske právo hmotné 1*. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r. o. 635 s. ISBN 80-8078-084-6.
- TRETERA, J. R., HORÁK, Z. 2016. *Cirkevní právo*. Praha: Leges. 422 s. ISBN 978-80-7502-192-2.
- MEYENDORFF, J. 2015. MANŽELSTVÍ – XII. kapitola – John Meyendorff. [online]. 2015. Dostupné na: <<https://www.pravoslavnaolomouc.com/manzelstvi-xii-kapitola-john-meyendorff/>>.
- VASIL, C. 2014. Sobáš a rozvod v pravoslávnych cirkvách. [online]. 2014. Dostupné na: <<http://www.impulzrevue.sk/article.php?1245>>.
- Nerozlučiteľnosť manželstiev v pojetí východných cirkví. [online]. 2017. Dostupné na: <<http://nesvatostnamanzelstvi.wz.cz/index.php?c=texty/vychod.htm>>.
- Cirkev a rozvod manželstva. 2012. [online]. 2012. Dostupné na: <http://centrumpravnejpomoci.sk/doc/Cirkev_a_rozvod_manzelstva_08-2012.pdf>.
- Zákon číslo 36/3005 Z. z. o rodine v aktuálnom znení.
- Zákon číslo 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok.
- Zákona č. 308/1991 Z. z. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v aktuálnom znení.

PRAVOSLÁVNA IKONA

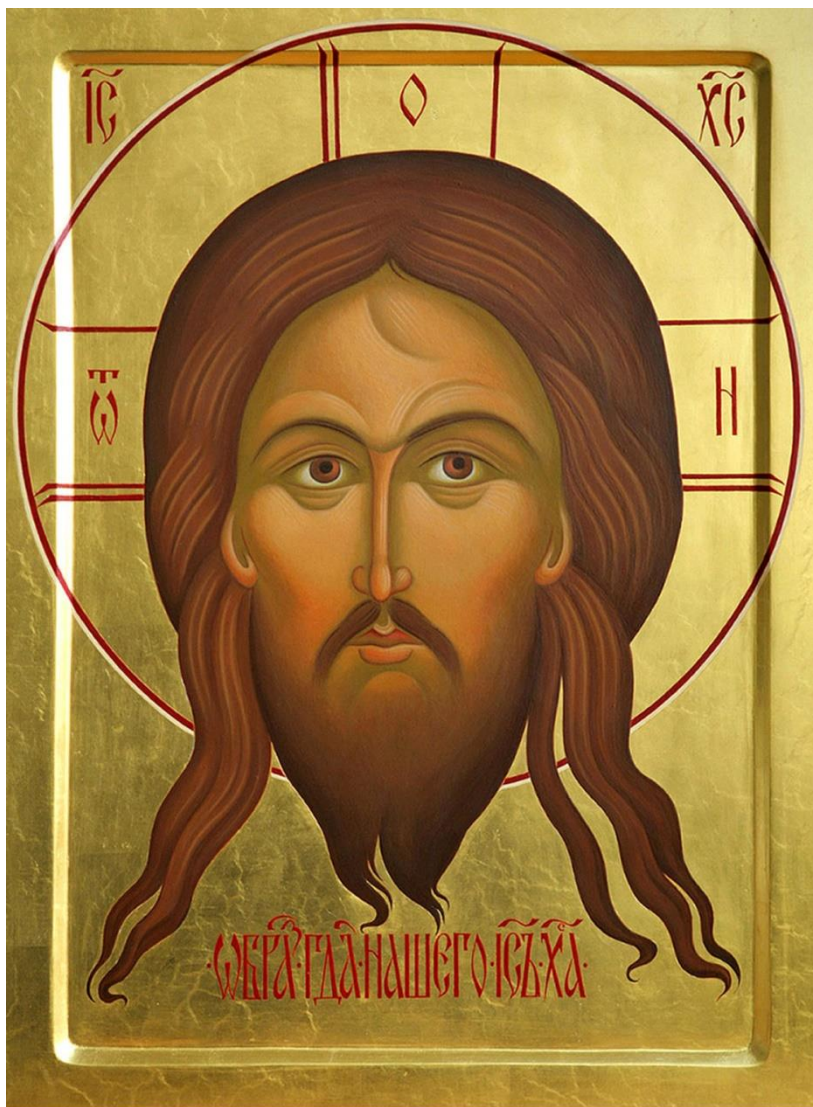
doc. ThDr. Ján Husár, PhD.

Ikona – domovov posvätenie. Ikona – pred utrpením pevná ohrada. Ikona – rodičom požehnanie. Ikona – deťom ochranca. Ikona – pútnikom záštita. Ikona – smútiacim útecha. Ikona – chorým nádej. Ikona – namáhajúcim sa pomoc. Ikona – okno do rajských príbytkov. Ikona – všetkých kresťanov radosť.

Ikona je dielom Cirkvi a vzniká pôsobením Božej blahodate. Vzniká pri modlitbách a prosbách, aby slúžila pre modlitby a prosby. Ikona je vždy tou, ktorá nás vyzýva k modlitbe. Ikona je okno do neviditeľného sveta, zobrazuje iný svet. Zobrazuje nové nebo a novú zem, stáva sa oknom do sveta večnosti, kde na nás čaká Christos ako víťaz nad smrťou. Boží obraz – ikonu, nosí v sebe každý z nás, je potrebné ju snahou o podobnosť odkrývať. To je jediná cesta k spásu.

Jednou z charakteristických črt Pravoslávia sú ikony. Sú neodmysliteľnou súčasťou pravoslávnej Tradície. Slovo ikona je gréckeho pôvodu a znamená obraz, portrét. V Pravosláví sa týmto slovom označujú vyobrazenia Spasiteľa Isusa Christa, Bohorodičky, anjelov, svätcov alebo udalostí z biblickej či cirkevnej histórie. Na jej zhotovenie je možné použiť rôzne prírodné materiály (drevo, kov, kamienky, sklo a pod.) a rôzne techniky (freska, mozaika, vyrezávaná, tepaná, písaná na drevenej doske, na skle, keramike a i.).

Prečo máme ikony? Je to najmä kvôli túžbe po Prvoobrazu – Isusovi Christovi. Každá ikona nás totiž k Nemu privádza. Pozýva nás do spoločenstva s Ním a to do spoločenstva blahého a večného. Ikona je tak viditeľným, no predsa duchovným mostom k neviditeľnému svetu radosti a pokoja z výsosti, k svetu harmónie a neustálej lásky. Veriaci človek svoju myseľ neupriamuje na materiu, naopak, ikona ho od matérie povznáša k duchovnému vnímaniu a rozjímaniu o Bohu. Každá ikona Christa, Bohorodičky, anjela, svätca či cirkevného sviatku nám ukazuje cestu do vyšších sfér, než sú pozemské. Nakoniec, samotný Boží Syn je tou prvou príčinou, prečo máme a uctievame ikony. Svojím vtelením, príchodom na tento svet z útroby Panny, vykonal Boh najväčší zázrak spojením Neba a zeme, neviditeľného s viditeľným, večného s dočas-

*Prvá ikona Isusa Christa
Nerukotvorený Spasiteľ - Mandylion*

m, Božstva s človečenstvom. Naše oči Ho skutočne videli, naše uši Ho skutočne počuli a naše ruky sa Ho skutočne dotýkali. On sám nám dal dôvod k ikonotvorbe – odtlačok svojej tváre – tzv. Nerukotvorený obraz (Mandylyon).

Ikona sa píše, nie maľuje. Tento fakt vyplýva najmä z jej úloh, ktoré plní v Christovej Cirkvi, obzvlášť však z vieroučného a misijného posolania. Ikona sa píše, pretože sa dá čítať. Dá sa prečítať rovnako dobre a zrozumiteľne, ako každá kniha, ktorej obsah si želáme prijať. Preto sa pri nedostatku kresťanskej literatúry (Svätého Písma, diel svätých otcov, bibliografie svätých), keďže zväčša existovalo iba niekoľko exemplárov, ikona stala dôležitou súčasťou vieroučnej práce Cirkvi a aj výborným prostriedkom misie. Z ikony môžeme prečítať teológiu, históriu, život svätca a pod. Čítame podľa línií, farieb, symbolov, postáv, ich gest a vecí zobrazených na ikonách.

Ikona v Cirkvi vždy plnila a plní viaceré úlohy, ktorými však sleduje jediný cieľ – záchranu, spásu človeka. Z teologickej literatúry o ikonografii sa dozvedáme, že keď chceme pochopiť význam ikony a jej miesto, mali by sme si najprv uvedomiť, aké poslanie ikona v Cirkvi plní. Pravoslávna ikona má a plní niekoľko úloh. V prvom rade je to úloha bohoslužobná, s ňou je úzko spojená modlitebná, potom aj dogmatická (vieroučná) a tiež misijná, historická, estetická a aj terapeutická. Všetky jej úlohy sú v Cirkvi nezastupiteľné.

Christova Cirkev nikdy nerobila nič zbytočné. Všetko svoje učenie až do najmožnejších detailov vypracovávala ako odpoveď na konkrétny podnet, ktorý zväčša ohrozoval jej soteriologické poslanie. Vypracované dogmatické učenie Cirkvi riešilo konkrétny vieroučný problém, aby tak Cirkev zachovala pre ďalšie generácie spasiteľné učenie v najčistejšej možnej forme. Tak to Cirkev robila aj v oblasti ikonografie. Jej úlohy aj biblické a teologické východiská popísala vtedy, keď vznikol k tomu dôvod, napríklad ako odpoveď na ikonoborecké tendencie či ako jasné stanovisko pri prechode od symbolov k reálnemu zobrazeniu Bohočloveka Christa.

Význam gréckeho slova „εικον“, teda ikona, v preklade teda znamená obraz, portrét. V období formovania kresťanského umenia týmto pojmom pomenúvali každé zobrazenie, ktoré bolo monumentálneho alebo samostatného charakteru, nezávisle od toho, akou technikou bolo

vytvorené. Dnes pod týmto slovom rozumieme prevažne písanú, vyrezávanú, mozaikovú ikonu Christa, Bohorodičky, svätých. Pre pravoslávnu Cirkev ma ikona nesmierny význam. Neexistuje pravoslávny chrám, kde by nebola ikona. Na bohoslužbách si každý deň pripomíname nielen slovom, ale aj ikonou, cirkevné sviatky, mučeníkov, prepodobných, apoštolov, prorokov, svätých otcov... Pohľady svätých na ikonách v nás vzbudzujú pokoru a túžbu po rozhovore. A práve táto túžba nás vedie k tomu, aby sme dennodenne pred nimi skladali ruky a vo svojich modlitbách prosili Boha o pomoc a milosrdenstvo.

Priestranstvo na ikone nie je ničím ohraničené. Vníma sa ako plocha nekonečnosti. Architektonické stavby v sebe nikdy neskrývajú prebiehajúcu udalosť, hoci sa odohráva vo vnútri. Na ikone sa táto udalosť zobrazuje ako prierez stavby a interiéru, ktorý vnímame ako otvorené priestranstvo. Dej, odohrávajúci sa na ikone sa neuzatvára na miesto, kde historicky vznikol, neohraničuje sa ani momentom v čase, kedy sa uskutočnil. Zobrazené udalosti nepodliehajú času, akoby všetky prebiehali súčasne.

Ikona nepozná šerosvit (hra svetla a tieňa), ktorý je charakteristický pre umelecké obrazy. Zobrazuje sa vo svetle, čím naplňuje slová Isusa Christa „Ja som svetlo sveta“ (Jn 8, 12), „To svetlo svieti v tme, ale tma Ho nepohltila“ (Jn 1, 5). Svetlo ikony vychádza už zo samotného pozadia, ktoré je prevažne zlatej farby. Taktiež vychádza aj zo samotných zobrazovaných postáv, ktoré sa prenáša cez nimbus. Latinské slovo nimbus znamená „oblak“, „žiara“ a je symbolom Božieho sveta, ktorý Christos zjavil svojim učeníkom na hore Tábor, kde sa preobrazil. Svetlo preniká aj z bielych čiar, ktoré sú všadeprítomné na tvárach, odevoch, architektúre, flóre...

Technológia ikony predkladá presne stanovené kroky nanášania farieb, ktoré sa pokladajú náležitým spôsobom od najtmavšej po najsvetlejšiu. Ikonopisec postupne odhaľuje obraz, ktorý od počiatku akoby bol prítomný v doske. Farba, tak ako všetko na ikone, je podriadená úlohe, ktorá má odkryť svet duchovnej podstaty vo fyzickom priestranstve. Každá farba má svoje miesto a symboliku. Zlatá – označuje samotného Boha a Nebeské Kráľovstvo, kde nikdy nie je tma. Purpurová – je farba kráľov, vladárov – Boha na nebi, cisára na zemi. Mnohokrát sa touto farbou zobrazuje rúcho Bohorodičky ako Kráľovnej Nebies. Červená

farba je farba krvi a múk, preto sú mučeníci odetí do odevu tejto farby. Červené pozadie symbolizuje triumf večného života nad smrťou. Biela farba je symbolom čistoty, svätosti a spravodlivých. Zobrazuje sa ňou povíjadia detí, duše spravodlivých a anjeli. Modrá označuje nekonečnosť Neba, symbol večného sveta. Je považovaná za farbu Božej Matky zjednocujúcej v sebe pozemské a nebeské. Farba zelená je farbou života, preto sa zobrazuje tam, kde sa rodí nový život. Čiernou farbou sa zobrazuje zlo, pekelné muky, smrť a hroby. No označuje aj hĺbku vesmíru a odevy mníchov ako symbol vzdania sa pozemských bláh a radostí. Farba, ktorá by sa nemala používať na ikonách, je sivá, pretože v sebe spája čiernu a bielu, zlo a dobro, je farbou rozpoltenosti.

V Pravoslávnej Cirkvi má všetko svoju správnu mieru, mieru, ktorá je daná skúsenosťou Cirkvi. V Cirkvi má všetko svoje správne miesto aj úlohu a všetko je namierené na spásu človeka. Správnu mieru má pôst, modlitba, poslušnosť, eucharistický život... a správnu mieru má aj úcta k ikonám. Vysvetlili nám ju Otcovia, ktorí rozvinuli učenie o správnom spôsobe uctievania svätých ikon a ďalších religióznych predmetov. Hovorí, že sa neklaníme ikone ako takej, ale Bohu. Neklaníme sa ani materiálu, z ktorého je ikona urobená, ale prostredníctvom ikony sa klaníme Prvoobrazu – Isusovi Christovi. K svätým ikonám máme mať zbožnú úctu, takú, ktorá nám pomáha na ceste k Bohu.

Púť ikony v dejinách Pravoslávia nebola vždy jednoduchá. O ikonu sa viedli niekoľko storočné boje, škoda len, že nie iba v teologickej rovine. Ikonoborectvu podľahli nielen obyčajní ľudia, no dokonca aj samotní byzantskí cisári, ako napr. Lev III. či Konštantín Kopronym a tak ikonoborecké hnutie dostalo aj politický rozmer. Ikonoborecká politika byzantských cisárov mala za cieľ akési prímerie s moslimskými a židovskými susedmi, sledovala získanie výhod, ktoré však nikdy nedosiahla. Nastalo ohromné ničenie ikon a prenasledovanie aj mučenie ich uctievačov. Ikonopiscom odťínali ruky, páliť prsty, ľuďom a mníchom rozbiť hlavy, topili ich zašitých vo vrečiach. Obdobie tzv. ikonoborectva pripravilo Cirkev o stovky starobylých ikon, celých chrámových rozpisov, ostatkov svätých a ďalších vzácností, cez ktoré sa ochraňovalo pravoslávne tradičné učenie. Napokon však Cirkev neustále napájaná a kimená samotným Christom a vedená i posväcovaná Svätým Duchom, dala ikonám správne miesto, ktoré má ikona v Pravosláví dodnes

a tak svoje učenie ochraňuje v čistote aj prostredníctvom nich. Ikony boli a sú aj dnes neodmysliteľnou súčasťou cirkevnej Tradície a každý pravoslávny veriaci by k nim mal mať zbožnú úctu.

Ikona nie je dielom jediného ikonopiscu, ale dielom Cirkvi. Býva bez podpisu, pretože nie je výtvorom človeka, ale vzniká pôsobením Božej blahodate. Každá čiarka, každý detail má symbolický význam, ktorý nás učí spoznávať duchovnú hĺbku ikony. Ak obraz nazývame oknom do okolitého sveta, potom ikonu môžeme nazvať oknom do neviditeľného sveta. Ikona, zobrazujúca iný svet, sa stáva nazretím do večnosti, kde je zavŕšené víťazstvo Christa – víťazstvo dobra nad zlom, života nad smrťou.

Použitá literatúra:

- АЛЕКСЕЕВ, С.: *Иконописцы Святой Руси*. Санкт–Петербург 2008.
- АЛЕКСЕЕВ, С.: *Энциклопедия православной иконы*. Санкт–Петербург 2007.
- ЕВДОКИМОВ, П.: *Искусство иконы. Богословие красоты*. Клин 2005.
- ФЛОРЕНСКИЙ, П.: *Иконостаc*. Москва : «Азбука» 2014. ISBN 978-5-389-06930-5.
- ГОРБУНОВА-ЛОМАКС, И.: *Икона: Правда и вымыслы*. St. Petersburg 2009. ISBN 978-5-7868-0019-7.
- ИОАНН ДАМАСКИН, преп.: *Точное изложение православной веры*. Москва 2002. ISBN 5-8233-0002-6.
- ЯЗЫКОВА, И. К.: *Богословие иконы*. Общеизвестный Православный Университет. Москва 1995.
- LÁŠEK, J. B., LUPTÁKOVÁ, M., ŘOUTIL, M. (eds.): *Ikona v ruském myšlení 20. století. (Sborník statí a studií)*. Pavel Mervart : Červený Kostelec 2011. ISBN 978-80-87378-98-4.
- LOSSKY V. W., USPENSKY L.: *The Meaning of Icons*. London 1947.
- ТРУБЕЦКОЙ, Е. Н.: *Три очерка о русской иконе: Умозрение в красках*. Москва : ИнфоАрт, 1991.
- УСПЕНСКИЙ, Л. А.: *Богословие иконы Православной Церкви*. Москва 1997.

IKONA NAJSVÄTEJŠEJ TROJICE

doc. ThDr. Ján Husár, PhD.

Jedna z osobitostí pravoslávnej Cirkvi je, že svoje spasiteľné učenie stáročiami uchováva v čistote aj cez sväté ikony. Tie môžu zobrazovať výjavy zo života Isusa Christa, Presvätej Bohorodičky a tiež svätcov, ktorých Boh preslávil už tu na zemi. Mnohé z týchto ikon majú schopnosť uzdravovať ľudí na základe ich úprimnej viery, točia myro s ľúbeznu vôňou. Ak sa obyčajný maliar rozhodne namaľovať obraz, vtedy si vôkol seba hľadá predmet svojho záujmu, teda inšpiráciu. U pravoslávnych ikonopiscov je to úplne inak. Svoju inšpiráciu hľadajú spoločne s Bohom prostredníctvom modlitby a pôstu, pričom predmetom ich záujmu nie je krása, ako ju chápe svet, no krása duchovná, ktorá osloví každého, kto sa na pravoslávnu ikonu pozrie. Pritom námety nachádzajú na stránkach Svätého Písma Starého i Nového Zákona, v Tradícii Cirkvi a v životoch svätých.

Pohostinnosť Abraháma

Aj námet na napísanie ikony Svätej Trojice je zo Svätého Písma Starého Zákona. Vychádza z udalosti, kedy sa Abrahámovi pri dubine Mamrého zjavil Hospodin (1Mjž 18, 1–15 verš). Prišli k nemu traja anjeli a Abrahám ich aj so svojou ženou Sárrou pohostil. Tí mu vtedy oznámili, že sa mu o rok narodí syn – Izák. Táto udalosť poslúžila starým byzantským ikonopiscom k napísaniu ikony Pohostinnosti Abraháma. Ak sa zahľadíme na túto ikonu, uvidíme na nej viacero udalostí, ktoré boli Mojžišom zachytené vo Svätom Písme: Abrahámov sluha zabíja teliatko, Abrahám a Sára núkajú hosťom posúchy, pečené mäso, mlieko a smotanu (1Mjž 18, 6–8). Odev troch anjelov bol totožný vzhľadom a veľmi často aj farebnosťou, ničím sa od seba nelíšili. Anjeli vyobrazení na tejto ikone boli preto spočiatku považovaní iba za poslov Božej vôle (zvestovali narodenie Izáka) a nie za tri Hypostázy (Osoby) Svätej Trojice.

Od prvých dôb kresťanstva však táto biblická udalosť bola objasňovaná exegétmi ako stretnutie patriarchu Abraháma s Trojjediným Bohom. Všetkých troch anjelov totiž oslovuje jednotným číslom: Hospodine, ak som našiel blahodať u Teba... Tri anjelské postavy poukazujú na rozdielnosť hypostázných vlastností Osôb Trojice a zároveň ich jednotnosť podľa podstaty. Ukazuje sa tu na jednotu Božích Hypostáz, no zároveň na ich jedinečnosť, t.j. nezliatnosť, nezmeniteľnosť, nerozlučnosť a ne-rozdeliteľnosť.

Nový pohľad do ikonografie Svätej Trojice priniesol významný ruský ikonopisec Andrej Rubľov, ktorý do tejto byzantskej ikony Svätej Trojice vniesol novozákonný, kresťanský zmysel a poukázal v nej na anjelov ako na Hypostázy Svätej Trojice. V dvadsiatych rokoch 15. storočia dostal mních Andrej Rubľov zákazku, aby napísal ikonu Svätej Trojice do chrámu, kde boli umiestnené ostatky sv. Sergeja Radonežského. V modlitbe a pôste sa zbožný mních zamýšľal nad tým, ako vytvoriť ikonu Svätej Trojice...

A čo priniesol sv. Andrej Rubľov? Pri pohľade na obe ikony vidíme, že na tej jeho už nieto Abraháma, Sárrou a ani jeho sluhu zabíjajúceho teliatko, že všetok pokrm nahradila čaša s hlavou Baránka, že Abrahámov príbytok nahradil dvojpodlažný dom antického štýlu, pripomínajúci chrám, ktorý je nad hlavou ľavého anjela, že stôl je nahradený žertvenníkom (obetným stolom), že palice pútnikov nahradili kráľovské

Prepodobný Andrej Rubľov

žezlá, že Mamrého dub nahradil iný, menší strom a že pohorie nad hlavou pravého anjela nahradila jedna prihnutá hora. Zmenilo sa aj vyobrazenie anjelov, najmä v oblečení a zafarbení odevov. Rubľov sa snažil vystihnúť poradu Svätej Trojice o spasiteľskom diele pre ľudstvo a tiež umiestniť Svätú Trojicu mimo všetkého času.

Boh-Otec tak miloval človeka, že Svojho Jednorodeného Syna poslal na svet, aby svojou smrťou vykúpil ľudí a poslal aj Ducha – Utešiteľa a Radcu, aby neustále prebýval v Christovej Cirkvi. Takúto udalosť našiel Rubľov aj vo Svätom Písme, keď otec Abrahám, i keď miloval svojho syna Izáka, prinášal ho ako obeť Bohu (1Mjž 22, 1–18). Ak sa bližšie zahľadáme na ikonu, uvidíme, že traja anjeli opisujú kruh. Tento kruh označuje plnosť, dokonalosť Boha-Trojice. Jednotu troch anjelov tiež naznačuje aj spojenie ich anjelských krídel, tiež žertvenník, okolo ktorého sedia na trónoch s podnožiami a jednotný vzhľad všetkých troch. Centrom ikony je však čaša s hlavou Baránka, ktorá je kľúčom a dušou ikony. Predstavuje čašu eucharistickú i utrpenia. Baránok je symbolikou Bohočloveka Isusa Christa. Tak ako tu čaša zaberá centrálné postavenie, tak aj v živote kresťana má byť čaša (sv. Eucharistia) centrom jeho života. Žertvenník s čašou je symbolom Hospodinovho hrobu. Strom nad centrálnym anjelom symbolizuje rajský strom poznania dobra a zla a aj drevo golgotského kríža. Cez rajský strom padol Adam a cez kríž ho nový Adam (Christos) vyslobodil a vzkriesil k novému životu. Nad hlavou pravého anjela je hora, ktorá symbolizuje vrch, kde Abrahám prinášal obeť (Izáka) a tiež Golgotu, kde bol ukrižovaný Christos. Táto hora dostala ešte aj ďalšie christologické objasnenia: predstavuje aj horu Tábor, kde Christos ukázal svojim učeníkom slávu svojho Božstva, tiež predstavuje horu Sion, kde bol postavený prvý chrám pravému Bohu. Táto hora predstavuje však aj Presvätú Bohorodičku, ktorá je vo Svätom Písme a v bohoslužobných textoch takto často označovaná (napr. Žalm 68, 17; prorocko proroka Daniela o kameni). Nad hlavou ľavého anjela je silueta dvojpodlažného chrámu, čo označuje Starý a Nový Zákon, Božstvo a človečenstvo Isusa Christa, ktorý založil Cirkev a tiež aj zjednotenie neba a zeme, nebeskej a pozemskej Cirkvi pod vedením nášho Spasiteľa.

Pozrime sa na samotných anjelov. Okrem farebného rozlíšenia a ich rozpoloženia niet u nich osobitostí a rozdielností. Aj to poukazuje na

*Ikona Svätej Trojice
Andrej Rubľov*

jedného Boha v troch Hypostázach. Centrálny anjel má tmavočervený a modrý odev a sedí najvyššie. Prvá farba symbolizuje ľudskú prirodzenosť, obetnú a zároveň vykupiteľskú krv nášho Spasiteľa. Druhá – modrá symbolizuje Božskú prirodzenosť. Stredný anjel je teda druhá Hypostáza Svätej Trojice – Boží Syn. Žehná čašu na stole, čím dáva najavo pripravenosť svojej dobrovoľnej obety pre spásu ľudského rodu krížom-smrťou a vzkriesením. Jeho hlava je pokorne naklonená k anjelo-
vi sediaceho vľavo, ako symbol poslušnosti a dobrovoľného prijatia Otcovej vôle. Anjel na ľavej strane je odetý trochu inak ako ostatní dvaja anjeli. Vrchný odev mu prikrýva obe plecia a nie iba jedno. Vrchný odev je purpurovej farby a spodný modrej. Purpurová symbolizuje moc, dŕžavu všetkého a tá môže byť prisúdená len Tvorcovi a Všemohúcemu. Ľavý anjel je teda Boh-Otec. Druhá farba jeho rúcha (modrá) je symbolom nebeskej sféry, teda Božstva. Anjel na pravej strane je tretia Hypostáza Svätej Trojice – Svätý Duch. Jeho odev je tvarom podobný tomu, aký má anjel v strede. Líši sa iba vo farbách. Spodný odev je modrý a charakterizuje jeho Božskú podstatu. Vrchný odev je zelený a symbolizuje plnosť života, jeho blahodarnú silu, ktorá je životodárna. Duch Svätý je v Pravoslávnej Cirkvi označovaný ako oživujúci (pozri „Viruju“, „Ot junosti mojega“ a i.), posväcujúci a završujúci naše spasenie. Boží Syn aj Svätý Duch hľadia na Boha-Otca ako na prameň svojho Božstva, ich sklonené hlavy tiež vyjadrujú večné rodenie sa Syna a večné vychádzanie Ducha z Boha-Otca. Odkrytie jedného pleca u oboch anjelov znamená kenózu, t.j. poníženie sa – zostúpenie z nebies na Zem.

Všetci traja anjeli hľadia na seba, skláňajú sa k sebe, čo je symbolickým zobrazením ich vzájomnej harmónie a lásky, taktiež predvečnej porady o spasiteľnom diele ľudského rodu. Vnútoraná línia postáv ľavého a pravého anjela vytvára obraz čaše, v ktorej je zasadený centrálny anjel. Aj to je poukázanie na to, že z Eucharistickej čaše prijímame Najčistejšie Telo a Najvznešenejšiu Krv vteleného Božieho Syna – Isusa Christa.

Farba krídel, trónov a podnoží symbolizuje Božskú moc: moc lásky a blahodate, ktorá je vlastná všetkým trom anjelom. Kráľovské žezlá symbolizujú okrem moci aj všemohúcnosť. Ich farba poukazuje na to, že túto svoju moc využívajú iba na blahé a spasiteľské skutky. To, že tieto žezlá sú totožné, poukazuje na to, že ich moc je trojjediná.

Takto zbožný mních Andrej zobrazil Svätú Trojicu v úplnej zhode s učením Pravoslávnej Cirkvi o Bohu-Trojici. Pravoslávna Cirkev si deň Svätej Trojice pripomína každý rok na sviatok Päťdesiatnice (Zoslanie Svätého Ducha na apoštolov).

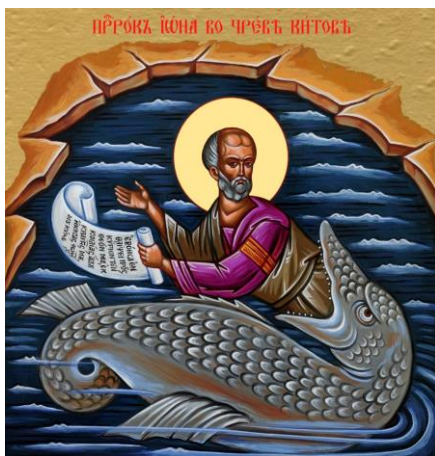
Použitá literatúra:

- АЛЕКСЕЕВ, С.: *Иконописцы Святой Руси*. Санкт-Петербург 2008.
- АЛЕКСЕЕВ, С.: *Энциклопедия православной иконы*. Санкт-Петербург 2007.
- ЕВДОКИМОВ, П.: *Искусство иконы. Богословие красоты*. Клин 2005.
- ФЛОРЕНСКИЙ, П.: *Иконостас*. Москва : «Азбука» 2014. ISBN 978-5-389-06930-5.
- ГОРБУНОВА-ЛОМАКС, И.: *Икона: Правда и вымыслы*. St. Petersburg 2009. ISBN 978-5-7868-0019-7.
- ИОАНН ДАМАСКИН, преп.: *Точное изложение православной веры*. Москва 2002. ISBN 5-8233-0002-6.
- ЯЗЫКОВА, И. К.: *Богословие иконы*. Общедоступный Православный Университет. Москва 1995.
- LÁŠEK, J. B., LUPTÁKOVÁ, M., ŘOUTIL, M. (eds.): *Ikona v ruském myšlení 20. století. (Sborník statí a studií)*. Pavel Mervart : Červený Kostelec 2011. ISBN 978-80-87378-98-4.
- LOSSKY V. W., USPENSKY L.: *The Meaning of Icons*. London 1947.
- ТРУБЕЦКОЙ, Е. Н.: *Три очерка о русской иконе: Умозрение в красках*. Москва : ИнфоАрт, 1991.
- УСПЕНСКИЙ, Л. А.: *Богословие иконы Православной Церкви*. Москва 1997.

VZKRIESENIE CHRISTA

doc. ThDr. Ján Husár, PhD.

Christovo Vzkriesenie sa v povedomí kresťanov vždy spájalo s ideou vykúpenia ľudí z hriechu. Isus Christos ako pravý Boh a pravý človek, okúsiac na sebe plnosť utrpení a smrti, tej smrti, ktorou musel zomrieť každý starý človek, zničil samotnú podstatu smrti. Christos vstal z mŕtvych, smrťou smrť porazil a tým, čo sú v hrobách život daroval. To hovorí tropar Christovho Vzkriesenia. Treba však povedať, že samotný moment Vzkriesenia nebol nikým videný, je pre človeka rozumom nepostihnuteľný a preto žiadna pravoslávna ikona ho nezachytáva. A preto ikonu Vzkriesenia Isusa Christa zamenila v pravoslávnej tradícii ikona zostúpenia Christa do podsvetia (adu), kde sa poukazuje na vykúpenie ľudí z okov večnej smrti. Zobrazenia vzkrieseného Christa vystupujúceho z hrobu so zástavkou v rukách, skupiny spiacich vojakov, to sú neskoršie nepravoslávne vplyvy na ikonografiu sviatku Vzkriesenia, ktoré prenikli zo západného sakrálného umenia a ktoré vyjadrujú nesprávny pohľad na učenie o poznaní Boha. Západ sa všetko snaží pochopiť rozumom a preto sa vo svojom umení snažil zachytiť moment Vzkriesenia. Vzkriesenie bolo nedostupné pre ľudské oči. Aj ikona Narodenia Isusa Christa neukazuje moment rodenia, to, ako sa to stalo, je ponechané na našu vieru.

Z počiatku bol témou na napísanie ikony Vzkriesenia starozákonný predobraz z knihy proroka Jonáša, ktorý po troch dňoch prebývania v útrobach veľryby, bol týmto zvieraťom vyvrhnutý. Tri dni v útrobach predobrazovali Christove tri dni v hrobe. Neskôr (okolo 3. stor.) sa už témy na napísanie tejto ikony vyberali z Evanjelií. Najčastejšie to bola téma zjavenia sa anjela ženám Myronosiciam pri Chris-

tovom hrobe. Okolo 6. storočia sa objavuje ďalšia téma a to zostúpenie Christa do adu, ktoré podľa učenia Pravoslávnej Cirkvi bolo na Veľkú sobotu a ktoré predznamenovalo Christovo Svetlé Vzkriesenie. Neskôr sa objavili aj iné témy: zjavenie sa Christa Márii Magdaléne, zjavenie sa jedenástim učeníkom (ikona na Tomášovu nedeľu – Antipascha) a iné. My popíšeme ikonu Vzkriesenia – zostúpenie do adu.

Základom pre pravoslávnu ikonografiu sviatku Vzkriesenia poslúžilo apokryfné evanjelium Nikodýma, kde sa hovorí o zostúpení Christa do podsvetia, taktiež dielo Eusébia Alexandrijského „Slovo o zostúpení Jána Krstiteľa do podsvetia“ a dielo Epifánia Cyperského „Slovo o pochovaní tela Hospodina nášho Isusa Christa“, ktoré boli napísané vo 4. storočí. V apokryfnom evanjeliu Nikodýma čítame: „A vtedy Kráľ slávy, mocný Hospodin svojou silou pre-

mohol smrť, schytil diabla, zviazal ho, vydal na večné muky a vyviedol nášho praotca Adama, prorokov a všetkých svätých, ktorí boli v podsvetí, do svojej svetlej slávy... a povedal Boh vystierajúc svoju ruku: Príďte ku Mne všetci moji svätí, pretože máte moju podobu – vy, ktorí ste pre diabolské drevo boli odsúdení na smrť. No teraz vidíte, ja som drevom odsúdil smrť.“

Ikonografia sviatku zostúpenia do podsvetia sa sformovala do 12. storočia v byzantskom prostredí. Udalosť, ktorá sa odohráva na ikone,

prebieha akoby v útrobach zeme – v pekle, ktoré je zobrazené v podobe otvárajúcej čiernej priepasti. V centre ikony je Spasiteľ, čo poukazuje na Jeho nevyhnutnosť v diele spásy. Autor paschálneho kánona, svätý Ján Damaský, hovorí: Hoci Christos zomrel ako človek a Jeho svätá duša sa rozlúčila s prečistým Telom, predsa Jeho Božstvo ostalo nerozlučné s dušou aj telom. Preto sa v pekle neobjavuje ako jeho zajatec, ale ako

Víťaz, Osloboditeľ tých, ktorí sú v ňom zatvorení, nie ako otrok, ale ako Predstaviteľ života. Na ikone sa Christos vyobrazuje v žiariacej svätožiare (kruhovú alebo elipsovité mandorla), v symbole slávy, ktorá sa zvyčajne vyobrazuje v rôznych odtieňoch modrej farby. Jeho odev už nie je ten, v ktorom sa vyobrazoval v období svojho pozemského slúženia, teda modro-červený, ale jeho farba je žiariaco biela alebo zlatisto-žltého odtieňa a žiaria z neho tenké zlaté lúče. Temnota pekla sa takto naplňa žiarou Božských lúčov, žiarou slávy Bohočloveka

schádzajúceho doň. Toto je už svetlo budúceho Vzkriesenia a lúče so žiarou symbolizujú nastávajúcu Paschu. Spasiteľ nohami pošliapava dve cez seba preložené tabule, ktoré symbolizujú zničenú bránu pekla. Na mnohých ikonách je pod nimi v čiernej priepasti zvrhnutá odvracajúca sa postava satana – kniežaťa tmy. Na viacerých starších ikonách je tu ešte množstvo rozličných detailov: roztrhnuté reťaze, ktorými anjeli zväzujú satana, potom sú tu rôzne kľúče, kince, a iné – všetko to symbolizuje zničenú moc zla.

V ľavej ruke Christos drží zvyčajne kríž už ako symbol víťazstva nad smrťou, pravou rukou vyťahuje z podsvetia praotca Adama. Na niektorých ikonách môže mať Christos v ľavej ruke zvitok alebo obooma rukami vyťahuje prarodičov Adama a Evu z podsvetia (vtedy kríž držia anjeli zobrazení nad Christom). Vôkol Christa sú starozákonní spravodliví praotcovia, králi a proroci, najčastejšie sa zobrazujú Adam

a Eva, Ján Krstiteľ, predchodca Christa v podsvetí, ktorý zvyčajne poukazuje rukou na Mesiáša, ktorého príchod ohlasoval aj v podsvetí. Na ikone nájdeme aj kráľov Dávida a Šalamúna, prvého zavraždeného

človeka Ábela, Mojžiša a ďalších spravodlivých. Vrchy, ktoré sa týčia nad svätými symbolizujú horný svet a vytvárajú antitézu (protiklad) k čiernej priepasti podsvetia. Postavy Adama a Evy vystupujú z hrobov. Zaujímavá je aj symbolika farieb rúch prarodičov. Ich vrchný odev je rozdielny a spodný rovnakej farby. Adam je v bielom (niekedy v sivo-bielom) a modrom rúchu a Eva v červenom a modrom. Modrá farba spodného rúcha symbolizuje, že oboch stvoril samotný Boh, teda že nemajú telesných rodičov, ale že sú prvými ľuďmi vôbec. Biele

rúcho Adama symbolizuje, že jeho Boh stvoril ako prvého z prachu zeme. Červené rúcho Evy zas to, že ju Boh stvoril z tela Adama („krv z mojej krvi“). Červeno-modré rúcho Evy je úplne totožné s rúchom, v ktorom sa vyobrazuje na pravoslávnych ikonách Prečistá Bohorodička. A ani to nie je náhoda, pretože ako cez prvú (Evu) prišiel na svet hriech, tak cez novú Evu (Presvätú Máriu) prišlo na svet vykúpenie z hriechu. Niekedy má pramatka Eva zakrytú svoju ľavú ruku, ako symbol, že ňou odtrhla zakázané ovocie a porušila Božie prikázanie.

Použitá literatúra:

АЛЕКСЕЕВ, С.: Иконописцы Святой Руси. Санкт-Петербург 2008.

АЛЕКСЕЕВ, С.: Энциклопедия православной иконы. Санкт-Петербург 2007.

- CATHERING A., MEYENDORFF, P.: *The Incarnate God: The Feasts of Jesus Christ and the Virgin Mary*. Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press, 1995, pp. 103-121.
- ЕВДОКИМОВ, П.: *Искусство иконы. Богословие красоты*. Клин 2005.
- ФЛОРЕНСКИЙ, П.: *Иконостас*. Москва : «Азбука» 2014. ISBN 978-5-389-06930-5.
- ГОРБУНОВА-ЛОМАКС, И.: *Икона: Правда и вымыслы*. St. Petersburg 2009. ISBN 978-5-7868-0019-7.
- HALLICK, M. P.: *The Story of the Icons*. Holy Cross Press, 2001. ISBN 978-1885652423.
- ИОАНН ДАМАСКИН, преп.: *Точное изложение православной веры*. Москва 2002. ISBN 5-8233-0002-6.
- ЯЗЫКОВА, И. К.: *Богословие иконы*. Общедоступный Православный Университет. Москва 1995.
- LÁŠEK, J. B., LUPTÁKOVÁ, M., ŘOUTIL, M. (eds.): *Ikona v ruském myšlení 20. století. (Sborník statí a studií)*. Pavel Mervart : Červený Kostelec 2011. ISBN 978-80-87378-98-4.
- LOSSKY V. W., USPENSKY L.: *The Meaning of Icons*. London 1947.
- ПУРИЋ, Ј. (еп. нишки): *Празничне иконе*. Православна епархија нишка и Академија СПЦ, 2013. ISBN 978-86-89293-09-8.
- ТРУБЕЦКОЙ, Е. Н.: *Три очерка о русской иконе: Умозрение в красках*. Москва : ИнфоАрт, 1991.
- УСПЕНСКИЙ, Л. А.: *Богословие иконы Православной Церкви*. Москва 1997.

NARODENIE PRESVÄTEJ BOHORODIČKY MÁRIE

doc. ThDr. Ján Husár, PhD.

Sviatok Narodenia Presvätej Bohorodičky je chronologicky prvým sviatkom z tzv. dvanástich veľkých sviatkov a je aj prvým sviatkom cirkevného kalendára (8/21. september).

O tomto sviatku v Evanjeliu nenachádzame žiadne informácie, o tejto udalosti sa dozvedáme z Tradície. Ikonografia sviatku je založená na apokryfnom evanjeliu Jakuba, brata Hospodinovho podľa tela, t.j. syna svätého Jozefa Obručníka z prvého manželstva. V tomto apokryfe sa hovorí o veľmi dlho bezdetných spravodlivých rodičoch Joakimovi a Anne, ktorí celý svoj život v modlitbách prosili o dar dieťaťa. Boh im na sklonku ich života požehnal dcéru, ktorej

dali meno Mária. Celý ich dom sa naplnil veľkou radosťou.

Konečná kompozícia ikony sviatku pochádza z 10.–11. storočia z Byzancie. V centre ikony leží svätá Anna na lôžku (umiestňuje sa viac naľavo), pod ním sú zobrazované dve ženy, ktoré pripravujú kúpeľ pre dieťaťko, malú Máriu drží v rukách jedna z týchto žien. Na mnohých ikonách je malá Mária zobrazovaná aj v kolíske a pri nej sedí mladé dievča, ktoré pradiť. Proces pradenia je symbolom budúcej udalosti v živote Prečistej Márie, kedy si v jej lone z jej tela „utká“ svoje telo Boží Syn – Spasiteľ sveta. Svätá Anna je celá zahalená do vrchného odevu, príp. jej spodnú časť tela pokrýva ďalšia prikrývka, čo je zdôraznením prirodzeného spôsobu pôrodu – teda v bolestiach. Presvätá Bohorodička je odetá do bielych povíjadiel, ktoré sú symbolom čistoty.

Pri Anninom lôžku je zobrazená skupina veseliacich sa príbuzných, ktoré môžu mať v rukách dary pre rodičov Joakima i Annu. Na mnohých ikonách tieto príbuzné pripravujú bohaté stolovanie. Jedna z príbuzných drží v rukách vejár, ktorým ovieva vyčerpanú Annu.

Súčasťou ikony je aj obraz Joakima a Anny, ktorí vo svojich rukách držia Presvätú Bohorodičku. Na niektorých ikonách túto scénu nahrádza objatie Joakima a Anny ako symbol počatia Presvätej Bohorodičky (v hornej časti ikony zvyčajne vľavo). To, že Bohorodička na ikone nezaujíma centrálnе miesto, je symbolom jej veľkej pokory.

Na ikonách Narodenia Presvätej Bohorodičky je často zachytená aj scéna, ktorá zobrazuje samotného Joakima, keď prijíma zvesť o počatí dieťaťa. Túto správu dostáva od anjela a keďže ju podľa Tradície dostal pri strážení stáda, teda vonku, to symbolizuje strom, spoza ktorého sa mu anjel prihovára.

V hornej časti ikony sú po stranách budovy, ktorých strechy sú spojené červeným plátnom – toto ikonopisecké zobrazenie má dva významy. Prvý poukazuje na to, že sa udalosť zachytená na ikone odohrala v interiéri, druhý znamená spojenie Starého a Nového Zákona. Na ikone nesmie chýbať nadpis, ktorý definitívne poukazuje na zobrazenú udalosť.

Ikonou Narodenia Presvätej Bohorodičky sa začína tzv. sviatočný rad na ikonostase, ktorého úlohou je poukázať históriu spásy ľudského rodu (niektoré ikonostasy začínajú až Zvestovaním Bohorodičke, pretože sviatok je podložený Evanjeliom). Hoci udalosť nie je zachytená vo Svätom Písme, sviatok aj ikona majú veľký význam v liturgickom živote Pravoslávnej Cirkvi. Narodenie Presvätej Bohorodičky svätí otcovia nádherne nazývajú počiatkom našej spásy.

Použitá literatúra:

- АЛЕКСЕЕВ, С.: *Иконописцы Святой Руси*. Санкт–Петербург 2008.
- АЛЕКСЕЕВ, С.: *Энциклопедия православной иконы*. Санкт–Петербург 2007.
- CATHERING A., MEYENDORFF, P.: *The Incarnate God: The Feasts of Jesus Christ and the Virgin Mary*. Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press, 1995, pp. 103-121.
- ЕВДОКИМОВ, П.: *Искусство иконы. Богословие красоты*. Клин 2005.
- ФЛОРЕНСКИЙ, П.: *Иконостас*. Москва : «Азбука» 2014. ISBN 978-5-389-06930-5.
- ГОРБУНОВА-ЛОМАКС, И.: *Икона: Правда и вымыслы*. St. Petersburg 2009. ISBN 978-5-7868-0019-7.
- HALLICK, M. P.: *The Story of the Icons*. Holy Cross Press, 2001. ISBN 978-1885652423.
- ИОАНН ДАМАСКИН, преп.: *Точное изложение православной веры*. Москва 2002. ISBN 5-8233-0002-6.

- ЯЗЫКОВА, И. К.: *Богословие иконы*. Общедоступный Православный Университет. Москва 1995.
- LÁŠEK, J. B., LUPTÁKOVÁ, M., ŘOUTIL, M. (eds.): *Ikona v ruském myšlení 20. století. (Sborník statí a studií)*. Pavel Mervart : Červený Kostelec 2011. ISBN 978-80-87378-98-4.
- LOSSKY V. W., USPENSKY L.: *The Meaning of Icons*. London 1947.
- ПУРИЋ, Ј. (еп. нишки): *Празничне иконе*. Православна епархија нишка и Академија СПЦ, 2013. ISBN 978-86-89293-09-8.
- ТРУБЕЦКОЙ, Е. Н.: *Три очерка о русской иконе: Умозрение в красках*. Москва : ИнфоАрт, 1991.
- УСПЕНСКИЙ, Л. А.: *Богословие иконы Православной Церкви*. Москва 1997.

UVEDENIE PRESVÄTEJ BOHORODIČKY MÁRIE DO CHRÁMU

doc. ThDr. Ján Husár, PhD.

Sviatok Uvedenia do chrámu Presvätej Bohorodičky je druhým z tzv. dvanástich veľkých cirkevných sviatkov. Spoločne s Bohorodičkou by sme do chrámu mali vstúpiť aj my – to je jedna z ideí sviatku. Náš vchod do chrámu má byť podľa vzoru Prečistej Márie, t.j. plný pokory a lásky, dobrovoľný a rozhodný.

Ikona sviatku je založená na apokryfnom evanjeliu Jakuba. Píše sa v ňom, že keď dieťaťko – Mária dovŕšila tretí rok života, spravodliví rodičia Joakim a Anna ju priviedli do jeruzalemského chrámu v sprievode mla-

dých panien, ktoré v rukách držali horiace sviece. Túto udalosť predpovedal žalmista, keď nadchnutý Svätým Duchom zvolal: „Privedú sa panny v zástupe za ňou... privedú sa v radosti a veselosti, privedú sa do Kráľovho chrámu“ (Ž 44, 15–16). Keď takto všetci prišli do Jeruzalema k chrámu, privítal ich kňaz Zachariáš, ktorý prijal dieťa, pobožkal ho, požehnal a vošiel s ňou do chrámu. Tam ju vzal do najsvätejšej časti – Veľsvätyne, kde mohol vstupovať len veľkňaz, a to len raz do roka. Táto udalosť predznamenovala, že do chrámu vošla tá, ktorá nahradí stratenú Archu zmluvy, v ktorej, ako Izraeliti verili, tajomne prebýval Hospodin Boh. Bohorodička sa neskôr skutočne stala tajomnou Archou, do ktorej sa telesne usídlil Boží Syn. Rodičia Joakim a Anna potom odišli domov a Mária zostala v chráme na službu. Jej výnimočnosť potvrdil aj archanjel Gabriel, ktorý jej do chrámu nosil pokrm.

Ikona zachytáva takmer všetky udalosti, ktoré sú zachytené v spomínanom diele. Hoci sa ikona sviatku postupom času menila, stále si však zachovala typické prvky. V centre ikony je postava malej Presvätej Bohorodičky. Odetá je do klasického dvojdielného odevu ako dospelá, črty tváre sú tiež dospeljšie a vôbec nepripomínajú dieťa vo veku troch

rokov. Nie je to chyba, ale úmysel ikonopiscov vy-zdvihnúť duchovnú zrelosť a vyspelosť malého dieťaťa. Odev pozostáva z dvoch častí a je to klasický odev bohatších palestínskych žien. Jej odev je už ten, v ktorom sa Bohorodička zobrazuje (až na malé výnimky) na všetkých svojich ikonách. Na vrchnom červenom plášti vidíme tri ornamenty – hviezdičky, hlava Bohorodičky je zakrytá a spodné rúcho je modré. Jej vznešený odev symbolizuje jej urodzený pôvod z rodu kráľa Dávida, hoci Joakim a Anna

už neboli bohatí. Odev tiež symbolizuje budúcu vznešenú službu Bohorodičky pre celý ľudský rod. Spravodlivý Joakim s Annou sa zvyčajne zobrazujú hneď za Máriou, držiac sviečky, zriedkavejšie za sprievodom (v sprievode) mladých dievčat, panien, ktoré sprevádzali rodičov a Máriu do jeruzalemského chrámu. Aj mladé devy držia v rukách sviečky, čím umocňujú sviatočnú atmosféru tejto udalosti. Ich počet nie je pevne stanovený – najčastejšie je ich sedem. Pred chrámom sprievod víta veľkňaz Zachariáš, ktorého postava sa nachádza na pravej strane ikony. Má typický odev starozákonného kňaza a nakláňa sa k Bohorodičke s vystretými rukami. Malá Mária na znak prijatia služby v jeruzalemskom chráme toto gesto opakuje. Na mnohých ikonách sa v hornej časti, zväčša vpravo, zobrazuje scéna, v ktorej Presvätá Bohorodička

prijíma potravu od anjela. V pozadí sa nachádzajú budovy Jeruzalema, ktorých strechy sú spojené červeným plátnom, čo pripomína, že udalosť sa odohrala vo vnútri jeruzalemského chrámu (na nádvorí). Samozrejme nechýba nadpis potvrdzujúci, že ide o udalosť Vstúpenia Bohorodičky do chrámu.

Použitá literatúra:

- АЛЕКСЕЕВ, С.: *Иконописцы Святой Руси*. Санкт-Петербург 2008.
- АЛЕКСЕЕВ, С.: *Энциклопедия православной иконы*. Санкт-Петербург 2007.
- CATHERING A., MEYENDORFF, P.: *The Incarnate God: The Feasts of Jesus Christ and the Virgin Mary*. Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press, 1995, pp. 103-121.
- ЕВДОКИМОВ, П.: *Искусство иконы. Богословие красоты*. Клин 2005.
- ФЛОРЕНСКИЙ, П.: *Иконостас*. Москва : «Азбука» 2014. ISBN 978-5-389-06930-5.
- ГОРБУНОВА-ЛОМАКС, И.: *Икона: Правда и вымыслы*. St. Petersburg 2009. ISBN 978-5-7868-0019-7.
- HALLICK, M. P.: *The Story of the Icons*. Holy Cross Press, 2001. ISBN 978-1885652423.
- ИОАНН ДАМАСКИН, преп.: *Точное изложение православной веры*. Москва 2002. ISBN 5-8233-0002-6.
- ЯЗЫКОВА, И. К.: *Богословие иконы*. Общеизвестный Православный Университет. Москва 1995.
- LÁŠEK, J. B., LUPTÁKOVÁ, M., ŘOUTIL, M. (eds.): *Ikona v ruském myšlení 20. století. (Sborník statí a studií)*. Pavel Mervart : Červený Kostelec 2011. ISBN 978-80-87378-98-4.
- LOSSKY V. W., USPENSKY L.: *The Meaning of Icons*. London 1947.
- ПУРИЋ, Ј. (еп. нишки): *Празничне иконе*. Православна епархија нишка и Академија СПЦ, 2013. ISBN 978-86-89293-09-8.
- ТРУБЕЦКОЙ, Е. Н.: *Три очерка о русской иконе: Умозрение в красках*. Москва : ИнфоАрт, 1991.
- УСПЕНСКИЙ, Л. А.: *Богословие иконы Православной Церкви*. Москва 1997.

ZVESTOVANIE PRESVÄTEJ BOHORODIČKE

Ján Husár

Sviatok Zvestovania v osobe Presvätej Bohorodičky poukazuje na výšku ľudskej hodnoty, plnosť pokory a neochvejnú vieru, teda všetko to, čo bolo predpokladom pre zjednotenie Boha a človeka. Touto udalosťou sa začína cyklus evanjeliových kresťanských sviatkov. Opísanie zjavenia sa Božieho archanjela Gabriela Bohorodičke sa nachádza v jednom Evanjeliu – podľa Lukáša (1, 26–38). Text Písma hovorí: „Potom v šiestom mesiaci poslal Boh anjela Gabriela do galilejského mesta Nazareta, k Panne, zasnúbenej mužovi, ktorý sa menoval Jozef a bol z domu Dávidovho; Panna sa volala Mária. Keď anjel vošiel k nej, povedal: Bud' pozdravená, milosťou obdarená, Hospodin s tebou! (Požehnaná si medzi ženami.) Ona, zarazená jeho rečou, premýšľala, čo tento pozdrav znamená. Ale anjel jej povedal: Neboj sa Mária, lebo si našla milosť u Boha. Hľa, počneš, porodiš Syna a dáš Mu meno Isus. Ten bude veľký, Synom Najvyššieho sa bude volať, a Hospodin Boh Mu dá trón Jeho otca Dávida. Bude kraľovať nad domom Jakubovým naveky a Jeho kráľovstvom nebude konca. A Mária povedala anjelovi: Ako sa to stane, keď ja muža neznám? Odpovedal jej anjel a riekol: Duch Svätý zostúpi na teba a moc Najvyššieho zatieni ťa; preto aj to Sväté, čo sa z teba narodí, bude sa volať Syn Boží. Hľa, Alžbeta, tvoja príbuzná, ktorú nazývali

neplodnou, tiež počala syna vo svojej starobe a je už v šiestom mesiaci. Lebo Bohu nič nie je nemožné. Vtedy povedala Mária: Som služobnica Hospodinova, staň sa mi podľa tvojho slova! A anjel odišiel od nej.“

Ako nám svedčí starobylá tradícia, Mária bola dcérou Joakima a Anny, ktorí ju ako trojročné dievča priviedli do jeruzalemského chrámu. Tu bola vychovávaná zbožnými ženami, ktoré mali k dispozícii osobitné priesťahy. Potom ako dospelá dala Bohu sľub panenstva na celý život, takže jej

zasnúbenie s Jozefom malo len ten význam, aby bol jej opatrovníkom a ochrancom a mohol dať meno Máriinmu synovi. Kvôli tomuto zasnúbeniu jej počatie nebolo vystavené verejnej potupe.

Ikongrafia Zvestovania je veľmi rôznorodá. Má mnoho detailov a ikony sa od seba môžu výrazne líšiť. Na jedných ikonách sa Presvätá Bohorodička zobrazuje sediaca ako pradiť v dome Jozefa, na iných jej archanjel zvestuje počatie Božieho Syna pri studni, na ďalších ikonách sa nachádza len archanjel a Bohorodička bez ostatných detailov. Odkiaľ sa vzali také detaily ako napríklad priadza či studňa, keď sa o nich v Evanjeliu podľa Lukáša vôbec nehovorí? Je to preto, lebo ikonografia sviatku vychádzala aj z apokryfného evanjelia Jakuba. V ňom sa v desiatej kapitole hovorí, že Presvätá

Bohorodička dostala za úlohu priasť záves z purpuru do Jeruzalemského chrámu. A potom nasleduje popis samotného zvestovania: „...vzala krčah a išla po vodu. Tu započula hlas, ktorý oznamoval: Raduj sa blahodatná! Hospodin je s tebou; požehnaná si medzi ženami. Začala sa obzerať, odkiaľ sa ozýva hlas. Vylakaná sa vrátila domov, odložila krčah a znovu začala priasť. Vtedy sa pred ňou zjavil Boží anjel a povedal jej: Neboj sa, Mária, získala si blahodať od Boha a počneš na Jeho slávu. Keď to počula, premýšľala hovoriac sama sebe – či ja počnem od Boha živého a porodím tak, ako rodí každá žena? A anjel jej povedal: Nie tak, sila Najvyššieho ňu zatôni, pretože to Sväté, čo porodíš, bude sa nazývať Synom Najvyššieho. A dáš mu meno Isus, pretože On zachráni svoj

národ. A Mária povedala: Som Hospodinova služobníčka, nech sa stane podľa tvojho slova. Vtedy ukončila pradenie a záves odniesla veľkňazovi. Veľkňaz ju požehnal a povedal: Boh pozdvihol tvoje meno, oslavovať ťa budú všetky národy zeme.“

Základné črty ikony Zvestovania pochádzajú už z piateho storočia. Je to kompozícia dvoch osôb, ktoré predstavujú anjela a Bohorodičku. No treba poznamenať, že už v rímskych katakombách (3. storočie) nachádzame podobnú kompozíciu, na ktorej mladá žena v tunike sedí na stolci a pred ňou stojí mládenec, ktorého pravá ruka smeruje k žene. Na sarkofágoch neskoršieho obdobia nachádzame ešte viac detailov – Bohorodička má v rukách priadzu, anjel v ruke drží posoh (žezlo) a zobrazený je už s krídlami. Anjel pravou rukou žehná Bohorodičku, čo je symbol Božieho požehnania. Samotný

proces pradenia závesu pre chrám symbolizuje „tkanie“ tela Bohočloveka v útrobe Božej Matky. Červená farba nite je symbolom dôstojnosti rodiaceho sa Bohomládenca ako kráľa nad všetkými kráľmi. Červená farba obuvi Bohorodičky taktiež podčiarkuje jej kráľovský pôvod z rodu Dávidovho. Táto kompozícia – sediacej a praducej Bohorodičky napravo a zvestujúceho a žehnajúceho anjela naľavo – je najviac rozšírená. Na ikone Zvestovania vidíme aj symbolické zobrazenie Svätého Ducha v podobe holuba a lúčov, ktoré vychádzajú z polkruhu symbolizujúceho nebo. V hornej časti je červeným plátnom naznačené, že udalosť sa odohrala v interiéri – v dome Jozefa.

Ikona Zvestovania je umiestnená aj na Cárskych dverách ikonostasu, ktoré odkrývajú vchod do oltárnej časti k svätému prestolu. Kompozícia Presvätej Bohorodičky a anjela pri studni býva zobrazovaná najmä ako freska na stenách.

Použitá literatúra:

- АЛЕКСЕЕВ, С.: *Иконописцы Святой Руси*. Санкт-Петербург 2008.
- АЛЕКСЕЕВ, С.: *Энциклопедия православной иконы*. Санкт-Петербург 2007.
- CATHERING A., MEYENDORFF, P.: *The Incarnate God: The Feasts of Jesus Christ and the Virgin Mary*. Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press, 1995, pp. 103-121.
- ЕВДОКИМОВ, П.: *Искусство иконы. Богословие красоты*. Клин 2005.
- ФЛОРЕНСКИЙ, П.: *Иконостас*. Москва : «Азбука» 2014. ISBN 978-5-389-06930-5.
- ГОРБУНОВА-ЛОМАКС, И.: *Икона: Правда и вымыслы*. St. Petersburg 2009. ISBN 978-5-7868-0019-7.
- HALLICK, M. P.: *The Story of the Icons*. Holy Cross Press, 2001. ISBN 978-1885652423.
- ИОАНН ДАМАСКИН, преп.: *Точное изложение православной веры*. Москва 2002. ISBN 5-8233-0002-6.
- ЯЗЫКОВА, И. К.: *Богословие иконы*. Общедоступный Православный Университет. Москва 1995.
- LÁŠEK, J. B., LUPTÁKOVÁ, M., ŘOUTIL, M. (eds.): *Ikona v ruském myšlení 20. století. (Sborník statí a studií)*. Pavel Mervart : Červený Kostelec 2011. ISBN 978-80-87378-98-4.
- LOSSKY V. W., USPENSKY L.: *The Meaning of Icons*. London 1947.
- ПУРИЃ, Ј. (еп. нишки): *Празничне иконе*. Православна епархија нишка и Академија СПЦ, 2013. ISBN 978-86-89293-09-8.
- ТРУБЕЦКОЙ, Е. Н.: *Три очерка о русской иконе: Умозрение в красках*. Москва : ИнфоАрт, 1991.
- УСПЕНСКИЙ, Л. А.: *Богословие иконы Православной Церкви*. Москва 1997.

NARODENIE SPASITEĽA ISUSA CHRISTA

doc. ThDr. Ján Husár, PhD.

Narodenie Spasiteľa sveta Isusa Christa je jeden z najkrajších kresťanských sviatkov. Narodenie Spasiteľa, ktorý sa nenarodil v paláci, v hlavnom meste, no v odľahlom a tichom Betleheme, v malej a bezvý-

znamnej provincii, počas hlbokej noci a v maštali, je po Pasche najsvetlejším a najradostnejším sviatkom kresťanov – možno najdôležitejšou udalosťou ľudskej histórie. Ikonografia tohto sviatku je založená na dvoch kánonických Evanjeliách (podľa Matúša a Lukáša) a na apokryfoch – evanjeliu Jakuba, evanjeliu Pseudo-Matúša a Slove Afroditiána Perzského na Narodenie Christa. Text Evanjelia podľa Lukáša hovorí: „Stalo sa však v tých dňoch, že cisár Augustus vydal nariadenie vykonať súpis ľudu

na celom svete. Tento prvý súpis sa konal, keď v Sýrii vládol Kyrenios. Išli preto všetci, aby sa dali zapísať, každý do svojho mesta. Vybral sa teda aj Jozef z Galiley, z mesta Nazareta do Judska, do mesta Dávidovho, ktoré sa volá Betlehem, lebo pochádzal z domu a rodu Dávidovho, aby sa zapísal so svojou snúbenicou Máriou, ktorá bola v požehnanom stave. Keď tam boli, naplnili sa dni, aby porodila. A porodila svojho prvorodeného Syna. Zavinula Ho do plienok a uložila do jasiel, lebo v útulku pre nich nebolo miesta. A boli v tom kraji pastieri, ktorí nocovali na poli a strážili v noci stádo. A hľa, zastal pri nich anjel Hospodinov a sláva Hospodinova ich ožiarila. I báli sa bážňou veľkou. Ale anjel im povedal: „Nebojte sa, veď zvestujem vám veľkú radosť, ktorá bude všetkému

ľudu, lebo v meste Dávidovom sa vám dnes narodil Spasiteľ, ktorý je Hospodin Christos. A toto vám bude znamením: nájdete Dieťaťko zavinuté do plienok a uložené v jaslach. A hneď s anjelom sa zjavilo množstvo nebeských zástupov, ktoré chválili Boha a volali: Sláva na výsostiach Bohu a na Zemi pokoj ľuďom, v ktorých má Boh zaľúbenie. Len čo sa anjeli vrátili do neba, povedali si pastieri: Podme teda do Betlehema a pozrime sa, čo sa tam stalo, čo nám oznámil Hospodin. Poponáhľali sa a našli Máriu, Jozefa a Dieťa uložené v jaslach. Keď to videli, rozprávali, čo im bolo povedané o tomto Dieťati. A všetci, čo to počuli, divili sa tomu, čo im pastieri rozprávali. Ale Mária zachovala všetky tieto slová a uložila vo svojom srdci. A pastieri sa vrátili, oslavovali a velebili Boha za všetko, čo počuli a videli, ako im bolo povedané“ (Lk 2, 1–20).

Matúš popisuje narodenie Christa takto: „Narodenie Isusa Christa bolo takto: Jeho matka Mária bola zasnúbená s Jozefom. Skôr však ako sa zišli, ukázalo sa, že je v požehnanom stave zo Svätého Ducha. Avšak Jozef, jej muž, pretože bol človek spravodlivý a nechcel ju vystaviť potupe, rozhodol sa ju tajne prepustiť. Keď o tom premýšľal, zjavil sa mu vo sne anjel Hospodinov a povedal: „Jozef, syn Dávidov, neboj sa prijať Máriu, svoju ženu, lebo to, čo sa v nej počalo, je z Ducha Svätého. Porodí Syna a dáš Mu meno Isus, lebo On vyslobodí svoj ľud z jeho hriechov.“ Toto všetko sa stalo, aby sa naplnilo, čo povedal Hospodin prostredníctvom proroka: „Hľa, panna počne a porodí syna a dajú mu meno Emmanuil,“ čo v preklade znamená: S nami Boh. Keď sa Jozef prebudil zo spánku, urobil, ako mu prikázal anjel Hospodinov a prijal svoju ženu. A ona, hoci ju nepoznal, neporodila svojho prvorodeného Syna. I dal mu meno Isus. Keď sa Isus narodil v judskom Betleheme v dňoch kráľa Herodesa, hľa, mágovia z východu prišli do Jeruzalema a hovorili: „Kde je Ten novonarodený židovský kráľ“? Videli sme totiž Jeho hviezdu na východe a prišli sme sa Mu pokloniť.“ Keď to počul kráľ Herodes, veľmi sa znepokojil a celý Jeruzalem s ním. I zhromaždil všetkých veľkňazov a zákonníkov ľudu a vypytoval sa ich, kde sa má narodiť Christos. A oni mu povedali: „V judskom Betleheme, lebo tak je napísané prostredníctvom proroka: „A ty, Betlehem, zem Judova, nijako nie si najmenší medzi vládnymi Judovými, lebo z teba vyjde vodca, ktorý bude pásť môj ľud, Izrael.“ Vtedy Herodes potajomky zvolal mágov a dôkladne sa ich popytoval o čase, kedy sa im zjavila hviezda. Potom ich poslal do Betlehema a povedal: „Chodte a presne zistite, čo je známe o dieťati a keď ho nájdete, oznámte mi to, aby som sa mu aj ja šiel pokloniť.“ Keď vypočuli kráľa, vydali sa na cestu a hľa, hviezda, ktorú videli na východe, išla pred nimi, až prišla

a stála nad miestom, kde bolo dieťa. Len čo uvideli hviezdu, boli naplnení nevy-sloviteľnou radosťou a keď vošli do domu, uvideli Dieťa s Máriou, Jeho matkou, padli na zem a poklonili sa Mu. Potom otvorili svoje pokladnice a dali Mu dary: zlato, kadidlo a myrhu. A keď vo sne dostali (Boží) pokyn, aby sa nevracali k Herodesovi, inou cestou odišli do svojej krajiny“ (Mt 1, 18 – 2, 12). Príbeh pokračuje útekem rodiny do Egypta, vraždením betlehetských detí a návratom Christa z Egypta do Nazareta (Mt 2, 13–23).

Významnosť sviatku Narodenia Christa dosvedčuje aj starobylá jeho zobrazovanie. Témy narodenia Christa a klaňania sa mudrcov sa nachádzajú už na rímskych sarkofágoch v katakombách, ampu-lách na olej a v staro-byľých rukopisoch Evan-jelií. Od štvrtého storo-čia, keď sa sviatok Na-rozenia začal sviatkovať oddelene od sviatku Bohozjavenia, rozvíja sa aj ikonopisecký kánon tohto sviatku.

Centrom ikony je na červenom plátne (symbolizujúcom vzneše-nosť) ležiaca Presvätá Bohorodička. Vedľa nej, v tmavej tóni jaskyne, leží v jasličkách bielymi povíjadlami povitý Christos Mládenec. Nad ním sa skláňajú vól a osol, ktorí poukazujú na miesto narodenia, t.j. maštal, no ešte viac symbolizujú naplnenie proroctva proroka Izaiáša: „Vól pozná svojho gazdu aj osol jasle svojho pána; no Izrael ma nepo-zná, môj národ nechápe“ (Iz 1, 3). Je ešte jeden výklad: vól a osol sym-bolizujú dva národy – židovský a pohanský, kvôli ktorým prišiel Spasi-teľ na Zem. Oproti Bohorodičke Christos zaberá na ikone veľmi malý priestor. Na prvý pohľad je tu akási nelogickosť. Prečo je Bohorodička centrom ikony, keď je centrom by mal byť práve narodený Christos? Na ikone Narodenia Christa je tak vyjadrené to, že Isus Christos prišiel na Zem práve cez Bohorodičku. Ona bola akoby tým mostom z Nebies na Zem a zároveň najcennejším darom ľudského pokolenia narodenému

a zároveň predvečnému Bohu. A práve preto na ikone zaberá Presväta Bohorodička centrálné miesto.

Zaujímavé je aj miesto, kde leží Bohorodička s Christom. Zdá sa akoby boli umiestnení do útrob zeme, kde Christos žiari svojou bielobou na tmavom pozadí. Je tak taktiež vyjadrená krásna myšlienka. Christos svojou svetlosťou Božstva a bezhriešnosti zažiaril v temnote hriechu a svojím narodením posvätil nielen ľudské pokolenie, ale aj všetky útroby zeme, t.j. celú Zem. Nad jaskyňou sa zobrazuje polkruh symbolizujúci nebo a betlehemska hviezda, lúče ktorej schádzajú k hlave Mládenca Christa, vôkol hlavy má Christos nimbus s vpísaným krížom, tak ako je to pri každom zobrazení Spasiteľa.

Okolo jaskyne sa zobrazujú anjeli a pastieri, ich počet nie je presne stanovený. Na ikone vidíme aj mudrcov, ktorí môžu byť zobrazení ešte putujúci na koňoch alebo už klaňajúci sa s darmi v rukách (Mt 2, 11). Bohorodička sa zobrazuje otočená k Dieťaťu, no omnoho častejšie smeruje jej pohľad na Jozefa, ktorý sa v dolnej časti ikony zobrazuje rozmýšľajúc nad všetkým, čo sa odohralo. Bohorodička sa pozerá smutne, pretože vidí pochybnosti Jozefa. Jej od Christa odvrátená tvár symbolizuje aj to, že Isus už nepatrí len jej, ale celému svetu, ktorý prišiel zachrániť. Veď ako sám neskôr povedal, Jeho matkou a bratmi sú všetci, ktorí počúvajú Jeho slová a plnia ich (pozri Lk 8, 21). Tento odvrátený pohľad Bohorodičky tiež znamená, že sa obracia k svetu, za ktorý bude pred svojím Synom prosiť a modliť sa.

Samotná scéna spravodlivého Jozefa, ktorá sa nachádza v dolnej časti ikony, je doplnená symbolickou osobou v podobe starého pastiera v tmavom huňatom kozom rúchu. Nie je to zobrazenie démona, tí sa v pravoslávnej ikonografii zobrazujú inak. Sú to symbolicky zobrazené Jozefove pochybnosti, rady od diavla, ktoré majú vyvolať

nedôveru voči Presvätej Bohorodičke. Diablove úklady prichádzajú ako skúsený radca, preto majú podobu starca. Niektorí vidia v tejto tmavej

postave židovského znalca Písma Annáša, ktorý podozrieval Jozefa a Bohorodičku z hriechu.

V dolnej časti ikony je umiestnená aj scéna umývania Mládenca Christa, ktoré vykonávajú dve ženy. Jednu priviedol spravodlivý Jozef, aby pomohla Bohorodičke s pôrodom, no keď videli zázračné rodenie, žena priviedla ešte jednu, ktorá veľmi pochybovala o všetkom, čo jej bolo povedané. Podľa apokryfu sa volala Salome. Scéna zachytáva moment prípravy kúpania. Nádoba na kúpanie sa naplňa vodou – jedna zo žien skúša rukou teplotu vody, aby aj týmto ikona svedčila o skutočnosti tejto udalosti. Christos je nielen pravý Boh, ale aj pravý človek, preto aj voda musí mať správnu teplotu, aby sa dieťaťu nič zlé nestalo. Tráva zobrazená v spodnej časti ikony svedčí, že sa udalosť odohrala voľne v prírode.

V 17. storočí sa ikonografia sviatku obohacuje. Do kompozície sa dostali mudrci putujúci za hviezdou (môžu sa na ikone nachádzať vo viacerých scénach – putovanie, klaňanie, odovzdávanie darov), anjeli oznamujúci blahú zvesť pastierom (aj spievajúci na nebesiach), útek do Egypta, vraždenie betlehemských detí, ukrytie spravodlivej Alžbety s malým Jánom Krstiteľom v jaskyni, zabitie Zachariáša, ktorý nechcel prezradiť miesto, kde sa jeho žena a syn nachádzajú a podobne.

Táto veľmi obľúbená ikona nechýbala a ani dnes nechýba na žiadanom ikonostase, ktorý má druhý – sviatočný rad. Taktiež je potrebné spomenúť, že táto ikona sa dávala aj ku žertvenníku (stôl, na ktorom kňaz pripravuje chlieb a víno k sv. Eucharistii), kde sa vykonáva proskomídia (prínos), pretože tá svojím obsahom okrem utrpenia Isusa Christa pripomína aj Jeho narodenie.

Je nutné poznamenať, že existuje rozdiel medzi zobrazovaním tejto radostnej udalosti medzi východnou a západnou tradíciou. Západ túto udalosť maľuje akoby realistickými očami, pričom západní umelci sa často snažili vyvolať u ľudí určité emócie a najmä betlehemské dieťaťko – Isusa Christa – maľovali skôr idealisticky. Veď na koho by nezapôsobilo roztomilé batola s rozpaženými rúčkami, ležiace na slame a obďaleč stojaca ovečka, či oslík so smutnými očami. Ikona však nemá vyvolávať emócie, ale odpútať od pozemského a nasmerovať modliaceho sa človeka ku Bohu. To je cieľom pravoslávnej ikony Narodenia Christa.

Použitá literatúra:

- АЛЕКСЕЕВ, С.: *Иконописцы Святой Руси*. Санкт–Петербург 2008.
- АЛЕКСЕЕВ, С.: *Энциклопедия православной иконы*. Санкт–Петербург 2007.
- CATHERING A., MEYENDORFF, P.: *The Incarnate God: The Feasts of Jesus Christ and the Virgin Mary*. Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press, 1995, pp. 103-121.
- ЕВДОКИМОВ, П.: *Искусство иконы. Богословие красоты*. Клин 2005.
- Feast of the Nativity of our Lord and Savior Jesus Christ*. (online) In: http://www.goarch.org/special/listen_learn_share/nativity/index_html.
- ФЛОРЕНСКИЙ, П.: *Иконостас*. Москва : «Азбука» 2014. ISBN 978-5-389-06930-5.
- ГОРБУНОВА-ЛОМАКС, И.: *Икона: Правда и вымыслы*. St. Petersburg 2009. ISBN 978-5-7868-0019-7.
- HALLICK, M. P.: *The Story of the Icons*. Holy Cross Press, 2001. ISBN 978-1885652423.
- ИОАНН ДАМАСКИН, преп.: *Точное изложение православной веры*. Москва 2002. ISBN 5-8233-0002-6.
- ЯЗЫКОВА, И. К.: *Богословие иконы*. Общедоступный Православный Университет. Москва 1995.
- LÁŠEK, J. B., LUPTÁKOVÁ, M., ŘOUTIL, M. (eds.): *Ikona v ruském myšlení 20. století. (Sborník statí a studií)*. Pavel Mervart : Červený Kostelec 2011. ISBN 978-80-87378-98-4.
- LOSSKY V. W., USPENSKY L.: *The Meaning of Icons*. London 1947.
- ПУРИЋ, Ј. (еп. нишки): *Празничне иконе*. Православна епархија нишка и Академија СПЦ, 2013. ISBN 978-86-89293-09-8.
- ТРУБЕЦКОЙ, Е. Н.: *Три очерка о русской иконе: Умозрение в красках*. Москва : ИнфоАрт, 1991.
- УСПЕНСКИЙ, Л. А.: *Богословие иконы Православной Церкви*. Москва 1997.

STRETNUTIE HOSPODINOVO

doc. ThDr. Ján Husár, PhD.

Sviatok Stretnutia Hospodinovho je udalosť stretnutia Isusa Christa so spravodlivým Simeonom pri príležitosti prínosu obety za Bohomládenca i Jeho Matku v štyridsiaty deň od narodenia. Bolo to vlastne vykúpenie prvorodeného dieťaťa, ktoré ustanovil Boh ešte počas života Mojžiša, keď si na službu vyvolil rod Levitov. Bola to aj spomienka na prvorodených v Egypte, desiatu a najstrašnejšiu ranu od Boha na Egypt. Taktiež, podľa zákona, bola matka dieťaťa nečistá 40 dní a až po vykonaní predpísaných rituálov mohla opätovne navštevovať chrám a podobne. Udalosť sa odohrala v jeruzalemskom chráme a je opísaná v Evanjeliu podľa Lukáša. Evanjelium znie: „A keď sa naplnili dni ich

očisťovania podľa Mojžišovho zákona, priniesli Ho do Jeruzalema, aby Ho predstavili Hospodinovi, ako je napísané v zákone Hospodinovom: Každý mužský potomok, ktorý otvára lono (matky), nech je zasvätený Hospodinovi. A aby priniesli obetu, ako je povedané v zákone Hospodinovom, dve hrdličky alebo dve holúbätá. A hľa, v Jeruzaleme bol vtedy človek menom Simeon, a ten človek bol spravodlivý a bohabojný, očakával útechu Izraela, a Svätý Duch bol v ňom. Jemu bolo sľúbené Duchom Svätým, že nezomrie, kým neuvidí Pomazaného Hospodinovho. I prišiel

z vnuknutia do chrámu. A keď rodičia prinášali dieťa Isusa, aby urobili s Ním podľa obyčaje Zákona, vzal Ho aj on do svojho náručia, velebil Boha a povedal: „Teraz prepúšťaš, Vládca, svojho služobníka podľa svojho slova v pokoji, lebo moje oči videli Tvoje spasenie, ktoré si pripravil pred tvárou všetkých ľudí:

svetlo na zjavenie pohanov, a slávu Tvojho ľudu Izraela. Jeho otec a matka divili sa tomu, čo sa o Ňom hovorilo. A Simeon ich požehnal a povedal Márii, Jeho matke: Hľa, tento je ustanovený na pád a na povstanie mnohých v Izraeli a na znamenie, ktorému budú odporovať, – a tvoju vlastnú dušu prenikne meč, – aby vyšlo najavo zmýšľanie mnohých sŕdc. A bola (tu) aj prorokyňa Anna, dcéra Fanuelova, z kmeňa Aserovho. Tá bola vo veľmi pokročilom veku; žila s mužom sedem rokov od svojho panenstva. A ona, osemdesiatštyri ročná vdova, nevychádzala z chrámu, vo dne v noci slúžila (Bohu) pôstom a modlitbami. A v tú istú hodinu pristúpila (k nim) aj ona, chválila Boha a rozprávala o Ňom všetkým, ktorí očakávali vykúpenie Jeruzalema. A keď vykonali všetko podľa zákona Hospodinovho, vrátili sa do Galiley, do svojho mesta Nazareta“ (Lk 2, 22–39).

Toto stretnutie má niekoľko symbolických významov – je to stretnutie Boha a ľudstva, stretnutie starej a novej epochy. Ikona nám približuje práve toto. Obrad očistenia a všetko, čo malo byť vykonané podľa Mojžišovho zákona, je zachytené len zobrazením dvoch holubov, ktoré priniesli ako obeť. Holúbätá nesie v rukách spravodlivý Jozef, ktorý je zobrazený na ľavej strane ikony za Presvätou Bohorodičkou. Tá je zobrazená do svojho typického červeno-modrého rúcha a gesto jej rúk symbolizuje odovzdanie Christa na službu ľudskému rodu.

V pravo sa zobrazuje spravodlivý Simeon Bohopríjemca, ktorý drží dieťa Christa na rukách. Je zobrazovaný ako veľmi starý (obzvlášť dlhá brada), pretože podľa tradície mal v dobe stretnutia vyše dvesto rokov. Bola to Božia vôľa, ktorú mu zvestoval anjel, keď prekladal Starý Zákon do gréckeho jazyka (Septuaginta). Neveril slovám proroka Izaiáša, že Panna počne a porodí syna, preto ich chcel preložiť inak: žena počne a porodí syna. No dostal zjavenie, že nezomrie, pokým nebude na svojich rukách niesť syna z panny, teda Mesiáša Christa z Panny Bohorodičky. Keď sa tak stalo,

Simeon vyriekol nádherné slová „Nyňi otpuščaješ raba tvojeho Vladyko...“ (Teraz prepúšťaš, Vládca, svojho služobníka) a požehnal Bohomládenca i Jeho Matku. Bohorodičke predpovedal utrpenie, ktoré bude znášať kvôli svojmu Synovi. Za Simeonom (alebo pri Jozefovi) stojí ešte prorokyňa Anna (spomína sa v Evanjeliu), ktorá drží v rukách zvitok – symbol naplnených prorociev.

Na ikonách je dôležitým detailom prestol, nad ktorým je prístrešok, čo je vlastné len kresťanským chrámom. Je umiestnený za postavami Christa a Bohorodičky (často takmer v centre ikony).

Udalosť sa odohrala vo vnútri, v interiéri, o čom svedčí červená látka (plátno) spájajúca krajné budovy kompozície alebo častejšie podlaha, ktorá je jednofarebná a bez zobrazenia tráv či iných exteriérových detailov.

Ikonografia sviatku sa sformovala už v deviatom storočí, neprešla výraznými zmenami, pretože je celá založená na texte Evanjelia.

Použitá literatúra:

- АЛЕКСЕЕВ, С.: *Иконописцы Святой Руси*. Санкт–Петербург 2008.
- АЛЕКСЕЕВ, С.: *Энциклопедия православной иконы*. Санкт–Петербург 2007.
- CATHERING A., MEYENDORFF, P.: *The Incarnate God: The Feasts of Jesus Christ and the Virgin Mary*. Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press, 1995, pp. 103-121.
- ЕВДОКИМОВ, П.: *Искусство иконы. Богословие красоты*. Клин 2005.
- ФЛОРЕНСКИЙ, П.: *Иконостас*. Москва : «Азбука» 2014. ISBN 978-5-389-06930-5.
- ГОРБУНОВА-ЛОМАКС, И.: *Икона: Правда и вымыслы*. St. Petersburg 2009. ISBN 978-5-7868-0019-7.
- HALLICK, M. P.: *The Story of the Icons*. Holy Cross Press, 2001. ISBN 978-1885652423.
- ИОАНН ДАМАСКИН, преп.: *Точное изложение православной веры*. Москва 2002. ISBN 5-8233-0002-6.
- ЯЗЫКОВА, И. К.: *Богословие иконы*. Общедоступный Православный Университет. Москва 1995.

- LÁŠEK, J. B., LUPTÁKOVÁ, M., ŘOUTIL, M. (eds.): *Ikona v ruském myšlení 20. století. (Sborník statí a studií)*. Pavel Mervart : Červený Kostelec 2011. ISBN 978-80-87378-98-4.
- LOSSKY V. W., USPENSKY L.: *The Meaning of Icons*. London 1947.
- ПУРИЋ, Ј. (еп. нишки): *Празничне иконе*. Православна епархија нишка и Академија СПЦ, 2013. ISBN 978-86-89293-09-8.
- ТРУБЕЦКОЙ, Е. Н.: *Три очерка о русской иконе: Умозрение в красках*. Москва : ИнфоАрт, 1991.
- УСПЕНСКИЙ, Л. А.: *Богословие иконы Православной Церкви*. Москва 1997.

PRAVOSLÁVNÝ BIBLICKÝ ZBORNÍK
III/2017

Editor: doc. ThDr. Ján Husár, PhD.

Recenzenti: prof. ThDr. Milan Gerka, CSc.
Ks. biskup ThDr. Paisjusz (Piotr Martyniuk), PhD.
Ks. ThDr. Roman Dubec, PhD.

Technický redaktor: doc. ThDr. Ján Husár, PhD.

Rok vydania: 2017

Počet strán: 169

Vydavateľ: Diecezjalny ośrodek Kultury Prawosławnej
ELPIS v Gorlicach

ISBN 978-83-63055-55-4